

Курсоватий А.І.

# ПОДАТКОВІ СИСТЕМИ

## зарубіжних країн



Крисоватий А. І.

# ПОДАТКОВІ СИСТЕМИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України як  
навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів*



Тернопіль  
"Економічна думка"  
2001

ББК-65.826-73  
(К 82)

А.І.Крисоватий. Податкові системи зарубіжних країн: Навчальний посібник. – Тернопіль. Економічна думка. 2001 р. – 258 с.

У навчальному посібнику досліджуються основні напрямки фіскальної політики та податкового регулювання в країнах з розвинутою ринковою економікою. Охарактеризовано податкові системи провідних західних країн та напрямки фінансової думки щодо оподаткування та підвалин податкового регулювання в державі. Розглядаються наукові принципи оподаткування і обґрунтовуються конкретні напрямки фіскального вибору при державотворенні. Проаналізовано логос та особливості побудови податкових систем у світовій фіскальній практиці, а також становлення і розвиток оподаткування в країнах з перехідною економікою.

Навчальний посібник розрахований на студентів, аспірантів, слухачів магістратури економічних спеціальностей та напрямків вищих навчальних закладів, слухачів інститутів післядипломної освіти

**Автор:** *Крисоватий Андрій Ігорович, кандидат економічних наук, завідувач кафедри податків та фіскальної політики Тернопільської академії народного господарства.*

**Рецензенти:** *Савельєв Є. В., доктор економічних наук, професор Фаріон І. Д., доктор економічних наук, професор*

ISBN 966-654-031-2

© Крисоватий А. І., 2001  
© Романець І. Є., Щербак Л. Ф.,  
комп'ютерний макет

## ВСТУП

Стратегічний курс реформ в Україні буде пов'язаний із соціально зорієнтованою ринковою економікою. З одного боку, їй мають бути притаманні плюралізм форм власності та розвинена система ринкових відносин, з іншого – певна міра участі держави у забезпеченні ефективності економіки, регулюванні доходів населення та зайнятості, формування умов, що забезпечують задоволення соціально значущих потреб усього населення (освіта, охорона здоров'я, культура).

За переконаннями Іво Популяха, професора економіки мюнхенського Українського Вільного Університету, тільки ринковий лад спроможний подолати економічні труднощі в Україні. Власне, не йдеться про звичайну копію ліберальної системи минулого століття, або німецького соціально-ринкового ладу. Треба якнайретельніше перевірити, яка форма ринкових систем (як відомо, їх багато) співзвучна економічним, соціальним та демократичним цілям України. Для цього необхідно ознайомитися із теоретичними та практичними аспектами оподаткування та податкового регулювання у провідних ринкових країнах.

Соціально-ринкова економіка часом визначається як третій шлях, проміжний між ринковою економікою, яка відстоює лібералізм, і керованою державою плановою економікою, яка відповідає марксистській традиції. Він може бути оптимальним вибором для України, оскільки, беручи до уваги вище сказані проблеми запозичення чужої моделі, вона передбачає врахування і поєднання свідомості і менталітету громадян із принципами ринкової економіки, яка повинна стати передумовою розвитку нацого народу і, зрештою, вже взято курс розвитку в даному

## Податкові системи зарубіжних країн

напрямку. Для цього вже закладені необхідні основи на найвищому законодавчому рівні, а саме задекларовано в новій Конституції України, яка була прийнята 28 червня 1996 року. Так, статтею 1 Основного Закону проголошується, що «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава». Залишилось тільки найважливіше – впровадити задеклароване в життя, що у великій мірі залежить від вивчення світового досвіду податкового адміністрування при державотворенні.

Навчальний посібник розроблений у відповідності з типовою програмою курсу «Податкові системи зарубіжних країн», розрахований на студентів, аспірантів, слухачів магістратури економічних спеціальностей та напрямків вищих навчальних закладів, слухачів інститутів післядипломної освіти

## НАУКОВІ ШКОЛИ І ТЕЧІЇ ПОДАТКОВОЇ ТЕОРІЇ

### 1. Соціально-економічна природа податку

Перехід до ринкових відносин не можливо уявити без втручання держави в соціально-економічне життя. За умов ринкового господарства воно здійснюється у кілька способів, найважливішим з яких є регулювання ринком. Глобальна мета державного регулювання конкретизується у спеціальних завданнях держави, таких як сприяння організації ринку і ринково-конкурентних відносин; вирішення економічних, соціальних і економіко-організаційних питань, що висуваються окремими впливовими групами економічних суб'єктів; досягнення економічних, політичних, соціальних та фіскальних цілей, спрямованих на підтримку та збереження ринкового ладу в країні; корегування розподілу ресурсів з метою впливу на народногосподарську структуру та структуру національного продукту.

Кожне із завдань вимагає певної форми державної інтервенції. З одного боку, нею може бути пряме адміністративне втручання, з іншого – непрямий, суто економічний вплив. Залежно від мети розв'язуваного завдання і форми втручання в системі державного регулювання можна виділити два рівні: ринково-організаційний та фінансовий.

Перші трактати по державному управлінні появились в епоху меркантилізму в Німеччині на початку ХУП ст. Згідно них, вся діяльність держави визначається моральними цінностями людини. Держава має право використовувати всі потрібні засоби, для того щоб кожний її суб'єкт виконував свої обов'язки, і ніхто не ставив їй свої приватні блага вище державних. Держава слідкує за тим,

## Податкові системи зарубіжних країн

щоби ріст народонаселення не випереджав росту засобів проживання. В ім'я загальнодержавного блага державні органи повинні слідкувати за тим, щоб піддані були побожні і поважали та вірили в Бога. Демократія – правління бідноти. Простолюдину не під силу приймати участь у державних справах, так як він не готовий поставити вище своєї особистої корисності загальнодержавні блага. Така наука державного управління отримала назву «наука про поліцію».

Розвиток філософії та політичної економії в ХУІІІ-ХІХ столітті дозволив зробити певний крок вперед у теорії держави та державного управління. Від держави стали вимагати, щоб вона признана недоторканість особи, її права і свободи. В різних країнах Європи почали розроблятися концепції правової держави. Для визначення всієї сукупності функцій держави стали використовувати термін «адміністративна діяльність». Теоретичною основою концепції правової держави послужили економічні теорії фізіократів, У.Петті, А.Сміта, Д.Рікардо, І.Канта і ін.

По мірі свого розвитку вчення про державу відкривало нові можливості для пізнання суті фінансового господарства держави, а заодно і для виявлення природи його першооснови – податків. Труднощі дослідження фінансового господарства держави заключаються в тому, що дві науки – економічна і політична займалися проблемами державних доходів та видатків. Виділення фінансової науки в цілком самостійний сегмент, дозволило її на початку ХХ століття, використовуючи ідеї неокласиків і вчення про правову державу, обґрунтувати необхідність справляння податків, сформулювати визначення податку, словом, вияснити природу податку, яка концептуально не змінюється і в кінці ХХ століття.

Реальний процес оподаткування здійснюється державою і залежить від ступеня розвитку її демократичних форм. Тому дослідження природи податку фінансова наука веде в сфері вчення про державу. В свій час ще П.Прудон правильно підкреслював, що «по суті питання про податки виступають питаннями про державу».

Теоретично, економічна природа податку заключається у визначенні призначення податку, об'єкту оподаткування і джерела сплати, а також визначення того впливу, який чинить податок в кінцевому рахунку на суб'єктів оподаткування і на все народне господарство, як одне ціле.

Труднощі пізнання природи податку пояснюються тим, що податок – це одночасно економічне, господарське і політичне явище. Російський економіст М.М.Алексеев ще в XIX столітті відмітив цю особливість податку: «З одного боку, податок – один із елементів розподілу та перерозподілу... З другого боку, запровадження, справляння та використання податків є однією із функцій держави».

Тому основне завдання пізнання природи податків – прослідкувати еволюцію представлень про природу податку під впливом розвитку вчення про державу. В розвитку поглядів на роль держави можна виділити два напрямки, які дозволяють краще розуміти соціально-економічний та суспільний зміст податків. Перший – тезис про невиробничий характер державних послуг, який не тільки відділяв фінансове господарство від державного, але і протиставляв їх. Податок в цій концепції не зв'язаний з задоволенням соціально-економічних потреб суспільства, так як обслуговує невиробничі видатки держави. Другий напрямок пов'язаний із наявністю поглядів на господарську діяльність держави як складову частину народногосподарської діяльності, як потребу економічного і соціального розвитку. В поглядах на податок проходить поворот до розуміння податку в ринкових умовах, як до осмисленої необхідності. Для суб'єктів господарювання податок може бути поганий або дуже поганий, оскільки він навіть і мінімальний скорочує реальні доходи податкоплатників. Але його сплата є обов'язковою для задоволення суспільних благ, і не залежить від бажання та волі конкретного платника.

Податок – універсальна вихідна категорія, яка виражає основні суттєві риси і властивості фінансів в будь-якій економічній системі



## Податкові системи зарубіжних країн

ринкового типу. Не випадково, в умовах функціонування ринкової економіки, податкова форма в системі фінансових відносин стає провідною. Аналіз податків як вихідної категорії, в якій проглядаються основні суттєві риси і властивості фінансів, дає правильний орієнтир для розгляду різних фінансових понять і категорій в чіткій відповідності до розвитку економічного процесу.

Чи не вперше науково-обгрунтовану характеристику податків дали представники англійської класичної політекономії Адам Сміт та Давид Рікардо. Адама Сміта нерідко називають фундатором наукової теорії податків. Він одним із перших вивів чотири найбільш загальних принципи оподаткування. Суть цих принципів полягає в наступному:

1. Піддані держави повинні приймати участь у її підтримці у відповідності до своєї платіжної спроможності, тобто пропорційно доходу, яким вони користуються під заступництвом держави.

2. Податок, який кожний платник платить, повинен бути чітко визначеним, а не довільним. Повинні бути визначені час, місце і розмір платежу.

3. Податки повинні стягуватись у найбільш вигідний час і найбільш вигідним способом для особи, що його сплачує.

4. Кожний податок повинен бути так побудований, щоб він брав із кишень населення якомога менше понад те, що він приносить скарбниці держави.

Завершив теорію податків англійської класичної політекономії Давид Рікардо. На його думку. «... податки складають ту частину продукту землі та праці країни, яка надходить у розпорядження уряду: вони завжди сплачуються або з капіталу, або з доходу країни ...». Він чіткіше, ніж А.Сміт, визначив завдання і особливості податків і довів, що податкове регулювання повинно заохочувати нагромадження та розширення виробництва. Давид Рікардо, як і Адам Сміт, доводив необхідність звільнення капіталу від оподаткування і виступав проти непрямих податків як таких, що збільшують витрати виробництва, зменшують прибуток і скорочують споживання. Досить вагомий внесок в розвиток

природи податків вніс А. Вагнер. Він один із перших заявив, що «... податки, як примусові платежі окремих господарств, стягуються державою частиною для державних видатків, частиною для змін в розподіленні суспільного продукту ...». Іншими словами, Вагнер до чистого фіскального призначення податків додає і регулюючу направленість цих примусових платежів.

Податки – це обов’язкові платежі, що сплачуються юридичними і фізичними особами в процесі розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту і акумулюються в централізованих грошових фондах держави – бюджетах.

Але не всі обов’язкові платежі, які надходять до централізованих грошових фондів держави, носять назву податки. Крім податків є ще податкові платежі. Характерними ознаками податків, які дозволяють відрізнити їх від податкових платежів, є те, що податки не мають ні елементів конкретного еквівалентного обміну, ні конкретного цільового призначення. В цьому полягає істотна відмінність податків від таких платежів, як плата, відрахування, збори та внески.

Однією з основних ознак податків є те, що вони характеризуються одностороннім рухом вартості від юридичних та фізичних осіб до держави.

Розуміння податку як обов’язкового платежу фізичних та юридичних осіб до бюджетів органів суспільної влади різних рівнів прийнятне лише для практичних цілей. Будь який податок, крім фіскальної та регулюючої дії, має ще побічні, зовнішні для фіска суціальні наслідки. Тому податки варто розглядати не просто як економічну категорію, а як суспільно-соціальну.

Суспільна ціна податків вимірюється втратою частини особистого добробуту конкретними платниками із переміщенням цієї частини через бюджет до всього населення держави. Еволюція фінансового знання про суспільний характер податків нерозривно пов’язана із теоретичною концепцією державних благ, джерелом забезпечення якими є кошти органів державної влади. Такі блага, що носять характер суспільних, не виробляються приватною

## *Податкові системи зарубіжних країн*

---

економікою, а забезпечуються тільки державою. Причому, якщо держава орган з виробництва незамінних суспільних благ, то ці блага реалізуються споживачами за цінами, рівень яких установлюється за суспільною згодою. Ціною суспільних благ є податки, і оплата державних благ – єдине можливе використання податкових надходжень. В результаті між державою-виробником суспільних благ і суспільством досягається еквівалентна мінова угода «блага – податки».

Розкриття суспільного призначення податків, як соціально-економічного поняття, неможливе без визначення функцій цієї категорії. Враховуючи те, що податки виступають необхідним елементом централізації частини вартості національного продукту в бюджеті для оплати державних суспільних благ і засобом перерозподілу цієї вартості між державою і юридичними та фізичними особами, можна констатувати факт, що податки виконують фіскальну і розподільчо-регулюючу функції.

Ці функції носять об'єктивний характер і існують з моменту виникнення податків. Але конкретні прояви їх рис пов'язані з умовами суспільного розвитку. Тому пошук основних функцій – це хибний шлях дослідження податків як економічної категорії.

Фіскальна функція забезпечує об'єктивні умови для утворення матеріальної основи функціонування суспільства. Якраз з її допомогою реалізується велика частина суспільного призначення податків, проявляються конкретні форми утворення грошових фондів держави, які забезпечують виконання покладених на неї функцій.

Розподільчо-регулююча функція закладена в сутності кожного податку. Адже, як зазначалось, податки пов'язані з процесами перерозподілу вартісних пропорцій національного продукту між платниками податків та державою. Причому, розміри цих вартісних пропорцій безпосередньо регулюються за допомогою податків. Суть регулюючої функції полягає у впливі податків на різні сторони діяльності їх платників.

Використання податку як фінансового регулятора дуже складна

справа, оскільки регулююча функція податків є об'єктивним явищем, а вплив податків на вище перераховані аспекти відбувається в залежності від податкової політики, що носить суб'єктивний характер.

Податкові відносини поєднують в собі одночасно ознаки фіскального і розподільчо-регулюючого характеру. Тому специфічне суспільне призначення податків знаходить своє вираження не в існуванні кожної функції окремо, а лише в їх єдності.

У світовій фінансовій науці розрізняють два підходи до теоретико-організаційного обґрунтування соціально-економічної природи податку.

Перший співзвучний із визнанням необхідної обов'язковості податків і податкових платежів. Податки як ціни суспільних благ у цій концепції одночасно виступають у двох аспектах – цільовому і примусовому. Даний напрямок фінансової думки базується на тезисі запропонованому ще Е.Саксом – послух і примус є необхідними елементами податкової теорії. В теоретичному практикуванні примусовий характер сплати обов'язкових платежів державі в обмін на суспільні блага у фінансовій літературі називають податком за Пігу. Кореґуючі податки за Пігу є досить ефективними і відносно простим методом централізації валового внутрішнього продукту в руках держави. Побудова оподаткування базується на тому, що будь-якому податку, окрім чисто фіскального характеру, притаманні ще інші, зовнішні для фіска соціально-економічні аспекти, Тим самим держава, проводячи процес оподаткування, може регулювати проходження економічних і соціальних процесів у потрібній траєкторії без врахування поглядів і побажань податкоплатників.

На відміну від розуміння податку, як примусу, накладеного на законопослушних платників-виконавців, другий напрямок фіскальної науки визнає податок як громадянський обов'язок.

Податок, що сплачується на основі свідомого індивідуального вибору і власної оцінки характеру державної діяльності виборцем – податкоплатником, одержав назву «податку Кларка», за іменем американського економіста Едварда Кларка.

## Податкові системи зарубіжних країн

В розумінні податку проходить певна зміна – від податку, як принципового обов'язкового платежу державі, до податку, як осмисленої необхідності. Податок Кларка теоретизував проблему фіскального вибору, як економічну теорію демократії, де існує згода громадян-виборців оплачувати податками зроблений ними вибір державотворення. Він науково пояснює залежність добробуту податкоплатників від власної поведінки.

Взаємозв'язок між суспільним вибором і оподаткуванням повною мірою реалізується лише в умовах свідомої й масової участі громадян-платників у діяльності державних інститутів. У світі концепції Кларка демократія – це не лише свобода думки й законослухняної діяльності, але й обтяжливий фіскальний обов'язок свідомо оплачувати свободу.

Чисте самооподаткування за Кларком можливе тільки в умовах абсолютно досконалого громадянського суспільства, що в реальній суспільній практиці блокується недосконалим й корисливим товарно-грошовим фетишизмом людини, як біологічної істоти. Тому демократичному суспільству, що зробило вибір в бік соціально-орієнтованої ринкової економіки потрібно знаходити рівновагу між примусом і самооподаткуванням, між тяготами і вигодами оподаткування.

Податки в умовах переходу до ринкової економіки повинні використовуватись не тільки як джерело одержання доходів бюджету, але і як важливий інструмент фінансового регулювання економіки. В цих умовах особливої актуальності набувають дослідження теоретичних, методологічних і прагматичних підвалин податкової політики та формування податкової системи в соціально-орієнтованій державі.

Податкова політика – це діяльність держави у сфері встановлення, правового регламентування та організації справляння податків і податкових платежів у централізовані фонди грошових ресурсів держави. Формуючи свою податкову політику, держава шляхом збільшення, або скорочення державної маси податкових надходжень, зміни форм оподаткування та податкових слогів,

тарифів, звільнення від оподаткування окремих галузей виробництва, територій, груп населення може сприяти зростанню чи спаданню господарської активності, створенню сприятливої кон'юнктури на ринку, умов для розвитку пріоритетних галузей економіки, реалізації збалансованої соціальної політики. Використовуючи ті, чи інші податкові пільги, держава регулює пропорції в економічній структурі виробництва й обміну, пропорції у розвитку продуктивних сил. Організація оподаткування справляє значний вплив на реалізацію суспільного продукту, темпи нагромадження капіталу і технічного оновлення виробничого потенціалу держави.

Податки в руках одних можуть виступати зняряддям та інструментом стабілізації та економічного процвітання в державі, а в руках інших – засобом нестабільності і економічного саморуйнування. Ось чому, думаючи про формування державних грошових фондів за рахунок податків і податкових платежів та встановлюючи нові види і форми оподаткування, державницькі структури повинні проводити таку податкову політику, яка має паретооптимально поєднувати інтереси держави, платників податків і громадян виборців.

За інтерпретацією Паретто, оптимальною вважається всяка дія, яка приносить користь принаймі одній особі, не погіршуючи грошово-майнового стану чи добробуту когось іншого. Інакше кажучи, будь-які зміни в оподаткуванні будуть суспільно корисними і виправданими, якщо вони нікому не завдають збитків і при цьому приносять декому користь. Досягнення оптимуму Паретто в оподаткуванні потрібно розуміти як забезпечення фіскальних інтересів держави без погіршення економічної ефективності господарювання податкоплатників, а заодно і суспільного добробуту громадян-виборців. Або покращення економічної ефективності діяльності податкоплатників без погіршення фіскальних інтересів держави і послаблення соціального захисту громадян-виборців.

Проявом на практиці податкової політики, яка проводиться в

тій чи іншій державі і формується відповідними державними структурами виступає податкова система країни. За економічним змістом податкова система – це сукупність встановлених у країні податків та обов'язкових платежів, що надходять у бюджети різних рівнів бюджетної системи. Не дивлячись на різноманітність існуючих у світі податкових систем, існує ряд принципів, які визначають науковий підхід до характеристики внутрішньої сутності і суспільного призначення даного поняття.

Побудову і функціонування оптимальних податкових систем необхідно розглядати під кутом зору відповідності таким принципам:

1. Принцип вигоди і адміністративної зручності. Даний принцип наголошує на тому, щоб втрати добробуту в результаті сплати податків були сумірні для платників з тими вигодами, котрі вони отримують за рахунок фінансованих з податкових надходжень потреб і суспільних благ. Суть адміністративної зручності полягає в тому, що податкова система має бути максимально зручною для платників і для державних структур з точки зору змісту податкової роботи і податкового законодавства, механізму збирання податків та контролю над податковими процесами. Причому, на організацію справляння податків необхідно витратити якомога меншу суму податкових надходжень..

2. Принцип платоспроможності. Цей принцип декларує, що тягар оподаткування повинен розподілятися згідно платоспроможності податкоплатника (розміру доходу, обсягу споживання, вартості майна, тощо). З принципом платоспроможності пов'язані питання горизонтальної і вертикальної рівностей в оподаткуванні. Горизонтальна рівність передбачає, що податкоплатники з однаковою платоспроможністю і податковою базою по доходу чи майну сплачують однакові суми податків протягом певного періоду часу. Вертикальна рівність досягається в тому випадку, коли платники податків з різною платоспроможністю сплачують різні по величині суми податків, але їх розмір диференціюється у відповідності із певними етичними принципами соціальної справедливості.

3. Принцип визначальної бази. В основу побудови певної податкової системи повинна бути покладена економічна доктрина держави. Економічна доктрина держави може базуватись на одному із напрямків економічної думки – класичному і неокласичному, кейнсіанському і посткейнсіанському, марксистському і немарксистському. Кожний напрям економічної теорії передбачає свою модель економічної, фінансової і податкової політики. Проте суть не стільки в положеннях самої теорії, скільки в її наявності. Визначивши свою економічну доктрину на основі того чи іншого напрямку теорії, держава розробляє стратегію і тактику досягнення поставленої мети.

Виходячи із вибраної соціально-економічної доктрини держави, в країні повинен формуватись середній рівень оподаткування, тобто та частина валового внутрішнього продукту, що перерозподіляється через бюджет з допомогою податків та податкових платежів шляхом побудови конкретної податкової системи. Проявом на практиці соціально-економічної доктрини держави виступає прогнозована величина видатків бюджетів. Якраз дана прогнозована (але ні в якому разі не запланована) величина і виступає визначальною базою для встановлення норми оподаткування в державі.

Коли уважно проаналізувати норму оподаткування, наприклад, у скандинавських країнах і в Сполучених Штатах Америки, то можна зробити висновок про те, що норма оподаткування в скандинавських країнах майже у два рази перевищує цей показник у США. Проте суттєвого впливу на економічний прогрес і середньорічні величини приросту валового внутрішнього продукту (приріст ВВП у Швеції, як і в США коливається від 3-х до 6-ти процентів щорічно) норма оподаткування не чинить. Політика соціального захисту у скандинавських країнах спонукає до підвищення норми оподаткування. Але таке підвищення базується на граничній корисності обов'язкових платежів, і втрата соціального добробуту конкретного громадянина-податкоплатника при обміні «податки – блага» зводиться до мінімуму.



Із з'ясування суті податків та єдності їх функції витікає важливий в теоретичному плані висновок про необхідність чіткого розмежування об'єктивного існування податків з притаманними їм функціями і процесу їх використання державою в проведенні податкової політики. Прояв податків та їх функцій в дії – об'єктивний процес, який виражає відносини базису. Податкова ж політика, що проводиться державою через податковий механізм, використовуючи податки, – це відносини надбудови. Даний висновок дозволяє краще зрозуміти об'єктивність категорії податок і суб'єктивність дій держави, яка проводить податкову політику.

### **2. Неокласична доктрина податкового адміністрування**

Неокласична доктрина оподаткування та її основний напрямок – неоконсерватизм поступово відродився у фіскальній науці в 70 – 80 р.р. Ця парадигма відродилась під впливом посилення суперечностей ринкових умов господарювання, що були побудовані на основі кейнсіанської політики державного втручання як політики «точного настроювання». За неокласичною теорією, приватна власність, ринкове господарство не повинні обмежуватися державним втручанням. Концепція «пропонування ресурсів», як основа неоконсерватизму, передбачає, що заощадження зумовлюють ріст капітальних вкладень, а заодно і піднесення економічного зростання. Причому таке економічне зростання можливе лише за умови розробки довгострокової стратегії державного втручання у ринок, яка б забезпечила стабільну фінансову політику.

Неокласики у своїх поглядах роблять ставку на забезпечення пропонування ресурсів і достатності заощаджень. Звідси випливає їх вимога щодо значного зниження рівня податків та стимулювання процесів нагромадження. За неокласиками, податки, які сплачують суб'єкти бізнесу, ведуть до зростання адміністративно-накладних

витрат, а заодно і до інфляції та зниження як продуктивності праці, так і реального добробуту громадян-виборців. Головний аргумент неокласичної школи стосовно податкової сфери – податки з прибутку підривають можливості нагромадження заощаджень та інвестицій, тобто негативно впливають на економічне зростання. З критикою високих податків виступали у США Г.Гровс, Х.Луц, у Великобританії – Д.Міддлтон, Л.Емері. Американські економісти М.Уейденбаум, А.Бернс, Г. Уоліч, А.Лаффер та ін., обгрунтовуючи обмеження державного втручання та пониження норм оподаткування, у своїх наукових працях вимагали зменшення державних видатків.

У Великобританії економісти К.Джозеф, А.Селадон доводили необхідність послаблення «податкового тягара», покладеного на бізнесову діяльність, при одночасному піднесенні значення ринку і приватної ініціативи.

За неокласичною парадигмою проводилися податкові реформи 80-х років в США. Теорії неокласиків стали основою податкової політики і в деяких європейських та азійських державах, зокрема в Великобританії, Італії, Японії.

Широке розповсюдження при аналізі оптимальної норми оподаткування одержала теорія відомого американського економіста Артура Лаффера. Крива Лаффера, що є наріжним каменем даної теорії (див. рис. 1) базується на спостереженні, що коли висота податкових ставок досягає певного критичного рівня ( $T_0$ ), подальше підвищення норми оподаткування спричинює не збільшення, а навпаки, зменшення податкових надходжень.

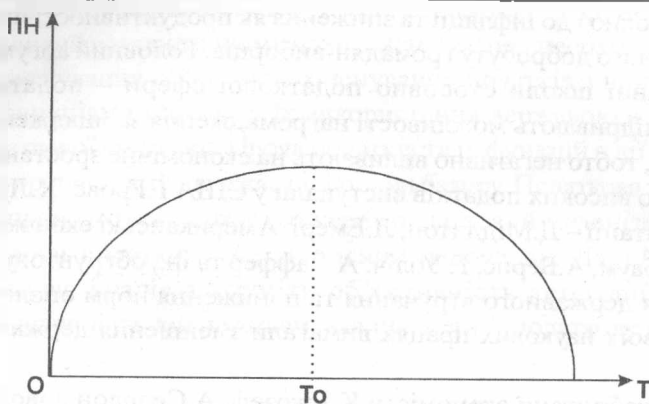


Рис. 1. Крива Лаффера

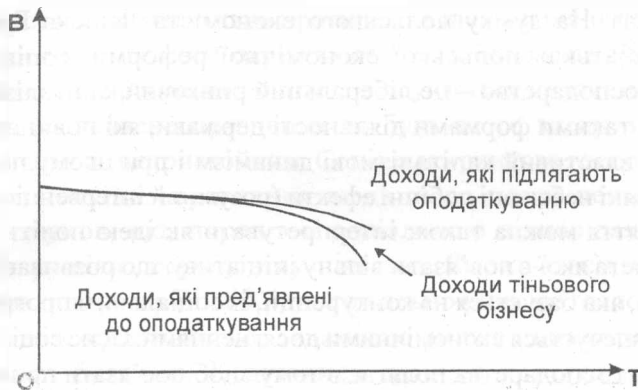
де ПН — податкові надходження, Т — ставка податку, або норма оподаткування;  $T_0$  — оптимальна норма оподаткування.

Зв'язок між висотою оподаткування і податковими надходженнями залежить від податкової бази, тобто об'єкта оподаткування. Тому Лаффер досліджував даний зв'язок з допомогою показника еластичності податкової бази, який вимірюється як відношення процентної зміни величини об'єкта оподаткування до процентної зміни норми оподаткування, тобто податкових ставок, які застосовуються до даного об'єкта (бази) податку.

$$Et = \frac{\frac{\partial B}{\partial T}}{\frac{B}{T}} = \frac{T \partial B}{B \partial T},$$

де  $Et$  — еластичність податкової бази;  $B$  — вартісний вимір податкової бази (об'єкта оподаткування);  $T$  — норма оподаткування;  $\partial B$  — приріст, або процент збільшення податкової бази;  $\partial T$  — приріст, або процент збільшення норми оподаткування.

На величину податкових надходжень впливає і таке явище, як ухилення від сплати податків (див. рис. 2). Надмірне підвищення норми оподаткування веде до збільшення доходів тіньової економіки і згортання легального бізнесу, а заодно і скорочення податкової бази.



**Рис. 2. Залежність ухилення від сплати податків від норм оподаткування**

де  $B$  – податкова база;  $T$  – норма оподаткування.

Відкриття Лаффера якраз і полягає в тому, що по мірі зростання податків, тобто норми оподаткування, податкова база стає більш еластичною, що якраз і зумовлює, починаючи з певного рівня висоти оподаткування зменшення надходжень до бюджету за рахунок скорочення податкової бази і ухилення від сплати податків.

### 3. Соціально-правові домінанти податкового адміністрування.

Поняття соціально-ринкове господарство поєднує в собі два різних значення: по-перше, економічний і соціальний устрій; по-друге, образ економічної і суспільної політики, якій може бути протиставлений реальний розвиток. Це є інспірований із неолібералізму образ західнонімецької політики після 1948 року. Він відрізняється від ортолібералізму великою близькістю до дійсності і сильним наголосом на соціально-політичні цілі і вимагає від носіїв економічної влади бути соціально свідомим своїй відпо-

відальності. На думку польського економіста Лешека Бальцеровича, «батька» польської економічної реформи, соціально-ринкове господарство – це ліберальний ринковий капіталізм, доповнений такими формами діяльності держави, які повинні були зберігати властивий капіталізові динамізм і при цьому пом'якшувати деякі небажані побічні ефекти (розумний інтервенціонізм). Дане поняття можна також інтерпретувати як ідею політичного устрою, мета якої є пов'язати вільну ініціативу, що розвивається у економіці, яка базується на конкуренції, із соціальним прогресом, який забезпечується економічними досягненнями. Сенс соціально-ринкового господарства полягає в тому, щоб пов'язати принципи свободи на ринку із досягненням соціальної рівноваги у суспільстві.

Концепція соціально-ринкового господарства відображає спробу віднайти реальний синтез суті рухів ринкових процесів і намагання об'єднати особисту свободу із соціальною справедливістю. Для цього повинно гарантуватися забезпечення повної зайнятості, стабільний рівень цін, врівноважений платіжний баланс, а також постійний довготривалий економічний ріст при значному обмеженні кон'юнктурних коливань.

У соціально-ринковій моделі господарства держава відіграє особливу роль, оскільки їй доручено широкомасштабну функцію. Вона може втручатися у ринково-економічні процеси, якщо економіка неспроможна саморегулюватися, або ці процеси ведуть до небажаних суспільних та соціальних результатів.

Концепція соціально-ринкового господарства базується на реалістичності природи людини. Вона виходить з того, що людина приймає рішення, які корисні в першу чергу їй самій або її близьким, наприклад, родині, соціальній групі. Людина виконує тим більше, чим очевидніше результат її діяльності позитивно впливає на власну долю. Ці тенденції зрушення свідомості людини прослідковуються і в Україні, але на жаль, зараз часто-густо це проявляється в досить примітивному вигляді (наприклад, велика популярність «базарного бізнесу»). Теорія соціально-ринкового

господарства є діаметрально протилежна ідеалістичному трактуванню людини, за яким окрема особа є зобов'язана передусім суспільству, де прагнення до щастя відсувається на задній план, а навіть короточасне прагнення до будь-якого зиску проголошується чимось непристойним. Соціально-ринкове господарство визначає постійне прагнення людини до покращення своїх життєвих умов, що, поряд з її соціальною відповідальністю, власне, є рушієм добробуту суспільства. Як зазначає німецький дослідник, професор Віллі Крауз, соціально-ринкове господарство є синтез між ефективністю, динамікою ринків і високим рівнем соціальної безпеки. Керуючись даними переговорами, у проведенні своєї економічної і фінансової політики, виникають значні шанси у досягненні соціальної рівноваги у суспільстві, яка буде зумовлена здоровою економікою із зростаючим національним продуктом.

Соціально-правова демократична держава – це устрій велфєрізму, який передбачає соціальну і матеріальну захищеність людей, що неспроможні забезпечити собі належний рівень існування. Ідеологія і практика держави загального добробуту отримала поширення в країнах Західної Європи після Другої світової війни. Вона знайшла своє відображення в побудові соціально-орієнтованої економіки ринкового типу в Німеччині, Франції, Швеції і в деяких інших європейських державах. Основою податкової практики в цих країнах є новий теоретичний напрямок, який інтегрував в собі взаємопроникнення неокласичних і кейнсіанських ідей державотворення. Розбіжності в поглядах кейнсіанців та неокласиків впливають із відмінностей у їхніх загальних теоріях. Кейнсіанська податкова теорія розвивалася з умов «попиту» та забезпечення фінансування державних послуг. Податки розглядалися як «механізми гнучкості», що мали демократичне забарвлення. Адже вони забезпечували розподіл податкового тягаря у відповідності з доходами та підтримувати зайнятість через досягнення «ефективного попиту». Концепція «ефективного попиту» допомагала аналізувати рух макропоказ-

## Податкові системи зарубіжних країн

ників – національного продукту, фондів нагромадження, заощадження та споживання, тобто досліджувати відтворювальний процес у цілому. Вона дала можливість «вписати» рух податків у рух макропоказників. Кейнсіанські ідеї базуються на висновку, що податкові надходження залежать не тільки від змін у податкових ставках, а й від коливань величини бази оподаткування.

Аналіз податків в контексті побудови ринкового державного устрою вимагає з'ясування оптимального рівня податків та їхнього впливу на збалансованість у приватному секторі. Дж. Кейнс розробив, а пізніше його послідовники адаптували на практиці, принципово нову теорію податків, спрямовану на регулювання економіки в умовах ринкового господарства з одночасним поєднанням і приватної бізнесової ініціативи, і соціального захисту малозабезпечених верств населення.

В 90-ті роки проявилися суперечності кейнсіанських методів державного втручання в ринок. Американські економісти, і зокрема

Ф. А. фон Хайек звинуватили Дж. Кейнса в розвитку нестабільності та інфляції проголосивши його «носієм соціалістичних ідей».

Але життя доказало, що суперечності між кейнсіанською та неокласичною теоріями не такі вже нерозв'язні. Хоча економічна доктрина консерваторів і економічна доктрина кейнсіанців по суті є двома способами регулювання ринкової економіки, суперечності між ними не є антагоністичними. Вони не виключають можливостей синтезу та розробки нових теоретико-економічних основ державотворення, що використовують елементи різних концепцій. Це доказали німецькі економісти Ф. Неймарк,

П. Льюзе, Г. Шмальдерс, французькі К. Гамбіє, Ж. Леонард, Р. Мюзнек та ін., які заклали нове економічне підґрунтя для обґрунтування фінального вибору в соціально-орієнтованій економіці ринкового типу. На їх ідеях і базується практика оподаткування в провідних європейських країнах, зокрема в Німеччині, Франції та Швеції.

В соціально-орієнтованій державі ринкового типу досить

важлива увага приділяється ефективності використання податкових надходжень. На макрорівні, суми сплачених податків і податкових платежів для всіх податкоплатників обов'язково повинні відповідати сумі фінансованих державою суспільних благ і трансфертних платежів. Тобто сплата податків повинна відповідати граничній корисності частини вартості валового внутрішнього продукту, що централізовано вилучається у податкоплатників і перерозподіляється через бюджет держави. Причому цей перерозподіл повинен проходити за умови найменшої суспільної жертви для кожного платника податку, яка не відкріплена отриманою частиною суспільних благ.

Ціною суспільних благ в соціально-ринковій державі виступають податки. І ефективність податкових взаємовідносин держави та її суб'єктів доцільно досліджувати через коефіцієнт співвідношення сум податкових платежів і фінансованих державою сум суспільних благ та трансфертних платежів:

$$K_c = \frac{CBTP}{ПН},$$

де  $K_c$  – коефіцієнт співвідношення;

$CBTP$  – суспільні блага і трансфертні платежі;

$ПН$  – податкові надходження.

Соціально-ринкове господарство взагалі передбачає наявність високого показника централізації валового внутрішнього продукту у руках держави, а заодно і високий рівень оподаткування. Але конкретного платника цікавить не так сам рівень оподаткування, як сумарна величина суспільного добробуту. У формалізованій теоретизації сумарна величина суспільного добробуту відображається через граничну корисність сплачених податків та податкових платежів.

Якщо коефіцієнт співвідношення  $CB$  і  $TP$  та сум сплачених податків і податкових платежів не опускається нижче 80%, то можна говорити про те, що високий рівень оподаткування виправдовує себе, і гранична корисність вилучених державою обов'язкових зборів з фізичних і юридичних осіб не порушується.



## *Податкові системи зарубіжних країн*

Для прикладу, в Швеції рівень оподаткування сягає 57% ВВП, але коефіцієнт співвідношення  $K_c$  близький до 86%. Тому суттєвого впливу на темпи економічного розвитку та соціальний добробут громадян, високий рівень оподаткування не чинить через те, що податки сплачуються з максимальною граничною корисністю – 86% і з мінімальною суспільною жертвою – 14%.

В Україні коефіцієнт  $K_c$  не перевищує 26%. Це говорить про те, що ефективність використання податкових надходжень в Україні у 3,3 рази нижча, ніж у Швеції. І для того, щоб забезпечити такий рівень фінансованих державою суспільних благ в Україні, як в Швеції, нам необхідно за діючого коефіцієнта  $K_c$  більше як у три рази збільшити рівень оподаткування. Звісно, що це не реально зробити, як з практичної, так і з теоретичної точки зору. Тому на нашу думку, при реформуванні та реорганізації податкової системи України та її трансформації у соціально-орієнтоване ринкове господарство, доцільно більше уваги звертати, як свідчить світовий досвід, не на сам рівень оподаткування в державі, а на ефективність використання податкових надходжень на умовах граничної корисності таких платежів для конкретних податкоплатників.

## ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В КРАЇНАХ З РОЗВИНУТОЮ РИНКОВОЮ ЕКОНОМІКОЮ

Сучасні податкові системи країн із розвинутою ринковою економікою ґрунтується на трьох найзначніших податках: особистому прибутковому, на соціальне страхування та на додану вартість. Порівняно з ними податок на прибуток корпорацій, майновий, зі спадщини та дарувань посідають другорядні місця. В 1990 р. частка особистого податку становила у Данії – 51%, Канаді – 39,4%, Франції – 11,4%. Податки на соціальне страхування займають найбільшу питому вагу у західноєвропейських країнах: У Франції 40,9%, Німеччині 34,2%, Іспанії – 32,4%. Важливою тенденцією є поширення ПДВ; в країнах ЄС він складає від 16% до 30% податкових доходів. Податок з корпорацій становить від 5-6% загальної суми податків у Франції до 20-22% в Японії. Надходження по майновому податку коливаються від 0,05% (Італія) до 11% (Великобританія).

Слід також виділити певні тенденції і наслідки сучасних податкових систем: – універсальний податок на споживання не впливає на вибір товарів, а акцизи впливають:

- податковий податок впливає на вибір між теперішнім і майбутнім споживанням;
- частковий податок на доходи від капіталів порушує інвестиційний процес;
- при рості податкових ставок ефективність податкової системи спочатку підвищується і досягає максимуму, а потім знижується;
- втрати прогресивного податкового оподаткування значно вищі пропорційного;

## Податкові системи зарубіжних країн

- вибір між податками є компромісом між ефективністю податкової системи і її справедливістю;

- оптимальної системи можна досягти шляхом оподаткування товарів, пов'язаних з відпочинком і споживанням осіб з високими доходами, субсидування товарів, що споживаються людьми з низькими доходами.

Загальна картина структури податків в розвинутих країнах така: відносна залежність економіки окремих країн від податків; частка податків на споживання збільшувалась, а частка акцизів знижувалась; пройшов рух в сторону збільшення подоходного податку і внесків у фонди соціального страхування.

### **Основні риси сучасних податкових систем розвинутих країн.**

1. Сучасним податковим системам властива вагома частка податкових надходжень бюджету у ВВП. На початок 90-х років вона становила у США – 30%, Японії – 31%, Англії – 37%, Канаді – 37%, Німеччині – 38%, Італії – 40%, Франції – 44%, Данії – 52%, Швеції – 61%. Відмінності у загальному рівні оподаткування висвітлюють існування зв'язку між часткою податкових надходжень у ВВП і моделлю ринкової економіки з властивою їй формою і масштабами державного регулювання. Більшості країн властиве помірне оподаткування, що має на меті створення сприятливого податкового клімату для господарської діяльності і ефективне розв'язання соціальних проблем.

2. Важливою характеристикою сучасних податкових систем є їхня структура: співвідношення прямих і непрямих податків. У США, Японії, Англії переважають прямі податки, у Франції непрямі – 56%: податки на споживання, акцизи, внески підприємців у фонди соц. страхування. Німеччина і Італія мають досить урівноважену структуру. Існує закономірна залежність у співвідношенні прямих і непрямих податків від життєвого рівня, досконалості механізму стягнення податків, рівня податкової культури. Зміна співвідношення прямих і непрямих податків на користь перших

стала наслідком зростання податкової культури, орієнтованості західних суспільств на соціальний компроміс. У Франції і Німеччині непрямі податки традиційно відіграють значну роль. Значні масштаби непрямого оподаткування у Франції зумовлені також особливостями соціально-економічної політики, спрямованої на стимулювання за допомогою податків господарської діяльності, що потребує застосування широкого спектру пільг для корпорацій та розв'язання найважливіших соціальних проблем, що зумовлює застосування значних пільг щодо особистого прибуткового оподаткування (у Франції подоходний податок сплачує лише 52% платників). Значна роль непрямих податків викликана також їх високою фіскальною ефективністю і використанням їх для збалансування місцевих бюджетів (Німеччина).

3. Важливим аспектом структури податкової системи є структура прямих податків, яка характеризує залежність співвідношення між податком на прибуток корпорацій і особистим прибутковим податком від структури НД.

4. Структура непрямих податків характеризується закономірним зменшенням питомої ваги специфічних і збільшення питомої ваги універсальних акцизів. Ця тенденція стала наслідком політики ЄС, спрямованої на використання ПДВ і об'єктивними перевагами податку (високою фіскальною ефективністю, високою еластичністю споживання підакцизних товарів, нейтральністю ПДВ щодо ринкового механізму ціноутворення).

Країнам з високорозвинутою ринковою економікою характерні такі податкові проблеми:

- податкова система досить складна для розуміння платників і ефективного управління зі сторони податкових органів;
- особисте подоходне оподаткування характеризується несправедливістю;
- високі граничні ставки податків негативно впливають на процес прийняття економічних рішень;
- оподаткування компаній стимулює їх інвестиції і перебудову багатьох не по економічних, а по податкових причинах. Це нега-

## *Податкові системи зарубіжних країн*

тивно впливає на якість капіталовкладень і розподіл обмежених ресурсів;

- великі відмінності в ставках особистого оподаткування оподаткування компаній стимулює компанії приймати рішення про інкорпорацію за податковими причинами;

- податкові системи тяжіють до прямих податків, що посилює перераховані вище недоліки.

Реформа особистого податку включає: розширення бази оподаткування; перебудова ставок; більш однорідний режим оподаткування різних джерел доходу. Реформа податків з доходів компаній включає: зменшення податкових пільг і податкових ставок. Важливою рисою багатьох реформ є підвищення ролі ПДВ.

Досить цікавими є підходи до уніфікації оподаткування у Європейському співтоваристві. Європейське співтовариство (ЄС) або так званий «спільний ринок» є об'єднанням держав, які прагнуть до політичної та економічної єдності при частковому відмовленні від своїх національних суверенітетів. Цілі, заради яких об'єдналися ці країни, зводяться до створення митного союзу у межах даного співтовариства, формування спільного ринку робочої сили, послуг та капіталів, проведення єдиної торгової політики щодо інших країн, утворення економічного і валютного союзу та проведення спільної політики у галузі сільського господарства і транспорту, зближення економічного законодавства учасників. В основі цих цілей лежить прагнення даних країн розширити ринки збуту й територіальну сферу своєї діяльності, що дасть змогу значно підняти економічну могутність.

Угрупування країн учасниць ЄС завоювало досить міцні позиції на світовому ринку. На них припадало понад 40% промислового виробництва, 50% експорту, 30% прямих зарубіжних інвестицій розвинутих країн.

До 1970 р. кошти Спільного ринку формувались за рахунок коштів бюджетів країн – членів ЄС. З квітня 1970 року спільний ринок оперує власними коштами, незалежно від бюджету країн,

що до нього входять. За підсумками Маастіхтської угоди було створено Європейську Фінансову Раду в якості праобразу Європейського Центрального банку.

**Власні кошти ЄС складаються з:**

- ввізного мита, яке компенсує різницю в цінах на товари, що імпортуються ззовні співтовариства;
- відрахувань за цукор (близько 7% загальних доходів);
- мита за Загальним митним тарифом за винятком мита Європейського об'єднання вугілля і сталі (у 1986 році – 24,3% загальних доходів);
- певної частки відрахувань від податків на додану вартість (близько 2,6%) доходів.

Сума податкових надходжень в бюджет ЄС в 1989 році склала 48,8 млрд. \$ 2,6% від загальної суми податкових надходжень у всіх країнах ЄС.

У 1988 році було прийнято на Раді глав держав урядів країн-членів нову систему фінансування Спільного ринку. У відповідності з цією системою на кошти бюджету ЄС виділяється 1,2 – 1,3% валового суспільного продукту усіх держав, що відповідає значному (майже 20%) збільшенню бюджету даної організації.

**Видатки Спільного ринку:**

- субсидії та інші видатки сільському господарству ( близько 73%);
- субсидії на проведення в життя регіональної політики – надаючи фінансової підтримки менш розвиненим регіонам (5,8%);
- видатки по субсидуванню наукових досліджень і дослідно-конструкторських розробок, фінансові кошти, які виділяються на енергетику, промисловість і транспорт (2,6%);
- економічна допомога країнам, що розвиваються (3,8%);
- адміністративні видатки (4,7%);
- інші видатки.

Систему оподаткування і витрат бюджету, що практикується в країнах ЄС можна назвати скоріше скоординованою відповідно до інтересів кожної держави, ніж уніфікованою, але її головна перевага в тому, що вона відповідає інтересам країн-членів.

## Податкові системи зарубіжних країн

Податкові системи країн з розвинутою ринковою економікою складаються під дією різних економічних, політичних і соціальних умов. Великий вплив на них має податкова політика, за допомогою якої держава вирішує різні питання: заохочення внутрішнього споживання або, навпаки, його обмеження, стимулювання інновацій, інвестицій у загальному плані, а також по пріоритетних галузях та регіонах, заохочення експорту, розвиток економічної та соціальної інфраструктури, тощо. Податкові системи суттєво відрізняються за набором податків, їх структурою, способом справляння, ставками, фіскальними повноваженнями, податковими пільгами. До загальних рис податкових систем належать: пошук шляхів підвищення податкових доходів держави; побудова податкової системи на базі загальноприйнятих принципів економічної теорії про рівність, справедливість і ефективність оподаткування.

Податкові системи не є оптимальними, що дало привід економістам і соціологам розробити ряд вимог для створення більш оптимальної системи:

- розподіл тягаря податків має бути рівномірним: кожен сплачує свою «справедливу частку»;
- податки не повинні впливати на прийняття суб'єктами економічних рішень, чи такий вплив має бути мінімальним;
- в тих випадках, коли перед податковою політикою поставлені інші цілі (наприклад заохочення інвестицій) необхідно звести до мінімуму можливе порушення рівноваги між соціальною справедливістю та економічною ефективністю;
- податкова структура має сприяти стабілізації економічна економічному зростанню;
- вона повинна бути зрозумілою для платника, а управління нею – справедливим, заснованим на законах;
- витрати на управління податковою системою мають бути мінімальними.

В 1986 році країни ЄС підписали єдиний європейський акт і прийняли зобов'язання про створення єдиного внутрішнього ринку, що означає відміну будь-яких бар'єрів, уніфікацію правил

зближення законодавства, зміцнення валютного співробітництва і прийняття необхідних мір, що повинно привести до вільного руху товарів, послуг, людей і капіталів і створило для всіх учасників інтеграції рівні умови конкуренції в усіх сферах діяльності. Завершення створення єдиного внутрішнього ринку передбачає об'єднання національних ринків, перетворення їх у Спільний ринок з 320 млн. споживачів, створення умов для розширення і динамічного розвитку ринку, забезпечення його гнучкості для використання людьми матеріальних і фінансових ресурсів.

Міри направлені на знищення існуючих границь в середині співдружності. Вони включають:

- 1) фізичні кордони;
- 2) технічні кордони чи нетарифні бар'єри;
- 3) податкові кордони, які є головною перепорою на шляху вільного переміщення товарів, послуг, капіталів, і одним з факторів, що визначає умови конкуренції.

Податкові питання можна розділити на 2 групи:

- 1) ті зміни, які потрібно здійснити, щоб вирівняти «ігрову площадку»;
- 2) податкові наслідки пристосування ЄС до можливостей і ризиків.

Значення податкового фактору збільшується і в результаті уникнення нефіскальних бар'єрів, яке буде мати вплив на економічну поведінку компаній і змінить податкові умови їх діяльності.

Податкова система країн ЄС сильно диференційована і відрізняється за багатьма параметрами (податкова база, ставки, типи податків). Гармонізація податкових систем ставить завдання ліквідації національних відмінностей в ціні, заробітній платі, соціальному страхуванню і рівню заощаджень. Аналіз даних про податки ЄС свідчить:

1. Частка податків у ВВП неоднакова: найбільша в Німеччині і Франції (більше 40%), найменша в Греції (26-28%);
2. Неоднакове співвідношення між прямими і непрямими податками та внесками на соцстрах. Найбільш низька вага прямих



податків у Франції, найбільш висока в Нідерландах, Великобританії, Данії; внески на соцстрах у Франції, Італії – 35-43%; Великобританії 17-20%; Данії 4-6% загальної суми податкових находжень;

3. Рівень оподаткування на душу населення у Франції і Німеччині в 2 – 2,2 рази вищий, ніж в Італії.

На практиці гармонізація в податковій сфері реалізується набагато повільніше і важче, ніж було заплановано засновниками «Єдиної Європи», оскільки країни-учасники не бажають поступатися суверенними правами держави щодо стягування і розподілення податками. Прийняті чи запропоновані на розгляд Ради ЄС міри зачіпають всю податкову структуру і податкові бази, ставки ж залишаються в компетенції національної влади. Зусилля органів ЄС сконцентровані на двох основних напрямках – гармонізація ставок ПДВ і впровадження акцизних зборів; уніфікація податків на доходи від цінних паперів і банківських вкладів.

Питання податкової гармонізації в ЄС звичайно пов'язують з кроками по зближенню системи ПДВ і акцизів. Хоча з часом потрібною стане гармонізація прямих податків на доходи компаній, у цій сфері зроблено багато пропозицій, але процес відстає від прогресу в області створення уніфікованої системи ПДВ і митних зборів.

Створення митного союзу загострило конкурентну боротьбу за ринки збуту всередині ЄС. Відміна мит, які для ряду товарів носили протекціоністський характер, порушили економічну структуру і господарські зв'язки всередині національних господарств.

Зміна ділової конкуренції на ринку може сама по собі викликати зближення податкових систем. Наряду з уніфікацією податкової бази оподаткування компаній і податкових ставок гармонізація повинна розповсюдитись і такі сфери, як оподаткування операцій з цінними паперами. Діюча податкова система є важливим елементом в процесі прийняття ділових рішень якщо при їх прийнятті необхідно враховувати податкове законодавство кількох

країн, то податкові умови набувають невизначений характер, а оцінка податкових зобов'язань стає дуже складною. Невизначення в області податкової політики посилюється тими процесами, які відбуваються в міжнародних масштабах (посилення боротьби з податковими зловживаннями в рамках податкових угод про уникнення подвійного оподаткування, законодавчі кроки по обмеженню діяльності податкових схованок, міжнародне співробітництво в податкових питаннях – положення про взаєморозуміння в податкових угодах; Конвенція ОЕСР про взаємодопомогу і попередження уникнення від сплати податків).

«Неможливо підтримати ефективну конкуренцію на Спільному ринку при збереженні відмінностей в справлянні непрямих податків» – відмічалось в документах ЄС з кінця 60-х років. Водночас питання про зближення ставок непрямих податків як необхідна умова відміни фіскальних кордонів є найбільш дискусійним. Пропозиції Комісії по непрямим податках можуть бути здійснені тільки при одноголосній згоді усіх.

Найбільш суттєвими є зміни в системі ПДВ, який заміняє цілу серію інших непрямих податків. З 1977 року ПДВ розраховується в ЄС за єдиною системою, хоч зберігалася значна диференціація за кількістю ставок і за їх рівнем. Величина ПДВ коливається від 38% на деякі предмети розкоші в Італії до 0% на товари першої необхідності у Великобританії. В Білій Книзі (1987 р. ) КЄС запропонований комплекс мір по зближенню ставок ПДВ і акцизів країн-учасниць в рамках програми створення єдиного ринку. Пропозиції комісії відносно ПДВ включають 3 основні компоненти:

- відміна оподаткування імпорту і використання нульової ставки при експорті;
- зближення рівня ставок;
- створення системи клірингових розрахунків.

Пропонується ввести систему з двох ставок (в межах 14-20%); пільгова ставка 4-9%; підвищена ставка на паливо, тютюн, алкоголь. Перехід на дві ставки і перегрупування товарів і послуг

## Податкові системи зарубіжних країн

викличуть ріст цін на одні товари і зниження на інші. З одного боку уніфікація ПДВ має велике значення для уникнення фіскальних границь і забезпечення надійного джерела власних доходів бюджету ЄС, з другого боку вона пов'язана з подоланням великих відмінностей і національних особливостей, ущемлення самостійності країн, зачіпає процес формування державних податкових доходів, тому виникають протиріччя між вимогами економічної інтеграції і небажанням поступитись національним інтересам.

Відхилення ставок податку на 5 пунктів не має суттєвого впливу на конкуренцію між сусідніми країнами. В умовах ЄС для вільної дії ринкових сил достатньо обмежити відхилення 2,5 пункти. Наприклад, якщо середня ставка процента на товар складає 16,5%, в країнах-учасницях може одночасно діяти до 5 різних податкових ставок.

Крім цього, було передбачено зміну механізму дії ПДВ. В світовій практиці непрямі податки стягуються на основі двох принципів: принципу країни виникнення і принципу країни призначення. Згідно першого, податки стягуються при експорті і поступають в бюджет країни-виробника. При використанні другого принципу ПДВ справляється на стадії реалізації незалежно від місця виробництва товару. В цьому випадку використовують митне врегулювання, тобто, стягуючи податок з імпортих товарів, компенсують його експортерам. Однак при цьому порядку розрахунків деякі країни можуть стримувати штучний прибуток. Це рівно-сильно введенню таємних митних бар'єрів і субсидуванню експорту, що є порушенням правил ЄС. Перехід на принцип країни виникнення в торгівлі товарами власного виробництва тісно пов'язаний з відміною митного контролю на внутрішніх кордонах Союзу (система переміщення товарів всередині ЄС аналогічна тій, яка існує на території окремої країни).

В свої програмі КЕС зробила акцент на скорочення кількості національних ставок ПДВ, а не на ідентифікацію їх абсолютних значень. Пропозиції КЕС викликали сильну реакцію національних

адміністрацій і приватного бізнесу. У випадку реалізації даної директиви багато країн стикнулись би з великими проблемами бюджетного і економічного характеру. Данія і Ірландія ризикують втратити значну частину своїх податкових надходжень, а Люксембург міг би втратити багато фірм. Для фірм більш низькі ставки сприяють розширенню ринків збуту; зміна ставок змінює фінансові потоки міжфірмових зв'язків, тому вони пропонують встановити єдині ставки.

В травні 1989 р. КЄС рекомендувала єдину ставку – 15%, надавши країнам ЄС право самим встановити графік її впровадження і зберігати нульові ставки. В грудні 1991 року Рада міністрів ЄС затвердила кінцевий проект. Відповідно до нього з 1.01.93 р. почався перехідний період, на протязі якого митні податкові бар'єри будуть ліквідуватись. Повна реалізація заходів Білої книги в податковій сфері відкладена.

Щодо гармонізації акцизних зборів, то комісія пропонувала уніфікувати ставки акцизів, тобто провести радикальні зміни всієї системи оподаткування, що призведе до суттєвих змін в державних доходах і буде мати значні соціально-економічні наслідки.

Крім гармонізації непрямих податків не менш важливе значення має і регулювання прямих податків. Вільний рух капіталів вимагає прийняття всіма країнами такої системи прямого оподаткування, яка б забезпечила однаковий податковий підхід до підприємницької діяльності, до доходів від банківських вкладів і цінних паперів на всій території ЄС. Дана проблема безпосередньо пов'язана з лібералізацією руху капіталів і створення єдиного фінансового простору. Це передбачає повну свободу фінансовими послугами, вибору місця розміщення фінансових структур, вкладення капіталу і отримання кредиту в будь-якій валюті ЄС. Приватним фірмам ЄС це відкриває додаткові можливості для розширення джерел фінансування, зниження фінансових витрат, підвищення мобільності на ринках капіталів. Все це буде сприяти укріпленню промислової бази ЄС.

Але при збереженні сьгоднішніх відмінностей в області оподаткування і регулювання фінансової діяльності об'єднання

ринків і капіталів ЄС може викликати серйозні диспропорції в їх русі. Так, в Бельгії і Франції доходи по облігаціях оподатковуються 25% податком, в Ірландії – 35%. Гармонізація податків на доходи від фінансової діяльності направлена на оптимізацію структури інвестицій в рамках ЄС. Пропозиція КЕС встановити єдиний податок на доходи від вкладів і облігацій в розмірі 15% і посилити контроль за його сплатою була відкинута Люксембургом, Великобританією, Німеччиною. Тому Комісія обмежилась координацією дій податкових служб в галузі обміном інформацією.

Далекі від гармонізації і справляння податків з корпорацій і значні відмінності як в системах таксації, так і рівня ставок.

В залежності від об'єкту оподаткування, чисті доходи, що обкладаються корпоративним податком в країнах з розвинутою ринковою економікою, розподіляються на такі види:

1. звичайні доходи – прибутки, які отримують суб'єкти господарювання від основної статутної діяльності. В більшості країн ЄС вони оподатковуються за пропорційними ставками;

2. капіталізовані доходи – доходи, що формуються в результаті перерозподілу та продажу матеріальних і нематеріальних активів фірм, які знаходились на балансі не менше як 6 місяців. Ставки податку на капіталізовані доходи в країнах ЄС суттєво відрізняються, причому в одних країнах ставки корпоративного податку на такі доходи дещо вищі від ставок податку на звичайний дохід, а в інших – навпаки. В більшості країн – членів ЄС до складу капіталізованого доходу включаються і доходи від приросту капіталу;

3. дивідендний дохід – дохід від володіння акціями інших акціонерних товариств та корпорацій. Щодо оподаткування дивідендного доходу, в країнах Європейського співтовариства існує чотири варіанти комплексного підходу до справляння корпоративного податку:

– класична система оподаткування – передбачає загальний підхід до оподаткування чистих доходів корпорацій, незалежно від напрямків розподілу прибутків на нерозподілену і на частину,

що розподіляється для виплати дивідендів. Дана система є досить простою, але містить один суттєвий недолік – подвійне оподаткування дивідендів;

– розподільне оподаткування прибутків, що розподіляються для виплати дивідендів та прибутків, що не розподіляються і поповнюють власні активи корпорацій;

– система пониження ставок оподаткування на рівні акціонерів. При такій системі акціонери, що отримують дивіденди або повністю звільняються від сплати корпоративного податку на дивідендний дохід, або податок, сплачений акціонерами, зараховується при сплаті податку нарахованого із загальної суми прибутку;

– система повного звільнення прибутків, що розподіляються для виплати дивідендів, від корпоративного податку.

ЄС стоїть перед дилемою вибору між заліковою і класичною системами оподаткування компаній (класична – подвійне оподаткування прибутків компаній і дивідендів за однаковою ставкою). Нідерланди і Люксембург використовують класичну систему; Бельгія, Данія, Ірландія, Великобританія – залікову, при якій авансовий податок, що сплачується компанією, зменшує особисте оподаткування акціонерів; Німеччина і Франція – система подвійних ставок, при якій розподілений прибуток оподатковується меншим податком, ніж нерозподілений.

Першопочатково КЄС виступала за введення напівзалікової системи, що передбачає часткове уникнення подвійного оподаткування дивідендів, шляхом надання податкової знижки акціонерам. Зараз КЄС виступає за введення повної залікової системи, яка більше підходить для забезпечення вільного руху капіталу. Проект директиви про організацію податкової системи обкладання компаній був опублікований в 1975 р. (ставки 45 – 55%), але він не отримав достатньої підтримки і не реалізований до цих пір.

Першочергове значення мають і питання гармонізації податкової бази і податкових ставок. Зараз країна самостійно вирішує питання про визначення податкової бази і податкової ставки. Має

## *Податкові системи зарубіжних країн*

місце велика різноманітність податкових ставок і видів податків. Податкові ставки в країнах ЄС коливаються кругом 36% при 33% в Великобританії і 50% в Німеччині.

Податки в країнах ЄС можна поділити на такі види:

- національні чи федеральні податки (ставки від 35 до 50%);
- місцеві податки (в деяких країнах 6-20%);
- податок на ринкову вартість капіталу.

Спостерігається тенденція до зниження ставок оподаткування компаній і можливо вдасться встановити єдину прийнятну для всіх країн ставку.

Уніфікація податкової бази – уніфікація правил визначення прибутку підприємства, що підлягає оподаткування і введення єдиних правил обліку, в результаті члени ЄС не зможуть використовувати податкове стимулювання шляхом різних підходів до визначення податкової бази.

Амортизаційні відрахування – в запропонованих правилах прискорена амортизація стане неможливою, а період податкового списання стане рівним періоду економічного списання. Це суттєво обмежить податкове стимулювання деяких галузей і регіонів, знизить інвестиції. Доходи і збитки від капіталу, що підлягають оподаткуванню, слід обчислювати як різницю між реальною вартістю активу і його вартістю за податковим балансовим звітом. Доходи від капіталу підлягають оподаткуванню на прибуток підприємства, збитки вираховуються з прибутку. Оцінка товарно-матеріальних запасів проводиться індивідуально за їх купівельною ціною чи за витратами виробництва. Вирахуванню з прибутку підлягають тільки ті витрати, які об'єктивно пов'язані з діяльністю підприємства і ведуть до створення доходу, що оподатковується. Збитки, понесені в поточному фінансовому році, можуть бути за вибором підприємства компенсовані за рахунок прибутку одного чи трьох попередніх фінансових років чи за рахунок прибутку наступних фінансових років. Пропонується ввести єдину залікову систему оподаткування, єдині ставки податку на розподілений і нерозподілений прибуток, пропонується додаткова знижка. Податок з дивідендів встановити не більше 25%.

В ЄС існувала проблема транснаціональних компаній (подвійне оподаткування). В липні 1990р. в ЄС були прийняті важливі рішення для уникнення податкових бар'єрів на шляху транснаціональної діяльності західноєвропейських компаній. Це директива про єдину систему оподаткування материнських фірм і їх філіалів і конвенція про уникнення подвійного оподаткування прибутку асоційованих підприємств. В цих документах містяться загальні обов'язкові правила, які країни-учасниці повинні дотримуватись при стягуванні податків з вказаних компаній. Національні податкові відомства повинні або звільнити від оподаткування величину прибутку, яка переказується в іноземну компанію філіалами, розміщеними на їх території, або враховувати податки, сплачені цими філіалами, при оподаткуванні материнської компанії. Західноєвропейські фірми надають велике значення угоді, що досягнута на рівні ЄС у цих питаннях. Директива по оподаткуванню транснаціональних об'єднань яка дозволила би компаніям компенсувати втрати філіалів по одній країні прибутками в іншій, зустріла опір зі сторони країн-учасниць. Це було зв'язано з тим, що в різних державах податки в корпорації мають різну питому вагу в бюджеті (в Ірландії 2% бюджетних доходів; Великобританії – 11%, Люксембургу – 17%).

Згідно з Єдиним Європейським актом рішення по податкових питаннях повинні прийматися одностайно, а після 1999 р. намічено запуск єдиного економічного, валютного і політичного союзу.

Повна гармонізація прямих податків передбачає вирішення таких питань: співвідношення між акціонерним капіталом і залученими коштами, оподаткування процентів; облік нематеріальних активів. Досягнення головної цілі гармонізації прямих податків – уніфікований підхід до визначення податкової бази – пов'язані з великими труднощами, які визначаються широким діапазоном відмінності національних інтересів, внутрішніх потреб, умов і обставин. Однак країни ЄС повинні вирішувати дані питання, бо не вдасться створити єдиний ринок. Стратегія в сфері оподаткування ЄС має за мету:



## Податкові системи зарубіжних країн

- сприяти підвищенню конкурентноздатності європейських фірм на світовому ринку;
- забезпечити податковий нейтралітет на рівні ЄС і не допускати дискорупцій;
- удосконалити національні податкові законодавства з ціллю зробити їх більш відкритими, простими, стабільними.

До середини 80-х років податкові заходи ЄС проводилися в основному з метою уникнення порушень в торгівлі між країнами-членами. Тепер політика ЄС направлена на подолання фіскальних кордонів, фінансування бюджету і координації бюджетної політики. Фінансування бюджету ЄС за рахунок податків потребує обов'язкової гармонізації сфери оподаткування для забезпечення відносної рівності внесків кожної країни.

Податкова інтеграція вимагає встановлення єдиного рівня податків відносно системи мікроскопічних показників, єдиного співвідношення між прямими і непрямими податками та внесками на соціальне страхування (це впливає на рівень зовнішньоторгових цін: створюється стан, при якому конкурентна здатність товарів країн з високою часткою непрямих податків підвищується). Союз ще не досягнув значних успіхів в сфері гармонізації податків, хоч цей процес вже давно має закріплену договірну основу.

Європейські країни як повноправні члени ЄС беруть активну участь у виробленні спільних рішень і компромісів у сфері оподаткування і їх податкові системи повинні зазнати значних змін (в тому числі і не вигідних для уряду і компаній) під впливом інтеграційних процесів в Європі. Але процес інтеграції вже не зупинити, хоч заходи у сфері податків здійснюються повільно, що пов'язано з труднощами процесу пристосування економіки країн-членів один до одної, боротьбою за ринки і небажання поступатись своїм суверенітетом. Створення спільного ринку дозволить країнам-членам ЄС зайняти чільне місце у світовій економіці, що дозволить залагодити деякі незручності і бюджетні втрати ряду країн, які вони понесуть в результаті уніфікації податкової системи.

## ПОДАТКОВА СИСТЕМА СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ

### 1. Фіскальна політика і податкове регулювання економіки

Сполучені Штати Америки відносяться до групи країн, які будують податкові взаємини між платниками податків та державою за неокласичною доктриною.

Загальний обсяг податкових надходжень складає в США 1/3 ВВП країни. Цей показник значно нижчий, ніж в інших високо-розвинутих країнах, але в той самий час він значно перевищує показник будь-якого з мирних періодів, що передували другій світовій війні. На сьогодні в США лише невеличка частина державних доходів поступає в формі оплати послуг держави, а переважну частину становлять податки. Велика частина податків стягується Федеральним урядом, який потім перерозподіляє деякі з цих податків між штатами і місцевими органами влади.

Трьома головними джерелами державних доходів є: особистий прибутковий податок, відрахування на соціальне страхування, а також акцизні збори і податки з продажу. Останній компонент є найбільш значним джерелом доходів для урядів штатів.

Закон про податкову реформу 1986 р. скоротив податкові ставки на особисті прибутки і збільшив податки на корпорації, проте не зважаючи на це, особистий прибутковий податок, введений в 1913 р. в майбутньому залишиться найбільшим джерелом доходів держави.

Більш ніж четверта частина державних доходів становлять відрахування на соціальне страхування. Ці платежі дають право тим, хто їх здійснює, на отримання пенсій і виплат по непрацездатності. Через те, що платежі в систему соціального страхування

## Податкові системи зарубіжних країн

не є добровільними, їх прийнято відносити швидше до податків, ніж до страхових внесків. Обов'язковість системи страхування аргументується тією обставиною, що деякі люди не достатньо передбачливі для того, щоб забезпечити свої власні потреби на старість, чи у випадку непрацездатності.

Податки з продажу та акцизні збори, які за своїм значенням стоять на другому місці, є податками, що стягуються із продажу певних товарів. На федеральному рівні є акцизи на алкогольні напої і тютюнові вироби, а також автомобілі, телефонні переговори, авіаційні квитки. На рівні штатів і місцевих органів влади важливим джерелом доходів виступають податки на продаж взагалі (при цьому деякі товари від них (податки на продаж) звільнюються).

Податок на прибуток корпорацій стягується з балансових доходів корпорацій. Податки на прибутки корпорацій в 1949 р. давали майже 25% поступлень Федерального уряду, але до 1985 р. ця доля зменшилась до 10%.

Закон про податкову реформу 1986 р. збільшив податки на прибутки корпорацій, в результаті чого вони склали 13% загальної суми федеральних доходів.

Структура податків США, подібно до податкових структур інших країн в цьому столітті піддавалась радикальним змінам.

Таблиця 2.1.

### **Структура податкових поступлень в США. (у% до загальних податкових поступлень)**

	Податок на прибуток, соціальне страхування	Податок на прибуток корпорацій	Податки на продаж, акцизи, мито	Податки на власність	Інші податки
1902	—	—	30,3	41,8	27,9
1927	7,8	11,1	12,8	38,8	29,5
1985	60,5	7,2	17,1	8,5	6,7

Як показано в таблиці 2.1. в 1902 р. більшість податкових поступлень було одержано з податків на власність і продаж, також з акцизних зборів і мита на імпортовані товари. Податків на особистий прибуток і прибутки корпорацій не існувало взагалі. Однак змінилась не тільки структура податків, але й їх загальна сума. Сукупність податкових поступлень в 1902 р. склала лише 8% суми доходів держави (ВВП). Сьогодні податкові поступлення становлять понад 30% ВВП. В значній мірі зростання відсотку податкових поступлень пояснюється зростанням державних видатків на соціальні потреби та виконання державою покладених на неї обов'язків.

Для сучасної американської податкової системи характерним є паралельне використання основних видів податків як Федеральним урядом, так і урядами штатів та місцевих органів влади. Це стосується податків на прибуток та акцизів на окремі товари, податків на спадок і відрахувань в фонди соціального страхування.

В результаті населення сплачує три види податків на прибуток: федеральний, штатний і місцевий; два види податку на майно і універсального акцизу: штатний і місцевий. В ціну ряду товарів широкого вжитку, тютюнових та горілчаних виробів, палива включається 5 видів акцизу (федеральний акциз, штатні і суміжні універсальні, специфічні акцизи).

Окремі податки стягуються або тільки федеральним урядом (мито), або урядами штатів та місцевими органами влади (податок на майно та універсальні акцизи).

Найбільш вагомими в сучасній податковій системі федерального уряду є податки на прибуток; в податкових системах штатів – універсальні та специфічні акцизи; в місцевих податкових системах – податки на майно.

Більше 70% всіх податкових поступлень становлять прямі податки.

В прямих податках в даний час велику питому вагу займають федеральні податки на прибуток – більше 40%.

## Податкові системи зарубіжних країн

### *Структура прямих і непрямих податків в США.*

#### **Прямі податки.**

1. Податок з доходів фізичних осіб: федеральний прибутковий податок, податки штатів і місцеві.
2. Податок на прибуток корпорацій: федеральний податок на прибуток корпорацій, податки штатів і місцевих органів влади.
3. Податок на майно; стягується штатами і місцевими органами влади.
4. Внески на соціальне страхування: федеральний податок, податок штатів.
5. Податок із спадку – виступає федеральним податком, податком штатів і місцевих органів влади.
6. Збори на транспортні засоби, що стягуються з громадян.
7. Інші.

#### **Непрямі податків**

1. Акцизи та мито: федеральні податки, податки штатів та місцевих органів влади.
2. Федеральні внески приватних підприємців на соціальне страхування.
3. Збори з транспортних засобів та ін., стягуються на рівні штатів та місцевих органів влади з підприємців.

До прямих податків відносяться податки на прибуток та майно, податок із спадку, а також внески на соціальне страхування, які стягуються безпосередньо з заробітної плати.

До непрямих податків відносяться мито, різні акцизи, збори з транспортних засобів, внески підприємців на соціальне страхування, оскільки ці податки в основному включаються в собівартість продукції і їх фактичним платником виступав покупець.

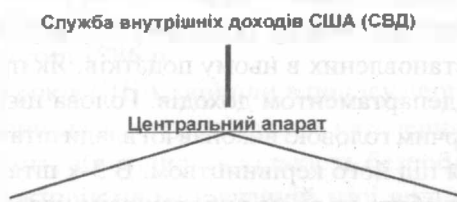
#### **На всіх рівнях стягуються:**

- 1) податки на особисті прибутки;
- 2) податки з прибутку корпорацій;
- 3) податки та внески у фонди соціального страхування;
- 4) податки на спадок;
- 5) акцизи.

Відмінності між ними на різних рівнях полягають в порядку визначення суми, що оподатковується, величини ставок та питомої ваги в сукупних бюджетних надходженнях. Штати і місцеві органи стягують податки з роздрібною торгівлі більшості товарів, місцеві органи влади одержують податок на рухоме і нерухоме майно.

### Фінансовий контроль за сплатою податків.

В США питаннями стягнення і контролю за правильністю сплати податків займається спеціальний податковий апарат, який входить до складу міністерства фінансів. Це служба внутрішніх доходів США (СВД).



7 регіональних податкових управлінь

58 податкових управлінь

1. Контроль за надходженням податків.
2. Правильність заповнення податкових декларацій.
3. Стягнення заборгованості по податках.
4. Повернення податкоплатнику переплачених сум.
5. Отримання штрафів з податкоплатників.

СВД відповідає за дотримання податкового законодавства платниками податків, випускає матеріали і інструкції по застосуванню федерального податкового законодавства, контролює правильність застосування податкового кодексу, включаючи стягування податків, проведення перевірок і захист інтересів держави в податкових суперечках. По податках, які стягуються в штатах і муніципалітетах, контроль за правильністю сплати здійснюється на місцях. Контроль за стягненням податків розрізняється в залежності від податкоплатників.

Податкова система і контроль за правильністю внесення податків побудовані, виходячи з принципу самооподаткування.

## Податкові системи зарубіжних країн

Корпорації самі підраховують суми податку після відрахування всіх дозволених податкових знижок і заповнюють податкову декларацію. Корпорації повинні вносити очікувану суму податку самостійно.

### *Застосовують 3 основних методи стягнення податку:*

1. Самоподаткування – оплата згідно заповненої податкоплатником декларації.
2. Стягнення податку у джерела доходу.
3. Очікувані податкові платежі.

Очікуваний податок – це сума попереднього очікуваного за рік податку за відрахуванням очікуваної суми пільг.

Кожен штат має власну податкову службу, яка відповідає за стягнення встановлених в ньому податків. Як правило ця служба називається департаментом доходів. Голова цієї служби призначається виборчим головою виконавчої влади штату – губернатором і знаходиться під його керівництвом. В 3-х штатах голова податкової служби обирається на виборах всім населенням штату, а в деяких – департамент доходів керується комісією, яка призначається губернатором.

Податкові служби штатів організовані частіше по функціональному принципу, а не за принципом стягування окремих податків. Департамент доходів звично має великі структурні одиниці по: ідентифікації і реєстрації податкоплатників; розрахунках податків, пільгах, примусовому стягненню податків; консультації та допомозі податкоплатникам. В департаменті є ряд допоміжних служб: юридична, кадрова, засобів обслуговування й інформації.

Спільною сферою співпраці податкових служб США є активний обмін інформацією між Федерацією і штатами з ціллю кращого стягування податку з прибутку корпорацій і фізичних осіб. Федеральний закон уповноважив СВД передавати інформацію, пов'язану з федеральними податками, податковим службам штатів при умові, що вона буде використовуватись виключно в інтересах цих служб і надійно захищена від несанкціонованого розкриття і розповсюдження.

Форми ініціювання організації і здійснення співпраці між податковими службами Федерації і штатів досить різні і в певній мірі залежать від ініціатора. В області обміну інформацією ініціатором виступають податкові служби окремих штатів і їх контрагенти – окружні підрозділи СВД.

Існує декілька організацій, які керують податковими службами штатів і сприяють налагодженню координації і співпраці між ними. В задачі цих організацій входять: вдосконалення податкових систем штатів за допомогою обміну інформацією; досягнення більшої однорідності податкового законодавства штатів, зменшення складності систем оподаткування для податкоплатників; здійснення спільних адміністративних заходів.

### **Податкова реформа 1986 р.**

На початку 80-х років США ввійшли в полосу чергової економічної кризи. Різко знизився життєвий рівень населення, знизилась економічна активність, збільшилась кількість безробітних. Крім загальновідомих факторів на це в значній мірі вплинула розбалансованість податкової системи як Федерального уряду, так і урядів штатів, неефективність федеральних субсидій і обмеженість місцевої податкової бази.

Країна стала перед необхідністю кардинальної реформи податкової системи. Ініціатором її став Р.Рейган. В 1981 р. був прийнятий закон про податки з метою економічного оздоровлення, а в 1986 р. – закон про податкову реформу. В результаті цих заходів зменшився ступінь прогресивності прибуткового податку, розширилась податкова база і різко зменшилась кількість винятків, які зменшували граничні суми оподаткування. Метою реформи було зміцнення стимулів до праці, заощаджень і інвестицій.

Закон про податкову реформу 1986 р. був результатом значних змін в податковому законодавстві, що мали місце в 1978, 1981 і 1982 р. Можна виділити 3 найважливіші проблеми, які намагалася вирішити податкова реформа 1986 р.

Перша проблема – що оподатковувати доход чи споживання? Діюча система оподатковує в основному доход, який відображає



## *Податкові системи зарубіжних країн*

величину продукту, що виробляється особою. В якості альтернативи часто пропонують податок на споживання, а саме на продаж.

Різницю між споживанням і доходами становлять заощадження. Відповідно, оподаткування споживання еквівалентне звільненні від прибуткового податку будь-яких сум, що заощаджуються. На практиці податкова система просувалась у напрямку звільнення заощаджень від прибуткового податку, вводячи такі види заощаджень, які звільнялися від оподаткування, наприклад, індивідуальні пенсійні рахунки (IRA). Кожній людині дозволялось вносити в IRA до \$2000 в рік, які вираховувалися із доходів, що оподатковуються. Основним твердженням на користь оподаткування споживання замість доходів є те, що в іншому випадку споживання оподатковувались двічі: перший раз, коли доходи, що заощаджуються, заробляються, і другий, коли ці заощадження в свою чергу породжують доход (наприклад відсотки).

Одним із способів оподаткування споживання є податок на продаж чи на додану вартість. В цьому випадку люди платять податок на свої покупки. Альтернативний спосіб – це визначення споживання за мінусом заощадження з доходів. Заповнюючи регулярну декларацію про доходи, особа вираховує суму заощаджень, і оподатковується сума рівна доходам з вирахуванням заощаджень. Цей метод дає ту перевагу, що податок може бути прогресивним в тому випадку, коли гранична податкова ставка росте разом з рівнем споживання.

На практиці закон про податкову реформу 1986 р. є сумішшю цих підходів. В принципі, він оподатковує доходи, однак деякі види заощаджень звільнені від податків.

Зменшення значення податку на прибуток корпорацій для доходів держави в період, що передував 1986 р., означало, що відносно непопулярний особистий прибутковий податок став нести на собі більшу долю податкового ярма. Зменшення величини податків на корпорації першочергово було не результатом скорочення офіційно ставки оподаткування, а швидше результатом

включення великої кількості особливих податкових знижок, особливо на інвестиції.

Спеціальні податкові знижки не тільки скорочували загальну суму оподатковуваних доходів корпорацій, але й вносили викривлення в податкову систему. Податкові ставки дуже відрізнялись для різних галузей без будь-якого обґрунтування. Наприклад, авіап перевезення оподатковувались за ставкою – 13% (вони субсидувались), тоді як виробництво бензину і видобуток вугілля оподатковувались за ставкою 31%.

Реформа 1986 р. зробила оподаткування більш одномірним для всіх галузей, скоротивши і стандартувавши знижки на інвестиції і амортизацію. Формально ставка податку на корпорації була скорочена з 42 до 35%. Але внаслідок того, що інвестиційні і амортизаційні знижки були зменшені, сукупні податки на корпорації зросли.

З політичної точки зору найбільш сильним моментом податкової реформи 1986 р. була заявка про спрощення податкової системи. До 1986 р. пропозиції про скорочення концентрувались на двох елементах: на відміні багатьох винятків, які були джерелом зловживань, і скороченні числа різних граничних податкових ставок.

Закон про податкову реформу прирівняв податкову ставку на приріст капіталу до ставки податку на звичайний доход. Відбулося скорочення діапазону граничних податкових ставок з 11-50 до 15-28%.

## 2. Федеральні податки США

Податки, що стягуються федеральним урядом, однакові на всій території країни і служать основною статтею доходів федерального бюджету. Федеральне оподаткування переважно пряме, а питома вага наявних непрямих податків незначна.

Головне положення в федеральній податковій системі США займають три податки: податок на особистий прибуток, на соці-

## Податкові системи зарубіжних країн

альне страхування, на прибуток корпорацій. Сукупні збори з цих податків складають більш ніж 90% доходів державного бюджету.

Крім цього, на федеральному рівні існують кілька акцизних зборів, а саме вибіркових податків з продажу (на бензин, тютюнові вироби, алкогольні напої) і податок із спадку.

Федеральний прибутковий податок сплачується всім населенням, що отримує дохід від будь-якої підприємницької діяльності. Стягується з заробітної плати, відсотках по вкладах, дивідендах, ренті, пенсії. Частково оподатковуються пенсії та засоби по соціальному страхуванню.

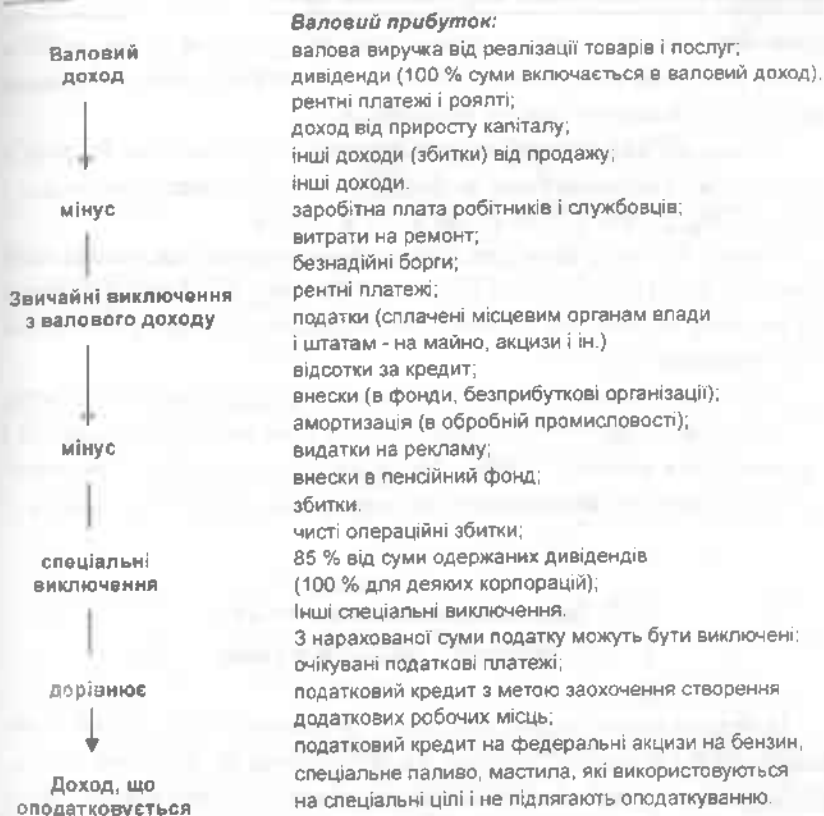
Частка податкових надходжень по даному виду податку в федеральний бюджет склала:

1970 р. – 48,2%; 1980 р. – 48,7%; 1985 р. – 46,2%; 1986 р. – 46,6%; 1987 р. – 44,2%; 1990 р. – понад 45%; 1995 р. – 44,7%.

Другий за значенням федеральний податок – податок на соціальне страхування стягується тільки із заробітної плати. Він має ряд специфічних рис. Перш за все він стягується в рівних долях як з найменших працівників, так і з підприємців. Це означає що підприємець сплачує за кожного зайнятого в нього на підприємстві суму рівну розміру податку, що стягується з даного робітника.

Слід зауважити, що податком на соціальне страхування оподатковується не вся заробітна плата, а тільки та її частина до певного рівня, що встановлена в законодавчому порядку (податкова база).

Третім значним федеральним податком є податок на прибуток корпорацій. Цим податком оподатковується валовий нерозподілений прибуток корпоративного бізнесу.



**Схема 1. Розрахунок і оподаткування прибутку корпорацій в США.**

Прибуток розміром \$50000 в рік оподатковується по ставці 15%, від \$50000 до \$75000 – 25%, вище цього рівня приймається максимальна ставка – 34%.

Існування спеціального податку на прибуток корпорацій на практиці приводить до подвійного оподаткування частини доходів, що одержується корпораціями. Мова йде про частину прибутку, що розподіляється між власниками акцій у вигляді дивідендів.

## Податкові системи зарубіжних країн

Спочатку з нього стягується податок на прибуток корпорацій, а потім ці ж самі кошти оподатковуються податком на прибуток як частина особистого доходу акціонерів.

Фіскальне значення федеральних акцизів незначне, їх доля в податкових надходженнях до федерального бюджету знизилась з 13% в 1960 р., 4% в 1986 р., до 3,7% в 1995 р.

Майже 90% всіх сьогодні діючих акцизів припадає на горілчані (близько 40%) та тютюнові (близько 20%) вироби. З менш значних збереглися акцизи на сірники, вогнепальну зброю, рибальське спорядження та ін.

Мито дає незначну частину доходів федерального бюджету (з 1960 р. до початку 90-х р.р. його доля практично не змінилася і залишається нарівні 1,6%). Мета даного податку – торговий протекціонізм по відношенню до деяких імпортованих товарів.

### **3. Податкові системи штатів та місцевих органів влади**

Незважаючи на сильні тенденції до централізації, США залишаються федерацією зі всіма характерними їй особливостями. Одна з них – юридична самостійність кожного штату в межах його кордонів. Штати наділені певними правами в області фінансів: вони самостійно складають, затверджують бюджет. Без погодження з органами центральної влади законодавчі органи штату можуть запроваджувати і відмінити багато видів податків.

Кожен штат і кожен місцевий орган влади має свою податкову систему, яка відрізняється як по структурі (прямі та непрямі податки) так і по розмірах податкових надходжень, а також своє податкове законодавство, що регулює ставки податків, порядок стягнення податків.

Так, наприклад, в бюджеті штату Орегон основною доходною статтею є прямі податки. В 1989 р. доход від особистого прибуткового податку і податку на прибуток корпорацій становив \$1,975

млрд., що склало 24% доходної частини бюджету або 71% всіх податкових надходжень.

Таблиця 2.2.

Доходні статті бюджету штату Орегон (1989р.).

Доходні статті	Розмір доходу, \$ млрд.	% від загальної суми доходу
<b>I. Міжбюджетні субвенції і дотації:</b>		
1) від федерального уряду;	1,638	19,9
2) від місцевих органів влади.	0,030	0
<b>II. Доходи від власних джерел:</b>	4,162	50,6
1) податкові надходження:	2,786	33,9
ξ податок на майно;	-	-
ξ загальний податок з продажу;	-	-
ξ акцизи на бензин;	0,236	2,9
ξ акцизи на автомобілі;	0,217	2,6
ξ податок на прибуток фізичних осіб і податок на прибуток корпорацій;	1,974	24,0
ξ інші податки	0,359	4,4
2) збори	1,189	14,5
<b>III. Доходи від діяльності державних підприємств:</b>		
1) доходи від діяльності комунальних служб;	-	-
2) доходи від продажу спиртних напоїв.	0,150	1,8
<b>IV. Фонди соціального страхування.</b>	2,236	7,2

В штаті Техас податкова система зовсім інша. Вона практично повністю побудована на системі непрямих податків, а точніше – на податках з продажу. В 1989 р. ці податки принесли в казну \$9,849 млрд., або близько 32% доходної частини бюджету, 67% всіх податкових поступлень.

Серед місцевих податкових систем існують незначні відмінності. Об'єднує їх опора на прямі податки, зокрема податок на майно, який, як правило, дає 2/3 всіх податкових поступлень в казну місцевих бюджетів.

Доходні статті бюджету штату Техас (1989р.).

Доходні статті	Розмір доходу, \$ млрд.	% від загальної суми доходу
<b>I. Міжбюджетні субсидії і дотації:</b>		
1) від федерального уряду,	6,499	20,8
2) від місцевих органів влади.	0,036	0,1
<b>II. Доходи від власних джерел:</b>	19,494	62,4
1) податкові надходження:	14,716	47,1
ξ податок на майно;		
ξ загальний податок з продажу;	7,621	24,4
ξ акцизи на бензин;	1,515	4,9
ξ акцизи на автомобілі	0,713	2,9
ξ податок на прибуток фізичних осіб і податок на прибуток корпорацій;	4,863	15,6
ξ інші податки.	4,707	15,1
2) збори.		
<b>III. Доходи від діяльності державних підприємств:</b>		
1) доходи від діяльності комунальних служб,		
2) доходи від продажу спиртних напоїв.		
<b>IV. Фонди соціального страхування.</b>	5,227	16,7

Не зважаючи на деяку заплутаність податкових систем штатів і місцевих органів влади, можна виділити деякі спільні їх характеристики: податкові системи штатів опираються в основному на загальні та спеціальні податки з продажу, які складають в сумі майже половину всіх податкових надходжень; місцеві органи влади 3/4 всіх своїх зборів формують за рахунок податків на майно.

Податком на майно на місцях оподатковується поточна ринкова вартість рухомого і нерухомого майна як фізичних, так і юридичних осіб.

Деякі види нерухомого і рухомого майна повністю або частково звільняються від податку. До таких видів включаються нерухомість федерального уряду, урядів штатів і місцевих органів влади, безприбуткових корпорацій, благодійних організацій і т.п. В законодавствах штатів передбачаються деякі винятки: не оподатковується частина рухомого особистого майна, обладнання і запаси

сільськогосподарського призначення і т.п. Крім того, від штату до штату, розрізняється доля оціночної вартості майна, що оподатковується. Наприклад, в м.Бойсі-Сіті, штат Айдахо, вона становить 100%, тому реальна та номінальна податкові ставки однакові – 1,95%. В Нью-Йорку ця частка становить 8,9% оціночної вартості майна. Згідно цього реальна та номінальна ставки суттєво відрізняються: 0,85 і 9,54% відповідно. Маніпуляція податковим% оціночної вартості майна і розміром податкової ставки дає можливість штатам ефективно стягувати податок з майна фізичних та юридичних осіб.

Загальним податком з продажу оподатковується і валова виручка від реалізації на кожному етапі обігу товарів та послуг. Це відноситься як до продуктів кінцевого споживання, так і до проміжного. Введений в період важкої кризи 1929-30 р.р. в окремих штатах, цей вид податку швидко охопив всю країну. В даний час використовується практично всіма штатами, за винятком штатів Делавер, Орегон, Монтана і Нью-Гемпшир.

Слід відмітити, що в більш ніж в половині штатів даним податком не оподатковуються продукти харчування та практично у всіх штатах зроблені винятки для лікарських препаратів.

Ставки загального податку з продажу коливаються по штатах від 3 до 7%, в Ред-Айленді і Нью-Джерсі вони становлять 7%, в цілому по країні вони рівні 5%.

Крім загального податку з продажу в штатах стягуються спеціальні податки-акцизи. Основні з них – на бензин, на страхові послуги, на комунальні послуги і тютюнові вироби.

Останнім часом обсяги штатного і місцевого оподаткування значно зросли. Доля податків штатів і місцевих органів влади в ВВП зросла з 5,9% в 1949 р. до 8,9 в 1989 р., а їх питома вага в загальній сумі податкових надходжень трьох рівнів влади – з 22,3 до 44,2%.

Бажанья штатів та місцевих органів влади різко збільшити доходи в значній мірі пов'язано з тим, що саме на них лягла відповідальність за підтримання в функціональному стані всієї



## *Податкові системи зарубіжних країн*

соціальної інфраструктури: будівництво і забезпечення середніх та спеціальних освітніх закладів, лікарень, поліклінік, дошкільних закладів і доріг, а також надання різних комунальних послуг, т.д. Однак фінансові можливості штатів були обмежені. Справа в тому, що розширення їх економічних функцій не могло фінансуватися за рахунок «традиційних» джерел доходу, таких, як податок з продажу і податок на майно. Різке збільшення податкових ставок вступало в протиріччя з економічною політикою штатів направленою на створення сприятливого інвестиційного клімату. Помірне підвищення ставок і відміна багатьох діючих виключень при стягуванні податків на поч. 60-70-х р.р. не привела до вирішення проблеми дефіциту державного бюджету, який склав в 1980 р. без врахування федеральних субсидій \$64 млрд. або 15% доходної частини бюджету штатів і місцевих органів влади. В окремих штатах дефіцит досягав 20% всіх доходів з власних джерел доходів.

Загальна сума боргу стала \$335,603 млрд., або \$1481 на душу населення.

В даній ситуації уряд вдався до кардинальної зміни податкової системи. Одним з результатів реформи 80-х р.р. став перерозподіл доходу від податку на прибуток громадян на користь низових ешелонів влади. Штати і місцеві органи влади давно стягали податок на прибуток корпорацій, однак цей прибуток складав незначну долю бюджету. Так, якщо в 1948 р. податок на особистий прибуток і прибуток корпорацій складав всього 8,3% всіх податкових надходжень бюджетів штатів і місцевих органів влади, то у 1989 р. – 26%. Особливо велике значення вказані податки отримали на рівні штатів. В 1991 р. податок на особистий прибуток і податок на прибуток корпорацій приніс дохід в бюджети штатів в розмірі \$119,636 млрд., що склало 38,6% всіх податкових надходжень. Вони стали другими за розмірами джерелами податкових поступлень в бюджети штатів після загального і спеціального податків з продажу. Нова структура податкових надходжень значно вплинула на характер і форму оподаткування. З 1976 по 1989 р.р. питома вага прямих податків значно зросла з

57 до 64%, що дозволяє говорити про перевагу в бюджетах місцевих органів влади прямих податків над непрямими і зниження ступеню регресивності штатних і місцевих податків.

В 38 штатах податкові ставки градуїзовані, однак ступінь прогресії незначний. В середньому мінімальна ставка коливається від 0,5 до 6%, а максимальна – від 6 до 12%. Сума оподаткованого мінімуму змінюється з штату до штату від \$5 до 100, а максимуму від \$500 до 20000.

## **ПОДАТКОВА СИСТЕМА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ.**

### **1. Загальна характеристика податкової системи Великобританії**

Великобританія – це батьківщина науки про оподаткування. Адже саме тут Адам Сміг та Давід Рікардо вперше заговорили про фіскальну теорію державотворення. Податкова система у Великобританії сформувалась в основному ще в ХІХ ст., хоча і зазнала з цього періоду значних змін. Саме до них можна віднести податкові реформи 1965, 1973, 1993 років, остання з яких внесла суттєві зміни в структуру податкової системи Великобританії, наблизивши її до структури податкових систем країн-членів Спільного ринку.

*На даний час в податковій реформі країни можна виділити два напрямки:*

1) вдосконалення справляння особистого прибуткового податку з населення;

2) зміни в області оподаткування корпорацій.

Серед комплексу фінансово-економічних заходів важливе місце займають податкові. Серед них виділяють такі:

- зменшення нижньої межі ставки прибуткового податку з громадян (від 27 до 25%);

- усунення багатоступінчатого поділу доходів населення і прогресивних ставок оподаткування, що застосовувались до них;

- значне збільшення особистих податкових ставок.

Податкова система Великобританії складається з двох рівнів, таким чином вона включає:

- центральні податки (прибутковий податок з громадян, податок на прибуток корпорацій, податок на доход від нафтового бізнесу,

податок на спадщину, податок на додану вартість, акцизи, мито, гербові збори та інші обов'язкові платежі);

- місцеві податки (податок на майно та інші).

Податки відіграють основну роль в формуванні дохідної частини державного бюджету країни (біля 90%).

Перелік основних податків Великобританії, а також їхніх ставок подано в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

### Основні податки Великобританії станом на 1993 р.

Назва податку	Ставка у %
Прибутковий податок з громадян:	
£ з доходом до 20700 ф.ст.	25
£ з доходами більше 20700 ф.ст.	40
Податок на прибуток корпорацій:	35
£ з прибутком більше 200000 ф.ст.	25
£ з прибутком менше 200000 ф.ст.	30
Податок на приріст капіталу	0
Податок на спадщину:	40
£ до 118000 ф.ст.	15
£ більше 11800 ф.ст.	різні
Податок на додану вартість	0,5–2
Акцизи	
Гербовий збір	

На долю прибуткового податку з громадян припадає 64% загальних поступлень до бюджету у вигляді прямих податків, а на долю податку на прибуток корпорацій – лише 19%.

З таблиці видно, що ставки англійської системи оподаткування дещо відрізняються від ставок нашої національної системи оподаткування, зокрема, ставки ПДВ, прибуткового податку з громадян та інші особливості.

За останні 10-15 років значно зросли поступлення податку з нафтових компаній, їх доля складає 11,5%. Прослідкувати податкові надходження центрального бюджету Великобританії можна із наступної таблиці.

Податкові надходження до центрального бюджету Великобританії.

Назва доходів	1975/1976		1985/1986		1990/1991	
	млрд. ф.ст.	%	млрд. ф.ст.	%	млрд. ф.ст.	%
Доходи центрального бюджету з них:	15,3	100	28,2	100	105,8	100
податки з прибутків в тому числі:	8,2	53,6	18,2	65,4	55,3	52,3
- прибутковий податок з громадян:	5,8	70,7	15,1	83	35,1	63,5
- корпоративний податок; податок на прибуток з нафтового бізнесу:	1,6	19,5	1,9	10,4	10,7	19,3
- податок на приріст капіталу:	—	—	—	—	6,4	11,6
- податки на споживання в тому числі:	0,1	1,2	0,4	2,2	0,93	1,7
- податок на додану вартість;	4,7	30,7	9,2	32,6	37,3	35,2
- інші споживчі податки.	2,8	34	5,9	37,8	19,3	51,7
Інші податки	4,7		5,8	63,1	18	48,3
	2,4	15,7	0,8	2,9	3,2	12,5

Виходячи з даних таблиці, видно, що надходження тільки від нафтових компаній складають 6,4 млрд. ф.ст.

Основою податкового законодавства Великобританії служать:

- законодавчий Акт від 1970 р. стосовно прибуткового податку з громадян, а також, податку з прибутку корпорацій;
- Акт від 1970 р. стосовно податку з доходів у вигляді приросту капіталу;
- Акт від 1983 р. стосовно податку на додану вартість.

При цьому кожний рік новим бюджетом країни можуть бути визначені деякі поправки до діючих законодавчих актів.

Англійський парламент володіє законодавчою владою по відношенню до справляння податків в країні. Юридичне повноваження парламенту в цьому відношенні поширюються на Англію, Уельс, Шотландію та Пн. Ірландію.

Управління та регулювання податкової системи країни уряд здійснює за допомогою казначейства (Міністерства фінансів). Ця діяльність уряду також контролюється парламентом.

Казначейство Великобританії являє собою єдиний в своєму роді державний фінансовий інститут, який не має аналогів в інших країнах. Його повноваження є ширшими, ніж просто Міністерства фінансів за кордоном.

Казначейство Великобританії відповідає за розробку загальної економічної стратегії країни. З адміністративної точки зору воно являється управлінням, в склад якого входять перший лорд Казначейства Великобританії, він же прем'єр-міністр, міністр фінансів і молодші лорди. Значна кількість секторів виконує різні функцій під керівництвом старших чиновників управління.

Податкове законодавство Великобританії затверджується урядом країни. Право регулювати питання практичного його застосування надається спеціальному органу – таємній раді, міністрам і Управлінню внутрішніми доходами. Повноваження цих органів визначені в парламентському акті, що приймається спеціально для встановлення сфери діяльності кожного з них. З метою роз'яснення і уточнення прав податкових органів даються інструкції, які, як правило, називаються «накази таємної ради» (наприклад, угода про уникнення подвійного оподаткування або «інструкція діючих податкових правил» прикладом якої служить система справляння прибуткового податку з фізичних осіб).

Організація податкової служби покладена в основному на два урядових департаменти, що є підзвітними Казначейству Великобританії:

- Управління внутрішніми доходами (УВД);
- Управління митами та акцизами (УМА).

Формально УВД являється самостійною урядовою установою. В його функції входить безпосередній контроль за справлянням податків з юридичних та фізичних осіб (прибуткового податку, корпоративного податку, податку на приріст капіталу і гербового збору). В адміністративному відношенні цей контроль здійснюється за допомогою контори головного податкового інспектора в Лондоні. Головному інспектору підзвітні 700 районних контор, які здійснюють збір податків. В цих конторах працює штат

## *Податкові системи зарубіжних країн*

податкових інспекторів, які займаються вивченням розрахункових та особистих рахунків, оцінюванням бази оподаткування, санкціонування перерахунку і повернення платежів, а також представленням інтересів УВД в спірних питаннях в суді.

Прес-органом УВД на відміну від ряду країн (США, Франції) не видаються публікації, які б роз'яснювали податкове законодавство в цілому. Найбільш поширеними являються спеціальні брошури, що публікуються УВД по певних питаннях.

У сфері діяльності УМА знаходиться вся система непрямого оподаткування (за виключенням гербового збору).

В загальному податкова система Великобританії є достатньо гнучкою і спрямована перш за все на розвиток власного товаровиробника. Про це свідчить досить низька ставка ПДВ – 15%, а також інші аспекти податкової політики, що проводяться відносно національних корпорацій.

## **2. Особливості оподаткування фізичних осіб**

Сучасна система справляння прибуткового податку з населення була закладена реформою 1973 р.

Вперше цей податок був введений в 1799 р. як тимчасова міра з метою фінансування війн проти Наполеона, а з 1842 р. остаточно утвердився в англійській податковій практиці. Була встановлена єдина ставка, яка вважалася досить низькою – 3%, і зберігалася вона протягом всього ХІХ ст.

В 1909 р. в бюджеті Л. Джорджа був введений план названий «зверхподаток» на доходи, що перевищували 5000 ф. ст. за рік (150000 ± в поточних цінах), ставка його дорівнювала 8%.

Потреба в коштах в роки І світової війни призвела до збільшення ставки «зверхподатку» до 50%.

Пізніше, в умовах росту грошового доходу значення прибуткового податку ще більше зросло. Була запроваджена система щотижневого справляння даного податку, яка діє і зараз.

Особистий прибутковий податок сплачує все населення Великобританії, хоча існує поділ на резидентів і нерезидентів.

Доходи резидента Великобританії підлягають оподаткуванню незалежно від джерела їх виникнення. Нерезидент сплачує податки лише з доходів, отриманих на території даної країни.

Прибутковий податок з фізичних осіб справляється не за сукупними прибутками, а за його частинами – «шедулами».

Таблиця 2.5

## Шедулярний поділ доходів

Шедула	Оподаткування
Шедула А	доходи від власності на землю, будівлі та ін.
Шедула В	доходи від лісових масивів, що використовуються в комерційних цілях і не оподатковуються по шедулі D;
Шедула С	доходи від державних цінних паперів, що випускаються у Великобританії, цінних паперів інших урядів, за якими виплачуються відсотки у Великобританії прибутки від виробничої (комерційної) діяльності;
Шедула D	доходи осіб вільних професій, доходи від цінних паперів, що не оподатковуються по шедулі С;
Шедула Е	доходи, отримані у вигляді відсотків по позиках;
Шедула F	доходи, отримані за кордоном і переведені у Великобританію (якщо це призводить до подвійного оподаткування); заробітна плата, пенсії та ін. дивіденди, а також інші доходи компаній, що розподіляються.

Для визначення належної до сплати суми прибуткового податку із фактично отриманого річного прибутку вираховуються податкові пільги.

На даний час в Великобританії кожна людина має право на суму доходу, що не оподатковується, т.зв. особисту скидку. Особиста скидка на 1990/1991 податковий рік складала 3005 ф. ст. в рік. Дохід, що перевищував цю суму, оподатковувався за базовою ставкою 25%. Ставка 40% приміняється до суми доходів, якщо вони більші від 20700 ф. ст.

Податкове законодавство країни розглядає сімейну пару як єдиного податкоплатника. При цьому всі доходи сім'ї сумуються



## *Податкові системи зарубіжних країн*

і вона має право на дві особисті скидки. Якщо в сім'ї є діти, то неоподаткована сума збільшується на 7 ф. ст. в тиждень.

З точки зору платника податку в такій системі є свої недоліки, оскільки оподаткування доходу чоловіка і дружини за прогресивними ставками як єдиного може становити більшу суму, ніж та, яка б була нарахована при оподаткуванні кожного доходу окремо.

В податковому законодавстві Великобританії, як і в ряді інших країн, особисті доходи поділяються як доходи у вигляді заробітку по найму, і доходи від інвестицій.

Стосовно оподаткування першого не виникає серйозних труднощів. Важче оподаткувати доходи від інвестицій, де база оподаткування включає проценти, дивіденди і чисті реалтні платежі. Приріст капіталу не обкладається прибутковим податком, але дивіденди, отримані від дольової участі можуть обкладатися, хоча будь-який доход, отриманий від продажу цієї долі прибутковим податком також не оподатковується. До 1965 р. ці доходи взагалі не оподатковувались, але з 1965 р. був введений спеціальний податок на приріст капіталу. Починаючи з 1982 р. доход у вигляді приросту на капітал підраховувався після «коректування на інфляцію». Після цього 5900 ф. ст. не обкладалися податком, а залишкова сума оподатковувалась за ставкою 30%.

В багатьох випадках платник сам подає податковому інспектору декларацію, де вказує свій очікуваний доход. Останній розраховує суму прибуткового податку на основі отриманої інформації. Податок сплачується на протязі року 4 рівними долями. У випадку переплати чи недоплати, частина суми повергається або стягується додатково.

Особливістю податкової системи Великобританії є те, що прибутковий податок як розраховується так і стягується на кумулятивній базі. В інших країнах кумулятивна база характерна тільки для нарахування податку. Податок сплачується кожний тиждень, виходячи з заробітку за цей тиждень.

Англійська податкова система прагне до забезпечення такої

ситуації, при якій існує гарантія того, що в кожний окремий період року стягується визначена сума – доля річного податку. Некумулятивна система кожний тиждень вираховує 1/52 частину річної податкової пільги. Кумулятивна система робить це подібно; але якщо тижневий дохід менший від суми тижневої пільги, то буде мати місце повернення податку.

Серед прямих податків, що стягуються з громадян в Великобританії існує також податок на спадок. Існує дві ставки цього податку – 0 і 40%. Остання ставка застосовується, якщо сума спадку перевищує 118000 ф. ст. В момент здійснення передачі майна в дар, податок не сплачується, але якщо людина, що здійснив акт дарування помирає на протязі 7 років, то дана угода підлягає оподаткуванню.

Одним з податків на споживання являється податок на додану вартість. В Великобританії він був введений з 1 квітня 1973 р. В цьому ж році країна вступила в ЄС. Всі прийняті законодавчі документи по відношенню до цього податку були зведені в єдиний законодавчий Акт про податок на додану вартість, прийнятий в 1983 р. Цей Акт поширюється на територію Англії, Пн. Ірландії, Шотландії, Уельсу, включаючи острів Мен.

ПДВ входить в компетенцію УМА. Підприємець, як правило, кожний квартал заповнює податкову декларацію і переводить суму податку в управління чи отримує повернення переплачених сум. Декларація висилається в місячний термін після закінчення кварталу. За погодження з міністерством цей строк може бути продовжений ще на 7 днів.

Між УВД та УМА існує тісний зв'язок з приводу обміну інформацією.

Слід відмітити, що платниками ПДВ є як юридичні так і фізичні особи, що займаються підприємницькою діяльністю.

Реєстрації в управлінні для сплати ПДВ підлягають всі підприємці (включаючи і тих, що оподатковуються за нульовою ставкою), які мають чи очікують оборот, що перевищує 22100 ф. ст. за рік чи 7500 ф. ст. за календарний квартал. Про всі зміни, що

## Податкові системи зарубіжних країн

стосуються зміни виду діяльності, місця діяльності і інше підприємець повинен повідомляти УМА.

Якщо підприємець розраховує, що його оборот буде невеликим і складе меншу суму, ніж та, яка потрібна для реєстрації, він має право звернутись в 30 денний термін в своє податкове відділення з проханням про ліквідацію реєстрації.

На даний час в країні діють 2 ставки ПДВ -15 і 0%.

За нульовою ставкою оподатковуються такі види товарів і послуг: продовольчі товари, книги, ліки, імпортні і експортні товари, паливо та енергія для домашнього користування, плата за воду, будівництво житлових будинків, транспортні послуги, дитяча одежа, страхування, поштові та банківські послуги.

Серед непрямих податків 2 місце після ПДВ займають акцизи. Підакцизними товарами являються алкогольні напої, тютюнові вироби, транспортні засоби, пальне. Ставка акцизного збору коливається в межах від 10 до 30%.

Важливе місце займають внески на потреби соціального страхування, які призначені для виплати пенсій та різного роду допомог. Ставка цих внесків коливається від 2 до 9%.

Найстарішим податком в Великобританії вважається гербовий збір. Вперше він був застосований в 1694 р. Цей податок справляється при оформленні певними особами деяких громадсько-правових угод. Комерційні і юридичні документи повинні мати спеціальний штамп, який підтверджує сплату даного збору. В деяких випадках ставки гербових зборів встановлюються у фіксованій формі (до 2 ф. ст.), в інших – використовується відсоткова ставка, тобто з вартості власності, яка зазначена в угоді стягується певний %.

Наприклад, при оформленні документів про передачу права власності ( за виключенням цінних паперів), що має вартість понад 30000 ф. ст., ставка гербового збору складає 1%, якщо вартість власності, що передається менша цієї суми, то гербовий збір не сплачується.

Важливим аспектом податкової системи являється оподаткування юридичних осіб.

### 3. Особливості оподаткування юридичних осіб

Корпоративний податок чи податок на прибуток компаній в Великобританії був введений в 1965р. Цей податок замінив раніше діючу систему оподаткування юридичних осіб, яка полягала в обкладанні компаній нарівні з фізичними особами і крім того стягувався 15%-ний податок на прибуток.

На зміну класичної системи корпоративного податку, що діяла в Великобританії з 1965 по 1973 рр., прийшла т. зв. «імпугаційна» система стягування корпоративного податку.

Корпоративний податок застосовується до всіх прибутків компаній-резидентів, отриманих ними на протязі податкового року. В поняття «компанія» англійське законодавство включає: корпоративні органи і некорпоративні асоціації, виключаючи товариства (вони оподатковуються як фізичні особи).

Резидентською компанією вважається корпоративний орган, якщо його діяльність здійснюється і контролюється в даній країні, тобто в цій країні знаходиться керівний орган компанії.

Ставка податку встановлюється бюджетом країни – 33%. Обкладання здійснюється виходячи з розрахункових періодів, що не перевищують 12 місяців.

«Імпугаційній» системі притаманні 5 основних ознак:

- компанія сплачує корпоративний податок зі всіх її прибутків (розподілених та нерозподілених) по єдиній ставці;
- корпоративний податок не стягується з дивідендів безпосередньо в самій компанії;
- якщо компанія виплачує дивіденди, то вона повинна провести попередній платіж на розрахунок податку на прибуток» тобто «авансовий корпоративний податок», вирахований шляхом віднесення ставки податку до суми прибутку, що підлягає розподілу серед акціонерів;
- резиденту Великобританії, який отримує дивіденди, дозволяється проводити вирахування на суму авансового платежу при сплаті прибуткового податку;

## Податкові системи зарубіжних країн

• після закінчення розрахункового періоду сплачений компанією «авансовий корпоративний податок» вираховується з загальної суми зобов'язань на рахунок сплати корпоративного податку.

Нерезидентська компанія, що проводить торгівлю в Великобританії через своє відділення обкладається корпоративним податком з:

а) доходу від торгівлі, що виникає через відділення;

б) доходу від власності чи права власності, що використовується цим відділенням;

с) приросту капіталу від активів цього відділення.

Компанія, що не вважається резидентською також сплачує податок на прибуток з будь-якого доходу, що створюється в Великобританії і не підлягає обкладанню податком на приріст капіталу.

Нерезидентська компанія на відміну від резидентської не обкладається авансовим корпоративним податком з прибутку, що розподіляється.

Оподатковуваний дохід компанії розраховується шляхом вирахуванням з валового доходу всіх дозволених законодавством витрат, що проводяться в звітному податковому році.

Вирахуванню з валового доходу підлягають:

• поточні витрати ділового характеру (оренда виробничих приміщень, вартість ремонту, втрати від валютних операцій в результаті зміни валютних курсів, а також поточні витрати особистого характеру, оренда житла, будь-які витрати не виробничого характеру, витрати на модернізацію приміщень);

• компенсаційні платежі при звільненні з роботи робітників та службовців, затрати на технічну професійну перепідготовку кадрів, платежі у вигляді премій та подарунків;

• витрати на юридичні консультації з питань фінансів компанії;

• ліцензійні платежі;

• представницькі витрати;

• витрати розважального характеру на працівників компанії;

• витрати на зарплату працівникам, водопостачання, електроенергію, газ, освітлення, ogrівання, телефон канцелярських товари, поштові перекази;

- внески в благодійні фонди;
- комерційні і некомерційні збитки;
- банківські послуги;
- прямі виробничі затрати (закупівля сировини, матеріалів);
- прострочені борги, що списуються в звітному періоді (але тільки комерційного характеру);
- витрати на науково-дослідні випробування.

Слід відмітити, що для компаній, що видобувають нафту в Пн. морі встановлений спеціальний податковий режим.

Ці компанії сплачують нафтовий корпоративний податок за ставкою 75%. Вони не звільняються від сплати загального корпоративного податку.

Ще одною особливістю оподаткування нерезидентів є те, що вони на відміну від резидентів не сплачують податок на приріст капіталу.

Цей податок стягується при реалізації певних видів капітальних активів, які приносять прибуток (автомобілі, будинки, національні депозитні сертифікати, облігації і ін.).

Метою податку є обмеження розміру прибутку за спекулятивними угодами. Доходи визначаються як різниця між ринковою ціною даного майна і ціною його придбання. Податок справляється по вищій з діючих ставок прибуткового податку, якщо платником являється фізична особа, і по основній ставці податку на прибуток корпорацій, якщо платник – компанія.

Ще одним податком, який сплачують корпорації є податок на нерухоме майно (цим податком обкладається і нерухоме майно фізичних осіб).

Податковою базою є річна чиста вартість майна. Періодично проводиться переоцінка вартості майна з метою максимального наближення її суми до тієї, яку можна було б отримати, здавши дане майно в оренду.

В Англії та Уельсі оподатковувана вартість майна являла собою вартість оренди при умові визначенні її на відкритому ринку, при цьому наймач повинен за свій рахунок ремонтувати, утримувати та страхувати нерухомість.

## Податкові системи зарубіжних країн

Оскільки в Великобританії на протязі багатьох років вільного ринку в системі оренди житлових приміщень не існувало, то дуже важко було точно визначити рентну вартість.

Оцінка майна з метою податкообкладання здійснюється 1 раз на 10 років спеціальною компанією при УВД Разом з тим, оцінка може бути оскаржена у незалежному суді чи земельному трибуналі. Основними платниками даного податку є орендатори і квартиронаймачі. Разом з тим податкові органи можуть залучати і власників нерухомості, що пустує.

Слід сказати, що даний податок є основним джерелом поступлень в місцеві бюджети. Ставку податку встановлює муніципалітет, виходячи з потреб в фінансових ресурсах, тому вони значно відрізняються по графствах і містах Великобританії, а також для промислових і житлових будівель.

Податок стягується один раз на півроку, щоквартально чи 10 разів на рік різними долями. Отже, доходи, які отримують місцеві органи влади можна відобразити в таблиці.

Таблиця 2.6.

### Доходи місцевих органів влади (1993 р.).

	млн. ф. ст.	%
субсидії центральні	18495	60
податки з промислової власності	7367	24
податки з житлового фонду	5089	15,5
інші збори у місцевий бюджет	154,1	0,5

З таблиці видно, що левова частка доходів (не враховуючи центральних субсидій) припадає на майнові податки, що стягуються з промислових компаній, хоча значна частина поступає із житлового фонду.

Законом встановлено ряд пільг стосовно обкладання цим податком малозабезпечених (податкові скидки, зменшені ставки податку на 50%). Пільгами користуються також і благодійні організації. В промислових зонах розвитку податки з промислової комерційної власності не стягуються на протязі 10 років.

В квітні 1990 р. в Англії та Уельсі (а роком пізніше в Шотландії) перейшли до стягування подушного податку, який охоплював практично всіх громадян, що досягли 18 років. Він встановлювався самостійно місцевими органами влади і був напряму зв'язаний з рівнем їхніх витрат. Хоча досвід стягнення подушного податку виявився невдалим, і в 1993 р. йому на зміну прийшов новий муніципальний податок. Розмір цього податку встановлюється виходячи з вартості власності і для цього уряд вже розробив своєрідну шкалу співвідношення вартості нерухомості і ставки податку на неї.

Якщо говорити про Англію, то середньостатистична шкала цього податку виглядає так:

Таблиця 2.7.

**Податок з нерухомості враховуючи диференціацію вартості.**

Група	Вартість нерухомості, тис. ф. ст.	Розмір податку, ф. ст. за рік
A.	40	276
B.	46	298
C.	52	311
D.	68	355
E.	88	400
F.	120	490
G.	160	575
H.	>160	668

Як видно з таблиці, майно класифікується за однією з 8 оціночних категорій і після цього обкладається за диференційованою ставкою податку.

Таким чином, при встановленні визначених ставок податку, розмір муніципального податку (даного майнового податку) і витрати місцевих органів влади тісно пов'язані. І якщо який-небудь муніципалітет перевищує свої витрати, державі набагато легше проконтролювати це й прийняти відповідні міри.

Хоча муніципалітет може встановлювати і інші податки на



## Податкові системи зарубіжних країн

місцеві потреби. Перелік місцевих зборів в різних графствах може значно відрізнятись.

В загальному система оподаткування юридичних осіб в Великобританії досить нескладна. Це викликано в першу чергу тим, що загальна кількість обов'язкових платежів є незначною, що забезпечує існування зручного механізму справляння податків.

Важливою особливістю податкової системи Великобританії в порівнянні з нашою національною, є її відносна стабільність. Це забезпечує приплив іноземних інвестицій в країну, притік капіталу, а отже, і ефективне функціонування економіки.

## **ПОДАТКОВА СИСТЕМА ІТАЛІЇ**

### **1. Фіскальні засади побудови податкової системи Італії**

Багато важливих сторін життя сучасних ринкових держав мають своїм джерелом римське право. Саме в Стародавньому Римі закладались підвалини державного підходу до оподаткування. Хоча, податки, як основне джерело існування держави, були відомі ще у більш глибоку давнину.

В мирний час в Римі податків не було, а витрати на управління державою були мінімальними. Головною статтею видатків складали затрати на будівництво громадських установ. Ці витрати покривали за рахунок здачі в оренду суспільних земель. Але у військовий час громадяни Риму обкладались податками у відповідності зі своїм станом. Визначення суми податку (ценз) проводилося кожні 5 років чиновниками – цензорами. Мешканці Риму давали цензорам присягу про майновий стан. Як видно, ще тоді закладались основи декларацій по доходах. В IV – III ст. до н.е. Римська держава розросталась, завойовувала колонії. Відповідно, були зміни в оподаткуванні. В колоніях вводились комунальні (місцеві) податки, величина яких залежала від майнового стану податкоплатників. У випадку переможних війн податки знімалися, а необхідні кошти забезпечувались за рахунок контрибуцій з завойованих держав. Але комунальні податки з колоній стягувались регулярно. Єдиної податкової системи не існувало, не було й державних фінансових органів, які б могли професійно стягувати податки. Результатом була корупція, зниження державних податків. І в I ст. до Різдва Христового була економічна криза. Імператор Август Октавіан створив у всіх провінціях фінансові установи, які здійснювали контроль

## Податкові системи зарубіжних країн

оподаткуванням. Була знов проведена оцінка оподаткування провінцій, були складені земельні кадастри, проведено перепис майнового стану громадян.

Головним джерелом податків був земельний податок. Були й особливі форми оподаткування: податок на кількість фруктових дерев. Обкладалась податками і інша власність: нерухомість, живий інвентар, цінності. Кожен мешканець провінції повинен був платити подушний податок. Були й непрямі податки: податок з обороту за ставкою 1%; податок з обороту по торгівлі рабами – 4%; податок на звільнення рабів – 5% від їх вартості. Пізніше був введений податок зі спадщини – 5%. Стягували податки общини.

Вже в Римській імперії податки виконували не лише фіскальну функцію, але й відігравали роль додаткового стимулятора розвитку господарства.

В сучасній Італії, як і в багатьох розвинутих країнах, податкові надходження є основним джерелом доходів (більше 80% доходів) державного бюджету. Значні зміни в структуру оподаткування внесла реформа 1973-74 років, яка усунула багатоступінчатість, фрагментарність і архаїчність оподаткування, наблизивши його до структури податкових систем країн Європейського економічного союзу. Сучасна податкова система Італії побудована на 19 декретах, прийнятих в жовтні 1972 року, і на декретах про прямі податки, прийнятих в січні 1974 року. В 1994 році було прийнято декрет про відповідальність податкових органів за консультації, які надаються податкоплатникам. Слід також відмітити податкову амністію, яка була проведена в 1992 році і охопила період 1985-90 роки.

В результаті реформи 1974 року, найбільшому спрощенню підлягали прямі податки, які стягуються безпосередньо з доходів податкоплатників. Крім того, істотні зміни в практику стягнення певного виду податків внесла реформа 1988 року, яка торкнулась 3 основних податків:

- прибутковий податок з фізичних осіб;
- прибутковий податок з юридичних осіб;
- місцевий прибутковий податок (з ф/о і ю/о).

Взагалі прямі податки переважають над непрямими (в співвідношенні 58,7:41,3 за даними 1988 року).

Найважливіші принципи оподаткування закладені в Конституції Італійської Республіки. Передусім, в ній написано, що виконавчі органи влади не мають права встановлювати податки, вносити зміни в порядок їх установаження і стягнення. Дане право цілком і повністю належить парламенту країни як вищому законодавчому органу влади.

Таким чином, основою для утримання податків є наступні нормативні акти:

- Закон, схвалений обома палатами парламенту;
- законодавчий декрет – виданий правлінням юридичний акт на основі делегованих йому парламентом функцій і директив;
- декрет-закон, що видається правлінням в надзвичайних ситуаціях.

Другим важливим принципом оподаткування є зафіксований в конституції принцип пропорційності і прогресивності відрахувань. Зі всіх податкоплатників стягуються суми пропорційні розміру їх доходів з врахуванням прогресивності, тобто із збільшенням величини доходу відбувається прогресивне збільшення відрахувань, що стягуються.

Важливими є статті конституції про те, що проведення референдуму по відміні існуючих податкових законів є незаконним.

Особливості процедури стягнення податків з деяких видів доходів методом утримання їх у джерела за фіксованими ставками фактично породили ще один прямий податок – на доходи від капіталу. До категорії прямих відносяться і податок зі спадщини і дарувань. Істотні зміни в практику стягнення прямих податків – прибуткового податку з фізичних і юридичних осіб, місцевого прибуткового податку, – внесла реформа 1988 року. Непрямі податки в якості об'єктів оподаткування мають різні види операцій, пов'язаних з просуванням товарів стадіями виробництва і обігу; наданням послуг; імпортом товарів; зміною власності тощо. Найбільш важливим є податок на додану вартість. Всі інші непрямі податки мають специфічні сфери застосування:

## Податкові системи зарубіжних країн

- гербовий податок стягується державою за юридичне оформлення документів;
- реєстраційний податок доповнює гербовий в тих випадках, коли окрім оформлення документів необхідний їх запис до державних реєстраційних книг;
- податок на приріст вартості нерухомості стягується на користь місцевих органів влади у випадках продажу нерухомості з прибутком;
- інші виробничі й комерційні акцизи (на електроенергію, алкогольні напої, цукор, тютюн) і збори (при укладенні страхових контрактів, купівлі-продажу акцій і облігацій і при відмові державою т.зв. «концесійних послуг», т.т. видачі ліцензій, дозволів тощо);
- митні збори;
- податок з лото і лотерей.

Найбільш важливими у фінансовому відношенні є два податки: прибутковий податок з фізичних осіб і податок на додану вартість. В загальній сумі податкових надходжень держави їх доля складає більше 50%.

Щорічно податкові управління перевіряють від 3 до 5% декларацій по доходах. Є декілька видів декларацій, встановлених в податковій системі. Одна з них являє собою найбільш просту форму декларації по доходах. Податкоплатник (який працює по найму чи знаходиться на пенсійному забезпеченні), і має ще інші джерела доходу і бажає скористатися перевагами відрахувань і знижок, заповнює цей зразок і надає його своєму роботодавцю чи в автоматизовані центри з питань оподаткування. Дебет і кредит на суму податку буде безпосередньо компенсований при видачі з/п, пенсій.

Інший зразок є поширеною формою, яка охоплює доходи, одержані в результаті виробничої діяльності чи від володіння предметами, які приносять дохід. Його суб'єктами є фізичні особи, підприємці і особи вільної професії. Даний зразок повинен містити відомості в чіткому аналітичному порядку, наприклад: по доходах

підприємств, домогосподарств тощо. Тут також вказуються і всі затрати, понесені в процесі одержання доходів. Наступний зразок використовується стосовно доходів компаній, товариств, які будуть віднесені у відповідних частках, квотах до окремих акціонерів, членів товариств для сплати податків.

Є також зразок, який заповнюють товариства, що об'єднують капітали з відповідальністю учасників в межах вартості їх вкладів.

І, нарешті, є універсальний зразок для усіх податкоплатників, які перерахували певні грошові суми третім особам шляхом утримання податку при виплаті сум. В цій декларації повинні бути вказані всі податкоплатники, яким були виплачені доходи. Головною функцією даної декларації є те, що вона дає можливість податковим інспекціям проводити «перехресний» контроль між деклараціями платників, що одержують і видають грошові кошти.

Перевірки, що проводяться податковими органами, поділяються на вибіркові, шляхом жеребкування, і з інших причин.

Традиційне повідомлення про контролювання з боку податкових органів є завершальним етапом виявлення доходів.

Основні види контролю, що використовуються податковими органами:

1. Аналітичний – на основі бухгалтерських записів і проводок.
2. Індуктивний – проводиться, якщо в декларації повністю не вказані джерела доходів, відсутні деякі проводки.
3. Частковий – проводиться безпосередньо по реєстру податкоплатників.
4. Скорочений контроль -- заключається в тому, що при виявленні у податкоплатника платоспроможності, що перевищує ту, яка вказана в декларації, податкові бюро мають право вносити зміни у вказаний сукупний доход.

В 1994 році було прийнято рішення про суцільну перевірку 3 категорій осіб, що займаються індивідуальною трудовою діяльністю.

Податкові спори розглядаються податковими комісіями трьох рівнів. В особливих випадках дозволяється звернення в касаційний суд. До 90% всіх спорів переважно виграють податкоплатники.

*Способи стягнення податків з доходу існують наступні:*

- прями перерахування;
- платіж;
- утримання податку при виплаті суми;
- стягнення шляхом податкового списку, податкового реєстру.

Італійським законодавством були введені особливі правові норми кримінального характеру за податкові правопорушення. Правопорушення податкового характеру вважаються особливо важкими, якщо є: незаповнення декларації при доходах більше 50 млн. лір; виписка і використання фіктивних рахунків-фактур; заниження розміру доходів; невказаний порядок ведення бухгалтерських записів.

Важлива роль належить фінансовій гвардії або податковій міліції Італії. Вона існує з 1881 року. Сучасна структура і функції фінансової гвардії встановлені законом від 1959 року. Міністерство фінансів Італії займається тільки доходами.

Партнерами інформаційної системи є: торгова палата промисловців, робітників аграрного сектору і ремісників, податкова міліція, податковий архів і картотека податкоплатників, департамент по збору прямих податків, по врахуванні податку на лодану вартість, відомство автомобільного реєстру громадських транспортних засобів.

## **2. Податки центрального бюджету**

Доходи державного бюджету Італії мобілізуються головним чином за рахунок податків. Решта коштів поступають в бюджет від розміщення державних облігаційних позик, від державних підприємств, залучення кредитів та ін.

Надходження від податків в післявоєнні роки росли швидше, ніж національний доход. За 1951-1990 роки загальні доходи державної адміністрації, включаючи місцеві податки, збільшилися майже в 12 разів. За цей період в національному доході частка

всіх податкових платежів, в тому числі і податків, що надходили в місцеві бюджети, зростає з 15,7 до 20,1%. З 1951 по 1990 роки в національному доході частка податків, що стягуються тільки в державний бюджет, збільшилась з 13,2 до 17,8%, причому питома вага податків, що поступають в державний бюджет, по всіх податках зростає з 84 до 87,2%.

Таблиця 2.8.

## Структура доходів державного бюджету.

	1938/39 рр.		1950/51 рр.		1960/61 рр.		1970 р.		1980 р.		1990 р.	
	млрд. лір	%	млрд. лір	%	млрд. лір	%	млрд. лір	%	млрд. лір	%	млрд. лір	%
1. Податки	24	77,4	1284	64,5	3694	85,8	10252	80,7	13864	75,9	970	60,5
2. Доходи державних підприємств і майна	—	—	19	1	188	4,4	294	2,3	359	2	669	2,1
3. Позики	—	—	228	11,4	298	6,9	1456	11,5	3166	17,3	8177	25,1
4. Інше	—	—	461	23,1	125	2,9	708	5,5	867	4,8	3985	12,3
Всього	31	100	1992	100	4305	100	12710	100	18256	100	253	100

Сучасна податкова система Італії сформувалась в кінці 80-х років. Крім звичайних завдань вона повинна була створити фінансові умови для включення італійської економіки в загальний ринок Західної Європи. Але при цьому була збережена і певна національна специфіка.

Сучасна податкова система Італії побудована на прямих і непрямих податках.

## А) Характеристика прямих податків

До прямих податків належить прибутковий податок з фізичних осіб. Він є одним з найважливіших джерел формування державних доходів. Суб'єктами оподаткування є приватні особи, а об'єктом — їх доходи. Всі доходи приватних осіб в залежності від джерел утворення доходів поділяються на 5 категорій:

- земельна власність, нерухомість і будівлі;
- капітал;
- робота по найму і вільні професії;
- підприємництво;
- інші джерела.



## Податкові системи зарубіжних країн

Оподатковуваний дохід, одержаний від земельної власності, від сільськогосподарської діяльності, а також з будівель і споруд, нараховується кадастровим методом. Кожному виду нерухомої власності відповідає певний розмір доходу, який береться до уваги, незалежно від того, був він реально одержаний чи ні. Кадастрові оцінки переглядаються кожні 10 років, а в проміжках Міністерство фінансів має право вводити поправочні коефіцієнти.

Визначення доходів від вказаних видів нерухомості має ряд особливостей. При визначенні доходів від «володіння землею» в розрахунок приймаються ті види діяльності, які мають сільськогосподарський характер.

Доходи від сільськогосподарської діяльності виникають в результаті проведення сільськогосподарських робіт чи здачі землі в оренду. При цьому враховуються доходи, що отримуються як від рослинництва, так і від тваринництва.

При нарахуванні доходів від будівель в розрахунок приймаються тільки міські будинки, дачні будівлі, інші споруди. Доход від будівель визначається згідно кадастрових коефіцієнтів, але в ряді випадків може бути виняток з загального правила. Так, скажімо, споруда не може використовуватися не по призначенню.

Доходи від капіталу включають різні види грошової ренти – відсотки по позиках, поточних і депозитних рахунках в банках, по облігаціях і інших видах цінних паперів, виграші по лотереях та інші. Особливість цієї категорії доходів в тому, що стягнення податку здійснюється переважно у джерела, тобто утримується при виплаті грошей банком. Ставка податку є єдина для всіх податкоплатників незалежно від розміру доходу. Існуюча диференціація стосується лише різновидів ренти. Відсотки по банківських рахунках обкладаються за ставкою 25%. З 1984 року доходи по облігаціях оподатковуються за ставкою 12,5% незалежно від того, хто є їх емітентом, (поширюється і на кредитні сертифікати терміном менше 18 місяців).

По іноземних позиках ставка податку збільшується до 30%. Державні цінні папери до серпня 1986 року звільнялися від

оподаткування. Із змінами в законодавстві облігації внутрішньої державної позики обкладаються за ставкою 6,25%, а з 1.01.1987 року ставка зросла до 12,5%, що обумовлено бажанням державних органів фінансової влади реально оцінювати всі затрати, пов'язані з державним боргом.

Цей вид оподаткування є пропорційним і його ставка не залежить від розміру одержаного доходу.

Доходи осіб, що працюють по найму і вільних професій фактично охоплюють всі трудові доходи, і є головним джерелом поступлень прибуткового податку з громадян (більше 80%). До об'єктів оподаткування цим податком належать:

- заробітна плата;
- винагороди і компенсації, що одержуються в грошовій або натуральній формі (доплати за роботу в позаурочний час, доходи від участі в прибутках підприємства, надбавки за дітей та інших членів сім'ї, виплати по безробіттю, пенсії).

В податковому законодавстві відсутнє чітке визначення переліку вільних професій. В основному до таких доходів відносяться:

- 1) платня ревізора за проведену перевірку правильності заповнення звітності;
- 2) гонорари журналістів;
- 3) винагорода за використання фабричної марки, за винахідництво і патент;
- 4) компенсації за вихід з товариства.

З загальної суми доходів, що перераховані вище, дозволені відрахування на амортизацію існуючого і щойно придбаного обладнання (до 1 млн.лір) по загальних ставках, затверджених Міністерством фінансів і на орендні платежі.

Якщо річний доход податкоплатника менше 18 тис.лір, витрати, пов'язані з його діяльністю, визначаються за певною схемою. З перших 10 млн.лір доходу витрати складають 10%, а з наступних 4 млн. – 25%, а з останніх 4 млн. – 20%. Цей метод дає можливість обмежити можливості осіб вільних професій по зниженню оподатковуваного доходу.

## Податкові системи зарубіжних країн

Доходи від підприємництва включають доходи дрібної некорпорованої частини населення, яка має особисті комерційні підприємства. Існують особливості при визначенні доходів сімейних підприємств і дрібних підприємств, чий річний дохід не перевищує 780 млн. лір. Доходи сімейного підприємства повинні розподілятися пропорційно кількості і якості праці, що виконується членами сім'ї. Але у відносинах з податковими органами цей дохід ділиться на рівні частини між усіма учасниками підприємства. Це давало можливість зменшувати об'єм оподатковуваного доходу. Зараз дохід, що розподіляється між учасниками, не може перевищувати 49% загального доходу підприємства.

Оподатковуваний дохід сімейних підприємств визначається згідно з загальним положенням, але є деякі припущення. В зв'язку з тим, що дрібні підприємства ведуть бухгалтерську звітність за спрощеною схемою, не всі види витрат даного підприємства підтвержені. Для визначення цих витрат використовується наступне правило:

об'єм неврахованих витрат	доходи, млн. лір
3 %	до 12
1%	12–150
0,5%	150–180

Крім того, до доходів фізичних осіб відносять: прибуток від перепродажу землі, нерухомості, предметів мистецтва; доходи від власності за кордоном; платежі за разові і випадкові послуги.

Сукупний дохід від всіх перерахованих вище джерел коректується на суму дозволених відрахувань.

Згідно нового кодексу податкоплатник має право на відрахування з оподаткованої суми наступних витрат:

- 1) суми сплаченого місцевого прибуткового податку;
- 2) орендної плати і інших платежів за нерухомість;
- 3) відсотки за іпотечний кредит;
- 4) витрати на лікування;

- 5) похоронні витрати на суму не більше 1 млн.лїр;
- 6) витрати на освіту;
- 7) алїменти;
- 8) внески в систему соціального страхування;
- 9) внески на страхування життя і від нещасних випадків на суму не більше 2 млн. 500 тис.лїр в рік;
- 10) витрати, пов'язані з виборчими компанїями;
- 11) витрати, пов'язані з поточним ремонтом, охороною творів мистецтва;
- 12) внески в фонд боротьби з голодом, максимальна сума 2% оподаткованого доходу;
- 13) допомога театральним об'єднанням, до 2% оподаткованого доходу;
- 14) витрати орендатора у зв'язку з ліквідацією договору оренди;
- 15) пожертви на користь церкви.

Введення додаткових вирахувань сприяє скороченню оподатковуваного доходу осіб з високим рівнем доходів. Всі вирахування повинні бути документально підтвердженими.

В 1990 році була внесена поправка в податковий кодекс. Такі вирахування, як орендна плата, платежі за нерухомість, відсотки по іпотеці, надання допомоги театральним об'єднанням тепер дозволені в розмірі 22% загальної суми, якщо вона не перевищує 6 млн.лїр в рік. Якщо більше 6 млн.лїр, використовується 10%-не вирахування.

Сума, що залишилася, представляє собою оподатковуваний дохід, з якого нараховується сума податку.

Розрахунок здійснюється за ставками, побудованими за принципами складної прогресії. З 1990 року діє така шкала прибуткового податку:

Одержана таким чином сума податку зменшується на суму індивідуальних пільг, розмір яких залежить від складу сім'ї: чим більша сім'я, тим більші пільги.

Вирахування на дружину, що знаходиться на утриманні, дозволені в розмірі 462 тис.лїр. Крім сімейних пільг існують також

## Податкові системи зарубіжних країн

відрахування для осіб найманої праці, як працюючих, так і тих, що на пенсії. Ці вирахування відображають середні витрати робітника на транспорт та інші потреби. На 1988 рік ці відрахування склали 516 тис.лір. Кожен рік розмір відрахувань збільшується на 20-25 тис.лір. Додаткові вирахування 228 тис. лір надаються особам найманої праці, чий річний дохід становить менше 11 млн.лір.

Таблиця 2.9.

Оподаткований дохід (млн. лір)	Ставка податку (%)
до 6	12
6-12	22
12-30	28
30-50	34
50-100	41
100-150	48
150-300	53
300-600	58
понад 600	62

Податкове законодавство допускає також відрахування з податкової суми (150 тис.лір) для осіб вільних професій, якщо їх річний дохід менше 6 млн.лір.

Ставки прибуткового податку з фізичних осіб носять прогресивний характер. Зміни вносяться щорічно з врахуванням індексу інфляції. В 1993 році дохід до 7,2 млн.лір оподатковувався за ставкою 10%, від 7,2 млн. до 14,4 млн.лір – 22%, від 14,4 млн. до 30 млн.лір – 27% і т.д. до 50%.

Таблиця 2.10.

### Шкала ставок з прибуткового податку.

Оподатковуваний дохід, млн. лір	Ставка податку, %
до 7,2	10
7,2-14,4	22
14,4-30	27
понад 30	до 50

В 80-ті роки максимальна ставка прибуткового податку доходила до 62%. Прибутковий податок нараховується самим платником шляхом заповнення декларації по доходах, що подається в податкові органи.

Таблиця 2.11.

## Додаткові відрахування на дітей.

Кількість дітей	Дозволені вирахування тис. лір		
	Дружина з власними доходами	Дружина на утриманні	У випадку відсутності 1 з подружки
1	48	96	360
2	96	192	456
3	144	288	552
4	192	384	648
5	240	480	744
6	288	576	840
7	336	672	936
8	384	768	1032
на кожну наступну	48	96	96

Другим по доходності прямим податком є прибутковий податок з юридичних осіб. Він представляє собою універсальний інструмент оподаткування прибутку корпорацій. Цей податок поширюється на всі промислові, комерційні і кредитно-фінансові компанії на території країни, а також на їх іноземні філії. Його дія поширюється на дрібні приватні підприємства, які не мають статусу акціонерних товариств, але засновані на дольовій участі в капіталі (партнерства та кооперативи).

Об'єктом оподаткування є чистий дохід компанії в формі нерозподіленого прибутку, який розраховується за формулою: «валовий дохід компанії – витрати виробництва і витрати, необхідні для підтримки процесу комерційної діяльності».

Фінансові результати компанії для визначення оподаткованого доходу коректуються також на зміни вартості складських запасів (сировини) і незавершеного виробництва.

Згідно нового законодавства підприємства також можуть створювати фонд компенсації втрат по кредитах, щорічні відрахування

## Податкові системи зарубіжних країн

в який складають 0,5% загальної суми кредитів до тих пір, поки фонд не становитиме 5% балансового об'єму кредитів. Крім того, підприємства мають можливість створювати фонд втрат, спричинених коливаннями курсів іноземних валют.

Важливим елементом корпоративного податку є амортизаційні відрахування. Амортизація стосується всіх видів капіталовкладень, за винятком землі. Амортизаційні відрахування проводяться за нормами, встановленими Міністерством фінансів по галузях підприємництва і видах основних засобах.

Таблиця 2.12.

### Норми щорічних відрахувань.

Види основних засобів	Щорічна амортизація (у % до балансової вартості)
Споруди	3-6
устаткування, обладнання	10
машини	10-16
інвентар	40
обладнання установ	12
автомобілі	20
електрообладнання	18

Відрахування в амортизаційний фонд можливі лише у випадку дійсного використання обладнання. Амортизаційні відрахування в перший рік експлуатації обладнання скорочуються на 50%.

Закон дозволяє списання обладнання в амортизаційний фонд повністю, якщо вартість одиниці обладнання не перевищує 1 млн.лір. Практика амортизаційних відрахувань в Італії поширюється і на т.зв. «невідчутні активи»: витрати на придбання патентів, ліцензій. Норма амортизації в цьому випадку залежить від терміну використання цих активів, а коли такі терміни визначити важко дозволено списувати до 20% в рік.

Спеціальні правила регулюють оподаткування доходів, одержаних за кордоном. Податки, сплачені там, дають право на податкові пільги в Італії, розмір яких може відрізнятись в

залежності від країни. В тих випадках, коли між Італією і країною, де був одержаний доход, є договір про уникнення подвійного оподаткування, цей договір регулює% стягнення, який не може бути вище 2/3 від суми італійського прибуткового податку. Коли договір між країнами відсутній, пільгове стягнення лімітується 25%-ми. Таким чином, принцип універсальності оподаткування доходів, одержаних за кордоном, в Італії не існує, а ефективні ставки прибуткового податку коливаються від 33% до 75% від поточних ставок в залежності від країни походження.

З 1983 року податок стягується за єдиною ставкою – 36% на основі річного фінансового звіту компанії – є пропорційним.

Ці 2 податки – загальнодержавні. Крім них в Італії діє місцевий прибутковий податок, який представляє собою джерело формування власних засобів місцевих органів влади. Згідно податкової реформи він стягується центральним урядом. Цільовий характер цього податку проявляється в тому, що центральні фінансові органи цілком перераховують його місцевим органам. З 1977 року податок стягується за єдиною ставкою (15%) і поступає в державний бюджет. З 1982 року ставка зросла до 16,2%.

Платниками місцевого прибуткового податку є приватні особи і корпорації. Не підлягають оподаткуванню доходи від роботи по найму; % по цінних паперах і вкладах, якщо з них стягнений основний прибутковий податок з джерела; доходи, одержані за межами Італії.

По відношенню до корпорацій відмінності в нарахуванні оподаткованого доходу на цілі основного і місцевого податків незначні. Із загального доходу компаній дозволяється вирахувати доходи, одержані від іноземних філіалів. Податкові нововведення 1987-88 років зводяться до розширення пільгових відрахувань з оподаткованої суми. Так, дозволені відрахування в розмірі 50% для осіб, що займаються сільським господарством, а також підприємств, чий річний дохід складає від 6 до 12 млн.лір. Кустарники та ремісники, а також дрібні торговці можуть зменшити свої доходи на 30%, якщо вони постачають продукти харчування в державні установи.



## Податкові системи зарубіжних країн

Всього 24% суми місцевих бюджетів Італії формуються за рахунок податків, що стягуються безпосередньо місцевими органами. А 76% перерозподіляються урядом виходячи з потреб регіонів. В якості критеріїв перерозподілу використовуються програми державних інвестицій, рівень безробіття і інше. З 1989 року близько 50% засобів, необхідних для розвитку територій, надходять від податків, що стягуються безпосередньо місцевими органами.

Податок зі спадщини і дарувань стосується майна, яке змінює свого власника по одній з двох причин (смерті чи довічного дарування), причому для податкових цілей закон не робить між ними різниці. Об'єктом оподаткування є ринкова вартість майна, що успадковується. Ставки податку побудовані за принципом двійної прогресії: з одного боку, вони враховують величину успадкованого майна, а з другого – ступінь споріднення. Тому формула податку складається з двох частин, які розраховуються самостійно, проте стягуються одночасно. Перша – податок загальної вартості успадкованого чи дарованого майна, якщо його вартість перевищує 120 млн. лір. Друга – податок з частки, що одержується кожним спадкоємцем. Вона сплачується родичами, починаючи з братів і сестер. Чоловіки, батьки і діти від неї звільнені, і на них поширюється лише перша частина податку. Ця формула податку залишається незмінною з періоду податкової реформи. Шкала податків потерпіла істотні зміни після прийняття закону у 1986 році.

З непрямих податків в Італії слід в першу чергу виділити податок на додану вартість, який був введений з січня 1973 року в порядку реалізації рішень країн-учасниць ЄС по зближенню фінансових систем, на 3 роки пізніше, ніж це було зроблено іншими країнами.

Податок на додану вартість стягується з покупця переважної більшості товарів і послуг на кожній стадії їх виробництва і просування її до кінцевого споживача. При цьому сума податку, що додається до вартості товару, визначається виходячи з його

ринкової ціни і встановленої ставки податку. Загальна вартість виробу, включаючи податок, оплачується покупцями на наступній стадії виробництва продукції і входить в її собівартість без ПДВ. В той самий час податок, що сплачується сьогодні підприємствами в бюджет, являє собою різницю між податком, включеним у вартість товару і податком, який відшкодований виробникам за поставку матеріалів і комплектуючих виробів. Таким чином, податок розраховується пропорційно вартості, доданої на відповідній стадії обробки.

Таблиця 2.13.

**Шкала податку зі спадщини і дарування  
(у% від оподаткованої суми).**

Вартість майна (млн. лір)	Податок із загальної суми вартості майна	Податок з частки кожного спадкоємця		
		Брати і сестри	Родичі 3 і 4 покоління	Інші спадкоємці
від 5 до 60	—	—	3	6
60–120	—	3	5	8
120–200	3	6	9	12
200–400	7	10	13	18
400–800	10	15	19	23
800–1500	15	20	24	28
1500–3000	22	24	26	31
понад 3000	27	25	27	33

Проміжними платниками податку на додану вартість є промисловці, торговці, ремісники, а також різні організації, в т.ч. державні, які поставляють суспільству товари і послуги в ході їх нормальної діяльності. Юридична межа кожної стадії визначена актом купівлі-продажу, т.т. зміною власника. Закон проте не звільняє від податку угоди, де цієї зміни не відбувається, наприклад, рентні і лізингові операції.

Податок на додану вартість стягується за диференційними ставками:

- пільгова – 4%;
- основна – 9%;

## *Податкові системи зарубіжних країн*

---

- дві підвищені – 19 і 38%;
- нульова ставка, яка застосовується до експорту товарів і послуг.

Спеціальні акцизи мають друге за величиною фіскальне значення серед непрямих податків. Найбільш значні надходження забезпечує акциз на нафту і нафтопродукти. Другим доходним об'єктом непрямиго оподаткування є тютюнові вироби. Особлива категорія непрямих податків – податки з ділових операцій, представлені такими фіскальними інструментами як гербовий, реєстраційний і концесійний податок.

Гербовий податок стягується в формі продажу державою спеціального гербового паперу чи гербових марок, що вимагаються законом для належного оформлення різноманітних комерційних документів. Всі нотаріальні операції обов'язково оподатковуються гербовим збором. Розмір гербового податку диференційований за видами документів, а в середині окремих документів залежить від суми угоди. Ціна фірмових бланків коливається від 400 до 1500 лір за 1 лист.

Реєстраційний податок сплачується в тих випадках, коли угода повинна бути зареєстрована державою у відповідних книгах. Згідно закону реєстрація необхідна кожний раз, коли має місце перехід прав власності на нерухомість.

Об'єктом оподаткування є грошова сума, згадана в реєстраційному документі. Ставка податку для різних видів документів коливається від 0,5 до 8,0%. При продажі нерухомості сплачується максимальна ставка.

Концесійний податок стягується в ряді випадків додатково до реєстраційного податку. Він стосується ділових операцій, де держава дає свою згоду, дозвіл чи ліцензію. Спеціальні інструкції перераховують близько 120 документів, що підпадають під оподаткування. Розмір податку встановлений для кожного виду актів.

Податок на рекламу є муніципальним. Ним обкладаються рекламні оголошення і інші види реклами, розміщені в громадських

місцях і відкриті для доступу публіки. Ставки залежать від фінансового стану муніципалітету, а також диференціюються від видів і цілей рекламної діяльності.

Податок на автотранспорт має подвійний характер (він функціонує як державний і місцевий). Ним обкладаються всі власники транспортних засобів. Ставка податку диференційована в залежності від об'єму циліндрів і потужності.

Податок на використання громадських площ встановлюються муніципалітетами. Для визначення ставки податку громадські площі розбиваються на класи і категорії.

Державні комісійні збори накладаються на певні види адміністративних актів: видача паспортів і прав. Збори сплачуються як в момент видачі, так і у випадку поновлення документів.

Місцеві ліцензійні збори встановлюються за право сезонної торгівлі в громадських місцях, за одержання предметів антикваріату. Існують також цільові збори: шкільний податковий збір, збір за використання державних земельних ділянок.

### **3. Оподаткування і стимулювання інвестицій в Італії**

Згідно італійського законодавства іноземні громадяни, що проживають за кордоном чи в Італії, можуть вільно інвестувати в будь-якій формі свої капітали в цій країні і вільно репатриювати їх. Як правило, іноземний інвестор не повинен просити дозволу на ввіз і вивіз капіталу: якщо іноземний капітал направляється в галузі державного значення, то вимагається одержати спеціальний дозвіл. Такими галузями є: судноплавство і суднобудування, авіатранспорт, страхування і банківська справа.

Іноземні підприємці обкладаються такими ж податками, як і національні. Головними видами прямих податків в Італії є пропорційні прибутковий податок з юридичних осіб (ІРПЕГ), місцевий

## Податкові системи зарубіжних країн

прибутковий податок (ІЛОР), а також прогресивний податок з фізичних осіб (ІРПЕФ).

Ставка податку ІРПЕГ на оподаткований прибуток 36% – для торгових і промислових підприємств. Доходи приватних фінансових установ обкладаються за ставкою 7,5%, державних фінансових компаній – 6,25%.

Ставка ІЛОР -16,2%. Мінімальна ставка ІРПЕФ – 10% для оподатковуваного доходу до 6,8 млн.лір. Доходи вище цієї суми оподатковуються за прогресивною шкалою.

В Італії є досить розвинута система стимулювання як національних, так і іноземних інвестицій. Основними засобами стимулювання інвестицій є податкові і кредитні пільги, а також субсидії. Особливо великих масштабів досягло стимулювання інвестицій у відсталих південних районах країни. Так, компанії, створені для діяльності промисловості Півдня, звільняються на 10 років від сплати ІРПЕГ і ІЛОР. Компанії, що купують землю в південних районах для будівництва промислових підприємств у спеціальних консорціумах, створених для розвитку місцевої економіки звільняються від сплати поземельного реєстраційного і іпотечного податків. Існують і інші податкові пільги для підприємств, що діють на Півдні.

Для будівництва нових і субсидування модернізації і розширення діючих підприємств в Південних районах, надаються субсидії в залежності від об'єму інвестицій.

Субсидії для пріоритетних галузей і найбільш відсталих районів можуть збільшуватись на 20%. Загальний об'єм державних фінансових коштів, що надаються в формі кредитів і субсидій, не повинен перевищувати 70% суми інвестицій.

Різноманітні заходи по стимулюванню інвестицій як національних, так і іноземних, здійснюються для розвитку відсталих зон в інших регіонах Італії, організації і розширення діяльності малих і середніх підприємств.

Уряд надає також різноманітні пільги податкового характеру по операціях, пов'язаних із державним страхуванням і фінансу-

ванням експортних кредитів. Одним із засобів стимулювання експорту є звільнення експортерів від сплати ПДВ. Італія практично в таку форму експортної премії як повернення митних зборів за раніше імпортований і підлягаючий переробці товар. Велику роль відіграють пільгові тарифи при перевезенні експортних товарів державними залізницями, при використанні електроенергії державних електростанцій при їх виробництві.

## ПОДАТКОВА СИСТЕМА ЯПОНІЇ

### 1. Загальна характеристика податкової системи Японії

Японія є унітарною державою, тому податкова система тут є двохрівневою, тобто є загальнодержавні і місцеві податки.

Система оподаткування, яка діє сьогодні була створена в результаті податкової реформи проведеної в квітні 1989 р. До особливостей проведення реформи можна віднести побудову діючої системи вирівнювання оподаткування процесів отримання доходів та процесів споживання. Поступове збільшення частки товарів споживчого характеру сприяє цьому.

Характеризуючи податкову систему можна відмітити, що вона носить централізований характер, оскільки 2/3 доходів зведеного бюджету припадає на поступлення загальнодержавних податків. Місцеві бюджети формуються в основному за рахунок відрахувань від загальнодержавних податків. Загальнодержавні податки включають в себе 25 обов'язкових платежів, що надходять до бюджетів різних рівнів. Є велика кількість місцевих податків, проте виділяють 30 базових місцевих податків.

Проте не дивлячись на різноманіття податків їх групують в 3 основні групи:

1. Прямі податки прибуткової групи.
2. Майнові податки.
3. Споживчі податки (прямі і непрямі).

Виключенням з цієї класифікації є окремі місцеві податки:

1. Підприємницький податок нараховується на прибуток, що оподатковується та стягується по трьох ставках, величина кожної з них може дещо відрізнитись в залежності від префектури. Так для Токіо він встановлений в межах від 6 до 12,6% прибутку в

залежності від статутного капіталу компанії та величини самого прибутку.

2. Корпоративний муніципальний податок представляє собою сукупність 2 податків: префектурного і міського або (як у випадку з Токіо) міського і районного. Податкові ставки можуть відрізнятися в залежності від місця, але максимальна ставка для префектурного (для Токіо – міського) податку – 6%, міського (районного) – 4,7% (розраховується від суми загальнодержавного податку).

3. Вирівнювальний податок представляє собою суму, що підлягає сплаті і яка є фіксованою, величина якої (від 50 тис. до 3750 тис. єн) визначається по відповідній таблиці, залежить від розміру капіталу юридичної особи та числа працюючих на ньому і розподіляється між містом і префектурою у відношенні 4 до 1.

Таким чином, максимально можливий розмір всіх прямих податків, які повинно сплачувати підприємство з 1990 р. може скласти менше 58% від об'єму річного прибутку, не враховуючи сплати фіксованої суми вирівнюваного податку.

Очікується, що ефективна ставка всіх видів корпоративних податків у сукупності складає (51,6% у 1990 р. фінансовому році – 48,9% проти 31,6% в США, 24,3% у Великобританії).

У зв'язку із інтернаціоналізацією господарства, ростом міжнародного поділу праці, розподілом транснаціональних монополій, зміною структури міжнародної торгівлі роль митних зборів як джерела доходів після II світової війни постійно зменшується. Рівень митних зборів на більшість сільськогосподарських товарів в Японії до середини 80-х років складала 20% і більше.

Місцеве оподаткування є складовою частиною системи оподаткування розвинутих країн. Вся система фінансування виробничої і соціальної сфери, підготовка і перепідготовка кадрів, комунальне житлово-побутове обслуговування здійснюється через місцеві органи влади.

Соціальне забезпечення включає різні види грошових виплат (пенсій, допомог та ін.) і надання пільгових послуг непрацеспро-



## *Податкові системи зарубіжних країн*

можним і безробітним. В залежності від джерел фінансування соціальне забезпечення поділяється на соціальне страхування – забезпечення непрацездатних за рахунок бюджетних коштів і на виробниче страхування – за рахунок коштів, фондів, створених на виробництвах для виплати пенсій.

Джерелом фінансування соціального забезпечення є автономні фонди державного та місцевих бюджетів, пенсійні фонди підприємств.

Фонди державного соціального страхування створюються за рахунок внесків працюючих, підприємств і дотацій з бюджету. Ресурси цих фондів доповнюються з інвестицій самого фонду.

Внески працюючих у фонди соціального страхування представляють собою прямі відрахування із заробітної плати та інших особистих доходів, а внески підприємств – по формі прямі відрахування з їх доходів, а по суті – це непряме оподаткування всіх споживачів, оскільки через механізм цін ці суми в основному перекладаються на широкі верстви населення.

Джерелом внесків є частина оплати їх праці, тобто відрахування з необхідного продукту. Ці внески не стосуються прибутку і доданої вартості: вони завжди включаються підприємцем в видатки виробництва.

Внески на соціальне страхування, що є обов'язковим, представляють форму податкового платежу. Це другий прибутковий податок, причому більший від першого.

В Японії існує досить добре розвинута система стимулювання як національних, так і іноземних інвестицій, основні цілі якої можна звести до створення сприятливих умов для подальшого розвитку, що здійснюється в рамках національної економіки структурної перебудови, а також для підвищення економічного росту відносно менш розвинутих регіонів країни. Для іноземних підприємств в Японії найбільш важливе значення має система стимулювання інвестицій у периферійних регіонах країни. Більшість іноземних підприємств, що мають досвід роботи на японському ринку, знають, що організація виробничої діяльності

у таких регіонах потребує не тільки набагато менших затрат, але може бути здійснена в менші строки і відносно простіше.

Основними засобами стимулювання інвестицій, бажаних з точки зору сприяння вирішенню питань, що стоять перед країною в сфері економіки, є податкові пільги, субсидії і ін.

Система податкових пільг, що діє в даний час базується на різного роду законах про регіональний розвиток і заключається в основному в заходах по зменшенню або навіть повному звільненні від оподаткування місцевими податками.

Субсидії поділяються на національні і місцевих органів самоуправління. Національні субсидії використовуються лише при переносі виробничих потужностей з промислового забезпечення районів і при створенні соціальної інфраструктури та інфраструктури захисту навколишнього середовища: величина субсидій залежить від розмірів розширення або знову побудованих заводських площ. Система при субсидуванні регіональних зайнятостей побудована на дотаціях – від 18 тис. до 29 тис. єн в місяць на кожного робітника, що отримує роботу в регіонах з малим ступенем зайнятості у результаті будівництва нових і розширення діючих виробничих або інших потужностей і дається строком нарік.

## 2. Прямі податки в Японії

### а) податок на прибуток

Податок на прибуток з юридичних осіб (корпоративний податок) виник недавно. Він отримав розповсюдження в зв'язку із розвитком форм бізнесу, заснованих на принципі обмеженої відповідальності – на відміну від принципу повної відповідальності, при якому будь-яка особа, яка здійснює комерційну діяльність, відповідає за борги, що виникли та по зобов'язаннях не тільки вкладеним в неї капіталом, але й всім своїм майном.

Корпоративний податок стягується з чистого прибутку ком

## Податкові системи зарубіжних країн

паній. Системи оподаткування прибутку визначаються підходом до вирішення питання про скорочення т. зв. економічного подвійного оподаткування прибутку, тобто одночасне оподаткування прибутку на рівні компаній та на рівні акціонерів, що отримують дивіденди. Прибуток компаній може складатись з двох частин: розподіленого і нерозподіленого. В Японії склалися такі форми оподаткування:

1. Система зменшеного оподаткування прибутку на рівні компаній на основі різних ставок, при цьому прибуток, що розподіляється оподатковується по більш низькій ставці.

2. Система зменшення оподаткування прибутку на рівні акціонерів.

Є часткове звільнення від податку дивідендів незалежно від того, чи були вони утримані з розподіленого прибутку у вигляді корпоративного податку чи ні.

Ставка податку на прибуток з корпорацій в Японії складає 42% з розподіленого прибутку. З 1 квітня 1990 р. знизилась ставка загального корпоративного податку.

Звичайні юридичні особи: з капіталом більше 100 млн.єн	37,5
Інші юридичні особи: ξ податок на прибуток або частину прибутку, що не перевищує 8 млн. єн	28
ξ податок на частину прибутку, що перевищує 8 млн. єн	37,5
Кооперативні і прирівняні до них юридичні особи	27
Громадські і прирівняні до них юридичні особи	27
Юридичні особи акціонерного типу: ξ податок на прибуток або частину прибутку, що не перевищує 8 млн. єн	28
ξ податок на частину прибутку, що перевищує 8 млн. єн	37,5
Медичні заклади та установи з особливим статусом	27

Особлива ставка податку на прибуток або ту частину прибутку, що не перевищує 8 млн. єн, фактично є пільговою ставкою для малих та середніх підприємств.

б) майнові податки;

Особливістю майнових податків є те, що для всіх платників податків як юридичних і фізичних осіб існує єдиний податок на майно у розмірі 1,4% від вартості майна.

Нараховується і сплачується такий податок 1 раз в рік.

До податкової бази входять:

- а) будівлі;
- б) споруди та нерухоме майно;
- в) земля, що знаходиться у приватній власності.

Також до особливості майнових податків у Японії є те, що окрім річної сплати податку передбачається оплата податків по майну в момент переходу власності на майно, причому сплачує той, хто втрачає власність на нього.

Окрім майнових податків, що стягуються в процесі переходу власності, стягуються ще податки на дарування і спадщину, причому податкові надходження від майнових податків повністю зараховуються до державного бюджету.

На протязі 6 останніх років постійно збільшуються надходження від майнових податків, хоча структура і склад, а також ставки їх залишаються незмінними. Це пояснюється різким ростом вартості земельної ділянки (у Токіо – найдорожча в світі земля).

### 3. Споживчі податки

Центральною ланкою реформи податкової системи стало введення нового непрямого споживчого податку, який не мав аналогу в раніше діючій системі і який нагадував по своїй суті податок на додану вартість (value – added tax), який широко використовується в країнах Західної Європи. Цим податком обкладаються в принципі будь-які (за виключенням ряду прямо названих в законодавстві випадків) угоди по продажу товарів і надання послуг. Перші практичні кроки до введення даного податку зроблені і в Японії. Податок сплачується на різних етапах виробництва і реалізації товарів, проте обкладається лише додана

## *Податкові системи зарубіжних країн*

вартість. Виділення доданої вартості в кожній ланці виробництва і реалізації мав своє важливе значення:

а) чітко розмежовуються всі елементи ціни товару, що закликає виробника знижувати видатки виробництва;

б) в процесі розрахунків по податку держава отримує відомості про темпи оборотності промислового та торгового капіталу, тим самим полегшуються задачі макроекономічного програмування;

с) державі поступають доходи ще до реалізації товару населенню – єдиному і кінцевому платнику повної суми податку.

Споживчий податок (ПДВ) викликав незадоволення японського населення, так як він став великим тягарем для робітників, і може викликати інфляційні наслідки.

Введення нового податку стало причиною втрати правлячою ліберально-демократичною партією більшості місць в палаті радників. Хоча новий уряд Японії заявив, що перегляне правила і норми стягнення цього податку, ні про який перегляд його мова не йде, так як 3%-ний споживчий податок є одним з найважливіших джерел поповнення бюджету.

Податок на споживання є важливим джерелом поступлень в бюджет країни. Згідно класифікації ОССР до податків на споживання відносяться загальні податки на споживання (податок на додану вартість, податок з продаж на деяких стадіях руху товарів і послуг) і податки по окремих видах товарів і послуг (акцизи): на алкогольні напої, тютюнові вироби, паливо і транспорт.

Податок на додану вартість дозволяє точно і швидко проводити податкові операції за допомогою сучасної техніки і налагодженої системи документообороту (без технічного обладнання використання VAT неможливо). Окрім того, введення податку на додану вартість більше ефективний в порівнянні з податком з продажу в гуртовій торгівлі для створення пільгових умов оподаткування окремих товарів та послуг. Податок на додану вартість здатний значно підвищити обсяги поступлень до бюджету країни в порівнянні з іншими податками.

Податок на додану вартість представляє прямий багатосту-

пенекий податок, що стягується на кожному етапі руху товару від виробника до споживача. Об'єктом оподаткування виступає додана вартість, тобто вартість, яку кожен учасник товарообороту додає до вартості товару чи послуги.

Можна побудувати найпростішу схему, в якій фігурують, так звані вихідні товари (inputs), якими може служити сировина, транспорт, рента, реклама і т. д. і вироблені товари (outputs).

Додана вартість (VA) можна розрахувати як суму заробітної плати, що виплачують (V) та прибутку, що отримується (m).

$$VA=V+m$$

З іншого боку, жодну вартість можна представити як різницю сум поступлень за продану продукцію (outputs -- O) і проведених затрат (inputs -- I).

$$VAT=O-I$$

При розрахунку податку на додану вартість використовується чотири методи його визначення:

- 1) прямий аддитивний, або бухгалтерський;
- 2) непрямий аддитивний;
- 3) метод прямого вирахування;
- 4) непрямий метод вирахування або заліковий метод по рахунках.

Якщо умовно прийняти ставку податку за «R», то розрахунок податку згідно з перерахованим методом буде мати вигляд:

$$1) R(V+m)=VAT;$$

$$2) RV+Rm=VAT;$$

$$3) R(O-I)=VAT;$$

$$4) R(O-I)=VAT.$$

Найбільшого використання набув четвертий метод розрахунку податку на додану вартість. На практиці його використання не потребує визначення власне доданої вартості. Замість цього ставка застосовується до її компонентів (затрат і кінцевої вартості продукції). Цей метод зручний тим, що:

- a) дозволяє використовувати ставку податку безпосередньо при угоді, що дає перевагу технічного і юридичного характеру;

## *Податкові системи зарубіжних країн*

б) наявність рахунку фактури, в якому відображаються податки, стає самим важливим і принциповим моментом здійснення угоди і інформації про податкові зобов'язання.

Використання рахунку-фактури з вказанням здійсненої угоди дає можливість для прослідкування руху товару з ціллю продажу.

с) щоб використовувати перший та другий методи розрахунку податку, тобто методи засновані на балансах, необхідно визначити прибуток. Але оскільки в балансах компаній, здійснені операції по продажу не поділяються на види товарної продукції у відповідності з діючими ставками податку, а також не виділяються по видах закупки товарів, то стає ясно, що в цьому випадку може використовуватись лише єдина ставка податку на додану вартість. Четвертий метод дає можливість використання диференційованої ставки податку.

Третій метод незручний тим, що використання ставки податку до показника, що отримується в результаті вирахування витрат із вартості продукції, що випускається, то він також незручний, як 1 і 2 методи, для єдиної ставки податку. На практиці незручно розраховувати додану вартість щомісяця, оскільки закупівля і продаж можуть коливатись в часі.

Таким чином, четвертий метод найбільш практичний. Податкові зобов'язки можуть розраховуватись щонеділі, щомісяця, щоквартально або щорічно. Цей метод дозволяє найбільш повно обміняти товари і використовувати більше ніж 1 ставку.

Ставка споживчого податку складає 3% (окрім автомобілів, при продажі яких до 1991 р. застосовувався 6%-ний податок), сума податку включається в продажну ціну товару.

Податком обкладаються всі етапи проходження товару через виробничу та збутова мережу, але при цьому на кожному наступному етапі податок вираховується лише з суми, деданої у вартість товару в результаті його подальшої обробки або руху до споживача.

	Виробник сировини	Виробник готової продукції	Гуртовий продавець	Роздрібний продавець	Споживач
Обсяг продажу нарахований податок	20000 єн	50000 єн	70000 єн	100000 єн	103000 єн
вартість купленої сировини раніше нарахований податок на сировину реально сплачений податок	600 єн (1)	1500 єн (2)	2100 єн (3)	3000 єн (4)	
		20000 єн 600 єн (1)	50000 єн 1500 єн (2)	70000 єн 2100 єн (3)	
	600 єн (1) (А)	900 єн (2)- (1) (Б)	600 єн (3)- (2) (В)	900 єн (4)- (3) (Г)	(А)+(Б)+(В) + (Г) включається в ціну і веде до її збільшення на суму включеного податку (3000 єн)

З таблиці видно, що податок, який виплачується на різних стадіях руху товарів в кінцевому рахунку включається в кінцеву ціну товару і перекладається на споживача. Схема обкладання споживчим податком передбачає кілька пільгових варіантів з метою створення певних переваг для малого бізнесу. Повністю від оподаткування споживчим податком звільнюються компанії (підприємці), чий об'єм продажу не перевищує 30 млн. єн.

Споживчий податок розповсюджується на операції по імпорту. Податок виплачує отримувач імпортного вантажу. Експортні операції звільнюються від оподаткування: в це визначення включаються експорт товарів, міжнародні транспортні і теплокомунікаційні послуги, ремонт іноземних суден і т. ін.

Одночасно із введенням споживчого податку були переглянуті, головним чином, в бік зниження ставки прямих податків. Для фізичних осіб замість існуюввших раніше 12 податкових ставок, що коливаються в залежності від величини доходу від 10,5% до 70% введено 5 ставок податку – також в залежності від річного доходу – від 10 до 50%.



#### **4. Робота податкових органів по контролю за справлянням податків**

В цілях обліку, службового розгляду та вивчення платники податків поділяються на тих, хто отримує підприємницький дохід і тих, хто отримує ін. доходи. До першої групи відносяться: промислові і торгові підприємці, фермери, лікарі, правовики. Далі вони діляться на отримувачів поточного доходу, доходу від сільського господарства і доходу від іншого виду діяльності.

В 1991 р. в Японії діяли 2,5 млн. корпоративних підприємств. Як правило, вони повинні подавати податкову декларацію керівнику окружної податкової служби на протязі 2-х місяців після завершення їх звітного періоду. Більша частина декларації корпоративного податку надається добровільно і представляється точно, головним чином, завдяки чіткому керівництву обкладання податків та покращенню перевірки рахунків податковими органами. Так співвідношення тих, що подали декларацію до тих, що повинні були це зробити збільшилось з 58,5% в 1950 р. до 93,4% в 1970 р. і в 1990 р. складала 92,7%.

Більшість платників податків виконує свої податкові зобов'язання шляхом представлення податкової декларації в березні. Деякі однак, забувають подавати декларації, або через неухважність представляють неточно, або, свідомо, змінюючи дохід, що обкладається, чи подають неправильно. Податкові службовці виявляють тих, хто не подав декларацію, перевіряють отримані декларації, щоб визначити правильне їх заповнення. Перевірка здійснюється шляхом співставлення показників платіжних вимог, що додаються до декларації, і даних, які були накопичені податковою службою по кожному платнику податку.

Тих платників, що припустились помилки, повідомляють про це, просять представити виправлену декларацію. Якщо платник не відповідає на це звернення керівник податкової служби дає розпорядження для виправлення помилок або для визначення доходу, що обкладається податком. Тих, хто приховав значну

величину доходу, що обкладається податком, виділяють для повної перевірки рахунків, податкові органи продовжують строки для більш довгої перевірки, якщо приховання доходів було здійснено особливо складним способом, перевірку проводить особливий перевіряючий податкової служби, або відділ перевірки рахунків районного податкового управління.

Спосіб перевірки не завжди однаковий і залежить від виду діяльності, розміру виробництва та стану ведення рахунків. При необхідності перевіряються також підприємства та банки, які мають ділові відносини з платником податків, оскільки ділова активність стає дедалі складнішою та різноманітною, а способи ухилення від податків – більш продуманими. Якщо результати перевірки рахунків відображають помилки, загальні для багатьох платників, у певній галузі, податкові органи розробляють вказівки з метою їх усунення.

Для покращення порядку самообкладання корпорацій податкові органи використовують «порядок якісної перевірки», при якій корпорації розподіляються по рівню їх підпаданню податкам і перевіряються існуючим для кожного виду способом. Корпорації, чії декларації вважаються точними, звільняються від перевірки рахунків на тривалий час. Корпорації з капіталом більше 100 млн. єн та іноземні перевіряються районними податковими управліннями, іншими податковими службами.

Податкова декларація, представлена корпорацією, передається перевіряючим, які розглядають правильність її заповнення і точність приведених даних. При цьому показники декларації порівнюються з даними інших корпорацій, що задіяні в тій же галузі і, що мають такі ж обороти, співставляються з показниками за попередній рік, а також з накопиченими даними про її діяльність.

Для глобальної перевірки декларації розподіляються по галузям і видам діяльності. Кожна група перевіряючих вивчає умови діяльності, прибутковість в галузі, накопичує дані і наводить справки відносно особливостей управління кожної корпорації. Якщо перевірка декларації приведе до висновку про заниження

## *Податкові системи зарубіжних країн*

вказаного доходу податкові працівники приступають до повної перевірки діяльності корпорації. Кожна перевірка має свої особливості, проте звичайно вона розпочинається з вивчення стану ведення рахунків, збереження звітності і товарів на складах, потім скурпульозно вивчаються книги рахунків. Перевірка стосується також корпорацій та банків, що мають ділові стосунки з корпорацією.

Повна перевірка проводиться перевіряючими з групи перевірки рахунків податкової служби. Перевірку крупних корпорацій веде особливий перевіряючий податкової служби. Коли підозрюється крупне міжнародне ухилення від податку, що потребує багатосторонньої перевірки, в податковій службі створюється особлива бригада перевіряючих або перевіркою займається відділ перевірки вищого податкового управління.

В 1990 р. було проведено 180,9 тис. повних перевірок (7,6% всіх корпорацій) на рівні податкових служб. З них 153,5 тис. завершилися уточненням заявлених доходів або виявленням нових (84,8%), 55,8 тис. перевірок знайшли навмисне приховування доходів (30,8%).

Порядок самообкладання застосовується і до податків на спадок та дарування. Оскільки спадок і дарування отримують рідко, то платники мало думають про ці податки і погано знають їх справляння. Тому для податкових органів важливо виявити тих, хто повинен подавати декларації. Після перевірки накопичених даних податкові органи направляють бланк декларації та порядок його заповнення особі, яка має, як рахується, податкові зобов'язання. Окрім того, податкові органи пояснюють платникам способи оцінки майна і визначення величини податку.

З квітня 1992 р. порядок самообкладання розповсюджується і на непрямі податки, наприклад, на бензин, винний податок. Перевірка виробників алкогольних напоїв проводиться для виявлення матеріалів, що застосовуються, способів виготовлення, уточнення даних виробників і якості виробів.

Податкова служба Японії відчуває сильний пресинг інтерна-

ціоналізації її економіки. Перевірки останніх років показують, що багато платників ухиляються від сплати податків, укладаючи зовнішні угоди в податкових сховищах (податкових гаванях). Національне податкове управління пробує приміняти відповідні заходи проти такої практики. Наприклад, воно перевіряє рахунки великих підприємств із зовнішніми підрозділами, зосереджуючись на угодах підрозділів. Оскільки їх партнери розміщені не на території Японії, і зовнішня торгова практика вирізняється від японської, перевірка рахунків по зовнішнім угодам є досить трудомісткою. Національні органи намагаються підвищити свої можливості шляхом обміну даними з іншими податковими органами на основі податкових узгоджень, відправки перевіряючих за кордон і збору даних в інших країнах.

В 1985 р. було перевірено 32 випадки зовнішнього ухилення від податків та виявлено 6,6 млрд. єн, в 1990 р. – 79 випадків та 16,6 млрд. єн.

Особливо прискіпливій перевірці підлягають цінові угоди з метою виявлення розподілу доходу між головним підприємством, що знаходиться на території Японії, та його зовнішніми підрозділами, а також справедливого розподілу податкових доходів між країнами.

Податки, внесені платниками та утримані у джерел доходу, обліковуються на урядовому рівні в головному відділенні Банку Японії.

За даними Національного податкового управління, співвідношення оплачених податків до зобов'язань по національним доходам знаходиться в Японії на досить високому рівні. Так, в 1965 р. вона складала 94%, в 1985 – 95,8%, а в 1990 р. – 94,4%. За ці роки помітно зменшилась доля доходів, сплачених за попередній рік – з 4,4% в 1965 р. до 1,8% в 1985 р.; в 1995 р. вона склала 1,2%.

Найбільш зручним способом сплати податків вважається переграхунок коштів з банківських рахунків платника. При цьому податкова служба посилає платіжну вимогу, виписану на ім'я платника, фінансовій установі, в якій той має депозит. Ця установа

## Податкові системи зарубіжних країн

від імені платника вносить податок шляхом перерахування коштів з його рахунку і висилає квитанцію в податковий орган.

Такий порядок роботи податкових службовців помітно зменшує випадки відстрочки платежу. Використання цього способу особливо підтримується при самообкладанні прибутковим податком на споживання. В 1998 р. його сплачували 79% платників.

Коли платник помилково переплачує податок або представляє декларацію про повернення переплати, вона йому беззаперечно повертається. Це робиться після того, як в ході вивчення представленої декларації або його рахунків підтверджується переплата, причому без додаткового прохання. Переплата повертається на банківський рахунок або видається готівкою в поштовому відділенні.

Якщо платник не вніс податок у встановлений час податковий орган посилає йому повідомлення з проханням сплатити податок на протязі 50 днів після встановленого строку. Якщо податок не внесений на протязі 10 днів після повідомлення, податковий орган приступає до стягнення несплаченого податку. І розпочинається воно з виявлення активів боржника та їх арешту, щоб не дозволити йому розпоряджатися ними. При не внесенні платником податку навіть після арешту активів, податковий орган приступає до розпродажу його активів, щоб вирученими коштами погасити його податкову заборгованість. При будь-якому іншому примусовому переведенні активів платника податку в готівку, його обов'язки по національним податкам стоять вище всіх інших його суспільних і особистих боргів. Деякі винятки робляться для приватних кредиторів, щоб порядок справляння невиплаченого податку відповідав нормам цивільного права.

Звичайно платник може внести податок до встановленого терміну, однак при деяких обставинах податковий орган може вимагати дострокової оплати податку. Так, якщо ухилення від сплати податку або банкрутство платника ставлять під загрозу виконання ним податкових зобов'язань, податковий орган може вимагати дострокового внесення податку або примусово стягувати

його до встановленого терміну шляхом арешту та розпродажу його активів.

Справляння національних податків потребує прийняття заходів, що забезпечують своєчасне їх надходження. Проте, якщо сплата податку створює надзвичайні для платника труднощі, податковий орган може суттєво послабити порядок його справляння. Так, якщо справляння податку загрожує добробуту його сім'ї або нормальної роботи підприємства, якщо він не може сплатити податок через стихійне лихо, хворобу або у випадку закриття підприємства, якщо розпродаж його активів позбавляє його сім'ю засобів існування, то йому може бути надана відстрочка по сплаті податку.

## ПОДАТКОВА СИСТЕМА НІМЕЧЧИНИ

### 1. Еволюція податкової системи ФРН

В будь-якій країні з федеральним устроєм центральною проблемою є розмежування повноважень центральної влади і суб'єктів федерації, а також розподіл фінансових джерел їх здійснення.

Під час виникнення в 1871 р. Германської імперії встановлення всіх основних прямих податків залишалось прерогативою держав, що до неї входили (сучасних земель). Імперія мала право на встановлення мита і загальноімперських податків на предмети споживання: тютюн, пиво, горілку, цукор, сіль.

Закріплення права збору мита і акцизів поклато початок створенню єдиного економічного простору. Але для фінансування загальних видатків цього було недостатньо. Джерелом засобів виявились доходи від поштового і телеграфного відомства і матрикулярні внески окремих земель, котрі мали характер подушного характеру створення єдиного економічного простору. Щоб покрити непередбачені потреби передбачалась можливість використання кредитів.

Цілі податкової політики визначив канцлер Німеччини Отто Бісмарк (1815-1898 рр.) при обговоренні питань про введення мита на сільськогосподарські продукти. В своїй рмові в рейстазі 2 травня 1879 р. він висловився слідуючим чином: «Я не даю докір теперішньому становищу в тому, що воно занадто багато вимагає від прямих податків і занадто мало – від непрямих, і я добиваюсь того, щоб відмінити прямі податки, а надходження від них замінити непрямими податками. Тягар прямих податків в Прусії з допомогою різних надбавок для провінції, округу, общини досягнуло на мою думку, такого рівня, який не може більше бути терпимим».

Регулярні матринулярні внески окремих держав ставили імперію в залежність від них. Це і визначило шляхи розвитку податкової системи Німеччини. В 90-і роки минулого століття були введені гербові збори на цінні папери, векселя, гральні карти, в 1906 р. – податок зі спадку, в 1913 р. – податок на майно і одночасно податок на приріст капіталу. З 1916 р. Німеччина активно використовувала можливості прямого оподаткування. Розвивалось і непряме оподаткування, оскільки акцизів і мита не вистачало на покриття видатків, пов'язаних з військовою поразкою. В липні 1918 р. Німеччина ввела податок з обороту спочатку за ставкою 0,5%. Він проіснував до переходу до оподаткування доданої чи зановоствореної вартості, що відбулося лише в 60-і роки.

В грудні 1919 р. з затвердженням Імперських правил оподаткування, розроблених міністром фінансів Ерцбергом, почалася найбільша податкова реформа. Її головне значення в тому, що було ліквідовано фінансовий суверенітет земель. Держава отримала виключне право стягнення податків і управління ними. Було підвищено податок з обороту, введено оподаткування предметів розкоші, додатковий податок сплачували власники великих маєтностей. Діючі 26 земельних законів про податковий податок були замінені імперським податком з диференційованою шкалою і максимальною ставкою оподаткування 60%.

Ці та інші засоби дозволили в 5 разів збільшити видатки держави на соціальні потреби. Великі фінансові труднощі, які виникли в результаті економічних і соціальних наслідків I світової війни, призвели до посилення централізації у сфері оподаткування. В результаті в Веймарській республіці було створено єдине фінансове управління, контролююче поступлення всіх видів податків незалежно від їх наступного розподілу. Це фінансове управління функціонувало до травня 1945 р.

Економічний розвиток післявоєнної Німеччини багато в чому пов'язаний з ім'ям видатного економіста і державного діяча, колишнього міністра господарства, а потім Канцлера ФРН професора Людвіга Ерхарда.



## *Податкові системи зарубіжних країн*

Л. Ерхард виступав за вільні ринкові відносини. Це вимагало визначеної і немалої самостійності господарюючих суб'єктів, общин, земель, що несумісно з жорсткою централізацією фінансових ресурсів. В післявоєнній Німеччині було законодавчо встановлено, що державні задачі повинні розподілятися між федерацією і землями, що до неї входять. При цьому федерація і землі окремо несуть видатки, що виникають при виконанні ними своїх функцій, федерація і землі самостійні в питаннях свого бюджетного устрою. Принципи незалежного ведення бюджету діють з врахуванням необхідної взаємної ув'язки загальнодержавних і земельних інтересів при вирішенні конкретних задач і забезпечення фінансування. Поряд з федеральною державою і землями носіями певних суспільно-соціальних функцій виступають общини, що володіють місцевими бюджетами. Ключові позиції в податковому законодавстві належить федерації. Тоді ж для забезпечення фінансування всіх трьох рівнів управління податкова система Німеччини побудована таким чином, що найбільші джерела поступлень формують одразу два чи три бюджети. Так подорожний податок з фізичних осіб розподіляється наступним чином: 42,5% надходжень направляється в федеральний бюджет, 42,5% – в бюджет відповідної землі і 15% – в місцевий бюджет.

Німеччина – одна з небагатьох країн, де використовується не лише вертикальне, але й горизонтальне вирівнювання доходів. Високодохідні землі, як, наприклад, Баварія, Вюртенберг, Пн Рейн-Вестфальдія, перераховують частину своїх фінансових ресурсів менш доходним землям, таким як Саксонія, Шлезвіг-Гальштейн. Це явилось підсумком багаторічного розвитку податкової системи.

Л. Ерхард признавав досить справедливим побажання всіх громадян і господарських кіл знижувати податковий тягар. Але при цьому важливі засоби досягнення цілі: якщо вдасться досягнути необхідної стабілізації видатків і розвиток продуктивності буде рости тими ж темпами, легко собі уявити і вира-

хувати, яке пониження податків виявиться можливим. Тільки таким шляхом можна досягнути справжнього і реалістичного рішення податкової проблеми.

З часів Л. Ерхарда в Німеччині вкоренились найважливіші принципи системи оподаткування:

- податки по можливості мінімальні;
- мінімально необхідні витрати на їх стягнення;
- податки не можуть перешкоджати конкуренції, змінювати чийсь шанс;
- податки відповідають структурній політиці;
- податки спрямовані на більш справедливий розподіл прибутків;
- система повинна опиратись на повагу до приватного життя людини. В зв'язку з оподаткуванням людина повинна мінімально відкривати своє приватне життя державі. Податковий працівник не має право розголошувати відомості про податкоплатника;
- податкова система включає подвійне оподаткування;
- величина податків відповідає розміру державних послуг, включає захист людини і все, що громадянин може отримати від держави.

## 2. Характеристика основних елементів податкової системи ФРН

В Німеччині діє досить розгалужена і різноманітна система податків, що охоплює всі сторони життєдіяльності суспільства. Це пов'язано з тим, що податки в ФРН розглядаються як головний засіб впливу держави на розвиток економіки країни.

Податкове законодавство і роз'яснення про порядок його використання лише по 4 видах податків (податок на доход, промисловий, корпоративний і податок на додану вартість) нараховує 2652 сторінки друкованого шрифту. Всього нараховується близько 50 видів податків.

## *Податкові системи зарубіжних країн*

Всі податки поділяються на федеральні, земельні, суспільні (федеральні і земельні), муніципальні обцининні податки і церковні податки.

Федеральні податки не підлягають ніякому перерозподілу. Вони включають надходження в бюджет від обкладання продукції сложивного попиту: бензину та іншого нафтового пального (5,6%), гютюну (31%), винно-горілчаних виробів (0,8%) і інші. Загальному бюджетні податкові збори від продажу ряду споживних товарів (пиво, кава, цукор та ін.) також відіграють певну роль. Але більш важливим компонентом являються податки на майно і транспортні засоби.

В обцининних зборах вирішальну роль відіграють промисловий і поземельний податки. На відміну від федеральних і земельних, які повністю залишаються в бюджетах відповідних управлінських рівнів, обцининний промисловий податок частково (коло 18%) передається в розпорядження федерації і землі.

Землі мають законодавчу компетенцію:

- якщо не існує передумов для конкуруючого законодавства федерації;
- якщо у випадку конкуруючого законодавства федерація не користується своїми правами;
- а також по відношенню до споживчих податків на специфічні форми використання доходів.

Федерація вирішує питання про розподіл податків між землею і федерацією про частку муніципальних органів в податку на доход, про фінансову підсудність та ін. Федеральні закони про податки, частка яких належать землям і муніципалітетам, потребують згоди бундестагу.

Федерації належить збори від слідуючих податків:

а) федеральні податки

- монополії на спирто-горілчані вироби;
- мито;
- податок на рух капіталу;
- страховий податок;

- вексельний податок;
- збори у межах ЄС;
- податки на предмети споживання, за виключенням податку на пиво.

б) частка від сумісних податків

- податок на зарплату і фіксований податок на дохід (42,5%);
- нефіксовані податки з доходу на капітал і податок з корпорацій (50%);
- податок на додану вартість, враховуючи податок з імпортного обороту (65%);
- частина промислового податку (близько 9%).

До основних податків відносяться податок на дохід, в тому числі і в вигляді податку на заробітну плату: 42,5% отримує федерація, 42,5% – землі і 15% – общини; ПДВ ділиться між федерацією і землями в пропорції 63% і 37%. Досить цікавий принцип розподілу належної землям суми між окремими землями: 75% (від 37%) розподіляють з врахуванням кількості населення, а 25% – в залежності від економічного потенціалу землі. Критерій – досягнення землею 92% середнього прибутку середніх земель. Слідуючим є корпоративний податок, його сума ділиться порівну між федерацією і землями. Також промисловий податок, земельний податок, податок на майно, податок на дохід з капіталу. Сума перерахованих податків складає близько 92% від загальної суми податків.

В розпорядження общин і міст надходять:

а) земельні податки:

- податок на майно;
- податок на спадок;
- податок з придбання земельної ділянки;
- податок з власників транспортних засобів;
- податок на пиво;
- податок на лотереї і перегони;
- пожежний податок;
- податок із ігрових будинків.

## *Податкові системи зарубіжних країн*

б) частина сумісних з федерацією податків:

- податок на зарплату і фіксований податок на дохід (42,5%);
- нефіксовані податки на капітал і податок з корпорацій (50%);
- податок з обороту (враховуючи податок з імпортного обороту)

(35%);

- частина промислового податку (близько 9%).

Кожна земля (община) може вводити будь-який податок, та він не повинен повторювати федеральні податки. Не можна також збільшувати ставки федеральних податків.

Муніципалітетам належить збір від наступних податків:

а) сумісні федеральні і земельні податки:

- промисловий податок (82%);
- земельний податок;
- місцеві споживчі і інші податки (податок на утримання собак, податок на напої);

- податок на зарплату і фіксований податок на дохід (15%).

Необхідно особливо відмітити церковний податок, який складає 8-9% від суми податку на дохід / податку на зарплату. Кошти з податкових інспекцій переводяться в центральну касу церкви. а звітди розподіляється по окремих церквах. Сума церковного податку виключається з доходу при заповненні податкових декларацій. Дані кошти церква використовує на утримання належних їй шкіл, дитячих садків, домів пристарілих, притулків. Вона повністю фінансує приблизно половину всіх шкіл і дитячих садків в країні.

Таким чином, крім виділення з федерального бюджету засобів на вирівнювання економіки територій країни, діє на практиці система розподілу надходжень податків між федеральними, земельними і обцинними бюджетами, що також рівноцінно активному впливу «центру на місці». Одночасно федерація і землі ведуть своє бюджетне господарство самостійно і незалежно один від одного, тобто несуть самостійну відповідальність за планування і виконання своїх бюджетів, а також за їх контроль.

### 3. Найважливіші прями податки Німеччини

Одним з найважливіших прямих податків в Німеччині, що стягується з фізичних осіб є податок на доход (особистий прибутковий податок). Ним обкладається заробітна плата осіб, що працюють по найму, доходи осіб вільних професій (гонорари), доходи на капітал, проценти по банківських вкладах, оренда, здача житлових приміщень, індивідуальна трудова діяльність і ін. В основу оподаткування закладено принцип рівного податку на рівний доход незалежно від його джерела.

З січня 1993 р. неоподатковуваний мінімум доходу складає DM4752 в рік для неодружених і DM9504 – для сімейних громадян. В межах від DM4753 до DM18056 в рік для неодружених і DM9505 до DM36070 для сімейних громадян стягується податок в розмірі 22% (нижня ставка). В межах DM18036/36071 до DM130031/260063 доход обкладається на основі прогресивних ставок від 22 до 56%. Доходи більше DM130032/260064 в рік обкладаються єдиною ставкою нарівні 56%.

При визначенні податку на зарплату застосовуються такі спеціальні інструменти як «податкові класи», «податкові карти» і «податкові таблиці».

6 податкових класів групують робітників і службовців в залежності від їх сімейного стану, числа працюючих, сумісного чи окремого ведення обліку отримуваних доходів, наявності дітей.

До I класу відносяться неодружені робітники без дітей і ті з одружених, вдівці чи розведені, у яких відсутні умови для включення в більш сприятливі IV і III класи.

До II класу включені неодружені, розлучені чи вдівці, які мають на утриманні не менше 1 дитини, якщо їм належить вільна від податку сума в DM4752 в рік.

До III класу віднесені одружені робітники і якщо в сім'ї працює лише один з подружжя. Якщо працюють обидва, то один з них по спільній згоді переходить в IV клас.

Клас IV включав сім'ї з працюючим подружжям, тобто коли працюють чоловік і дружина, і оподатковуються окремо.

## Податкові системи зарубіжних країн

Клас V – це одружені робітники, в сім'ї працюють і чоловік і дружина, але один з них, по спільній згоді, включений в III клас.

Клас VI – призначений для робітників, які отримують заробіток в кількох місцях, з метою їх обліку.

Податкові таблиці враховують не лише податкові класи, а також і кількість дітей в сім'ї, на чистому утриманні вони знаходяться, сумісний чи відокремлений облік доходів. Крім того, в податкових таблицях враховано ряд доходів, що звільнені від оподаткування. До них відносяться, наприклад, зарплата, що звільняється за умовами найму від податку, в DM480 в рік; різдвяні виплати – DM600; спеціальні видатки (включаючи видатки на різні види страхування життя, підвищення ділової кваліфікації і ін.) в розрахунку DM270 на одного працюючого і DM540 на сім'ю, та ін.

Податок утримується з заробітної плати на основі податкової карти. В карті, яка заповнюється в общині по місцю проживання, посвідчується податковий клас, кількість дітей, віросповідання працюючого. Далі в неї заноситься сума звільнення від податку по досягненні працюючим 64-річного віку, фіксована сума звільнення для осіб з фізичними недоліками (інвалідів) з тим, щоб ці суми були враховані в роботодавця і фінансового відомства (общин, землі).

На протязі календарного терміну сума податку з доходу / податку на заробітну плату може відхилитись від належного сплати по підсумку зарік. Кінцевий перерахунок відбувається за підсумком зарік. Кінцевий перерахунок відбувається за підсумками календарного року.

Наступним прямим податком, що теж займає не останнє місце в надходженнях до бюджету є земельний податок.

Він є податком на нерухоме майно. Об'єкти оподаткування – підприємства сільського і лісового господарства, земельні ділянки, які належать компаніям і приватним особам, а також споруди, що знаходяться на цих ділянках. Стягнення податку здійснюється общиною. Ставка земельного податку складається з двох частин основної ставки, яка встановлюється в централізованому порядку

для окремих видів нерухомого майна і надбавки общини, яка визначається в залежності від стану місцевих фінансів.

В відповідності з законодавством про земельний податок від 1974 р. розрізняють 2 види цього податку: земельний податок А (для підприємств сільського і лісового господарства) і земельний податок В (для земельних ділянок і споруд компаній і приватних осіб). Розрізняють слідуючі ставки податку:

- для підприємств сільського і лісового господарства – 0,6%;
- для незабудованих ділянок землі – 0,35%;
- для забудованих ділянок землі – 0,35%;
- для ділянок землі, зайнятих будинком на 1 сім'ю
  - перші DM75 тис. вартості будинку – 0,26%;
  - залишок вартості будинку – 0,35%;
- для ділянок землі, що зайняті будинком на 2 сім'ї – 0,31%.

Земельний податок з сільськогосподарських і промислових підприємств у відповідності з законодавством дозволяється розраховувати як видатки з прибутку, що підлягає оподаткуванню. Платіж є обов'язковим і незалежить від фінансових результатів, чи доходів приватної особи.

Від сплати земельного податку звільнені державні установи, церкви, заклади дошкільного виховання, лікарні, інтернати та ін. а також земельні ділянки, призначені для використання в наукових цілях.

В межах стимулювання житлового будівництва ФРН дозволено не виплачувати перші 10 років земельний податок з нових побудованих житлових будинків.

Земельний податок стягується, як правило, щоквартально в формі авансових платежів на рівні поступлень за минулий рік. Сума належного сплаті податку визначається 1 раз в 3 роки, при змінах в нерухомому майні здійснюється перерахунок.

Наступним є корпоративний податок. Діючі сьогодні положення про корпоративний податок введено у відповідності з податковою реформою 1977 р., а також з наступними змінами і доповненнями.

Цей податок стягується з фактично отриманого прибутку, що



## *Податкові системи зарубіжних країн*

підлягає оподаткуванню, і розподіляється між федеральним і земельними бюджетами.

В загальних податках зведеного бюджету питома вага цього податку складає на протязі вже багатьох років в середньому 6%. Що не заважає йому відігравати значну роль в регулюванні виробничо-фінансової діяльності великих і середніх компаній ФРН, яким в рамках законодавства належить статус корпорацій (акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю і ін.), оскільки в їх податкових зобов'язаннях займає одне з провідних місць.

В ФРН встановлені 2 базові (основні) ставки корпоративного податку на прибуток, що підлягає оподаткуванню. Якщо прибуток не розподіляється, то ставка податку становить 50%, а на прибуток, що розподіляється у вигляді дивідендів – 36%.

Оскільки прибуток, що розподіляється включається в власний прибуток акціонерів, які також підлягають оподаткуванню прибутковим податком, виникає ситуація подвійного оподаткування цієї частини прибутку підприємств.

В зв'язку з цим слід підкреслити, що в ФРН і інших країнах ЄС система податку на прибуток підприємств виключає подвійне оподаткування прибутку, що розподіляється. Це досягається з допомогою т. зв. системи заліку, при якій податок на прибуток, що розподіляється, сплачений компанією, враховується при оподаткуванні доходів акціонерів через податок на доход.

В зв'язку з податковою реформою в межах країн членів ЄС базова ставка корпоративного податку знижена в 1990 р. з 56 до 50%. При цьому податок на прибуток, що розподіляється, в розмірі 36% залишився незмінним.

Основний ефект, який досягається при діючій системі оподаткування і системі заліку, полягає в тому, що прибуток підприємства обкладається податком лише один раз.

Податок на доходи з капіталу.

Цей податок є однією з форм податку на доход і стягується з фізичних осіб, безпосередньо при виплаті доходів з капіталу –

дивідендів і процентів. Загальна питома вага цього податку в зведеному державному бюджеті складає – 2%. Оподаткуванню підлягає сума дивідендів, розрахованих після сплати корпоративного податку. Сума податку на доходи з капіталу, виплачена власниками капіталу, враховується при визначенні загальної величини податку з доходу на сукупний дохід податкоплатника. Ставка податку на доходи з капіталу залежить від виду отриманого прибутку.

На дивіденди з акцій, доходи від участі в капіталі товариств з обмеженою відповідальністю і різної участі в капіталі приватних підприємств і кооперативів ставка податку встановлюється на рівні 25%.

З 1 січня 1989 р. в межах податкової реформи в ФРН введено обов'язок банків перераховувати податок на грошові внески в банківських установах (з терміном більше 3 міс.), страхових компаній і процентів з цінних паперів (облігацій, депозитних сертифікатів і т. ін.) виходячи з ставки 10%.

Введення такого порядку пояснюється тим, що більше 80% вкладників не платять податку з доходу по процентах, хоча цей вид доходів у відповідності з законом повинен обкладатись податком і в податковій декларації є відповідна стаття.

Податок на майно є податком на нетто майно (за мінусом заборгованостей) юридичних і фізичних осіб. Оподаткуванню підлягає:

- майно підприємств сільського і лісового господарства;
- нерухоме майно юридичних і фізичних осіб;
- виробниче майно компаній;
- окремі види особистого майна.

Правовою основою майнового оподаткування є закон від 1974 р. з наступними змінами, у відповідності з якими всі поступлення від цього податку направляються в бюджети земель.

Для оподаткування особистого і виробничого майна застосовуються різні ставки податку. Ставка податку на майно юридичних осіб становить 0,6%. Оподаткуванню підлягає майно підприємств

## *Податкові системи зарубіжних країн*

за мінусом суми заборгованості, зобов'язань по соціальним платежам, пенсійним внескам та ін.

Важливим елементом оподаткування майна є оцінка вартості майна компанії і фізичної особи. У відповідності з законодавством оподаткуванню підлягає «одинична вартість майна». В основі оцінки одиничної вартості майна лежить підсумкова оцінка всіх елементів майна виходячи з доходності. Нерухоме майно фірми включається по ціні його реалізації на момент оцінки, рухоме майно – по залишковій вартості, цінні папери і участі – по курсовій вартості.

Встановлена мінімальна величина майна компанії, що не підлягає оподаткуванню. Оподаткуванню підлягає особисте майно, а також цінні папери, банківські рахунки, вклади в страхові компанії, предмети мистецтва, дорогоцінні каміння, приватні літаки, яхти та ін. предмети розкоші.

Для податкоплатників встановлено неоподатковуваний мінімум майна в DM70 тис., для подружжя – DM140 тис., також передбачені відрахування на кожну дитину в розмірі DM70 тис.

### **4. Коротка характеристика непрямих податків**

Серед податків на юридичних осіб найбільш високі доходи приносить державі податок на додану вартість.

По своїй суті – це непрямий податок на особисте і суспільне споживання, який стягується на всіх стадіях руху товару чи послуг до споживача. Об'єктом оподаткування є оборот (тобто поставки товару, надання різних видів послуг виробничого і невиробничого характеру за певну плату). Оплата включає всі види затрат покупця на придбання товару (послуги), але за вирахуванням податку з обороту. Закон визначає характер поставок і пільг по оподаткуванню. Наприклад, оподаткуванню не підлягають поставки товару на експорт, для морського флоту і цивільної авіації, кредитні і операції і операції з цінними паперами, а також підприємства сільського і лісового господарства.

Податок для кожного об'єкту оподаткування в принципі складає 14%. Діє також пільгова ставка податку в розмірі 7%, зокрема для продуктів харчування (крім спиртних напоїв і оборотів кафе-ресторанів), для громадського транспорту, засобів інформації (книги, журнали, газети) і предмети мистецтва.

В якості суб'єкта оподаткування визначений «підприємець», тобто той, хто постійно самостійно здійснює виробничу, торгову та ін. діяльність з ціллю отримання прибутку, тобто фізична або юридична особа.

Підприємець-постачальник продукції перераховує в доход бюджету суму податку на додану вартість одразу після виписки платіжної вимоги, не чекаючи оплати і перерахування коштів замовником. Цей порядок застосовується на практиці і підкріплений Законом про податок з обороту від 26 листопада 1979 р.

На практиці кожний підприємець здійснює багато угод. Закон каже, що податок визначається на базі угод за календарний рік. Але той самий закон зобов'язує підприємця не пізніше 10 числа місяця, що слідує за звітним подати податкову декларацію у встановленій формі.

Проведення самоперевірки розрахунків з фінансовими відомствами (розрахунки підприємець на протязі року здійснює самостійно, без втручання фінансового відомства), дозволяє підприємцю своєчасно враховувати зміни умов взаємопоставок (звільнення від оподаткування, окремих облік різних ставок податків і т.ін.). Подання декларацій дозволяє фінансовому відомству вести вибірковий контроль за підприємцями і застосовувати, у випадку необхідності, відповідні міри по отриманню податку.

По закінченні календарного року, але не пізніше 31 травня наступного року, підприємець зобов'язаний надати фінансовому відомству податкову декларацію за рік. Якщо є різниця між сплаченими і належними до сплати сумами, то вона або додатково вноситься або повертається підприємцю на протязі місяця.

Законом передбачені такі особливості податку на додану вартість:

## *Податкові системи зарубіжних країн*

• підприємці, у яких оборот за минулий календарний рік не перевищив DM20000, а в поточному році не перевищить DM100000, звільняються від сплати податку. Але в цьому випадку він втрачає право повернення цього сум податку виставлених на його рахунок. Цей підприємець є платником податку з доходу, а не ПДВ. Він має право відмовитися від належного йому звільнення від сплати ПДВ і вести податкові розрахунки на загальних підставах;

• якщо підприємець отримає в поточному році дохід не вище DM60000, то він отримує право на регресивне оподаткування до 80% від належної до сплати суми податку.

Перевага діючого в ФРН системи податку на додану вартість – в першу чергу можливість контролю кожної фази кругообігу суспільного продукту і взаємоперевірка учасників.

Промисловий податок також відноситься до числа непрямих податків. Він складається з 2 частин: податку на капітал і податку на дохід. Він регулюється Законом від 14.05.1984 р. Даний податок відіграє значну роль в фінансах ФРН, являючись важливим джерелом в доходах бюджетів общин.

Об'єктом оподаткування цим податком є т. зв. промислове підприємство, яке займається будь-яким видом діяльності за виключенням сільського, лісового господарства і індустріальної діяльності. Не обкладаються цим податком і особи вільних професій.

Стягнення податку проводиться в порядку розподілу доходу від сплати одного із основних податків – корпоративного. Таким чином, він зменшує прибуток належний оподаткуванню прямими податками.

Для розрахунку суми промислового податку фінансові органи приймають суму, вираховану по затвердженим законом ставкам. Таких ставок 2: від промислового доходу (5%) і промислового капіталу (0,2% від вартості виробничих фондів, належних оподаткуванню). Фінансовий орган землі повідомляє общині розрахункову величину податку, яка є мінімальною для конкретної

общини. В свою чергу община встановлює самостійно поправочний коефіцієнт до суми податку. В цілому, як вважають спеціалісти Мінфіну ФРН і Торгово-промислової палати, застосування промислового податку здійснило позитивний вплив на розвиток місцевого господарства. Але в зв'язку з проведенням єдиної податкової політики в рамках країн-членів ЄС передбачається відміна промислового податку, оскільки в інших країнах його не існує.

**Податки на споживання.**

У відповідності з податковим законодавством ФРН податки на споживання визначаються як збори, якими обкладаються споживачі або використання окремих товарів.

Оподаткування товарів здійснюється, як правило, на етапі виробництва або при ввезенні товарів з-за кордону. Розрізняють 4 основних групи товарів, які підлягають оподаткуванню:

1. Товари, які оподатковуються і відрахування від яких надходять в бюджет федерації (акцизи). Ставки федеральних акцизів такі:

• бензин – DM0,98-1,08 на літр, в залежності від вмісту в ньому свинця;

- мазут для опалення – DM0,094 на кг;
- тютюнові вироби – DM0,13 на 1 сигарету;
- підсмажена кава – DM4,3 на 1кг;
- міцні спиртні напої – DM2550 на 100 літрів;
- шампанське – DM2 на 0,75 літра;

доля таких надходжень в федеральний бюджет складає більше 20% всіх податкових доходів центрального уряду.

2. Товари, податкові надходження від яких направляються в бюджет земель. В основному це податок на пиво.

3. Товари, які обкладаються податком на імпорتنі обороти. Обкладання цим податком підлягають більшість виробів, які ввозяться в країну. Податок на імпорتنий оборот одночасно є формою ПДВ.

4. Товари, що обкладаються місцевими податками (податок на

## Податкові системи зарубіжних країн

деякі алкогольні, безалкогольні напої, плата за ліцензії) на торгівлю на розлив і утримання кафе, податки на собак.

Податки на споживання є однією з найбільш ефективних в фіскальному відношенні форм оподаткування. Контроль за правильністю відрахувань у більшості з них покладений на митну службу, але по раду місцевих податків цей контроль здійснюють фінансові відомства.

### **5. Регулюючі аспекти податкової системи ФРН**

Податки в ФРН розглядаються урядом як головний засіб вливу держави на розвиток економіки країни, їх місце в бюджеті досить високе. В загальних доходах бюджету податки складають 80%. Враховуючи це, важливо відмітити і практику визначення цього важливого джерела бюджету: задовго до початку роботи над складанням проектів бюджетів федерацій, земель і общин на період, що планується, збирається «Робоча група по оцінці податків». В цю групу входять експерти з федерацій, земель і общин, а також з федерального статистичного відомства і науководослідних інститутів, які оцінюють рівень очікуваних податкових надходжень. В основі такої оцінки лежить прогноз передбачуваного загальноекономічного розвитку. В даний момент визначається робота фінансової системи і насамперед Міністерства фінансів федерації, по визначенню мінімуму видатків бюджету. По обов'язків федерального Міністра фінансів відноситься не лише контроль за економним витрачанням грошових засобів, але й зміна чи скорочення тих чи інших вимог в зв'язку з загальною економічною ситуацією, якщо балансування бюджету не може бути забезпечене іншим чином. Звідси багаточисельні варіанти розроблених проектів бюджету федерації, і завдання працівників Міністерства полягає в тому, щоб привести до відповідності рівень видатків з реальними доходами.

У всій роботі по складанню бюджету повинні враховуватися

рекомендації Ради по фінансовому плануванню, котра в своїй роботі координує дії федерації, земель і общин в сфері фінансового господарства.

Характерно, що при складанні проектів бюджету земель і общин по доходам орієнтиром виступають доходи конкретних територій (землі і общини) на душу населення. У земель з високим рівнем цих доходів частково засоби вилучаються і перерозподіляються серед земель з рівнем доходів нижче середнього.

В ФРН приділяється багато уваги проведенню в життя регіональної політики.

Як відомо, багато федеральних земель не одне століття були самостійними державами. Це обумовило формування значних побутових (і навіть етнічних) відмінностей у населення. Звідси необхідність постійних пошуків оптимальних взаємовідносин в межах «вертикального і горизонтального податково-фінансового вирівнювання». Мова йде не лише про ефективну взаємодію між федерацією (центральною владою) і землями (включаючи общини).

Не менш важливе значення набуває диференційований горизонтальний перерозподіл фінансових засобів між самими землями (і общинами), які знаходяться на різних рівнях соціально-економічного розвитку.

Все це здійснюється в межах спеціальної програми «покращення регіональної господарської структури». Контроль за її виконанням здійснюють сумісно федерація і землі.

Вказана програма доповнюється «Програмою відбудови Європейської економіки» (ERP). Обидві програми базуються на класифікації всіх економічних зон ФРН, а райони, які потребують фінансової підтримки, визначаються з допомогою спеціального індикатора.

Застосування податкового законодавства, включаючи питання процесу стягнення податків, оскарження і відповідальності, регулюється положенням про податки і платежі, прийнятим законом від 16 березня 1977 р. зі змінами від 25 липня 1988 р.



## Податкові системи зарубіжних країн

Положення визначає суб'єкти і об'єкти податкової політики, загальний порядок стягнення податків і основу їх зміни, правові міри, які впливають з невиконання фізичними чи юридичними особами своїх податкових зобов'язань, процедуру перевірки даних про доходи податкоплатників.

Є спеціальні закони по кожному із існуючих в ФРН видів податків, регулюючи всі пов'язані з ними конкретні питання.

Податкоплатники можуть вдаватися до консультації податкових консультантів, вповноважених по податках, адвокатів, аудиторів. Всі інші фізичні та юридичні особи (крім встановлених законом включень), що надають консультаційні послуги караються грошовим штрафом до DM10000. Питання податкових консультацій регулюються спеціальним «Законом про податкові консультації».

Платник податків має право скористатися судовою допомогою у випадку незгоди з рішенням державних податкових органів. Ці питання входять в компетенцію спеціальних фінансових судів, які є повністю незалежними. Звернення до них можливе лише у тому випадку, коли суперечка не була вирішена несудовим шляхом на основі Положення про збори.

На практиці існує наступний порядок збору податків:

Бланк податкової декларації висилається платнику поштою. Це означає, що він зареєстрований і повинен до кінця травня здати декларацію.

При непредставленні на протязі місяця декларації (після попередження) накладається штраф в DM5000. Потім знову посилається попередження, слідує повторний штраф. Після чого можна звернутися до суду. Податкова інспекція може визначити податок без декларації, на основі доходів минулого року. По податку на заробітну плату, ПДВ розрахунок проводять самі підприємства (сплата на протязі місяця).

Скарги на неправильне стягнення податку приймаються на протязі місяця після отримання повідомлення про сплату податку. Податок на доход повинен бути сплачений на протязі місяця після

отримання повідомлення, за кожен місяць прострочки (на протязі 15 міс.) нараховується пеня в розмірі 1% від суми податку. З 16 місяця пеня збільшується до 6%. Обкладання пені відбувається на протязі 4 років. З неплательниками мають справу конфіскатори з фінансової каси податкової інспекції. Якщо і це не допомагає, то суд може винести вирок до 5 років тюрми, а до крупних неплательників – до 10 років.

При дрібних неплатежах податковою інспекцією накладається штраф, який фіксується в поліційній карті платника. Якщо це зроблено ненавмисно, штраф складає DM10000 і запис у картку робиться.

Вищою фінансовою судовою інстанцією ФРН є Федеральний фінансовий суд в Мюнхені. Податкову систему ФРН регулюють також акти міжнародного права, до яких відносяться угоди про уникнення подвійного оподаткування, правові положення, регулюючі зовнішньоекономічні зв'язки і інші міжнародно-правові документи, що містять податкові питання, особливо «угода про створення ЄС». Закон про дотримання податкової рівноправності в зовнішніх відносинах і покращенні податкової конкурентоздатності при закордонних інвестиціях від 8.09.1972 р. є тою правовою базою, на основі якої здійснюються спеціальні збори для проведення сумісної аграрної політики Співтовариства.

Для управління питаннями податкової політики ФРН існують спеціальні фінансові відомства на рівні земель. Головні митні відомства управляють митною політикою і непрямими податками на споживання.

## ПОДАТКОВА СИСТЕМА ФРАНЦІЇ

### 1. Загальна характеристика податкової системи Франції

Соціально-економічна доктрина Франції направлена на стимулювання приватної ринкової ініціативи, але із одночасним соціальним захистом малозахищених верст населення. Тому Франція вирізняється високою часткою обов'язкових відрахувань у ВВП (45,6%). Рівень Франції значно перевищує середній для країн ОЕСР – 37,1%, ЄС – 41,9%. Динаміка частки податків у національному продукті Франції визначається глибокими економічними та функціональними перетвореннями, здійснюваними на державному рівні. Створення сучасної інфраструктури, значного державного сектора із щорічними великими інвестиціями, субсидування експортерів товарів, послуг і капіталу, НДДКР, широкої всеохоплюючої системи соціального страхування, – все це фінансувалося державою на основі зростання податків. У країні з традиційним непрямим оподаткуванням, якою є Франція, поступово збільшувалися надходження від прямих податків та внесків на соціальне страхування. Другою особливістю податкової системи є те, що за показниками частки внесків на соціальне страхування в загальній сумі податків у НП та у ВВП (понад 40% і майже 20% відповідно) Франція посідає одне з перших місць серед країн ОЕСР. Наприклад, частка внесків на соц. страхування у ВВП Великобританії займає 7%, США – 8,4%, Німеччини 13,7%, Італії 14%. Третьою особливістю є низький рівень прямого оподаткування і високий непрямого. Частка податку доходу фізичних осіб в% до ВВП у Франції (6%) в два рази менша, ніж у ЄС і ОЕСР (11,6%). За часткою податків на прибуток акціонерних товариств у ВВП (1,9%) Франція значно поступається

США (2,1%), Великобританії (4,4%), Італії (4%). Частка подоходного податку в обсязі обов'язкових відрахувань – 13,3%, при середньому рівні ЄС – 27,3%, ОЕСР – 31,7%, США – 35,3%, Великобританії – 26,7%. При цьому у Франції висока частка надходжень від податків на товари і послуги. Завдяки зростанню надходжень по прямих податках та внесках на соц. страхування, а також реформі універсального акцизу (ПДВ) була створена можливість збільшити податкові надходження й фінансувати економічні та соціальні програми.

Висока норма народжуваності, що формувалась при підтримці держави (24-26% на поч. 70-х років) зумовила відносно великі темпи економічного зростання. В промисловому виробництві та міжнародній торгівлі країн із розвинутою ринковою економікою Франція з початку 70-х років міцно посідає четверте місце, відтиснувши Великобританію, третє за масштабами банківської діяльності.

Криза 1980-1982 рр. прискорила процес перебудови французького промислового виробництва. Уряд активно заохочував шляхом податкових пільг списання застарілого устаткування, надавав фінансову допомогу компаніям, які модернізували виробництво. Внаслідок цих заходів конкурентоспроможність французьких товарів на світовому ринку відчутно підвищилась.

Друга половина 80-х років – це період значного приросту інвестицій (6%). Податкові пільги в умовах економічного піднесення сприяли розвитку новостворених підприємств і дали змогу розширити систему самофінансування (87% інвестицій були власні кошти). В 1987 р. була знижена ставка податку на прибуток компаній із 50 до 45%, а максимальна ставка ПДВ із 33% до 28%. Зменшення податкових надходжень зумовило спад частки податків у ВВП до 44%. Відносне зменшення податкових надходжень пов'язане з хронічною дефіцитністю бюджету та зростанням державного боргу. Дві третини суми одержаної від денационалізації державних підприємств, проведеної в 1986-88 рр., були спрямовані на погашення державного боргу. Програма приватизації державної

## Податкові системи зарубіжних країн

власності у Франції передбачала зменшення масштабів, рівня державного регулювання й перетворення значної частини населення у власників.

У Франції, як і в більшості країн Західної Європи, в 1990 р. темпи економічного зростання знизилися. Але спад темпів економічного зростання не погіршив стану державних фінансів: бюджетний дефіцит відносно ВВП продовжував скорочуватися (в 1990 р. він дорівнював 1,2% ВВП).

Стрімке піднесення в економіці Франції, що почалось весною 1994 р., сповільнилось в 1995-96 рр., так і не переросло в циклічний підйом. З 1995 р. темпи економічного росту знизились: на квартальному рівні приріст ВВП був близький до нуля. Економіка стала пробуксовувати через зниження експорту, сповільнення капіталовкладень і особистого споживання. З середини 1996 р. спостерігалось незначне піднесення експорту. Характеризуючи економічну ситуацію в кінці 1996 року багато спеціалістів писали, що господарство країни знаходиться у «в'ялому піднесенні». Французька економіка переживає зараз одну із самих великих структурних криз. Збільшився дефіцит державного бюджету через зниження державних податкових надходжень при зростанні витрат, в т.ч. пов'язаних із обслуговуванням боргу. Зростав дефіцит системи соціального страхування – в 1990-93 рр. Різке зростання витрат і скорочення надходжень через безробіття довели дефіцит системи до 56,4 млрд. FFr (1993 р.) проти 0,4 млрд. в 1989р. В 1993 р. дефіцит системи соціального страхування був приєднаний до державного бюджету і включений в державний борг для централізованого погашення. Франція займає друге місце у світі після США за обсягами іноземних капіталовкладень в економіку – в 1994-95 рр. прями іноземні інвестиції склали біля 60,7 млрд. FFr в рік.

Фінансова система Франції складається з державного бюджету, приєднаних бюджетів, спеціальних рахунків казначейства, фондів соціального страхування, фінансів державних підприємств і місцевих фінансів. Податкова система є головним джерелом

надходжень в центральний бюджет, яка складає 90% його доходної бази. Податкова система Франції складна, так як включає багато прямих і непрямих податків, акцизів і зборів. Коли француз витрачає 100 FFg, він платить 50% податків. У Франції нараховується біля 30 основних податків, 100 різних відрахувань, а також внески в соціальні фонди, місцеві податки і збори. Переважаючими податками за сумою надходжень є непрямі (ПДВ-50% суми непрямих податків). Існує чіткий розподіл податків на ті, що поступають в центральний бюджет і на місцеві податки. Це пов'язано з політикою розширення місцевих бюджетів на принципах самофінансування і бездефіцитності. Збір місцевих і центральних податків здійснюється єдиною податковою службою. Місцеві податки складають трохи більше третини від суми податків, що надходять в місцеві бюджети. З 1982 р., проводиться політика децентралізації, яка заключається в розширенні прав місцевих органів самоуправління в сфері благоустрою, професійної підготовки кадрів, містобудівництва, екології. Місцеві податки складають 40% доходної бази місцевих органів.

Переважають 2 види місцевих податків: податок на підприємства, що вноситься у вигляді промислового податку; податки на сім'ю, які складаються з податку на житло, земельного податку на будівлі, податку на землю.

Податкова політика Франції складається під дією таких факторів: темпи розвитку, фінансовий стан галузі, рівень інфляції, безробіття, політики уряду. Все це визначає такі характерні риси податкової системи: стимулювання впливу на підвищення ефективності економіки, соціальна направленість, врахування територіальних аспектів розвитку. Формування функцій системи здійснюється через пільги і привілеї, шляхом соціальних правил формування податкової бази і методів використання податків.

Податки у Франції мають особливості і традиції. Податкову систему вирізняє системність на широкій законодавчій базі (сподаткування знаходиться в компетенції парламенту). Використання податків спирається на закони національної асамблеї при

## *Податкові системи зарубіжних країн*

---

голосуванні державного бюджету, декрети. Жорстка законодавча регламентація дозволяє централізовано управляти всією податковою системою. Централізація доповнюється гнучкістю, можливістю щорічно законодавчо уточнювати ставки податків і приводити податкову політику у відповідність до змін політичної і економічної кон'юнктури. Правила ж використання податків досить стабільні. Податки взаємозв'язані між собою і є цілісною системою. Існує механізм захисту доходів від подвійного оподаткування. Широкі права надані місцевим органам, які мають можливість самостійно встановлювати розмір ставок місцевих податків. Багаточисельні пільги і виключення ускладнюють податки, затрудняють їх розуміння. Тому податкова система повинна переслідувати чисто фіскальні інтереси і не потрібно ускладнювати її стимулюючими функціями.

Нині перед Францією, як і перед іншими країнами ЄС, постало завдання реформи податкової системи у зв'язку з утворенням єдиного економічного простору, тобто єдиного внутрішнього ринку. У відповідності із зобов'язаннями Франції в рамках ЄС на протязі останніх років спостерігається стійка тенденція до зниження розміру ставок податків з одночасним розширенням податкової бази за рахунок відміни існуючих пільг і привілеїв. Для Франції таке проведення реформ пов'язане з великими труднощами, бо доведеться змінювати співвідношення між прямими і непрямими податками, структуру місцевих податків, переглядати ставки внесків на соціальне страхування.

В червні 1996 р. був опублікований текст урядової доповіді про оподаткування і оголошено про масштабну податкову реформу 1997-2001 років. Її мета – привести податкову систему у відповідність з європейськими стандартами і стабілізувати економічний ріст. Уряд пропонує позбавитись багатьох складних податкових знижок, знизити ставки податку до рівня інших західноєвропейських країн, провести широку реформу податку на компанії, що стягується центральними і місцевими органами. До 2001 р. пропонується зменшити податок (на 75 млрд

FFr), знизити мінімальний і максимальний рівень оподаткування (відповідно до 7% і 47% проти 12 і 56,8% в 1996 р.), підвищити обов'язкові відрахування в фонд соціального страхування (до 3,4% проти 2,4%). Були підвищені непрямі податки на бензин, алкоголь, сигарети, ліквідовані деякі фіскальні привілеї для представників біля 100 професій. Влада вирішила створити новий пенсійний фонд з особливими фіскальними пільгами для тих, хто хотів би збільшити розмір отримуваних пенсій, відмінити до 2001 р. податок для 1,5 мли. сімей, що мають менше 3 дітей. Дефіцит консолідованого державного бюджету в 1996 р. склав 4,25% ВВП. На порядку денному подолання скорочення витрат в 1997 р., так як дефіцит державного бюджету не повинен перевищувати 3% ВВП. Підвищену увагу уряд приділяв стану системи соціального забезпечення, так як: витрати на соціальне забезпечення складають значну частину бюджетних витрат; система на 85% фінансується не за рахунок податків, а з вирахувань, що розраховані за платіжними відомостями підприємств.

Офіційні прогнози на 1997 р. передбачають збільшення темпів росту ВВП до 2,2%, капіталовкладень до 3,8%, особистого споживання до 1,6%. Інфляція складе 1,8%. Приватні організації передбачають невисокі темпи росту, в'ялу інвестиційну активність при незначному підвищенні рівня запасів. Кількість безробітних буде зростати і досягне 12,6% економічно активного населення.

## 2. Характеристика податків центрального бюджету

Система податків і зборів впливає на структуру і динаміку виробництва, прискорення науково-технічного прогресу. За допомогою податків можна стимулювати ділову активність, проводити протекційну економічну політику чи забезпечувати повну свободу ринку. Зібраний високорозвинутими країнами досвід використання і розвитку податкової системи для забезпечення фінансового і соціального добробуту, регулювання еконо-



## *Податкові системи зарубіжних країн*

міки має велике практичне значення для України. Податкова система Франції окрім фіскальної функції, здійснює регулювання внутрішнього ринку, забезпечує соціальний розвиток і стимулює зовнішньоекономічні зв'язки. При множинності податків можна прослідкувати тенденцію до мінімізації чи оптимізації податків. Реформа податкової системи направлена на загальне пониження податкового тягара.

Податкова система Франції складна, так як включає в себе багато прямих і непрямих податків, акцизів, зборів. Французька система оподаткування схожа на величезну піраміду, близько 60% якої становлять непрямі податки. Більше 80% податків платять фізичні особи, а податковий податок на акціонерні товариства складає лише 1/10 доходів загального бюджету. Французька податкова система включає: прямі податки (38% податкових надходжень загального бюджету) і непрямі (56,3%).

В доходах бюджету центрального уряду податкові надходження складають 93%. В доходах загального бюджету і рахунків спеціального призначення в 1986 р. – тільки 5,6% становлять доходи нефіскального призначення і 1% доходів за рахунками спеціального призначення.

Основним непрямим податком є податок на додану вартість (ПДВ) – на нього в 1989 р. припадало 41,4% доходів державного бюджету. Внутрішній податок на нафтопродукти давав в 1991 р. 7,3% доходів бюджету – 13,3% надходжень від непрямих податків. Основну роль відіграє податковий податок з фізичних осіб (20% податкових надходжень державного бюджету. Частка податку на прибуток акціонерних товариств (корпораційний податок) знизилась в 1976-84 рр. з 11,1% до 8,5% і зросла в 1991 до 10,6%. Характеризуючи структуру доходів французької системи англійський журнал «Економіст» визначив її як дивну. В 1989р. 44% ВВП забиралось у вигляді податків і податкових платежів 17% ВВП витрачав центральний уряд. Решта надходжень припадала на частку місцевих органів, системи соціального страхування. Скорочення податкового податку і ПДВ компенсується підви-

ненням внесків в систему соціального страхування. Подальша модернізація французької податкової системи буде йти в напрямку стабілізації частки податкових надходжень в ВВП.

Податки, що стягуються в Франції можна поділити на 3 групи:

- подорожні податки, що стягуються в момент отримання доходу;

- податки на споживання;

- податки на капітал, що стягуються з власності.

- Французька податкова система цікава тим, що саме в цій країні був розроблений і вперше в 1954 році впроваджений податок на додану вартість (ПДВ), що став основним непрямим податком в Україні. ПДВ у Франції набув сучасної форми 1.01.1968р., коли вступив в силу закон №66-10. Своєю метою закон ставив об'єднання, спрощення і узагальнення порядку стягування і обчислення ПДВ, для того, щоб перетворити його на сучасний податок на здійснені витрати. Переваги ПДВ: 1) його важче уникнути; 2) з ним пов'язано менше економічних порушень; 3) він в більшій мірі підвищує зацікавленість в рості доходів. ПДВ використовується в балансах країн, в т.ч. в 17 західноєвропейських.

ПДВ у Франції є ведучою ланкою бюджетної системи, на нього припадає близько 40% доходів центрального бюджету. ПДВ стягується в доходи центрального і місцевого бюджетів – спочатку в центральний, а потім частина поступає в місцеві бюджети. Це податок на споживання, який зачіпає всі товари і послуги, спожиті чи використані на території країни, тобто податок використовується для всіх угод промислового і торгового характеру, що заключені у Франції, включаючи території Корсики і Монако. Операції, пов'язані із зовнішнім ринком (експорт) від ПДВ звільнені. Базою оподаткування ПДВ є ціна, при цьому виключаються витрати, які вже були оподатковані. Тобто справляння податку здійснюється методом часткових платежів на кожному етапі виробництва і обігу. ПДВ рівний різниці між податками, що сплачуються при продажі і при купівлі. Імпортні товари обкладаються за внутрішньою ставкою і за ставками, передбачені

## *Податкові системи зарубіжних країн*

---

митним тарифом. ПДВ має загальний характер, охоплює всі продажі і покупки товарів, в т.ч. і ті, які здійснюються для власних потреб, всі операції обігу і трансфери, що збільшують продох цю компаній, їх обладнання і нерухомість.

Оплата податку на додану вартість визначається характером здійснюваної угоди і не враховує фінансовий стан податкоплатника. Ставка податку єдина незалежно від ціни товару, до якого вона використовується. Об'єктом оподаткування є продажна ціна товару чи послуги. Крім роздрібною ціни, сюди включаються всі мита і збори, крім ПДВ. З загальної суми вираховується розмір податку, сплаченого постачальниками сировини і напівфабрикатів. При продажі товарів підприємство повністю компенсує всі свої затрати по сплаті ПДВ і додає податок на створену на підприємстві вартість. Саме ця частина ПДВ, що включається в продажну ціну, перераховується в бюджет. Весь тягар податку лягає не на підприємство, а на кінцевого споживача даної продукції. У Франції самі високі ставки ПДВ, але є тенденція зниження їх до середньоєвропейських (14-20%). Функціонує 4 ставки ПДВ Основна ставка рівна на сьогодні 18,6% – на всі види товарів і послуг. Підвищена ставка – 28% використовується для деяких товарів і послуг: автомобілі, кінофототовари, алкоголь, тютюнові вироби, парфумерія, окремі предмети розкоші. До недавнього часу підвищена ставка мала розмір 33,33%. Понижена ставка – 7% встановлена на товари культурного вжитку (книги). Сама низька ставка 5,5% – використовується для товарів і послуг першої необхідності. До цієї категорії відносять більшість продуктів харчування, крім шоколаду і алкогольних напоїв, продукція сільського господарства, медикаменти, житло, транспорт, туристичні і готельні послуги, вантажні і пасажирські перевезення, масові культурні заходи, обіди для робітників підприємств.

В законодавстві Франції передбачено два види звільнення від ПДВ: кінцеве і можливе. До кінцевого відноситься компенсація ПДВ по експорту і компенсація в результаті різних ставок при купівлі і продажу. Ст. 25 фінансового законодавства 1992 р.

встановлено, що підприємства можуть звільнитись від сплати ПДВ в тому випадку, якщо за попередній фінансовий рік їх оборот не перевищив 70 тис. FFr. В цьому випадку вони користуються режимом звільнення від ПДВ з початку року, наступного за звітним. Крім того від ПДВ звільняється:

- діяльність державних установ, направлена на здійснення адміністративних, соціальних, виховних, культурних і спортивних функцій;

- медицина і освіта;

- деякі «вільні професії»: приватна викладацька діяльність, приватні лікарні, люди, які займаються духовною творчістю.

Звільнюються всі види страхування, казино, лотереї.

Є види діяльності, де передбачено можливе звільнення від ПДВ, тобто платнику надається можливість вибрати, що платити: ПДВ чи подоходний податок. Це здача в оренду приміщень для економічної діяльності; фінансова і банківська справа; літературна, артистична, спортивна діяльність; муніципальне господарство.

Пільги по ПДВ не багаточисленні і в основному надаються малим підприємствам. Якщо сума ПДВ складає менше 1350 FFr – підприємства звільнені від його сплати (таких підприємств біля 54 тис. з 3 млн. платників). При сумі ПДВ 1350 FFr – 5400 FFr надається знижка. Пільги по ПДВ мають підприємства, що здійснюють інвестиції.

Підприємство, що оподатковується ПДВ щомісячно подає податковим органам декларацію, що містить перелік товарів, що підлягають продажу і розмір обороту. ПДВ платиться в момент подання декларації, раз в місяць. Продавець вносить податок з виручки після реалізації товарів. Існують також квартальні і річні терміни сплати ПДВ в залежності від обсягу товарообороту. Використовуються два види відстрочки: 1) при поставці товарів на експорт; 2) при поставці кольорових металів.

Французька податкова система досить сприятлива для експорту по самій своїй суті і по місцю, яке займає в ній ПДВ. ПДВ дозволяє уникнути тягара податку для експортних товарів, водночас

## *Податкові системи зарубіжних країн*

дозволяє обкладати ПДВ іноземні товари. Переваги ПДВ мають тенденцію до скорочення, так як податок розповсюдився на інші країни. Особливі постанови дозволяють звільняти від ПДВ товари і послуги, що призначені для експорту. Товари і послуги, що експортуються одною із країн ЄС в інші, вільні від ПДВ.

ПДВ стимулює скорочення часу просування і обігу товарів, полегшує зовнішньоекономічний оборот. ПДВ використовується як засіб регулювання економіки. Механізм справляння ПДВ надає державі інформацію про фінансовий стан держави, галузі, фірми.

Податок на додану вартість поглинає більше 10 акцизів, значення яких падає (5,6% від непрямих податків). Деякі товари оподатковуються двічі. Деякі акцизи стягуються на користь держави, інші переказуються в бюджети місцевих органів влади.

Серед підакцизних товарів в першу чергу виділяють алкогольні напої, тютюнові вироби, сірники, вироби з дорогоцінних металів, цукор і кондитерські вироби, пиво і мінеральні води, деякі види автомобільного транспорту, літаючі апарати. Непрямими податками, крім ПДВ, оподатковується також електроенергія (на користь місцевих органів), телевізійна реклама. В деяких районах місцеві органи влади вводять туристичний збір.

До числа податків на споживання входять і митні збори. Вони забезпечують лише 1/10 поступлень від непрямих податків – 7% доходів бюджету. Це викликано їх відміною в середині ЄС, введенням уніфікованого митного кодексу в торгівлі країн спільного ринку з третіми країнами. Основною метою митних зборів є не отримання доходу, а охорона внутрішнього ринку, національної промисловості і сільського господарства. Митні збори виступають інструментом державної економічної політики. Вони повинні зрівнювати ціни на імпортні товари і аналогічні товари внутрішнього ринку. Як правило, митні збори стягуються з ціни товару. Але іноді використовуються специфічні критерії: вага, площа і т.д. Такі види мит використовуються до напоїв, тютюнових виробів, кінофільмів.

До доходів центрального бюджету відносять реєстраційний і

гербовий збори, що використовується для обкладання юридичних актів, якими оформляють перехід різних видів власності. До актів, які оподатковуються належать:

- акти, що встановлюють передачу власності, що дозволяють використання, підтверджують передачу права оренди чи отримання прибутку;
- акти, що дозволяють використовувати власність, закріплюють право рибальства і полювання;
- акти передачі соціальних прав;
- акти, що фіксують створення, приєднання, закриття діяльності компаній;
- акти, що встановлюють розподіл майна;
- списи рухомого майна.

Реєстраційні збори у Франції поділяються на три категорії: стягуються по твердій, пропорційній і прогресивній ставці. Понижена ставка використовується при продажі житлового будинку, насаджень, власності в сільській місцевості. Звільняються від сплати реєстраційного збору на придбання угоди центральних органів влади, державних наукових установ, соціальних чи благодійних організацій, придбання в інтересах перебудови міста. Реєстраційні і гербові збори відносять до групи податків на власність.

Податки на власність приносять бюджету Франції значні доходи. Оподаткуванню підлягає майно, майнові права і цінні папери, що знаходяться у власності на перше січня. До майна відносяться будівлі промислових підприємств, рухоме майно, акції, облігації і т.д. Деякі види майна повністю чи частково звільнені від податку на власність, в т.ч. майно для використання в рамках професійної діяльності, окремі види с/г майна, предмети старовини, художні і колекційні вироби. Податку на власність підлягають особи із загальною чистою власністю, що перевищує 4610000 FFг. Податок носить прогресивний характер. При цьому сума податкового податку і податку на власність не повинна перевищувати 85% всього доходу.

## Податкові системи зарубіжних країн

Податок зі спадщини і дарування був введений в 1798 р. Ним оподатковуються фізичні особи: резиденти при всіх видах переходу права власності; нерезиденти при переході права власності на власність, що знаходиться на території Франції. В країні діють єдині ставки оподаткування при переході права власності як в результаті дарування так і спадщини. Неоподатковувана сума для подружжя становить 330000 FF<sub>r</sub>, для батьків і дітей – 300000 FF<sub>r</sub>. Суми, вищі від вказаних, оподатковуються за ставкою 5-40%. Неоподатковувана сума для братів і сестер – 10000 FF<sub>r</sub>; 35% податку на спадщину до 150000 FF<sub>r</sub>; 45% на вищу суму. Інші близькі родичі оподатковуються за ставкою 55% на суму, що перевищує 10000 FF<sub>r</sub>. Податком неоподатковуються дари на користь держави, департаментів, комун, благодійних організацій.

Податок на великі достатки був введений в дію в 1982 р. і відмінений в 1987 р. Замість нього стягується «податок солідарності на багатство». За характером це цільовий податок, що стягується з власників майна і доходів вартістю вище 3,6 млн. FF<sub>r</sub> (максимальна ставка 1%) і призначений для фінансування соціальних програм, підтримки малозабезпечених сімей.

В групу податків на власність входить соціальний податок на заробітну плату. У Франції його сплачують роботодавці. Об'єктом оподаткування служить фонд заробітної плати в грошовій і натуральній формі, включаючи обов'язкові збори, що відносяться до заробітної плати. Податок носить прогресивний характер. Він вноситься в бюджет за ставкою 4,5% для фонду заробітної плати в сумі 35900 FF<sub>r</sub>, 8,5% – в інтервалі 35901 -71700 FF<sub>r</sub> і 13,6% для виплат вище вказаної суми.

Крім цього роботодавці сплачують податок на професійну освіту за ставкою 0,55% річного фонду оплати праці з надбавкою 0,1%. Мета цього податку – фінансування розвитку професійно-технічної освіти в країні. Якщо на підприємстві зайнято 10 і більше чоловік, то підприємець повинен брати участь у фінансуванні довгострокової професійної підготовки у нього на підприємстві. Розмір податку складає 1,2% загальної суми з/п. Для підприємств,

що використовують тимчасову робочу силу ставка складає 2%. Додатковим збір в 0,3% повинен направлятися на професійну підготовку молоді. Підприємці, на яких працюють 10 і більше чоловік повинні прямо чи не прямо брати участь у фінансуванні житлового будівництва. Вони можуть напряму інвестувати кошти в будівництво житла, можуть надавати позики своїм робітникам, чи переказувати відповідну суму в державну казну. Незалежно від форми участі, на цілі житлового будівництва потрібно відраховувати 0,65% річного фонду оплати праці.

Серед інших державних зборів, що відносяться до цієї ж групи слід відмітити податок на автотранспортні засоби підприємств і компаній. Його сплачують юридичні особи, що використовують власні автотранспортні засоби. Ставка залежить від кількості автомобілей і потужності їх двигунів. Сюди ж відноситься мито, що стягується із загальних витрат фінансових установ, таких як кредитні установи і страхові компанії.

Подходні податки сплачують підприємства і фізичні особи. Податок з підприємств займає 10,6% структури державного бюджету Франції. В підприємств оподаткуванню підлягає чистий прибуток, який визначається з врахуванням сальдо всіх операцій. Він рівний різниці між доходами і витратами, здійсненими в інтересах виробничої діяльності. Загальна ставка податку складає 34%. в окремих випадках вона може підвищуватися до 42%. Більш низька ставка використовується для прибутку від землекористування і від вкладів в цінні папери: 10-24%. Податком з прибутку акціонерних товариств оподатковуються анонімні, командитні, акціонерні компанії з обмеженою відповідальністю, установи і органи центральної державної влади, органи департаментів і комун, що мають фінансову автономію. Податок на акціонерні товариства – один з видів прямих податків, що поступає в центральний бюджет. Його частка в податкових надходженнях має тенденцію до зниження. Франція проводить політику зниження ставок з 50% до 42% до доходів, що йдуть на виплату дивідендів, 39% до доходів, що направляються на цілі розвитку підприємства



## *Податкові системи зарубіжних країн*

Така політика ставить за мету сконцентрувати в руках підприємців більше коштів для гнучкого реагування на зміни ринкової кон'юнктури. Оподатковуються чистий прибуток, що рівний різниці між вартістю активів на момент закриття річного балансу за вирахуванням нових вкладень, зроблених акціонерним товариством із власних коштів і з доданням авансом виданої акціонерам частини прибутку на протязі року. Франція має договори з країнами, які передбачають правила виключного оподаткування в одній з двох держав: де створений дохід чи де проживає власник доходу. Доходи від нерухомості оподатковуються тільки в країні, де знаходиться нерухомість. Виробничі і торгові прибутки – тільки в країні, де постійно знаходиться підприємство. У Франції відсутній прямий механізм пільг по податку на дохід підприємств в цілях стимулювання експорту (протирачіть ГАТТ/ВТО). Існують податкові пільги для фірм, що створюють філіали за кордоном, їх прибуток звільняється від сплати податків у Франції до тих пір, поки він не переказується в країну базування і не розподіляється між акціонерами у вигляді дивідендів. Фірма має право відкладати на протязі шести років затрати на ризик в складі витрат майбутніх періодів в межах суми вкладеного капіталу. Потім наступних 5 років ця скидка компенсується фірмою державі.

Для стимулювання інвестицій у Франції створений «фонд участі». Фізичні і юридичні особи вираховують внески у цей фонд з прибутку, що підлягає оподаткуванню. В ряді випадків передбачаються прямі відрахування з податку 10% від приросту інвестицій в розвиток виробництва.

Кожне підприємство зобов'язане щорічно складати детальну декларацію про доходи і подавати її в податкове відомство протягом 3 місяців після складення щорічного бухгалтерського звіту чи до 1 квітня року, наступного за звітним. Сплата податку здійснюється 5 раз в рік: 4 рази, виходячи із суми доходів, отриманих в минулому році, п'ятий раз згідно фактичних результатів за рік на основі зведеної декларації.

Існує цілий ряд пільг при стягуванні податку на акціонерні

товариства, що дозволяють підприємствам сконцентрувати фінансові ресурси для створення виробництва і підвищення фінансової стійкості. На відміну від інших країн, норми амортизації у Франції не встановлюються, їх рівень визначається, виходячи з норм, що історично склалися в кожній галузі – амортизація повинна бути максимально наближена до реальних умов кожного підприємства. Якщо ж акціонерне товариство використовує іншу норму амортизації, воно повинно довести податковому інспектору її необхідність. Використовують 2 режими списання амортизації: лінійна і прискорена. При лінійній – вартість обладнання розподіляється пропорційно терміну його служби, а при прискореній – з використанням відповідного коефіцієнта, який дозволяє в перший рік служби списати до 50% вартості обладнання. Режим прискореної амортизації надається законним шляхом на промислове обладнання, особливо енергозберігаюче. Деколи держава надає підприємству особливу фінансову допомогу у вигляді прискореної амортизації.

У Франції діє правило повної відповідальності філіалу фірми за результати діяльності і дохід кожного філіалу оподатковується окремо, незалежно від результатів в цілому по фірмі. З 1988 р. фірми отримали право платити податок по сальдо доходів і втрат по своїх філіях. Це правило діє, якщо фірма володіє не менше 95% акцій своїх філіалів. Деякі великі фірми отримали дозвіл на фіскальну консолідацію результатів діяльності французьких і закордонних філіалів.

Податковий авуар – компенсація подвійного оподаткування власників акцій, які оподатковуються подоходним податком як фізичні особи. Оподатковується також дохід акціонерного товариства. Розмір податкового авуару рівний половині вартості розподілених дивідендів.

У Франції існують пільги для новостворених акціонерних товариств на протязі 5 років.

На території Франції утворюються соціальні зони, де підприємства отримують скидку з податку по його розміру чи часу сплати.

## Податкові системи зарубіжних країн

Спостерігається тенденція до підтримки підприємств не у вигляді пільг для збільшення затрат на придбання обладнання, а у вигляді зменшення ставок на дохід. Це дозволяє підприємству мати більше коштів для використання у будь-яких напрямках.

У Франції існує спеціальна система стимулювання інвестицій в науку. Передбачаються податкові кредити в розмірі 50% щорічного приросту вкладень в наукові дослідження, базою відрахування приросту вкладень служить рік, в якому ці вкладення були менші від поточного року. Сума податку, що сплачується збитковими підприємствами обчислюється, виходячи з обсягу товарообороту.

Оподаткування доходів від перепродажу майна – різниця між ціною продажу і купівлі оподатковується за двома ставками: 42%, якщо акт продажі здійснений протягом 3 років володіння майном; 15% після 2 років. Це стимулює підприємства до концентрування капіталу і направлено проти спекуляції.

Від оподаткування також звільняється 25% від суми приросту затрат підприємства на професійну підготовку. Підприємство може бути повністю звільнене від оподаткування цих затрат в районах з високим рівнем безробіття.

Податкова політика французької держави у сфері оподаткування підприємств спрямована на стримання відпливу капіталу за межі країни і стимулювання інвестиційного процесу.

Окремо слід виділити організацію оподаткування кооперативів, що здійснюють 65% переробки сільськогосподарської продукції. Важливу роль в їх становленні відіграє податкова політика і державний захист.

Особливості оподаткування кооперативів:

- звільнення від сплати податку на прибуток;
- використання мінімальної ставки ПДВ – 5,5%
- промисловий податок використовується до зниженої на 50% бази податку;
- податок на будівлі не використовується;
- податок на землю сплачується в загальному порядку.

Одне з найважливіших місць в групі подоходних податків займає подоходний податок з фізичних осіб. Його питома вага в державному бюджеті Франції перевищує 18% (20% податкових доходів центрального бюджету). Уряд Франції активно використовує подоходний податок для проведення своєї соціальної політики. Подоходний податок є інструментом стимулювання і надання допомоги малозабезпеченим, стимулювання вкладень населення в заощадження, нерухомість, цінні папери. Все це створює складну систему розрахунку податку і використання багаточисленних пільг, ускладнює його, скорочує податкову базу – з 25 млн. податкоплатників фактично його платять 13 млн. ~ 52% (в Німеччині 84%; в Великобританії 66%). Податок носить всезагальний характер. Потенційним платником є фізичні особи країни, підприємства і кооперативи (малі сімейні). Податок єдиний, але приймає до уваги економічне, соціальне, сімейне положення, вік. Податок є прогресивним: ставка 0-56.8% в залежності від доходів платника. Щорічно шкала уточнюється, що дозволяє врахувати інфляційні процеси.

Подоходний податок повинні сплачувати всі, хто проживає у Франції з доходів, отриманих в країні і за кордоном. Оподаткуванню підлягає дохід не окремої фізичної особи, а сім'ї (всі громадяни з 18 річного віку – 25 млн. платників). Податок стягується щорічно з доходу, що декларується на початку року згідно результатів попереднього фінансового року.

Під доходами розуміють всі грошові надходження, отримані протягом звітного року: заробітні плати, премії і винагороди, пенсії, рента, доходи від рухомого майна, доходи від землеволодіння, сільськогосподарської діяльності, доходи від промислової і комерційної діяльності, доходи некомерційного характеру, прибуток від операцій з цінними паперами. Приймаються до уваги і разові доходи, отримані у випадку передачі права власності. Доходи податкоплатників діляться на 7 категорій:

1. Оплата праці.
2. Земельні доходи.

## *Податкові системи зарубіжних країн*

---

3. Доходи від оборотного капіталу (дивіденди і проценти).
4. Доходи від перепродажу.
5. Доходи від виробничої і торгової діяльності підприємств.
6. Некомерційні доходи.
7. Сільськогосподарські доходи.

Для розрахунку податку чистий дохід в сім'ї розподіляється на частини (коефіцієнт сім'ї – в залежності від кількості членів сім'ї), потім визначається відповідна сума податку за відповідними ставками на одну частину). Загальний розмір податку визначається додаванням сум податку на кожен частину. Податок може бути скороченим на 25% суми витрат, пов'язаних з утриманням дітей в дошкільних закладах, надання допомоги пристарілим, оплатою відсотків за кредит, страхуванням життя і купівлею акцій. Прогресивні податкові ставки враховують коефіцієнт сім'ї.

1. При розрахунку податку і заробітної плати можлива 10% знижка, тобто із суми заробітної плати вираховуються: внески на соціальне страхування, витрати на вивчення професії, професійні витрати. Заробітна плата зменшується на 20% – знижка за примусову чесність (немає можливості уникнення). Знижки не використовуються до заробітної плати більше 500 тис. FFg.

2. Із земельного доходу вираховуються: 15% при оренді будівель; 10% при оренді землі; витрати на утримання будівель, суми податку на будівлі і землі.

3. Доходи від оборотного капіталу зменшуються на витрати, пов'язані на витрати з послуг банку. Для подружжя 16 тис. FFg першої загальної суми дивідендів неоподатковуються (дня окремої особи 8 тис. FFg).

4. Доходи від перепродажі:

а) доходи від перепродажу будівель – зменшується на процент інфляції і використовується 5% в рік для захисту від спекуляції; через 20 років володіння надається 100% знижка. Звільняються від оподаткування доходи від основного житла. Чистий прибуток від продаж нерухомості попередньо оподатковується в розмірі 25% в момент реєстрації угоди. Сплачена сума вираховується із суми податку на доходи фізичних осіб;

б) доходи від перепродажу цінних паперів – чисті втрати можуть бути перенесені на майбутній дохід, але не більше ніж на 5 років. Прибутки, отримані від операції з цінними паперами, включаючи сертифікати на акціонерні права, оподатковуються за ставкою 16%. Податок стягується в тому випадку, коли щорічний розмір доходів від них не перевищує певний ліміт, який переглядається досить часто. На початку 90-х років оподаткування починалось із суми 307,6 тис. FFr.

Прибуток, отриманий від операцій з рухомим майном, відмінним від цінних паперів, оподатковується податком, якщо він є результатом угоди на суму більше 20 тис. FFr. Є 3 ставки податку: 4,5% і 7% для предметів творчості і 7,5% для угод з дорогоцінними металами.

5. Доходи від виробничої і торгової діяльності підприємств – із загальної суми доходів виключаються витрати на виробництво, продаж (сировина, амортизація, заробітна плата, кредитори). Є знижки і спеціальні правила для малих підприємств.

Згідно французького законодавства дохід директора (власника фірми) розглядається як дивідендний дохід, але він не підпадає під податковий кредит на розподілений прибуток. Дохід керівника не розглядається як заробітна плата, тому не підлягає під 10 і 20% стандартні знижки.

У Франції використовується оподаткування приросту капіталу – суб'єктами оподаткування є фізичні особи і партнери, що не підлягають оподаткуванню податком на прибуток акціонерних товариств.

6. Некомерційні доходи – оподатковуються доходи осіб вільних професій – гонорари менші 175 тис. FFr мають пільги при оподаткуванні.

7. При оподаткуванні сільськогосподарських доходів існує 3 режими оподаткування:

- колективні пільги – дохід менший 500 тис. FFr (розраховується податковими службами);
- дохід 500-750 тис. (дохід визначає селянин);
- доходи більші 750 тис. FFr – правила такі ж, як у комерсантів.

## Податкові системи зарубіжних країн

*Для розрахунку податку чистий дохід сім'ї розподіляється так:*

незаміжня, холостяк	1 частина
подружня пара	2 частини
одна дитина	0,5 частини додатково
дві дитини	1 частина додатково
три дитини	2 частини додатково

Потім визначається сума за ставками на одну частину (при низьких податках – менше 4,4 тис. FF є знижки). За декларацією податкова служба розраховує податок, розмір якого повідомляє платнику, який повинен сплатити його до кінця вересня. Існуюча практика справляння податку критикується: багаточисленна система пільг, розрахунок податку дуже складний, шкала ставок дуже різка, податок стягується не в момент отримання доходів, а значно пізніше.

В 90-і роки подоходний податок на фізичних осіб доповнений соціальними відрахуваннями, що мають податковий характер. Загальне соціальне відрахування, встановлене Законом про фінанси в 1991 році становить 1,1% всіх доходів від рухомого і нерухомого майна. Крім того, є соціальні відрахування, що обчислюються на базі доходів, отриманих у вигляді процентів за вкладами. Є і спеціальний податок на соціальне забезпечення, загальні витрати на який в 1996 році склали 15-20% загальної заробітної плати робітників і 35-45% для роботодавців.

### **3. Регіональні питання податкової системи Франції**

Важливе місце в податковій системі Франції займають місцеві податки. Місцеві органи – це регіони, департаменти, комуни і т.д. Місцеві органи влади є важливими суб'єктами економічного життя. Загальні затрати місцевих адміністративних органів на початок 90-х років склали більше 10% ВВП (для порівняння в 1970 році ця величина складала 7,3%). Загальна величина місцевих

бюджетів доходить до 60% державного бюджету країни, їх динаміка характеризується швидким ростом.

Кілька десятиліть у Франції проводиться курс на реформування місцевих фінансів з метою розширення автономії територіальних одиниць. Особливо великі перетворення відбулись в 80-ті роки в ході реформування системи державного управління. Основним нормативним актом реформи став закон від 2.03.1982 «Про права і свободи комун, департаментів, регіонів», відомий як закон про децентралізацію. Згідно закону повинні бути врегульовані питання, що торкаються розмежування повноважень між центральною владою і місцевими органами; розподілу державних ресурсів на основі нових правил місцевого оподаткування і кредитування місцевих органів; адміністративною організацією регіонів; форм співробітництва між комунами, департаментами і регіонами.

На сьогодні у Франції склалась трьохланкова система адміністративно-територіального поділу (регіон – департамент – комуна). Відміна попереднього контролю за рішенням органів, в тому числі в сфері фінансів, звузила границі контролю. Регіони були створені в 1972 році в рамках раніше існуючих округів (24 регіони). В кожному регіоні створена рахункова палата, яка контролює фінансову діяльність місцевих колективів.

Територія Франції поділена на 95 департаментів і територію Бельфор. Відповідальність за проведення економічної і соціальної політики в департаменті несе держава. Фінансові операції здійснює казначей департаменту. У Франції діє 38 тис. комун.

Незважаючи на реформування, французька система державних фінансів в порівнянні з середнім рівнем європейських країн залишається надзвичайно централізованою. За рахунок державних субсидій місцеві бюджети забезпечували 40% своїх доходів. В 1994 році загальна сума державної допомоги місцевим бюджетам складала 254,65 млрд. FFg – 20% витрати державного бюджету. В 1987-1990 роках приріст державних субсидій в місцеві бюджети складав 4,4% в рік, а державні витрати підвищувалися щорічно на 0,3%. 60% субсидій центрального уряду направлялось на поточні соціальні витрати; 40% – на капітальне будівництво.



## *Податкові системи зарубіжних країн*

Потреби в державному фінансуванні місцевих бюджетів обумовлені великими відмінностями між багатими і бідними територіальними одиницями. На початку 90-х років розмір ВВП на одного жителя в центральному регіоні Іль-де-Франс на 74% перевищував середній рівень по решті регіонів. Впливають також і відмінності в ставках місцевих податків (чим більший регіон, тим більший податковий прес). Наприклад, ставка житлового податку (основний прямиий місцевий податок) коливається від 0,68 в Іль-де-Франс до 2,25 в Нор-Па-де-Кале. Серед департаментів ставки житлового податку коливаються від 3,64% до 8,82%, ставки на незабудовані ділянки від 4,36 до 96,98%. В 1992 році потенційно можлива сума податкових доходів на одного жителя (при середньонаціональному рівні прийнятому за 100%) коливається в рамках 69,5% в малих комунах (менше 2 тис. жителів) до 121,5% у великих (більше 50 тис. жителів).

Відмінності в чисельності населення, неординарний рівень розвитку економічної і соціальної інфраструктури породжує диференціацію в витратах місцевих бюджетів в розрахунку на одного жителя. На початку 90-х середня величина витрат в бюджетах регіонів становила 305 FFf на одного жителя; в окремих регіонах показник не перевищував 228-255 FFf; у відносно розвинутих регіонах – 414-422 FFf. В комунах витрати на одного жителя коливались від 4204 FFf до 8000 FFf.

Державні субсидії і дотації використовуються для того, щоб вирівнювати доходи окремих місцевих бюджетів, зокрема отримані від оподаткування. У Франції використовуються такі групи державних допомог: фінансова допомога, призначена для компенсації втрат в податкових надходженнях; компенсації, обумовлені розширенням компетенції місцевих органів влади; компенсації витрат. В ході реформ по децентралізації місцеві бюджети втратили деякі джерела податкових надходжень (відмінений податок на заробітну плату, база професійного податку зменшилась на 16%). Місцевим органам компенсуються витрати за ПДВ, що стягуються із загальної суми інвестицій спеціальних органів влади.

Центральний уряд передав місцевим бюджетам поступлення від ряду прямих і непрямих податків: від податку на легкові автомобілі (8,7 млрд. FFr); податку що справляється при переході права власності (7,5 млрд. FFr); податку на видачу технічного паспорту; податку на реєстрацію і на земельну рекламу. Введено 4 додаткові місцеві податкові ставки; в 1990 році ці ставки замінили існуючі раніше сумарні надбавки до 4 основних прямих податків до центрального бюджету. В результаті намітилася тенденція як абсолютного, так і відносного зростання надходжень по місцевих податках (частка податків в місцевих бюджетах складає 40% доходів).

У Франції існує розмежування податкових надходжень між 3 автономними гілками місцевої влади: регіонами, департаментами і комунами.

Структура податкових надходжень регіонів. В цілому в 1989 р. надходження за непрямыми податками в бюджетах регіонів склали 6,565 млрд. FFr, їх частина зросла в порівнянні з 1988 р. на 23.8%. Збільшилась частка надходжень від прямих податків в загальній структурі – 57,7% прямі податки; 42,3% – непрямі (в 1988 р. відповідно 54,4 і 45.6%). В структурі непрямих податків, що справляються в бюджетах регіонів: 54,5% складають платежі за реєстрацією техпаспорта на автомобілі; 39,9% – різні надбавки до ставок непрямих податків. В бюджетному огляді (1989 р.) регіон Іль-де-Франс був поданий окремо. Податкові надходження тут склали в 1988 р. 50,1% від загальної суми доходів (3,843 млрд. FFr). Тут є 2 основних джерела податкових поступлень: 1) спеціальний податок на обладнання – 1,319 млрд. FFr; 2) сумарна надбавка – спеціальний податок на право реєстрації – 1,31 млрд. FFr; інші податки – податки на видачу реєстраційних посвідчень – 526 млн. FFr; податок на будівництво службових будівель – 520 млн. FFr.

Департаменти.

В цілому у Франції у 1989 р. податкові поступлення склали 76,188 млрд. FFr (70,301 в 1988 р.). Податкове джерело складає

## Податкові системи зарубіжних країн

52% суми надходжень і покриває 78,6% загальних затрат сукупних бюджетів департаментів. Прямі податки склали 51,554 млрд. FFr. Серед них ведучими були надходження від 4 основних прямих податків. Ріст ставок прямих податків склав 7,2% (тенденція до зниження). Непрямі податки в 1989 р. склали 24,634 млрд. FFr; ріст поступлень від них 11%; їх частка знизилась з 16,4 в 1988 р. до 15,8 у 1989 р. Частка податкових платежів зросла в 1989 р. на 10,2%. Прямі податки склали 37,9% фіскальних надходжень; непрямі 62%. Відношення прямих податків до загального обсягу промислового виробництва 11,5-11,6%; за непрямими податками 19,1%. Надходження від непрямих податків – 1,279 млрд. FFr – 9% загальної суми податкових доходів столиці Франції. В заморських територіях і департаментах: прямі податки 495 млн. FFr; непрямі 613 млн. FFr (32,8%). Існує тенденція до збільшення місцевого оподаткування. Місцеве оподаткування складається з прямих і непрямих податків. З системи місцевих податків слід виділити 4 основних:

- земельний податок на забудовані ділянки;
- земельний податок на незабудовані ділянки;
- податок на житло;
- професійний податок.

Існує також ряд додаткових податків. База для обчислення місцевих прямих податків співпадає з базою для стягування загальнодержавних прямих податків, але з 1988 р. використовують коефіцієнт-дефлятор, на який множиться база обчислюється перед визначенням суми податкових платежів (0,962). Ставки податків визначаються місцевими органами влади (генеральними владами, муніципальними радами) при визначенні бюджету на наступний рік. При цьому ставки не можуть перевищувати законодавче встановленого максимуму:

- ставка промислового податку не може перевищувати аналогічної ставки минулого року. У випадку, якщо ставка нижче по країні, використовується механізм коректування;
- ставка поземельного податку не може перевищувати минулорічний;

- загальні ставки податків обмежені.

Щодо поземельного податку, то існує 2 його види: податок на землю під забудовою та податок на незабудовану землю. Земельний податок на забудовані ділянки стягується з усієї нерухомості – будівель, споруд, резервуарів, силосних башт і т.д., а також з ділянок призначених для промислового чи комерційного використання. Оцінка землі під забудовою визначається за її орендною вартістю, яка переглядається кожні 6 років. Частина, що оподатковується, рівна половині кадастрової орендної вартості ділянки. До уваги приймаються витрати на управління власністю, страхування, амортизація, догляд, ремонт. Від даного податку звільняється державна власність, власність територіальних одиниць і загальнонаціональних об'єднань; будівлі, що знаходяться за межами міст і призначені для сільськогосподарського використання; звільняються будівлі, що належать іноземним державам і призначені для організації представництва; будівлі, збудовані в поточному році (до 2 років). Звільнені від цього податку фізичні особи віком старше 75 років і особи, що отримують спеціальні допомоги із суспільних фондів чи допомоги по інвалідності. На початок 90-х років ставка поземельного податку під забудови становила в міських комунах 6,92%, у міських округах – 3,35%, ставка податку на незабудовані земельні ділянки відповідно 16,32% і 7,12%. Податок на будівлі вноситься диференційованими ставками в бюджети комуни (більша частина), департаменту (половина від ставки внесків в бюджети комуни) і регіону (3% від ставки комуни).

Об'єктом податку на незабудовані ділянки є земля, з будь-якою природною характеристикою: ниви, дороги, річки, укріплення, кладовища, парки, луги, ліси, квартали, болота, ділянки під забудову. Кадастровий дохід, який служить базою податку, встановлений на рівні 80% кадастрової орендної вартості ділянки. Вартість землі визначається за її продажною ціною, податкові ставки та пільги встановлюються місцевими властями. Загальна оцінка землі проводилася в 1962 році (80 млн. учасників). Від

## *Податкові системи зарубіжних країн*

податків звільняються ділянки, що знаходяться в державній власності, по яких був сплачений податок на забудовані ділянки. Можуть тимчасово звільнитись від податку штучні лісонасадження; ділянки, призначені для розвитку сільськогосподарського виробництва.

Місцеві органи Франції стягують податок на житло, що походить від старого реального побудинкового податку. Податок на житло стягується як з власників житлових будинків, так і з орендарів. Власники житлових будинків сплачують два податки: на будівлі і на житло; квартиронаймачі – на житло. Об'єктами податку є житлові приміщення: будинки, вілли, квартири, а також гаражі, підсобні, кладові кімнати і інші. Житлові будинки та квартири, в яких ніхто не мешкає, також підлягають оподаткуванню. Під оподаткування підпадають і ті приміщення, які використовуються з виробничою метою, але є складовою частиною квартири чи будинку (приймальня лікаря, перукаря, кравця). У цьому разі об'єкт може бути віднесений до промислового податку або податку на житло. З оподаткування виключаються приміщення, що використовуються в соціальних цілях: для проживання учнів шкіл, університетів, пансіонатів; зайняті під контори державних і громадських організацій тощо. Цілоком звільняються від податку на житло вдови, інваліди, особи старше 60 років, за певних умов. Оцінка житлових приміщень проводиться на основі кадастру, останній раз його було складено в 1970 р.; кадастрова вартість щорічно підлягає корегуванню залежно від зміни цін і курсу франка. Податок оснований на вартості житла, враховує ступінь комфортності, згідно тарифу на 1 квадратний метр. Вартість житла визначається за декларацією, що заповнюється власником. Податок на житло сплачується всіма податкоплатниками (25 млн.), 20% з них отримують державну допомогу на сплату податку, шляхом зниження подоходного податку. База оподаткування визначається виходячи зі складу сім'ї: на перших двох членів включається 10% кадастрової вартості, оподатковуваної за мінімальною ставкою, і 15-20% – за максимальною, на решту членів сім'ї – 15% за

мінімальною та 20-25% – за максимальною. Середня ставка податку на житло на початку 90-х років становила в міських комунах 7,57%, міських округах -3%.

Основним джерелом податкових поступлень місцевих бюджетів (43,4%) є промисловий (професійний) податок. Промисловий податок сплачується щорічно фізичними і юридичними особами, що займаються постійною виробничою діяльністю, не одержують від неї заробітної плати і не звільняються від сплати даного податку. Виробнича діяльність визначена законом як діяльність спрямована на одержання прибутку. Особи, що сплачують прибутковий податок не повинні сплачувати промисловий. Податок не стягується з доходів осіб «вільних професій». Податок сплачується у всіх адміністративно-територіальних одиницях, де у суб'єкта оподаткування є виробництво. Не оподатковується податком діяльність громадян Франції за її межами, громадські організації культурно-освітнього, спортивно-оздоровчого і туристичного характеру, організації чи приватні особи, що видають газети і журнали, дрібні приватні ферми скотарського напрямку, ремісники і ремісничі підприємства, вдови і вдівці, що мають не більше одного найманого робітника. Місцеві органи вправі звільняти деяких суб'єктів податку від його сплати на певний час. Нові підприємства одержують можливість не сплачувати податок протягом перших п'ятих років, знижки одержують підприємства, що сприяють зростанню зайнятості. Припускається зниження ставки для певних видів діяльності (видовищні заходи).

База промислового податку складається з 2 сум: вартість приміщення 8% від першопочаткової вартості, вартість обладнання і майна – 16%; фонд заробітної плати або доходу ~ 18% його величини. Ставка промислового податку встановлюється місцевими органами самостійно. Держава отримує 7,6% надходжень в місцеві бюджети; 8.6% іде на користь суспільних організацій. Всі суб'єкти заповнюють податкову декларацію для сплати промислового податку (верхня межа – не більше 5% загальної суми доданої вартості). Держава може компенсувати

## Податкові системи зарубіжних країн

частину податку (компенсація комуні чи підприємству). Промисловий податок не пов'язаний з результатами діяльності і стримує інвестиції в основні фонди, приріст чисельності зайнятих, тому розглядається як недостатньо гнучкий.

Місцеві органи Франції справляють також податок на професію, що являє собою модернізований податок на патенти. Він стягується з будь-якої фізичної або юридичної особи, що займається торгово-промисловою діяльністю, а також з осіб «вільних професій».

Окрім досить значних податків, описаних вище, місцеві органи стягують і дрібні податки:

- спеціальний податок на обладнання;
- спеціальний регіональний податок на право реєстрації;
- податок на видачу реєстраційних посвідчень;
- податок на прибирання території;
- мито за утримання сільськогосподарської палати, що стягується понад податок на незабудовані ділянки з тої ж бази;
- мито на утримання торгово-промислової палати, що вноситься тими, хто сплачує промисловий податок;
- мито на утримання Палати ремесла: сплачується підприємствами, які повинні бути включені в реєстр підприємств і ремесел;
- місцеві збори на освоєння шахт і родовищ;
- збори на встановлення електроосвітлення;
- податок на продаж будівель, що переказуються в бюджети департаментів;
- мито на автотранспортні засоби;
- податок на перевищення допустимого ліміту густоти забудови;
- податок на перевищення межі зайнятості площі;
- податок на озеленення, що вноситься в бюджети департаментів.

Існують і деякі інші податки і збори.

Прямі податки забезпечують місцевим органам влади Франції 55-58% надходжень, решта припадає на непрямі податки. Основою

надходжень по непрямих податках є надбавка в розмірі 2,5% до державного податку на додану вартість.

Діючі на території метрополії правила стягування податків повинні застосовуватися без змін в заморських територіях. Однак існують деякі відмінності, зокрема пільги для сприяння розвитку промисловості і будівництва.

Кілька зауважень щодо порівняння бюджетних доходів та видатків в Україні та Франції.

Фінансова система Франції складається з бюджетів трьох рівнів: урядового, місцевого та бюджету соціального захисту.

Кожний рівень самостійно визначає свій бюджет. «Центральний» бюджет готується урядом, опрацьовується і приймається парламентом. Місцевий бюджет складається з бюджетів 22-х провінцій, 96-ти департаментів та 36551-ї комуни, причому кожна територіальна одиниця має свою, створену шляхом виборів, асамблею, яка визначає бюджет даної територіальної одиниці. Бюджет соціального захисту визначає спеціальна, незалежна від уряду організація, яка складається на паритетній основі з представників робітників та роботодавців; цей бюджет парламентом не затверджується. Такий розподіл праці стосовно бюджетного процесу – що нагадує систему, існуючу в Україні та багатьох інших країнах – зумовлює існування окремих документів (та різних методологій) для кожного типу бюджету, про що і йдеться у першій частині даної статті.

Попри автономність бюджетів вони дуже тісно пов'язані між собою і держава має невпинно рухатися у напрямку консолідації усіх типів бюджетів. Це особливо доцільно у контексті Маастрихтського Договору 1993 р., який вимагає від держав-членів ЄС, що мають бажання увійти до майбутнього валютного союзу, поваги до кількох «критеріїв конвергенції», серед яких головне місце належить дефіциту бюджету та державному боргу; ці критерії мають бути однаковими для всіх держав-членів ЄС і слід визнати, що досягти цієї мети можна за допомогою системи національних рахунків. Бюджети різних типів консолідуються тільки у



## Податкові системи зарубіжних країн

національних рахунках сектору загального державного управління. Тому друга частина даної етапі присвячена саме цьому виду національних рахунків.

Наведені дані дають змогу порівняти системи національних рахунків у Франції та Україні.

### **Адміністративна структура національних фінансів Франції.**

#### *а) Державний бюджет.*

Закон про фінанси, що приймається щорічно, визначає Загальний бюджет, який містить у собі доходи та видатки центрального державного управління, а також спеціальні цільові рахунки Казначейства, що співвідносять даний доход з даним видатком; загальна сума цих цільових рахунків складає менш ніж 3% Загального бюджету.

Подана нижче таблиця містить доходи та видатки Загального бюджету, а також баланс цільових фондів. Французькі франки переведені у долари США за середнім курсом 1996 року – 5,10 франків за 1 долар США.

Таблиця 2.14.

**Загальний бюджет та цільові фонди Франції у 1996 році  
(млрд. дол. США)**

Доходи		Видатки	
Податок на додану вартість	149,3	Обслуговування боргу	44,4
Прибутковий податок з громадян	60,8	Пенсії державним службовцям (цивільним)	24,2
Податок на прибуток підприємств	30,5	Освіта	62,3
Податок на нафтопродукти	29,1	Культура і мистецтво	3,0
Інші непрямі податки	27,1	Фундаментальні дослідження (у цивільних галузях)	5,7
Інші прямі податки	25,1	Національна оборона (вкл. пенсії військовослужбовцям, НД і ДК роботи, закупівлю озброєння та військової техніки)	47,3
Несподаткові надходження	22,7	Органи охорони порядку	15,4
		Судова система	4,6
Відрахування з податкових надходжень	-47,2	Міжнародна діяльність	4,4
Відрахування до місцевих бюджетів	-32,1	Житлово-комунальне та сільське господарство, промисловість тощо	37,3
Відрахування до бюджету Європейського Союзу	-17,4	Соціальний захист, молодіжні програми, охорона навколишнього середовища тощо	39,9
Всього	247,9	Всього	302,2
Дефіцит Загального бюджету	54,3	ВВП	1541,2
Дефіцит цільових фондів	2,1		
Дефіцит	56,4	Дефіцит (у % до ВВП)	3,66

Бюджетні видатки на заробітну плату складають 80,4 млрд. доларів США (з них 14,8 – військовослужбовцям), субсидії – 23,9 млрд. доларів США (з них 9,4 млрд. поточні, а 14,5 – капітальні), видатки на матеріали – 14,5 млрд. доларів США, інвестиції – 19,5 млрд. доларів (з них 14,2 млрд. – у озброєння та військову техніку).

## Податкові системи зарубіжних країн

### б) Місцеві бюджети.

Місцеві бюджети різних рівнів мають бути збалансованими, приймаючи до уваги дотації з центрального бюджету та можливість запозичень на комерційній основі. Подана нижче таблиця відображає розподіл видатків та доходів місцевих бюджетів різного типу.

Таблиця 2.15.

### Місцеві бюджети Франції у 1996 році (млрд. дол. США)

	Видатки	Податкові надходження	Інші неподаткові надходження
Провінції	13,9	7,4	6,4
Департаменти	44,5	24,1	20,4
Комуни	87,2	40,6	46,5
Всього	145,6	72,1	73,4

Джерела податкових надходжень бувають як однаковими для місцевих бюджетів усіх рівнів, так і специфічними для кожного даного рівня. Подана нижче таблиця показує, які саме податки (або яка їх частина) надходять до бюджетів різних рівнів.

Таблиця 2.16.

### Місцеві бюджети Франції у 1996 році (млрд. дол. США)

	Комуни	Департаменти	Провінції	Всього
Податок на житло (сплачується орендарями та власниками)	7,9	3,5	1,0	12,4
Плата за забудовану землю (сплачується власником)	9,5	4,0	1,1	14,6
Плата за незабудовану землю (сплачується власником)	1,0	0,2	0,0	1,2
Податок на підприємства (сплачується усіма підприємствами)	17,7	7,7	2,4	27,8
Інші прями податки	4,0	0,1	-	4,1
Всього прямих податків	40,1	15,5	4,5	60,1

Податок на реєстрацію землі (при зміні власника)	–	2,9	–	2,9
Податок на автомобілі (щорічно сплачується кожним власником)	–	2,3	–	2,3
Податок на електроенергію (сплачується відповідно до споживання)	0,9	0,5	–	1,4
Додатковий податок на зміну права власності	0,6	0,0	0,7	1,4
Податок на реєстрацію автомобіля (сплачується власником)	–	–	1,3	1,3
Плата за отримання прав водія	–	–	0,1	1,3
Інші непрямі податки	0,4	0,0	0,0	0,5
<b>Всього непрямих податків</b>	<b>2,0</b>	<b>5,8</b>	<b>2,1</b>	<b>9,9</b>
Плата за прибирання сміття	1,2			1,2
Податки та збори, пов'язані з життєдіяльністю міст	0,6	0,2	0,1	0,9
<b>Всього податків</b>	<b>43,9</b>	<b>21,5</b>	<b>6,7</b>	<b>72,1</b>

Подані вище податки складають дещо менше ніж половину усіх джерел надходжень до місцевих бюджетів.

В 1997 році 44% ВВП перерозподілялось за рахунок податків; лише 17% ВВП витрачав центральний уряд, решта припадала на частку місцевих органів влади, систему соцстраху і бюджет ЄС. Місцеві органи витрачають 6% ВВП. Подальша модернізація французької податкової системи буде йти в руслі курсу на стабілізацію частки податків в ВВП і поступового її зниження. Місцеві податки Франції виконують перерозподільчі функції, проте місцеві бюджети незалежні одне від одного. Місцеве самоуправління має обмежену ступінь свободи і базується на законодавчих актах з оподаткування. Базу для оподаткування визначає держава а податкові ставки – адміністративні ради. Граничний рівень ставок

## Податкові системи зарубіжних країн

встановлюється законодавством. Самофінансування регіонів базується на принципі бюджетної рівноваги, тому первинними в бюджетному плануванні регіонів є визначення їх витрат. Перерозподіл коштів між комунами здійснюється департаментами, а з державного бюджету виділяються цільові субсидії для вирівнювання економічного стану окремих територій. У Франції існує перерозподіл доходів комун через центральний бюджет. Кошти центрального бюджету направляються в місцеві у вигляді дотацій і субсидій (1/4 обсягу місцевих бюджетів). Повну свободу місцеві органи мають у залученні власних коштів (податки на спортивні споруди, доходи від ринків) – їх частка у сумі податків – 0,6%. Для вирішення спільних питань комуни можуть об'єднуватись в союзи і стягувати кошти в казну союзу. Однак загальний принцип встановлення податків, відсутність правил на введення нових податків, необхідність голосування за розмір ставок значно обмежують права місцевих органів влади в питаннях оподаткування. Саме тому у Франції проводиться курс на децентралізацію і збільшення повноважень місцевих органів влади.

### **4. Організація діяльності податкової служби у Франції**

Податкова служба знаходиться в складі Міністерства економіки, фінансів і бюджету. Очолює її Головне Податкове Управління (ГПУ) – підпорядковується міністру-делегату по бюджету. ГПУ керує діяльністю 82,4 тис чоловік – 45% зайнятих в системі Міністерства економіки, фінансів і бюджету. Бюджет ГПУ річний 9,9 млрд. FFr. ГПУ по усій країні має 830 податкових центрів і 16 інформаційних центрів. Податкові центри розраховують податкову базу, збирають платежі, контролюють правильність сплати податків. ГПУ проводить податкову політику в масштабах всієї країни і контролює звітність за всіма податковими надходженнями

і зборами. ГПУ стягує 50% сукупного доходу центральних і місцевих бюджетів, забезпечує 80% всіх доходних надходжень бюджету. До завдань податкового управління відносяться: забезпечення діяльності кадастру і його служб, публікація правових актів, документів; управління державною власністю і майном держави; розробка і здійснення економічного регулювання у тих галузях діяльності, які підлягають непрямому оподаткуванню.

ГПУ має жорстку вертикальну побудову: генеральний директор при якому працюють кабінет радників, місія експертиз і зв'язку; центральні служби: персоналу і бюджету, організації і інформації, податків і земельних операцій, спірних питань; служби національної компетенції: національна податкова школа, національна школа кадастру, національне управління перевірки податкового стану, управління внутрішньої і зовнішньої перевірки, національне управління податкових розслідувань; служби регіональної компетенції: регіональні податкові дирекції; служби департаментської компетенції: податкові управління департаментів.

В побудові ГПУ ведуче місце за обсягом і важливістю роботи належить низовій ланці – податковим управлінням департаментів, організаційна структура яких: служби обчислення бази податків і контролю, служби стягування податків, головна податкова інспекція.

ГПУ є ведучим управлінням в Міністерстві економіки, фінансів і бюджету, на його потреби відпущено 29% усього бюджету міністерства. Проводячи комп'ютерне переоснащення податкових служб, ГПУ створило регіональні інформаційні центри, спеціальну систему допомоги адміністративному управлінню, що забезпечує єдину інформаційну сітку для керівників всіх рівнів, з метою централізації стягування податків ГПУ проводить політику реорганізації, направлену на створення комплексних податкових центрів.

В 1987 р. в службу ГПУ було надано біля 53 млн. податкових декларацій: про доходи, результати діяльності, обороти, спадщини. Було надано податкових кредитів і пільг за податковим податком

## *Податкові системи зарубіжних країн*

біля 891 млн. FFг. ГПУ в 1987 р. розрахувало біля 56 млн. ставок прямих місцевих податків, з яких 28 млн. – для земельних податків; 25 млн. – для податку на житло; 2,9 млн. – для промислового податку. Заборгованість за податковими платежами склала 64 млрд. FFг (85% платежів за ПДВ). ГПУ розповсюдив серед податкоплатників 2 336 млн. авізо з вказанням дати платежу, 658 тис. персональних повідомлень.

Перевірка об'єктивності і правильності декларованих відомостей здійснюється спеціальними службовцями – контролерами податків. Контроль здійснюється шляхом камеральних перевірок податкових декларацій і документальних, якщо податкова служба виявила невідповідності в документах. В області перевірки і складання результатів балансу діяльності підприємств «лояльні методи контролю» зросли на 7,3% – 49,5 тис (казна поповнилась коштами – 16,4 млн. FFг). Обсяг методів «жорсткого контролю» скоротився на 31,4%, надходження до бюджету склали 2,3 млн. FFг.

Вибірочний контроль за відомостями став більш ефективним, суттєво розширився перелік гарантій, що надаються платнику у випадку перевірки. Складена хартія прав і обов'язків податкових платників. Для ревізії діяльності великих підприємств використовуються два методи: координування контролю (перевірка всіх сфер діяльності підприємства); контролю за автоматизованими системами б/о. Контроль за діяльністю малих підприємств проводиться у вигляді допомоги при складанні зведеного балансу діяльності.

Розроблена і впроваджена сітка комп'ютерного аналізу на базі інформаційних сіток місцевих податкових управлінь і служб. Діє система управління інформацією по співставленню даних про внесення податкових платежів, яка дозволила скоротити обсяг технічної роботи, що виконується службовцями фіскальних установ.

При ухиленні від сплати податків діє жорстка система відповідальності (аж до кримінальної). Найчастіше ухилення

відбувається при неправильному обліку в зв'язку з продажем без фактур чи по фіктивних рахунках, з випискою дружніх векселів. Від прогресивного податку легально ухиляється 8 реального доходу. Розповсюдженим методом є оголошення підприємств збитковими. 40% (з 250 тис. компаній) звільнені від сплати подоходного податку, хоч за оцінками експертів не більше 10% цих фірм є хронічно збитковими. Для ухилення від сплати податків використовують створення холдингових компаній в країнах, де діє більш пільговий податковий режим. Незважаючи на санкції (штраф від 3,6 тис. до 18 тис. FFr, кримінальна відповідальність до 5 місяців) ухилення від сплати податків у Франції складає близько 50 млрд. FFr – 20-25% державного бюджету, що рівносильно витратам на освіту.

Помилка в заповненні декларацій веде за собою сплату податку зі штрафом в розмірі 0,75% в місяць. При умисному укритті доходу податок стягується в подвійному розмірі. Податкова система поширюється на державну систему бухгалтерського обліку, яка є обов'язковою для всіх податкоплатників.

В більшості країн є тільки одна можливість опротестувати виставлену для платежу за податком суму – звернутися в суд. Французьке податкове законодавство передбачає можливість «попередньої рекламації податковим службам», яку можна подати до початку терміну платежу в вищестоячу інстанцію податкової інспекції. Це дозволяє оперативно вирішити спір чи більш грамотно почати справу в суді. Цим можна пояснити малу кількість касаційних скарг в судові органи.

ГПУ проводить також операції з нерухомим майном, підтверджує надання прав на нього чи їх передачу. Разом з Міністерством юстиції ГПУ працює над удосконаленням земельного законодавства, здійснює управління державною власністю, виступає в якості експерта по оцінці і встановленню сум податкових платежів з державної власності, виступає гарантом при проведенні операцій з нею; бере участь в загальнонаціональній програмі землеустрою. ГПУ проводить політику роз'яснення суті законодавства в галузі



## Податкові системи зарубіжних країн

оподаткування. Зусилля сконцентровані на прийомі і інформуванні платників, спрощенні процедур звітності і попередженні порушень. Проводяться спеціальні зустрічі-консультації по проблемах непрямого оподаткування, процедурі податкового контролю, податкових гарантій. Була впроваджена в практику єдина декларація річного доходу, створена єдина система подання даних для податкових служб.

Міжнародне співробітництво ГПУ розвивається у двох основних напрямках: кооперування з країнами, що розвиваються, і надання їм допомоги в підготовці персоналу податкових установ; уніфікація податкового законодавства і правових актів в рамках ЄС і перспективи створення єдиного європейського рівня.

## ПОДАТКОВА СИСТЕМА ШВЕЦІЇ

### 1. Соціально-економічні пріоритети та вихідні принципи побудови податкової системи Швеції

Тенденції розвитку шведської системи оподаткування типові для західних податкових систем, що є закономірним для країн з відкритою економікою. Для фінансової політики характерна направленість на розширення функцій держави, які разом з вирішенням традиційних завдань (в числі останніх особлива увага приділяється соціальній сфері) стає також активним суб'єктом економічного життя суспільства. Однак ця тенденція має серйозний опір зі сторони підприємницьких кіл.

Реалізація цілого ряду економічних та соціальних програм потребувала додаткових грошових засобів і в кінці-кінців викликала суттєвий ріст державних витрат і звичайно посилення податкового пресу, що серйозно загостило фінансовий стан в країні. Масштабність участі держави в перерозподільчому процесі – особливість шведської фінансової системи в порівнянні з іншими країнами, де, не дивлячись на аналогічні процеси, витрати центральних і місцевих бюджетів, спеціальних урядових фондів в ВВП в 1996 р. становили: в США – 39,6%; Японії – 32,8%; Франції – 52,4%; Англії – 48,5%; Італії – 58,2%.

Зростаючі потреби держави в грошових засобах в зв'язку з розширенням його функцій не могли не викликати посилення фіскальної функції податків за рахунок як розширення податкової бази раніше встановлених податків, так і введення нових форм прямого і непрямого оподаткування. До середини 80-х р.р. загальний рівень оподаткування досягав 50% ВВП, що також вище відповідного показника в інших країнах: в США – 29%, Японії –

## Податкові системи зарубіжних країн

27, Англії – 39, Франції – 45. До цього часу в Швеції склалась розгалужена податкова система, яка охоплює доходи практично від усіх видів діяльності фізичних та юридичних осіб, а також майно, яке належить податкоплатникам, в якій би формі воно не виступало. Найбільшу питому вагу в структурі податків займають:

- податок на корпорації складає в даний час 28%. Але до 1991 р. він був на рівні 52%, тобто одним з найбільш високих серед розвинутих країн, до 1994 р. – 30%;

- податок на додану вартість стягується в бюджет за ставкою 25%. Для продовольчих товарів ставка знижується до 21%, для готельних послуг до 12%. Від сплати ПДВ, крім експортних товарів, звільняються медичні послуги, банківські операції, патентне діло, послуги закладів культури. Пільги поширюються на деякі види обладнання;

- податок на доход з капіталу – стягується за ставкою 30%. В поняття капіталу включається, крім цінних паперів, процентів по вкладах, також володіння землею;

- акцизами обкладається деяка група товарів: алкоголь, тютюн, бензин, енергія;

- податок на спадщину і дарування ступінчатий – від 10 до 60%. Спадщина (дарування) до 200000 крон для подружжя і по 50000 крон для кожної дитини не оподатковується. Вища ставка застосовується для далеких родичів і при вартості, яка перевищує 8 млн. крон;

- місцеві податки є значними по своїй величині. В Швеції два рівні місцевих органів влади. Країна складається з 24 ленів і 284 комун. Їх виборчі органи серед ін. функцій вирішують питання встановлення місцевих податків. Види податків визначає Рикстаг, а ставки встановлюють лени та комуни;

- прибутковий податок у відповідності з адміністративно-територіальним поділом країни стягується в таких формах: національний податок в розмірі 20% з доходів, які перевищують 170000 крон в рік, місцевий прибутковий податок, який дуже відрізняється в різних місцевостях, але в середньому сплачується

13% ленам, 17 – комунам і 1,1 – церкві. Всі особи, включаючи Побужжя, оподатковуються прибутковим податком індивідуально;

• податок на майно, навпаки враховує загальну власність сім'ї. Сплачують його тільки фізичні особи. Майно вартістю менше 400000 крон від податку звільняється. В рамках 400000-600000 крон податок складає 1,5%, вище 1,8 млн. крон – 3%.

Одну із найбільших статей доходу бюджету Швеції складають соціальні платежі у вигляді нарахування на фонд оплати праці. Загальна сума нарахування становить 38%. Якщо мова йде не про найманого робітника, а про власника фірми, то структура соціальних платежів дещо змінюється, та загальна питома вага їх навіть дещо вища, а саме 39,3%.

На масштаби оподаткування великий вплив має ріст пенсійних виплат по старості, непрацездатності і при втраті особи, що забезпечує родину (особу). Крім цього, з бюджету фінансуються програми соціальної допомоги малозабезпеченим верствам населення (багатодітним сім'ям, субсидії малозабезпеченим і інвалідам і т.ін.). Держава надає серйозну допомогу в науково-технічних розробках, надаючи промисловим фірмам на вигідних і не вигідних умовах субсидії. Як правило, відносини з ДБ реалізуються через відповідні міністерства. Так, Управління науковим розвитком, міністерство промисловості звертають увагу на головні напрямки технічного розвитку фінансування різних наукових розробок і програм.

Щодо механізму оподаткування в Швеції слід зазначити, що однією з відмінних рис податкової системи Швеції є сприятливість в прийнятті законів. Так, закон про державний податок на доходи поряд з механізмом оподаткування (розрахунок оподатковуваного податком доходу і т.д.) базується на прийнятому в 1928 р. законі про комунальний податок. Він включає в себе цілу підсистему місцевих та регіональних податкових відносин фірм та населення, який охоплює практично всі грошові поступлення не тільки в грошовій, але й в натуральній формах від: комерційної діяльності, служби, капіталу, до будь-якої тимчасової діяльності, земельної власності та ін. нерухомості.

В структурі закону про комунальний податок викликає інтерес оподаткування комерційної діяльності. Відповідний закон вступив в силу в 1969 р. і є одним з провідних в податкових відносинах, неодноразово підлягав змінам і доповненням. Тим самим закон еластично реагував на стан поточної кон'юнктури, забезпечуючи збереження інтересів комерсантів і держави в розвитку економіки країни. Держава (по всіх рівнях влади) в здійсненні податкової політики прагнула охопити законом (і одночасно легалізувати) всі можливі види доходів, наприклад, навіть «чайові» водіїв таксі. В цілому оподатковується прибуток від будь-якої діяльності, яка розраховується як різниця між доходом і законодавчо допустимими відрахуваннями з нього.

Порядок визначення оподатковуваного доходу при тексації державного та комунального прибуткового податків не тільки встановлює техніку розрахунку доходів, але й реалізує політику стимулювання чи обмеження різних форм діяльності (при цьому не менше ніж спеціальні закони про пільги та санкції).

Загальний метод, який застосовується в шведській податковій системі полягає в тому, що спочатку визначаються всі доходи від різних джерел (окремо по кожному виду діяльності), з яких потім віднімаються відповідні витрати, а отримані в результаті чисті доходи по кожному із джерел дають сукупний дохід податкоплатника – базу оподаткування. Слід відмітити, що включення цих витрат, які змінюють базу оподаткування є одним із найважливіших моментів податкової політики в цілому.

## **2. Особливості оподаткування комерційної діяльності фірм та корпорацій**

Шведські акціонерні компанії та економічні асоціації (в основному кооперативи) оподатковуються державним пропорційним прибутковим податком в розмірі 52%. З 1984 по 1990 р.р. вони також були зобов'язані платити податок на «поділ прибутків»

в фонди працюючих в розмірі 20% чистого прибутку або 6% фонду зарплати з врахуванням інфляції. Цей податок вираховується з податкової бази прибуткового податку. В сумі ці два податки складають приблизно 57%.

Прибутки торгових та командитних товариств податками не обкладаються, їх платять власники.

Доход компанії визначається у відповідності з даними бухгалтерського обліку. Для визначення чистого прибутку за мінусом поточних витрат, до яких відносяться орендна плата і додаткові пільги та привілеї, проценти, ремонт, реклама і т.п. Звичайні поточні податкові платежі, які фірма платить в процесі діяльності, – митні збори, ліцензійні та гербові збори і т.п. – також вираховується, як і іноземні податки, які не підпадають під односторонні умови чи звільнені від них за договором.

Приватні та акціонерні компанії мають право відстрочки оподаткування прибутків шляхом відчислення їх в неоподатковувані відкриті чи приховані резерви. Щоб фірма без значних матеріальних запасів могла мати резерви, вводиться система резерву заробітної плати. Ці відрахування додаються до прибутку наступного періоду і тільки тоді оподатковуються. При використанні цього резерву накладаються деякі обмеження, пов'язані з оцінкою матеріальних запасів.

Компанії можуть розміщувати до 50% чистого прибутку до відрахування податків в загальний інвестиційний фонд, який є резервом для майбутніх капіталовкладень. Ця умова вираховується із податкової бази. Але всі 100% відрахувань (до 1989 р. – 75%, ще раніше – 50%) повинні бути розміщені на спеціальному безпроцентному інвестиційному рахунку в Ріскбанку.

Контроль за використанням фондів знаходиться в руках уряду. Він може дозволити компанії використовувати частину чи весь резерв на цілі, які дозволено законом: будівництво будівель, придбання нових машин та обладнання, розвідування корисних копалин чи сприяння розвитку експорту.

При використанні з дозволу уряду інвестиційних ресурсів на

## Податкові системи зарубіжних країн

одну з цих цілей знята сума не оподатковується. При певних умовах компанія може зробити додаткове «інвестиційне відрахування» в розмірі 20% для машин та обладнання і 10% для інших інвестицій від використаної суми. Якщо ж резерв використовується без дозволу уряду, то знята сума плюс штрафні 20% додаються до прибутку, який оподатковується.

Після 5 років з часу відчислення в резерв 30% суми можна використовувати без дозволу уряду на любую законну ціль. В цьому випадку компанія не користується додатковим інвестиційним відрахуванням.

Крім загальних інвестиційних резервів є і інші аналогічні системи. Наприклад, в 1988р. компанії чий чистий прибуток перевищував 500 тис. крон, повинні були помістити 10% свого прибутку на так званий рахунок оновлення. Резерв на оновлення може використовуватися для перепідготовки чи дослідницьких робіт в середині компанії. При неправильному використанні інвестиційний резерв оподатковується при додаванні 30% до суми. Те саме відбувається при невикористанні цих засобів за 7 років.

В Швеції застосовується практика прискореної амортизації, як засіб для процесу накопичення, прискорення, оновлення та модернізації машин та обладнання з метою підвищення конкурентоздатності на світових ринках.

В Швеції використовувались різні методи амортизації. Прийнята в 1938 р. політика вільної амортизації дозволяла компаніям списувати вартість машин і обладнання на їх власний розсуд.

В 1955 р. вільна амортизація була замінена більш жорсткою політикою (діє і до тепер), згідно з якою почали застосовуватись 2 методи амортизаційних відрахувань: розрахунок амортизації по конторських книгах і запланована амортизація. Ці 2 методи відносяться тільки до амортизації машин та обладнання.

Компанії можуть списувати машини та обладнання одним із цих методів. Будь-який податкоплатник, який має конторські книги, може користуватися методом розрахунку амортизації по конторських книгах. Цей метод має 2 варіанти: по-перше

розрахунок амортизації по методу залишку, що залишається, коли значна частина амортизаційних відрахувань здійснюється в перші роки використання основного капіталу, по-друге, рівномірний чи лінійний метод. У будь-якому випадку машини та обладнання списуються по будь-якій нормі амортизаційних відрахувань, але не вище 30% їх загальної вартості (по першому варіанту). В той же час щорічні відрахування не можуть бути менші 20% початкової вартості основного капіталу (за другим варіантом), тобто вартість машин та обладнання повинна бути повністю списана на протязі 5 років.

Як альтернативний метод амортизації запланована амортизація, доступна фірмам та ін. асоціаціям, які не застосовують метод амортизації по конторським книгам.

Запланована амортизація дуже рідко використовується великими компаніями. Згідно цього методу, кожна стаття в списку машин та обладнання списується по рівномірному методу по нормі, яка відповідає оціночним термінам її корисної служби. За цим методом компанія може списувати до 25% залишкової вартості всього парку машин та обладнання.

Для компанії, що процвітає та розширюється і використовує правила оцінки матеріальних запасів, амортизацію та ресурси для майбутніх інвестицій, ефективна податкова ставка на прибутки компаній значно нижча номінальної 52% і складає лише 20-25%, а в деяких фірмах до 10%.

В принципі прибутки компаній підлягають подвійному оподаткуванню, тобто компанія платить спочатку податок з них, а потім акціонери з дивідендів. Але все ж таки є ряд виключень. Для полегшення можливості компаніями залучення капіталу шляхом випуску нових акцій влада дозволяє відрахування на суму, яка виплачена за ці нові акції. Відрахування можуть бути використані на протязі 20 років, починаючи з року, коли були випущені акції, але в будь-який рік не може перевищити розміру дивідендів, які отримані по нових акціях чи 10% виплаченої за них суми. З 1984 р. було введено загальне відрахування по дивідендам для



## Податкові системи зарубіжних країн

компаній, які не зареєстровані на біржі. Правила дозволяють відрахування 70% від дивідендів, що виплачуються. Щорічне відрахування не може перевищувати 15% акціонерного капіталу або 700000 крон.

Реформа податкової системи, яка вступила в силу з 1994 р. знижує прибутковий податок на компанії до 28%. Але одночасно розширюється податкова база шляхом відміни деяких методів вирівнювання прибутків.

### **3. Податки з населення в Швеції**

При оподаткуванні особистих доходів населення головною вимогою є те, що податкова система повинна відповідати уявленню суспільства про соціальну справедливість. Мова, передусім йде про виконання двох основних принципів: податки сплачуються прямо пропорційно доходам, які отримуються і залежать від їх розміру. З цієї позиції для малозабезпечених верств населення існують податкові пільги.

Основними податками, що стягуються з фізичних осіб є державний податок на доходи і комунальний (місцевий) прибутковий податок. В першому та другому випадку базою для оподаткування є сукупний доход, який перевищує неоподаткований мінімум. Діє прогресивна ставка при нарахуванні державного податку і є п'яти (в 1%) ставка для комунального прибуткового податку.

Населенню при оподаткуванні надається ряд пільг, наприклад, в суму доходу не включаються: компенсації отримані у випадку виробничого травматизму; стипендії, які призначені на освіту; позика за навчання і компенсації за дорожні витрати; спеціальні виплати, які нараховуються учасникам системи освіти по ринку робочої сили та інші прирівнені до них виплати; виплати на дітей, які мають загальний характер і пролонгований строк дії; позика в готівкових засобах, яка виплачується по безробіттю з державних засобів; виплати по інвалідності; комунальна дотація на квартиру

і виплати на житло і т.п. У всіх випадках потрібно дотримуватися ряду умов, які визначаються відповідними положеннями уряду чи інших органів влади, особливо у відношенні виплат, які в загальному випадку представляють собою оподатковуваний дохід від служби.

Важливо також, що при оподаткуванні приймаються податкові можливості платника: якщо на протязі податкового року його здатність сплачувати податки зменшилась, то після розгляду цього питання управлінням по податкам оподатковуваний дохід може бути зменшений за рахунок додаткового відрахування. Податкові можливості при цьому оцінюються з урахуванням, з одного боку, доходів та майна, з іншого – прожиткового мінімуму для всіх незабезпечених членів сім'ї. Так, якщо податкові можливості податкоплатника значно знижені в зв'язку з хворобою, нещасним випадком, утриманням близьких родичів чи по іншим обставинам, то вирахований дохід знижується (крім вищевказаного основного рахунку, ще на додаткову суму в зв'язку з обставинами, що склалися). Якщо прибутки податкоплатника після відрахувань від них поточних податків при відсутності специфічних (вищевказаних) обставин будуть нижче прожиткового мінімуму, то податкоплатник також має право на відрахування по зниженню податкових можливостей.

Уряд чи назначений урядом орган державної влади видає докладний опис прожиткового мінімуму, який включає в себе всі звичайні витрати на прожиття (крім квартплати, яка розраховується по особливому і додається до нормальної суми). Особлива увага звертається на правильність оцінки умов отримання прибутків. Якщо податкоплатник мав понижені витрати на проживання (ніж у звичайних випадках), то прожитковий мінімум рахується менше нормальної суми у відповідному степені.

Таким чином, зниження рівня прогресивного оподаткування направлене на безпосереднє збільшення грошових засобів населення. Встановлене в Швеції законодавство, безперечно дозволяє активніше використовувати вказані засоби на соціальні потреби в порівнянні з їх перерозподілом через бюджет.

#### **4. Розподільчо – регулюючі аспекти податкової системи Швеції**

Та обставина, що при рішенні економічних проблем (на відміну від соціальних) роль держави помітна лише з позиції розподілу бюджетних ресурсів, зовсім не означає, що держава приймає меншу участь в економіці, ніж в соціальній сфері. Головна роль в регулюванні економічних процесів, як відомо належить системі пільг, які є своєрідним орієнтиром передусім для юридичних осіб при виборі сфери вкладення капіталу. Характерною рисою економічних пільг є їх зв'язок із рухливістю економічної кон'юнктури. Звідси їх відносна короткостроковість стосовно конкретних об'єктів.

В довгостроковому плані можна говорити лише про загальний стабільний перелік пільг, до яких відносяться рішення галузевих, територіальних проблем, стимулювання науково-технічного прогресу і т.п. Пільги надаються, як правило, на визначені цілі і на визначений термін. Коли час закінчується вони продовжуються, знижуються чи відмінюються, якщо ціль досягнута або стає менш актуальною.

Шведські акціонерні компанії та ін. юридичні особи, наприклад, при нарахуванні чистого доходу, мають право на вирахування суми, яка призначена на внесення в загальний фонд капіталовкладень, в розмірі 50% встановленого річного доходу (до сплати податків в бюджет). Законом регламентується, також, використання даного фонду. Дозвіл на використання засобів фонду може даватися лише на такий період і супроводжуватися такими умовами, які диктуються ситуацією на ринку та іншими обставинами. В якості умов видачі дозволу державне промислове відомство може визначити, що будівельні та капітальні роботи повинні проводитись підприємствами в тому порядку, який визначить відомство. Приймаються також перехідні постанови уряду, що коректують порядок використання загального фонду капіталовкладень (цілі і строки). В якості особливих пріоритетів

в останній час виділені галузеві проблеми, раціональні та екологічні.

Заслуговує на увагу технічна сторона порядку формування та використання загального фонду капіталовкладень. Підприємства, що вирішили його створити, повинні перерахувати відповідну суму в державний банк на безпроцентний рахунок. Банк виплачує грошові засоби з рахунку лише по повідомленню державного промислового відомства про дозвіл на використання фонду, в якому повинен бути вказаний день, коли банк може виплатити відповідну суму. Законом встановлено, що суми, які є відрахованими в загальний фонд капіталовкладень, можуть використовуватись тільки після фактично проведених затрат. Після 5 років з початку того календарного року, коли були внесені платежі на рахунок для капіталовкладень, підприємство може без особливого дозволу взяти з рахунку 30%, однак використовуватись вони повинні згідно із цілями визначеними Законом.

Законами про вкладення – на тимчасовий рахунок прибутків (1980 р.); на особливий рахунок капіталовкладень (1982 р.); на рахунок оновлення (1984 р.) – встановлено, що шведські акціонерні товариства, об'єднання та ощадні банки повинні вносити засоби на безпроцентні рахунки в Державному банку. При цьому на рахунку прибутку вноситься – 25%, на особливий рахунок капіталовкладень – 20%, на рахунок оновлення – 10% від встановленого (до розподілу) річного доходу.

Вклади можуть не робитися: на тимчасовий фонд прибутку і особливий рахунок капіталовкладень, якщо встановлений річний дохід не перевищує 1 млн. крон; на рахунок оновлення, якщо цей дохід не перевищує 500 тис. крон. Але тільки уряд при наявності підстав може звільнити повністю чи частково від внесків на вказані рахунки. Сума вкладів підлягає відніманню при оподаткуванні. Якщо ж підприємство ухиляється від даних вкладів, то в якості прибутку до оподаткування вводиться особливе (в 100%) доповнення до суми, яка не перерахована на рахунки Державного банку.

## Податкові системи зарубіжних країн

Враховуючи обов'язковий характер формування названих фондів, їх чітку цілеспрямованість зрозуміло, що підприємствам вигідніше робити необхідні капіталовкладення, чим ухилятися від них. Не важко помітити, що ті суми, які не перераховують ся в Державний банк, при штрафній санкції в 100 і 50% повністю відраховуються у вигляді податку в бюджет: держава всеодно використовує названі суми в потрібному напрямку, але вже по бюджетних каналах. Це означає, що більша частина прибутку компанії використовується відповідно до Законів.

Не дивлячись на те, що при вирішенні економічних проблем головний наголос робиться на юридичні особи, держава прагне вирішувати ці проблеми і при оподаткуванні прибутків фізичних осіб, сприяє розвитку ділової активності людей, зайнятих комерційною діяльністю і одобряє витрати, пов'язані з її розвитком. Так, наприклад, в якості прибутку від служби не враховуються пільги на утримання персоналу: на охолоджуючі напої і харчування, яке в зв'язку з умовами роботи не може рахуватись в якості обіду; традиційні знижки при купівлі товарів чи послуг і т.п. У відповідності до Закону про загальний резерв капіталовкладень при розрахунку чистого доходу фізична особа має право на відрахування (до половини чистого доходу) суми відрахувань в загальний резерв капіталовкладень, який по багатьом позиціям є аналогом загального фонду капіталовкладень, який створюється юридичними особами.

У відповідності до Закону про допомогу кредитування експорту експортно-кредитна комісія може дати згоду на кредитування експорту, якщо він вважається важливим з т.зв. суспільної економіки та зайнятості, а також, якщо конкурент має іноземний кредит. Експортний кредит дається покупцям на суму більшої половини узгодженої вартості нерухомого майна. Кредитування здійснюється через банк чи ін. установу.

Уряд може назначити додаткові умови допомоги по кредитуванню експорту, яка залежить від міжнародного напрямку державної допомоги і від державних гарантій кредитування експорту.

Допомога експортному кредиту означає, що підприємство замість того, щоб користуватись знижкою може отримати державну виплату по фінансуванню експортного кредиту на протязі оподатковуваних років. Допомога складає 50% витрат, які мають право на підтримку. Коли виплату зроблено, звістка про це поступає податковій владі комуни, де знаходиться експортне підприємство. Існують і ін. пільги та санкції, використовуючи які підприємства можуть повністю уникнути оподаткування прибутку. Але для багатьох підприємств це не стільки пільги, скільки обов'язок направляти прибуток на цілі, які вказані урядом.

## ПОДАТКОВА СИСТЕМА РОСІЇ

### 1. Еволюція системи оподаткування у Росії

У стародавній Русі IX ст. джерелом княжої скарбниці була данина, яка стягувалась “повозом” і “полюддям”. “Повозом” означало, що данину привозили в Київ, а “полюддям” – коли княжі дружини самі їздили за нею.

Існувало багато зборів: “перевоз” – за перевоз через річку, “гостини” – за право мати склади, “торговельний” – за право влаштувати ринки, “вага” і “міра” – за право зважування і вимірювання товарів.

Під час монголо-татарського панування основним податком була данина і “вихід”, який встановлювався на кожну особу чоловічого роду і на скотину.

Нове відродження фінансової системи Русі почалось після відміни сплати “вихода” Іваном III в кінці XV ст. Були введені такі прямі податки: “данинні” гроші з чорносошних селян і посадових людей, “ямські” – для виробництва гармат, збори на міські справи (на будівництво укріплень). Стрілецький податок був введений Іваном Грозним для створення регулярної армії.

Непрямі податки в основному були представлені у вигляді відкупів: митних і торговельних.

Російські фінанси як струнка система управління в XV – XVI ст. ще не існувала, але вже була заплутаною.

Під час правління Олексія Михайловича був створений рахунковий наказ (1655 р.), який займався перевіркою діяльності приказів, аналізом доходних і витратних книг. В цей час був визначений бюджет Росії, який по доходах склав 1203367 крб., а по витратах – 1125323 крб. Доходи формувалися на 53,3 % за

раунок непряних і на 44% за раунок прямих податків, 2,7% давали інші доходи і збори.

Але все ж таки в цілому податкова політика під час правління Олексія Михайловича була невмілою. Через руйнівні війни, які він вів зі шведами і поляками, через неврожайні роки були підвищені податки з населення з 5% до 20%. Крім цього, підвищили і непрямі податки, наприклад, на сіль – з 5 до 20 коп. за пуд. В результаті найбільше постраждало населення, виникли “соляні” бунти і такий податок довелося відмінити.

В період царювання Петра I розпочинається процес упорядкування фінансів держави. Були створені 12 колегій, 4 з яких займалися аспектами фінансів: кошер-колегія, ревізійн-колегія, штатс-колегія, комер-колегія.

Проте фінансів Петру I постійно бракувало у зв'язку з великими державними перетвореннями, а також багаточисельними війнами. Для збільшення грошей в бюджеті держави він вводить додаткові податки: гербовий збір, податки з постійних дворів, печей, кавунів, горіхів, найму будинків, податки на бороду і вуса. Але слід віддати належне Петру I – тягар податків для малозабезпечених був послаблений, а крім цього, доходи держави постійно зростали і склали у 1725 р. 10186707 крб. При цьому ніяких боргів у держави не було, не дивлячись на великі витрати.

В епоху правління Катерини II система податків і управління фінансами зазнали змін. Для купців був введений однопроцентний збір з об'явленого капіталу (гільдійська данина замість подушної в 1775 р.). Загальний розмір подушного податку складав до 30–33% доходів. Непрямі податки відігравали в цей період важливішу роль – їх частка в доходах держави досягла 43–43%.

Катерина II утворила експедицію про державні доходи (1780 р.), а потім розділила її на 4 експедиції, які відали доходами, витратами, ревізією рахунків, стягнення недоїмок.

Міністерство фінансів у Росії було утворено в 1802 р. маніфестом Олександра I. Там же було визначено його завдання: управління доходами і витратами держави. Через декілька років,



## Податкові системи зарубіжних країн

у 1811 р. управління фінансами було поділено між трьома відомствами. Міністерство фінансів займалось джерелами доходів. Державне казначейство відало витратами. Державний контролер видав ревізією рахунків. Надалі Державне казначейство було введено в склад Міністерства фінансів.

У XIX ст. вдосконалювались і змінювались податки, що сплачувалися населенням і підприємцями.

Міщани почали платити замість подушного податку податок з міських будівель (з 1863 р.).

Селяни платили оброк за користування землею. Були введені білети на лавки, тобто плату за кожну торговельну установу. Патентами оподатковувались торгівля і промислова діяльність. Існували і цільові податки: на будівництво державних доріг. З дворян, що проживали за кордоном, брали подвійні ставки податків. Велику роль грали земські податки – збори із землі, заводів, фабрик, магазинів.

У кінці XIX ст. було введено подоходний податок, квартирний, податок по доходах з цінних паперів. Існував податок з майна, отриманого у спадщину чи подарованого, за ставками від 1 до 6 %. Були паспортні збори. Великі доходи держава отримувала від акцизів на тютюн, цукор, керосин, сіль, сірники, дріжджі, освітлювальні нафтові масла, а також від виробництва алкогольних напоїв та їх торгівлі.

Микола II у 1898 р. затвердив Положення про Державний промисловий податок, який діяв до 1917 р. і складався з основного і додаткового податку.

Основний промисловий податок включав податок зі складських приміщень і торговельних установ, податок з промислових підприємств і податок зі свідощів на ярмаркову торгівлю.

Додатковий промисловий податок залежав від розміру основного капіталу, прибутку підприємства і організаційної форми підприємства. Додатковий податок за розміром був більшим від основного. Варто зазначити, що ставки податку були диференційовані, невеликі і стимулювали підприємців до отримання макси-

мального прибутку. Наприклад, якщо чистий прибуток був 3–4%, збір з нього був 3%, якщо прибуток був 6–6%, то збір – 5%, прибуток – 7–8%, збір – 5,5%, прибуток – 9–10%, збір – 6%.

На початку ХХ ст. в Росії існували великі збори з нерухомого майна – 10% їх вартості, збори з торгівлі і промислів, збори з коней, екіпажів, велосипедів, автомобілів та ін. Фінансова система міцніла і розвивалась.

Перша світова війна призвела до різкого погіршення фінансового становища Росії. Стрімко розвивалась паперова емісія грошей, позички держави, зменшення її золотого запасу.

Тимчасовий уряд після лютневої революції не зміг вирішити фінансових проблем. Наростала емісія грошей, які були остаточно знецінені.

Подальше погіршення фінансового становища Росії принесла революція 1917 р., коли основним джерелом доходів радянської влади знову-таки була емісія грошей.

У період нової економічної політики була зроблена спроба налагодити фінансову систему країни. У цей період розвивались місцеві кустарні промисли, торгівля, іноземні концесії. Розробляється система податків, позичок, вживаються заходи для закріплення грошової одиниці – випуск золотого червінця. Фінансова система під час НЕПу багато в чому базувалась на податковій системі дореволюційної Росії. До прямих податків відносилися сільськогосподарський, промисловий, рентний, гербовий збір, подоходно-майновий та інші податки і збори. Непрямі податки були представлені акцизами і митами. Акцизи встановлювались на продаж чаю, солі, тютюнових виробів, сірників та ін.

Промисловий податок складав 1,5% з торговельного обороту плюс вартість патенту, яка залежала від роду діяльності і регіону. Промисловий податок платили всі учасники процесу виробництва і обігу. Таким чином, його можна розглядати як прообраз податку з обороту, який дає постійний дохід в бюджет.

Подоходно-майновий податок платили юридичні і фізичні

## *Податкові системи зарубіжних країн*

особи. Майнове оподаткування – це податок на капітал. Державні підприємства платили тільки подоходний податок у розмірі 8%. Майновий податок мав прогресивний характер, а також призводив до подвійного оподаткування акціонерних товариств: спочатку платили податок на доходи акціонерні товариства, потім – податок на дивіденди. Таке міцне оподаткування призводило до спекуляції, перешкоджало накопиченню капіталу.

У роки радянської влади фінансова система розвивалась по-своєму, не враховуючи світовий досвід, і фактично повністю перейшла до адміністративного перерозподілу через бюджет країни і до примусового вилучення прибутку підприємств. Повна централізація грошових коштів, відсутність найменшої самостійності підприємств у вирішенні фінансових питань призвели до знищення підприємницької активності і в кінцевому результаті – до фінансової кризи 80-90-х років.

Проте все ж таки окремі податки СРСР існували і про них варто сказати: прямі податки в СРСР громадяни платили у вигляді подоходного податку, підприємства – у вигляді податку на прибуток. Крім цього, сплачувався податок на власність у вигляді сільськогосподарського і лісового податків.

Непрямі податки в СРСР були такі: мито, податки на експорт та імпорт; основний найбільший податок від реалізації товарів народного споживання і продуктів харчування – це податок з обороту.

Прямі податки мали відносно невелику вагу у формуванні доходів СРСР. У зв'язку з цим була створена міцна система непрямих податків, перш за все податок з обороту і надходжень від зовнішньоекономічної діяльності. Початок 90-х років характеризується формуванням податкової системи Російської Федерації, яка базується на досвіді країн з розвинутою ринковою економікою.

## 2. Суть податкової системи Росії та характеристика складових

Основи нині діючої податкової системи Російської Федерації закладені у 1992 р., коли був прийнятий великий пакет законів Російської Федерації про окремі види податків. За 6 минулих років було багато змін, але основні принципи зберігаються: загальні принципи побудови податкової системи, податки, збори та ін. Обов'язкові платежі визначає Закон Російської Федерації "Про основи податкової системи у РФ". До поняття "Інші платежі" відносять обов'язкові внески у державні позабюджетні фонди, зокрема Пенсійний фонд, Фонд медичного страхування, Фонд зайнятості, Фонд соціального страхування.

**Платники податків (суб'єкти оподаткування)** – це юридичні і фізичні особи, на яких покладені обов'язки сплачувати податки.

### *Платники податків зобов'язані:*

- вести бухгалтерський облік, складати звітність про фінансово-господарську діяльність, забезпечуючи їх зберігання не менше 5 років;
- надавати податковим органам необхідні для нарахування і сплати податків документи і відомості;
- вносити виправлення в бухгалтерську звітність у розмірі суми прихованого ним заниженого доходу (прибутку), виявленого перевіркою податкових органів;
- у випадку незгоди з фактами, викладеними в акті перевірки, здійсненої податковим органом, надавати письмові роз'яснення мотивів відмови від підпису цього акта;
- виконувати вимоги податкового органу про усунення виявлених порушень законодавства про податки.

По кожному виду податку платник має право і зобов'язаний знати:

- об'єкт податку;
- джерело податку;
- одиницю оподаткування;

## Податкові системи зарубіжних країн

- ставку податку;
- термін сплати податку;
- вид бюджету (позабюджетного фонду), в який зараховується сума податку за звітний період (податковий склад);
- пільги по податках.

Об'єктом оподаткування є доходи (прибуток), вартість певних товарів, окремі види діяльності платників податків, операції з цінними паперами, користування природними ресурсами, майно юридичних і фізичних осіб, передача майна, додана вартість продукції, робіт і послуг.

Передбачено, що один і той же об'єкт може оподатковуватись податком одного виду тільки один раз за визначений Законом період оподаткування.

Одиниця податку встановлюється залежно від об'єкту оподаткування. Ставка податку може бути встановлена у фіксованій сумі на одиницю оподаткування чи в % до неї. Процентна ставка називається **податковою квотою**.

Терміну сплати податку повинні дотримуватися, з порушників стягуються пені у розмірі 0,7% несплаченої суми за кожний день прострочення платежу.

### ***Пільги по податках встановлюються такі:***

- неоподатковуваний мінімум об'єкта;
- вилучення з оподаткування певних елементів об'єкта;
- пониження податкових ставок;
- вирахування з податкового окладу;
- цільові податкові пільги, включаючи податкові кредити.

Податковий кредит надається підприємству регіональним податковим органом на основі договору на умовах зворотності.

Інвестиційний податковий кредит надається підприємствам для фінансування інноваційних програм та інвестицій.

### ***Платник податку має право:***

- надавати податковим органам документи, що дають право на пільги;
- знайомитися з актами перевірок;

- надавати роз'яснення по актах перевірок;
- оскаржити рішення податкових органів і податкових інспекторів.

Міра відповідальності платника залежить від видів порушень податкового законодавства. Ці порушення мають свою специфіку і під ними розуміють діяльність або бездіяльність, яка виражається у неправильному виконанні чи невиконанні обов'язків перед бюджетом.

*Правопорушення можуть бути такі:*

- приховування чи заниження доходу чи іншого об'єкта оподаткування;
- відсутність обліку об'єкта оподаткування;
- неправильне отримання податку юридичними чи фізичними особами – кінцевим платником податку;
- ведення обліку з порушення фінансово-господарського законодавства;
- несвоєчасна сплата податків;
- ненадання чи несвоєчасне надання звітності по податках;
- невиконання платником вимог посадових осіб податкових органів.

За порушення законодавства платник податку несе відповідальність у вигляді:

- стягнення всієї суми прихованого чи заниженого податку і штрафу у розмірі тієї ж суми, при повторному порушенні – у подвійному розмірі, при навмисному приховуванні – у 5-кратному розмірі суми;
- стягнення пені при затримці платежу – 0,7% від суми податку за кожний день прострочення;
- штраф за відсутність обліку об'єктів оподаткування і ведення обліку з порушенням встановленого порядку, що тягне за собою приховування чи заниження доходу – 10% до нарахованих сум податку;
- штраф за несвоєчасне надання (чи ненадання) документів, необхідних для нарахування чи сплати податків – 10% належних для сплати сум податку.

Посадові особи і громадяни, винні у порушенні податкового законодавства, притягаються до адміністративної, дисциплінарної та кримінальної відповідальності.

### **3. Загальна характеристика системи оподаткування**

Законом “Про основи податкової системи Російської Федерації” введена трьохрівнева система оподаткування підприємств, організацій і фізичних осіб.

**Перший рівень** – це федеральні податки Росії. Вони діють на території всієї країни і регулюються загальноросійським законодавством, формують основу доходної частини федерального бюджету і, оскільки це найдоходніші джерела, за їхній рахунок підтримується фінансова стабільність бюджету суб’єктів Російської Федерації і місцевих бюджетів.

**Другий рівень** – податки республік у складі Російської Федерації і податки країв, областей, автономної області, автономних округів. Цей рівень називають ще регіональними податками. Регіональні податки встановлюються представницькими органами суб’єктів Російської Федерації, виходячи із загальноросійського законодавства. Частина регіональних податків відносять до загальнообов’язкових на території Російської Федерації. У цьому випадку регіональні влади регулюють тільки їх ставки у визначених межах, податкові пільги і порядок стягнення.

**Третій рівень** – місцеві податки, тобто податки міст, районів, селищ. У поняття “район” з позиції оподаткування не входить район всередині міста. Представницькі органи (міські Думи) міст Москви і Санкт-Петербурга мають повноваження на встановлення як регіональних, так і місцевих податків.

*Податки державі перераховують дві групи платників:*

- господарюючі суб’єкти, власники капіталу;
- працівники, що отримують певний доход за свою роботу.

Як і в інших країнах, найбільші доходні джерела зосеред-

жуються у федеральному бюджеті. До числа федеральних відносять: податок на додану вартість, податок на прибуток підприємства та організацій, подоходний податок з фізичних осіб, митні збори. Перераховані 5 податків складають основу фінансової бази держави.

Найбільші доходи регіональним бюджетам приносить податок на майно юридичних осіб. В основному це відповідає світовій практиці, з тією різницею, що у більшості країн не існує різниці між податком на майно юридичних осіб і податком на майно фізичних осіб. Частіше – це один податок, хоча у деяких країнах є і така практика, як у Росії. Досить сильно підтримує фінансову базу регіональних бюджетів цільовий податок на потреби установ народної освіти. Саме він дає необхідні кошти для розвитку на регіональному рівні цієї галузі.

Серед місцевих податків великі надходження забезпечують: податок на майно фізичних осіб, земельний податок, податок на рекламу, податок на утримання житлового фонду і соціально-культурної сфери і т. д.

Бюджетний устрій Російської Федерації, як багатьох європейських країн, передбачає, що регіональні і місцеві податки служать лише надбавкою в доходній частині відповідних бюджетів. Головна частина при їх формуванні – це відрахування від федеральних податків.

Закріплені і регулюючі податки повністю чи у твердо фіксованому проценті на довготерміновій основі надходять у нижчестоящі бюджети. Такі податки, як гербовий збір, державне мито, податок з майна, що переходить у порядку спадщини чи дарування, маючи федеральний статус, як правило, повністю зараховуються у місцеві бюджети.

Податок на прибуток підприємств і організацій у твердій частці: 13%+22% ділиться відповідно між федеральним і регіональними бюджетами, а з останніх перераховується у місцеві бюджети.

Акцизи, податок на додану вартість, подоходний податок з фізичних осіб розділяються між бюджетами, причому, залежно від обставин, включаючи фінансове становище окремих територій,



## *Податкові системи зарубіжних країн*

відсоток відрахувань може змінюватися. Нормативи затверджуються щорічно при формуванні федерального бюджету.

Податок на майно юридичних осіб є регіональним податком. Але законодавчо встановлено, що половина його надходжень направляється у місцеві бюджети.

Бюджетна система доповнюється державними позабюджетними фондами, доходна частина яких формується за рахунок обов'язкових цільових відрахувань. За своєю соціально-економічною суттю відрахування у позабюджетні фонди носять лише податковий характер. Джерелом цих відрахувань, як і податків, служить вироблений валовий внутрішній продукт (ВВП). Відрахування прив'язані до фонду оплати праці і включаються у собівартість продукції (робіт, послуг). Кожний працедавець відраховує з фонду оплати праці 28% у Державний пенсійний фонд, 5,4% – у Фонд соціального страхування, 1,5%; – у Фонд зайнятості, 3,6% – у Фонд обов'язкового медичного страхування, а кожний працівник відраховує від своїх заробітків 1% у Державний пенсійний фонд РФ.

У перших два роки функціонування податкової системи РФ регіональні і місцеві податки досить жорстко регламентувалися. Потім на три роки (1994–1996 рр.) обмеження були відмінені. Мета відміни обмежень була зрозуміла: дати можливість регіональним і місцевим владам самим пошукати джерела доходів і шляхи виходу з фінансової кризи. Це був свого роду економічний експеримент.

Слід сказати, що у цілому він вийшов з негативним результатом. Це відбулося внаслідок того, що на місцях “перестаралися”, що призвело до появи екзотичних податків. У різних місцевостях, наприклад, вводились податки на ввіз товару, на вивіз товарів, податок на зниження обсягів виробництва, податок з продажу, місцеві акцизи, податок на утримання футбольної команди і т. п. Особливу шкоду наносили внутрішні митні збори, що стягувались на кордоні деяких областей.

Зростання податків, як показав досвід трьох років, не привів до збалансування доходів і видатків регіональних та місцевих

бюджетів. Звичайно, була і позитивна практика. Наприклад, у Москві не захоплювалися багатьма податками, але ввели два досить корисних податки, що поповнили міський бюджет: готельний збір, який застосовується практично у всіх великих закордонних містах, і податок на утримання інфраструктури міста, що стягується з громадян, які прибули у столицю на постійне місце проживання.

А що говорить про податкові повноваження регіональних і місцевих рад світовий досвід? Наприклад, у Швейцарії федеральна влада взагалі не втручається у податкову політику кантонів, у кожному з яких діє своя система податків. Природно, що це не стосується федеральних податків, які функціонують на усій території Швейцарії. Проте Швейцарії можна протиставити Францію з її жорсткою централізацією податкової системи. Провінції і департаменти позбавлені можливості проводити податкову політику, оскільки усе регламентовано владою країни. Між цими крайнощами можна розташувати решту країн. Високий ступінь свободи мають законодавчі збори штатів у США, але істотно меншу – муніципалітет. Мало самостійності у регіональній владі Великобританії, ще менше – у Голландії. В загальному ми бачимо різноманітне поєднання ступеня централізації і самостійності регіональних і місцевих органів управління у питаннях податкової політики. Але в більшості країн провідною є роль федеральних органів.

Варто зупинитися на характеристиці основних податків.

Одним з головних доходних джерел федерального бюджету, а також регіональних і місцевих бюджетів служить податок на прибуток підприємств і організацій. За п'ять з половиною років значення його змінювалися, проте незалежно від цього він входив і продовжує бути одним з двох основних податків.

Податок регламентується Законом РФ "Про податок на прибуток підприємств і організацій". Цей податок є прямим, його сума залежить від кінцевого фінансового результату підприємства – платника податку. А платники – усі підприємства і організації, у

## Податкові системи зарубіжних країн

тому числі і бюджетні, що є юридичними особами, включаючи підприємства з іноземними інвестиціями, міжнародні об'єднання й організації, які здійснюють підприємницьку діяльність, філії та інші підрозділи, що мають окремий баланс і розрахунковий рахунок, іноземні фірми, що здійснюють підприємницьку діяльність на території Росії.

З 1994 р. платниками податку на прибуток стали комерційні банки та інші кредитні установи, на діяльність яких два попередніх роки поширювався Закон РФ "Про податки на доходи банків".

Об'єктом оподаткування є валовий прибуток, що являє собою суму прибутку (збитку) від реалізації продукції (робіт, послуг), основних фондів, іншого майна підприємства і доходів від реалізації операцій, зменшених на суму затрат по цих операціях.

Лібералізація зовнішньоекономічної діяльності призвела до того, що підприємства часто отримують доходи у вільноконвертованій валюті. У цьому випадку вони підлягають оподаткуванню разом із виручкою, отриманою у рублях. При цьому доходи в іноземній валюті переказуються в рублі за курсом Центробанку РФ, що діє на день визначення підприємством виручки від реалізації продукції.

За п'ять років ставка податку на прибуток підприємств і організацій декілька разів змінювалася. Спочатку, при прийнятті відповідного Закону, вона була встановлена у розмірі 32%, а для посередницької діяльності – 45%. Так вона функціонувала у 1992–1993 рр. У 1994 р. і ставки, і механізм стягування податку на прибуток змінилися. Податок на доходи банків був відмінений і кредитні установи вносили в бюджет податок на прибуток. Цей податок ніби роздвоївся і почав складатися з двох частин: федеральної і регіональної. Було встановлено, що 13% прибутку будь-якого підприємства, незалежно від форм власності і підпорядкованості, надходить у федеральний бюджет. Регіональні органи влади можуть встановити податок ще у межах 25%. Якщо вони не приймуть рішення, то податок на прибуток у регіональні і місцеві бюджети стягується за ставкою 22%. Таким чином, для підпри-

емств цей податок підвищився з 32% у 1993 р. до 35–38% у 1994 р. У наступному році було внесено нові доповнення. Тепер законодавчі органи суб'єктів Федерації можуть встановлювати ставку податку на прибуток не вище 22%. Практично всюди у Російській Федерації загальна ставка складає тепер 35% (13+22). Вищі ставки застосовуються до банків, бірж, брокерських контор і прибутку від посередницької діяльності. Для них ставка регіонального податку може бути встановлена до 30%, а загальна ставка – до 43%.

Окремі види прибутку оподатковуються особливо. Так, прибуток від дивідендів, отриманих по акціях, облігаціях та інших цінних паперах, випущених у РФ, оподатковується за ставкою 15%. Доходи від ігрового бізнесу, включаючи ігрові автомати, оподатковуються за ставкою 90%, прибуток відеосалонів – 70%.

З 1996 р. звільняється від податку прибуток засобів масової інформації за винятком прибутку, отриманого від публікації реклами і еротичної продукції.

З 1997 р. надана податкова пільга товариствам – власникам житла і нежитлових приміщень, інженерного обладнання житлових будинків.

Значні пільги по податку на прибуток надаються малому бізнесу. При введенні у дію Закону “Про податок на прибуток підприємств і організацій” було передбачено, що крім загальних пільг, у перші два роки після реєстрації не сплачують податок малі підприємства з виробництва і переробки сільськогосподарської продукції, виробництву товарів народного споживання, будівельні, ремонтно-будівельні і з виробництва будівельних матеріалів за умови, якщо виручка від вказаних видів діяльності перевищує 70% від загальної суми виручки від реалізації продукції (робіт, послуг).

Починаючи з 1997 р. змінився порядок стягування податку на прибуток. Точніше, право його змінити надано платниками податку за винятком бюджетних організацій, малих підприємств та іноземних юридичних осіб. Решта підприємств за бажанням або зберігають старий порядок сплати авансових платежів з квартальними перерахунками, або можуть перейти на щомісячну

## Податкові системи зарубіжних країн

сплату в бюджет податку, виходячи з фактично отриманого прибутку за попередній місяць. У цьому випадку місячні розрахунки податку на прибуток подаються підприємствами у податкові інспекції не пізніше 20 числа місяця, наступного за звітним, а податок вноситься не пізніше 25 числа того ж місяця.

З 1992 р. у Росії одним з двох основних федеральних податків став податок на додану вартість (ПДВ). Податок являє собою форму стягнення в бюджет частини доданої вартості, що створюється на усіх стадіях виробництва і обігу, і визначається як різниця між вартістю реалізованих товарів, робіт і послуг і вартістю матеріальних затрат, віднесених на витрати виробництва і обміну.

Оподаткований оборот визначається на основі вартості товарів (робіт, послуг) без включення у них податку на додану вартість, який сплачено при купівлі сировини, матеріалів, основних фондів та інших активів.

Для підприємців роздрібною торгівлі оподаткований оборот при реалізації товарів визначається у вигляді різниці між цінами їх реалізації і цінами, за якими вони здійснюють розрахунки з постачальниками, включаючи суму ПДВ. Аналогічно визначається оподаткований оборот при аукціонному продажу товарів. Для будівельних, будівельно-монтажних і ремонтних організацій оподаткований оборот є вартістю виконаних робіт, прийнятих замовником. В оподатковану базу по оподаткованих товарах, включаючи митну вартість товару, митні збори, а по підакцизних товарах – і сума акцизу.

ПДВ є непрямим податком на споживання. Податок стягується у той момент, коли здійснюється акт купівлі-продажу, і до того часу, доки продукція не дійде до кінцевого споживача. Технічно механізм стягування ПДВ зручний і забезпечує швидке надходження податку в бюджет.

Від сплати ПДВ звільнені: експортовані товари; послуги пасажирського транспорту; квартирна плата; деякі фінансові операції, патентно-ліцензійні операції; продукція власного виробництва окремих підприємств громадського харчування, а також

тих, хто обслуговує соціальну сферу; послуги у сфері освіти; науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи, що фінансуються з бюджету; послуги установ культури; платні медичні послуги; продукція сільськогосподарських підприємств, що реалізуються за рахунок натуральної оплати праці; вироби народних промислів; деякі товари, що ввозяться на територію РФ.

Ставка податку з моменту введення у 1992 р. і по 1996 р. кілька разів змінювалася. Початковий податок було встановлено у розмірі 28%. Проте в умовах відсутності на ринку достатньої товарної маси, лібералізації цін, початок якої збігся у часі з введенням даного податку, ставка стала дуже високою.

У зв'язку з цим ставка була понижена до 20%, а по продовольчих товарах і основних виробих дитячого асортименту – до 10%. Так було до липня 1995 р. Диференціація ставки податку на продовольчі і непродовольчі вироби відповідає світовому досвіду. Це практикується Німеччині, США, Франції, Японії, а також у деяких інших країнах. З липня 1995 р. перелік пільгових товарів було різко скорочено. Тепер 10%-й податок стягується тільки з товарів, що увійшли у список, затверджений урядом РФ. Це найнеобхідніші продовольчі товари.

ПДВ започатковували направляти цілком у федеральний бюджет. Але згодом довелося прийняти рішення передати його частину регіонам. Наприклад, бюджет Москви став отримувати спочатку 17%, потім 20%, а потім – 25% від загальної суми надходжень. До речі, світовий досвід свідчить, що непрямий податок на споживання (ПДВ чи податок з продажу) частіше служить регіональним податком. Наприклад, у США податок з продажу – один з основних фінансових джерел штатів, відрахування від якого отримують і міста. Тепер і в Росії ПДВ фактично перетворився у регулююче джерело доходів. Значні відрахування від нього направляються в бюджети суб'єктів Федерації. По багатьох з них норматив складає 50% і більше.

Важливим видом непрямих податків стали акцизи, які раніше майже не застосовувалися. Їх роль виконував податок з обороту. В

## *Податкові системи зарубіжних країн*

усіх країнах світу на особливо високорентабельні товари встановлюються акцизні збори для стягнення в доход бюджету деякої частини надприбутку, що отримують виробники таких товарів.

Платниками акцизів є підприємства та організації, що виробляють і реалізують підакцизні товари. З 1997 р. платниками акцизів є не тільки юридичні, але й фізичні особи. Закон РФ "Про акцизи" поширюється на громадян, які займаються підприємницькою діяльністю без утворення юридичної особи. Введення акцизів збіглося, як і вся податкова реформа, з лібералізацією цін. У зв'язку з цим акцизи встановлюються не в сумі на одиницю виробу, як у більшості країн, а методом відсоткових надбавок до роздрібної ціни товарів. Підакцизними є алкогольні напої, тютюнові вироби, легкові автомобілі, ювелірні прикраси із золота, платини, срібла і деякі види мінеральної сировини. Загалом звичний для світової практики набір товарів, чия роздрібна ціна в силу споживчих властивостей суттєво перевищує собівартість. У 1993–1995 рр. у ряді підакцизних товарів відбувалися значні зміни. Було відмінено акцизи на продовольчі товари, на які вони були встановлені. Зрозуміло, що це не стосується алкогольних напоїв. З 1996 р. напрям податкової політики веде до загального скорочення видів підакцизних товарів. Відмінено акцизи на вироби з кришталю, хутряний і шкіряний одяг, вантажівки.

Об'єктом оподаткування служать обороти з реалізації підакцизних товарів. Акцизами не оподатковуються товари, що йдуть на експорт. Якщо організація реалізовує на експорт товари, придбані нею з акцизами, то суми акцизів повертаються податковими органами. Повернення відбувається при наданні вантажно-митної декларації зі штампом митниці "випуск дозволений".

Перелік підакцизних товарів і ставки акцизів на них встановлює Уряд РФ.

Як й інші податки, акцизи є дійовим регулятором економіки, використовувати який слід досить обережно і вміло. Так, усім зрозуміло, до чого призвело всередині 90-х рр. збільшення акцизу на алкогольну продукцію. Акциз був збільшений, здавалося б.

усього на 5% – з 85% до 90%. Проте наслідки були досить серйозними, причому, і фінансові, і загальноекономічні, і соціальні. Ріст акцизів спричинив миттєве збільшення цін на вітчизняну алкогольну продукцію, надалі – падіння попиту. У комерційні кіоски почали надходити потоки дешевих, але недоброякісних закордонних спиртних напоїв, які заповнили увесь ринок. Споживачі отримали назькосортну продукцію. Гроші почали йти за кордон, на її купівлю. Варто зазначити, що уряд зорієнтувався досить оперативно, понизивши акциз до попереднього рівня.

Поряд з ПДВ, акцизи слугують регулюючим джерелом, підтримуючи регіональні і місцеві бюджети. Починаючи з 1997 р., на ряд виробів акцизи встановлюються не у відсотках, як усі ці роки, а в грошовому вираженні. Вперше в рублях введені акцизи на алкогольну продукцію, з врахуванням міцності, на пиво і тютюнові вироби. Почали платити акцизи і підприємці без утворення юридичної особи.

До числа великих джерел доходів бюджету відносять податок з фізичних осіб. У більшості зарубіжних країн податок на особисті доходи громадян служить головним джерелом доходної частини бюджету. Наприклад, у федеральному бюджеті США його питома вага становить більше 40%, у той час як податок на прибуток корпорацій – 10%. В бюджеті Данії питома вага податку – 48%. У Німеччині цей податок займає перше місце серед статей доходів бюджету, у Франції – друге місце після ПДВ.

Зростає значення цього податку і в Російській Федерації. Але цьому процесу перешкоджає низький рівень доходів основної маси населення. Наприклад, середньомісячний дохід москвича у 1996 р. становив 1,2 млн. рублів. Але ж в Москві доходи вищі, ніж у середньому по Росії. Правда, суттєво вищі й роздрібні ціни і тарифи.

Згідно із законодавством, введеним у 1992 р., об'єктом оподаткування став сукупний річний дохід фізичної особи. Податок носить прогресивний характер. Податок носить



## Податкові системи зарубіжних країн

основним податком, що сплачують фізичні особи. До складу сукупного річного доходу включаються всі виплати у грошовому чи натуральному вираженні. Доходи, отримані громадянами і в іноземній валюті, для цілей оподаткування перераховуються в рублі за курсом Центрального банку, що діє на дату отримання доходу.

Платниками подоходного податку в Росії є особи, які прожили на території Росії не менше 183 календарних днів у році. Використовуються дві системи оподаткування – шедулярна і глобальна. Шедулярна система використовується протягом календарного року і передбачає стягнення податку безпосередньо у джерела виплати:

а) за місцем основної роботи – згідно зі шкалою ставок оподаткування;

б) за місцем неосновної роботи – за фіксованою ставкою 20%.

Глобальна система оподаткування передбачає оподаткування сукупного річного доходу із врахуванням сплачених сум податків за шедулярною системою. Перерахунок податку, виходячи з величини сукупного річного доходу, здійснюється за шкалою ставок (та ж, що й при оподаткуванні доходів за місцем основної роботи). При стягненні податку є обмеження, і якщо сума подоходного податку – 50% податкової бази, тобто доходу, що оподатковується, то сума перевищень до бюджету не сплачується.

Ставки подоходного податку періодично підлягають коректуванню. Останні зміни були внесені з 1 січня 1996 р. При розмірі оподаткованого сукупного річного доходу до 12 млн. руб. ставка податку – 12%. Далі йде така прогресія: до 24 млн. руб. – 20%; до 36 млн. руб. – 25%; до 48 млн. руб. – 30%; понад 48 млн. руб. – діє максимальна ставка – 35%.

Подоходний податок з фізичних осіб є федеральним податком, але більша частина коштів, одержана від його стягнення, залишається в бюджетах суб'єктів Федерації. Поряд з податком на прибуток він служить джерелом доходів у бюджет. Співвідношення його між бюджетами змінювалися. У різний час в регіональному бюджеті залишалося 100%, у теперішній час – 90% від усіх надходжень, решта – спрямовуються у федеральний бюджет.

Іншим федеральним податком стосовно громадян став податок на майно, що переходить у порядку спадщини чи дарування. Це єдиний федеральний майновий податок. Інші майнові податки надходять у регіональні і місцеві бюджети.

Податком оподатковуються громадяни, у власність яких переходить майно по акту спадщини чи дарування. Оподатковуються житлові будинки, дачі чи садові будиночки, приватизовані квартири, предмети мистецтва та антикваріат, транспортні засоби, ювелірні вироби, паї у житлобудівельних, гаражних і дачних кооперативах, вкладення у кредитних установах, цінні папери.

Податок стягується у тих випадках, коли загальна вартість майна, що переходить у власність фізичної особи, на день відкриття спадщини чи оформлення договору дарування перевищує:

- при оформленні спадщини – 850-кратний розмір величини мінімальної заробітної плати;
- при даруванні – 80-кратної величини мінімальної оплати праці.

Як у більшості країн, ставка податку на спадщину залежить не тільки від величини спадщини, але й від ступеня спорідненості.

Спадкоємці по закону класифікують за трьома категоріями:

1. Спадкоємці першої черги – діти, в тому числі й усиновлені, чоловік, батьки.
2. Спадкоємці другої черги – брати і сестри, дід, бабуся.
3. Інші спадкоємці.

Ставка податку з майна, що переходить в порядку дарування, диференціюється дещо інакше. Тут є тільки дві групи: батьки і діти та інші громадяни.

Податок має ряд пільг. Зокорема він не стягується:

- з вартості житлових будинків (квартир) і з сум пайових накопичень у житлово-будівельних кооперативах, якщо ті, до кого переходить майно, проживають у цих будинках (у квартирах) разом із ними, від кого воно переходить;
- з вартості майна загиблих при захисті Радянського Союзу

## Податкові системи зарубіжних країн

чи Російської Федерації у зв'язку з виконанням інших державних чи суспільних обов'язків або при врятуванні людського життя;

- з вартості житлових будинків і транспортних засобів, що переходять у порядку спадщини інвалідам I і II груп, якщо вони були інвалідами до відкриття спадщини.

Особливе місце у системі федеральних податків займають 4 податки, що служать джерелом утворення федерального і територіального дорожніх фондів. Це строго цільові податки з використання коштів. Серед них: податок на реалізацію пально-мастильних матеріалів, податок на осіб, що користуються автомобільними дорогами, податок з власників транспортних засобів і податок на придбання автотранспортних засобів.

У поняття "пально-мастильні матеріали" входять автобензин, дизельне пальне, дизельні та автотракторні масла. Платниками податку можуть виступати як юридичні особи, так й індивідуальні підприємці. Об'єктом для оподаткування служать для виробників оборот з реалізації пально-мастильних матеріалів, виходячи з фактичних цін реалізації без ПДВ, а при торгівлі ними – сума різниці між виручкою від реалізації і сумою їх придбання. Ставка податку – 25%.

Податок на осіб, що користуються автомобільними дорогами, сплачують підприємства та окремі підприємці за ставкою 0,4% від виручки від реалізації продукції без ПДВ, акцизів і податку на реалізацію пально-мастильних матеріалів.

Податок з власників транспортних засобів сплачують юридичні і фізичні особи, що володіють транспортними засобами. Ставка податку залежить від потужності двигуна, що визначається у кінських силах. Податок на придбання автотранспортних засобів вносять у бюджет юридичні особи та окремі підприємці, що купують їх шляхом купівлі, обміну, лізингу і внесків у статутний фонд. Нарахування податку здійснюється від ціни продажу на додану вартість і акцизів. Ставка податку складає 20% при придбанні вантажних і легкових автомобілів, пікапів, легкових фургонів, автобусів, спеціальних автомобілів і 10% – при купівлі

причепів і напівпричепів. Громадяни, які купують легкові автомобілі у власне користування, від цього податку звільняються.

Із федеральних податків варто детальніше зупинитися на митних зборах, які мають важливе значення в економічній і фінансовій політиці держави.

Ставки ввізних і вивізних митних зборів, що встановлюються Урядом РФ, – єдині і не підлягають змінам залежно від осіб, що переміщують товари через кордон. Вони служать інструментом оперативного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. У Росії застосовують такі види ставок митних зборів:

- адваларні, тобто нараховані у відсотках до митної вартості оподаткованих товарів;
- специфічні, нараховані у певному розмірі за одиницю оподаткованих товарів;
- комбіновані, в яких поєднуються перших два види митного оподаткування.

Для оперативного регулювання ввозу і вивозу товарів можуть застосовуватися за рішенням уряду сезонні мита. За терміном дії вони не повинні перевищувати шести місяців протягом календарного року.

Для захисту економічних інтересів країни щодо ввізних товарів можуть тимчасово застосовуватися особливі види митних зборів: спеціальні, антидемпінгові і компенсаційні.

Спеціальні служать захисними засобами, якщо товари ввозяться в країну у кількостях і на умовах, що загрожують нанесенням збитків вітчизняним виробникам аналогічних товарів. Вони можуть застосовуватися також як відповідні заходи на дискримінаційні дії з боку інших держав.

Антидемпінгові вводяться у випадку ввозу товарів за ціною, нижчою від їх нормальної вартості у країні вивозу, якщо це загрожуватиме матеріальними збитками вітчизняним виробникам чи може призупинити розширення виробництва подібних вітчизняних товарів. Демпінгові ціни часто застосовуються для захоплення зарубіжного ринку, не захищеного відповідними торговельними угодами.

## Податкові системи зарубіжних країн

Компенсаційні митні збори застосовуються при ввозі товарів, для виробництва яких прямо чи непрямо використовувалися субсидії.

Митна вартість товару, що рухається через кордон, декларується його власником. Контроль за правильністю визначення вартості здійснюється митним органом, що здійснює оформлення товару. При цьому зберігається повна конфіденційність інформації, оскільки, по суті, вона містить у собі комерційну таємницю.

Найбільша питома вага серед податків суб'єктів Федерації належить податку на майно юридичних осіб. Об'єктом оподаткування виступають:

- а) основні фонди;
- б) нематеріальні активи;
- в) виробничі запаси.

Податок нараховується, виходячи із середньорічної вартості майна підприємств. Ставка податку на майно не повинна перевищувати 2% від бази оподаткування. Податок хоча і носить загальнодержавний характер, зараховується в бюджети суб'єктів Федерації.

Вагоме місце серед податків Федерації займають ресурсні платежі та податки на операції з ЦП, а також цільові податки на потреби установ освіти. Останні сплачують усі суб'єкти підприємницької діяльності. Ставки податку – 1% від суми на оплату праці.

До ресурсних платежів відносять:

1. Плату за воду. Платниками податку є промислові підприємства. Тарифи плати встановлюються залежно від:

- а) місця знаходження водного басейну;
- б) характеру води (підземні, надземні);
- в) у межах ліміту чи понад ліміт.

2. Лісовий дохід – сплачується тільки у сільській місцевості. існує дві основних форми сплати податку:

- а) попенна;
- б) плата за послуги лісового господарства.

Перший вид податку сплачує той, хто реєструє проспект ЦП, другий вид сплачує особа, що купує ЦП через рахункові відділи бірж або в ділерських чи брокерських конторах.

Місцеві бюджети в Росії формуються в основному за рахунок місцевих податків і зборів. Максимальне число місцевих податків на одній території становить 23. Найбільша питома вага належить платі за землю. Ця плата стягується у формі земельного податку і орендної плати. Земельний податок сплачують власники та землекористувачі, яким передано право на вічне користування. Орендна плата сплачується за земельні ділянки, передані у тимчасове користування на правах оренди. Конкретні ставки земельного податку запроваджуються місцевими органами управління, але виходячи з розміру запроваджених Державною Думою середніх ставок та відповідних коефіцієнтів.

Окремі місцеві податки можуть вводитися за рішенням місцевих адміністрацій.

#### **4. Структура і функції податкової служби**

Успіхи економічної реформи багато в чому залежатимуть від діяльності Державної податкової служби Російської Федерації. На жаль, її ще не існувало у той момент, коли почали створюватися кооперативи, розцвітати індивідуальна трудова, а насправді – підприємницька діяльність. У цілому, до настання ринкових відносин Російська Федерація, яка перебувала у складі Радянського Союзу, виявилася невідповідною. Звідси і диспропорції у кооперативному русі, практика “відмивання” там грошей, ухилення від сплати податків. У зв’язку з цим фінансова система країни зазнала суттєвих змін, основою формування доходної частини рівнів стали податкові надходження. Недержавні підприємства не бажали легко розлучатися з частиною свого прибутку, як раніше. Знадобився жорсткий і висококваліфікований державний контроль.

## Податкові системи зарубіжних країн

Державна податкова служба була створена відповідно до Постанови Ради Міністрів СРСР від 24 січня 1990 р. за № 76 “Про державну податкову службу СРСР”. Її правовий статут був визначений Законом СРСР від 21 березня 1990 р. “Про права і обов’язки державних податкових інспекцій”.

21 березня 1991 р. був прийнятий Закон РРФСР за № 943-1 “Про державну податкову службу РРФСР”. Основним документом для практичної діяльності податкової служби Росії став Указ Президента Російської Федерації від 31 грудня 1991 р. за № 340 “Про Державну податкову службу Російської Федерації”. Даним Указом затверджені положення про Державну податкову службу Російської Федерації, гарантії правового і соціального захисту її працівників.

Податкові служби Росії представляють єдину систему, яка має федеральний, регіональний і районний рівень.

Державна податкова служба Російської Федерації – найвищий орган управління, вона розробляє методологію стягнення податків, здійснює контроль за надходженням окремих видів податків, здійснює свої функції як щодо федеральних податків, так і регіональних та місцевих податків. Це впливає з принципу єдності державної податкової політики. ДПС служить централізованою і незалежною системою контролю за дотриманням податкового законодавства. Незалежність розуміється, в першу чергу, як незалежність від місцевих органів влади. Останні не можуть змінити чи відмінити рішення податкових органів, давати їм оперативні керівні вказівки.

ДПС має вертикальну структуру підпорядкування і призначення на керівні посади. Подвійне підпорядкування мають лише податкові інспекції в республіках у складі Російської Федерації і по м. Москві: ДПС Російської Федерації і відповідному Уряду.

У систему податкових органів країни, крім ДПС, входять федеральні органи податкової поліції, що функціонують на основі Закону Російської Федерації від 24 липня 1993 р. за № 5238-1 “Про федеральні органи податкової поліції”.

Два податкових органи здійснюють тісну взаємодію між собою. Різниця їх функцій визначається тим, що податкова поліція входить у систему правоохоронних структур.

Головне завдання Державної податкової служби Російської Федерації – контроль за дотриманням законодавства про податки, правильністю їх нарахування, повнотою і своєчасністю внесення у відповідні бюджети загальнодержавних податків та інших платежів, встановлених законодавством Російської Федерації і республік у її складі, органами державної влади країв, областей, автономних утворень, міст Москви і Санкт-Петербурга, районів, міст, районів у містах у межах їх компетенції.

З цією метою державні податкові служби:

- забезпечують повний облік платників податків, включаючи іноземних громадян та осіб без громадянства;

- контролюють своєчасність надання платниками бухгалтерських звітів і балансів, податкових розрахунків, звітів, декларацій та інших документів, пов'язаних з відрахуванням і сплатою платежів в бюджет, а також перевіряють (достовірність) дійсність цих документів у частині правильності визначення прибутку, доходу, інших об'єктів оподаткування і відрахування податків та інших платежів до бюджету;

- забезпечують правильність застосування фінансових санкцій, передбачених законодавством Російської Федерації і республік у її складі за порушення зобов'язань перед бюджетом, адміністративних штрафів за ці порушення, допущені посадовими особами підприємств, установ, організацій і громадянами, і своєчасність стягування коштів за ними;

- здійснюють огляд, фіксацію утримання і стягнення у підприємств, установ і організацій документів, що засвідчують про приховування (заниження) прибутку (доходу) чи інших об'єктів від оподаткування. Основою для вилучення відповідних документів є письмова мотивована постанова посадової особи податкової інспекції;

- здійснюють роботу з обліку, оцінки і реалізації конфіско-



## Податкові системи зарубіжних країн

ваного майна і майна, що перейшло по праву спадкоємства до держави, і скарбів;

- отримують від підприємств, установ, організацій, фінансових органів і банків документи, на основі яких ведуть оперативно-бухгалтерський облік (по кожному платнику і виду платежу) сум податків та інших платежів, що підлягають сплаті і фактично поступлених в бюджет, а також сум фінансових санкцій та адміністративних штрафів;

- призуляють операції підприємств, установ, організацій і громадян по розрахункових та інших рахунках у банках та інших фінансово-кредитних установах у випадках ненадання (чи відмови надати) державним податковим інспекціям та їхнім посадовим особам бухгалтерських звітів, балансів, розрахунків, декларацій та інших документів, пов'язаних з відрахуванням і сплатою податків та інших обов'язкових платежів у бюджет;

- контролюють виконання господарюючими суб'єктами вимог законодавства по відношенню готівкового грошового обігу і застосування контрольно-касових машин.

Виконуючи свої функції, податкові служби в міністерствах і відомствах, на підприємствах, в установах і організаціях, заснованих на будь-яких формах власності, здійснюють перевірки грошових документів, реєстрів бухгалтерського обліку, звітів, планів, кошторисів, декларацій та інших документів, пов'язаних з відрахуванням і сплатою податків та інших платежів у бюджет.

При цьому посадові особи інспекцій мають право досліджувати будь-які виробничі, торговельні і складські приміщення, отримувати від платників податку і від кредитних установ документи, що стосуються господарської діяльності, вимагати від підприємств та індивідуальних працевластувачів, що здійснюють виплати фізичним особам, подання відомостей про ці виплати і про нарахований з них податок, вимагати від платника податку надання інформації про всі відкриті рахунки у банках та інших кредитних установах і про фінансово-господарські операції.

Перевірки можуть бути камеральними і документальними.

Камеральна перевірка практично здійснюється щоквартально при здачі балансу (для іноземних фірм – щорічно). Документальна перевірка з виходом інспекторів в організацію здійснюється вибірково з певною періодичністю.

У ході перевірок виявляються значні суми, приховані від оподаткування. Про їх масштаби можна судити, наприклад, за деякими результатами діяльності Державної податкової інспекції м. Москви.

Зниження питомої ваги стягнення платежів у загальних донарахуваннях свідчить про погіршення фінансового стану підприємств і організацій. Але тут також відбилося й надане податковим органом Указом Президента Російської Федерації право застосовувати розстрочки і відстрочення платежів штрафних санкцій, що позитивно впливає на економіку підприємств і окремих галузей.

Діяльність окремих податкових служб в сучасних умовах являє собою велику складність у зв'язку із збільшенням порушень податкового законодавства. Так, у 1993 р. виявлено 375 злочинів і правопорушень, пов'язаних із приховуванням доходу у великих і особливо великих розмірах. У 1994 р. ця цифра зросла майже втричі, зафіксовано 8312 таких порушень. Протягом 1996 р. працівниками ДПС у м. Москві перевірено документально більше 31 тисячі юридичних осіб. Порушення податкового законодавства встановлено у 69,1% з них.

## **ОФШОРНИЙ БІЗНЕС І ПОДАТКОВІ ЕКСТЕРНАЛІЇ**

### **1. Суть офшорного бізнесу та види преференційного оподаткування**

На даний час відомо багато різноманітних видів та форм преференційного оподаткування. В основному, фіскальні екстерналії існують у вільних економічних зонах (ВЕЗ). Вони функціонують в різних куточках світу (на острівних територіях Великобританії, в Карибському та Тихоокеанському регіоні, в Європі, Африці, Центральній та Пд. Америці) і постійно удосконалюються і розвиваються. Однак можна виділити характерні риси, що притаманні кожній з них. Це:

- локальність території;
- дія на даній території особливого, більш пільгового юридичного і фінансово-економічного режиму – зони відносно автономні щодо економічних і законодавчих умов, що існують в цілому в країні; в деяких випадках місцевій адміністрації надається право прийняття рішень по широкому колу економічних питань. Поряд з цим діяльність суб'єктів ВЕЗ спирається на всебічну урядову підтримку і гарантії;
- наявність певної спеціалізації економічної діяльності.

Мета, яку переслідують країни, що створюють ВЕЗ, може бути різна – в залежності від рівня їх економічного розвитку, соціально-економічних обставин, конкретних географічних та інших особливостей. Для багатьох країн найважливішою метою ВЕЗ є створення нових робочих місць. Даний аспект має особливе значення для країн з надлишком працездатного населення. Для країн, що розвиваються пріоритетом може стати залучення високих технологій, розвиток експортного потенціалу, підвищення рівня кваліфікації робочої сили.

Відносно механізмів оподаткування виділяють дві групи країн, які розглядають як податкові гавані:

1. Країни, що розвиваються і проводять політику залучення іноземних капіталів. Вони встановлюють для іноземних суб'єктів низькі ставки (Антильські острови, Гон-Конг), або взагалі відмінняють оподаткування капіталу, який імпортується (Багамські, Бермудські о-ви). Ця група країн не має податкових угод з іншими країнами, що забезпечує конфіденційність фінансової інформації, відсутність юридичних зобов'язань по сплаті податку в країні їх резидентства.

2. Країни, що забезпечують відносні пільги в оподаткуванні деяких видів доходу, що обумовлені специфікою внутрішнього податкового законодавства (Люксембург, Швейцарія та інші).

Відмінність податкових гаваней від офшорних зон в тому, що в перших подібні пільги надаються всім іноземним (нерідко і всім національним) компаніям, а в других – тим іноземним компаніям, котрі здійснюють операції з нерезидентами (т.зв. офшорним компаніям). Однак в багатьох випадках різниці між цими гаванями і центрами провести вже неможливо.

Однією з головних особливостей офшорної зони був дозвіл банківської і кредитної діяльності в іноземній валюті. При цьому внутрішній (національний) ринок позичкових капіталів ізолювався від зовнішнього шляхом відділення рахунків резидентів від рахунків нерезидентів. Останнім надавалися певні податкові пільги і звільнення від валютного контролю. Кредитні установи, що знаходилися в офшорному центрі користувалися територією країни для проведення операцій тільки за її межами, не являючись інтегральною частиною її економіки. Прикладом офшорного фінансового центру можна назвати Нью-Йорк. Починаючи з 1981 року в Нью-Йорку була створена т.зв. вільна банківська зона, в рамках якої для операцій з нерезидентами було відмінено ряд правил і обмежень, які продовжували діяти на внутрішньому ринку капіталів. Після створення Нью-Йоркської банківської зони ведучим сектором економіки штату Нью-Йорк (по частці в

## Податкові системи зарубіжних країн

валовому продукті) з початку 80-х років і по сьогодні є фінанси (52%).

На початок другого тисячоліття крупними фінансовими центрами офшорного бізнесу стали, крім Нью-Йорка, Лондон, Париж, Брюссель, Люксембург, а також велика кількість невеликих, переважно з дрібних держав (Багамські, Бермудські, Кайманові о-ви, Панама, Вануату, Джерсі та ін.). Розвиток системи транснаціональних банків дозволяє розміщати і відкривати в більшості офшорних центрів відділення або філіали і широко використовувати їх для проведення операцій на світовому рівні.

Можна сказати, що завдяки введенню офшорних зон сформувався в своєму нинішньому вигляді інститут транснаціональних банків. Вирахувано, що найбільший прибуток отримують учасники офшорних зон, що зайняті в банківській сфері. В США на початку 80-х років 2/3 обсягів операцій банківських транснаціональних корпорацій здійснювали в міжнародній фінансовій сфері. Американські ТНК створили за межами своєї країни «другу економіку» – комплекс закордонних підприємств (філіалів, дочірних компаній), – котра не поступається по своєму потенціалу національним економікам ФРН, Франції, Англії і може навіть прирівнятися до економіки США.

З середини ХХ ст., в епоху НТП, з'явилося наступне покоління вільних зон, в котрих об'єдналися наука і виробництво високих технологій. Це науково-технічні зони або технополіси (технопарки, інноваційні центри), що обводнюються під назвою «інноваційні зони», яких зараз у світі нараховується біля 300. Сьогодні інновації є визначальним фактором національних економік розвинутих держав (Японії, США).

На жаль, в Україні при переході до ринку так і не було створено дієвої системи протекціоналізму по відношенню до власних інновацій. Разом з тим, в умовах дефіциту ресурсів, і перш за все фінансових, для України найбільш прийнятна саме інноваційна модель розвитку, що дозволяє найбільш повно використовувати її власний інтелектуальний потенціал, бо за інтелектом – майбутнє.

А). Види офшорних компаній.

Під офшорною компанією розуміють приватну, що належить громадянам, тобто фізичним особам або компаніям (юридичним особам), але не державі, іноземну або національну компанію, що зареєстрована в державі, законодавство якої передбачає офшорний статус для компаній особливого роду, яка не здійснює своєї фінансово-господарської діяльності на території даної країни. Волордіння офшорною компанією може бути відкритим і координаційним (таємним). В другому випадку встановити реальних власників практично неможливо.

Офшорні компанії вигідно відрізняються:

- спрощеною процедурою реєстрації;
- низькою ставкою корпоративного податку або взагалі його відсутністю;
- мінімальним обсягом і спрощеною процедурою щорічної звітності.

При виконанні певних умов податок на прибуток або не сплачується взагалі, або сплачується в символічному розмірі. Головними же умовами є управління за кордоном і відсутність доходів з джерел в країні реєстрації (крім банківського кредиту).

За допомогою офшорних компаній звичайно досягаються 2 взаємопов'язані цілі: по-перше, захист від надлишкового оподаткування; по-друге, отримання статусу найбільшого благосприяння для інвестування. На практиці власник, що проживає в країні з високим рівнем оподаткування реєструє своє підприємство в іншій країні, де рівень оподаткування значно нижчий. Для фізичних осіб з високим рівнем доходів одним з шляхів зниження оподаткування є зміна статусу на юридичну особу і законне зменшення податку. До речі, розкриття імен власників компанії можливе лише у випадку слідства, а більшість офшорних центрів, і Швейцарія в тому числі, не відносять до кримінальних правопорушень порушення податкового і митного законодавства.

Простота і дешевизна реєстрації ( близько \$1-2 тис.),

можливість користування відносно не дорогими послугами місцевих секретарських і фінансових фірм, що спеціалізуються на управлінні офшорними компаніями, роблять їх вигідними для здійснення комерційної, фінансової, страхової та іншої діяльності.

Однак, поряд з масою позитивних моментів офшорного бізнесу, існує ряд проблем. Немає сенсу відкривати просто офшорну компанію, оскільки з усіх засобів, що перераховані в таку фірму, необхідно спочатку заплатити податки в повному обсязі. Тому необхідно вибрати регіон, з яким є угода про уникнення подвійного оподаткування.

Офшорні компанії можуть викликати недовіру у органів влади, інших приватних фірм, котрі не наважуються заключати з ними контракти, а також у банків, котрі нехотючи надають їм кредити. Причина проста: коли офшор порушив свої зобов'язання, то де шукати винних: на Валуату, в Коста-Ріці чи ще в якійсь екзотичній країні? Тому необхідне для крупних операцій одне створення компанії в менш гостинних країнах, в комбінації з офшорними структурними елементами.

Як створити офшорну компанію? Цим займаються спеціалізовані консалтингові компанії за кордоном. Вони беруть на себе підготовку документів, державну реєстрацію компанії, доставку документів замовнику, відкриття рахунку в банку. За бажанням замовника, вони можуть і надалі опікуватися фірмою, навіть складати щорічну звітність і подавати її на розгляд.

У спрощеному вигляді ринок офшорних компаній має 3-рівневу будову:

I рівень – адвокатські контори в країні реєстрації;

II рівень – адвокатські контори в розвинутих країнах;

III рівень – місцеві агенти (фірми, дистриб'ютери) адвокатських контор в західних країнах.

Страхові компанії.

Страхування сучасних ринків в звичайних страхових компаніях обходиться компаніям все дорожче. Деякі компанії створюють свої власні страхові філіали для страхування власних ризиків. Ство-

рення каптивних страхових компаній особливо вигідно тим компаніям, котрі мають можливість включати страхові премії в собівартість продукції. Така методика самострахування через переказ страхового резерву в офшорну компанію особливо приваблива тим, що доходи, отримані від використання цього резерву каптивною компанією, не обкладаються податками.

Сучасний європейський підхід до страхової справи, який прийнятий також у всіх основних офшорних юрисдикціях, поділяє страхові продукти на 2 категорії: «страхування життя» і «страхування, що пов'язане із страхуванням життя», або інше страхування. На практиці даний поділ виражається в розрізі в процедурах ліцензування, вимогах до формування резервів, нормах (маржі) платоспроможності. Страхування життя регулюється суворіше, ніж інші види страхування. На ринках страхування життя спеціалізуються Великобританія, Німеччина, а також Нідерланди і Ірландія. По інших видах страхування лідерами є Франція, Німеччина, Італія, Нідерланди, Іспанія, Швеція, Швейцарія і Великобританія, на долю яких припадає 88% страхових премій від даних видів страхування в Європі.

Для компаній, що зареєстровані в офшорних зонах, найчастіше потрібно отримати спеціальний дозвіл влади даної країни для здійснення діяльності на її території і з її резидентами. Проте, це правило не стосується каптивного страхування, страхування інших офшорних компаній, добровільного страхування експортно-імпорتنних операцій і міжнародних кредитів, а також перестраховування. Для компаній, що здійснюють страхування життя та здоров'я, застосовуються жорсткі умови щодо маржі платоспроможності і до гарантійного фонду; дані вимоги стосуються і генеральних страхових компаній, що створюються в офшорних зонах. До офшорних компаній типу ехерт і каптивних страхових компаній застосовуються пільгові або нульові ставки і коефіцієнти.

В різних офшорних зонах вимоги до страхових компаній різні. Розглянемо їх на прикладі 2 офшорних юрисдикцій – о. Джерсі і о. Мен.



## Податкові системи зарубіжних країн

За останні роки Джерсі отримав велику популярність серед замовників каптивних страхових і перестраховочих компаній, оскільки острів знаходиться в зоні дії європейського страхового простору, а законодавство і економічне середовище на Джерсі сприятливі для розвитку бізнесу і, зокрема, страхового. В 1983 році на Джерсі був прийнятий Закон про страховий бізнес, вимоги якого до засновників даних компаній досить жорсткі:

- стійкий фінансовий стан;
- досвід в страховій справі і перестрахованні;
- підтримання певного співвідношення «резерви-премії»;
- перестраховання в першокласних перестраховочих компаніях;
- кваліфікований персонал;
- вигідність страхового бізнесу для економіки острова та деякі інші.

Щоб отримати дозвіл на здійснення страхової діяльності, необхідно представити Уповноваженому по комерційних справах бізнес-план на 3 роки вперед, внести першопочатковий капітал не менше \$100 тис. Щорічно проводиться перевірка відповідності діяльності закону і ліцензії. Засновники можуть вибрати для свого філіалу одну з двох юридичних форм:

- 1) компанія-резидент для цілей оподаткування;
- 2) компанія, звільнена від податків – ехерт В даному випадку компанія буде платити тільки щорічний збір в сумі 500 фунтів серлінгів.

Головна умова даного бізнесу на Джерсі – щоб сумарний податок, що сплачується компанією в бюджет острова, не був менший 2% її прибутків.

Острів Мен, розташований в центрі Британських островів, має власний парламент, приймає власні закони і відповідає за проведення фінансової і соціальної політики, але він підзвітний Великобританії. Як і Джерсі, підтримує специфічні відносини з ЄС. За останні роки страховий бізнес на острові розвивається особливо інтенсивно. Багато ТНК відкрили свої каптивні страхові філіали на ньому (загальне число страхових компаній на острові на 1996 рік було близько 150). Страхові і перестрахові компанії,

як правило, спеціалізуються на певних групах ризиків і діють тільки за межами острова. Страхова компанія, що є нерезидентом о-ва Мен, але здійснює свою діяльність на його території через своє відділення, сплачує податковий податок за ставкою 20%. Якщо страхова компанія веде свою діяльність виключно за межами о-ва, використовуючи її як місце реєстрації і управління, то вона подає заяву на ім'я Ассесора податкового податку на звільнення від сплати податків на прибутки від страхової діяльності; а також на доходи від інвестування, дивідендів і зарплату директорів. Звітність складається щорічно після аудиторської перевірки і кожен квартал складається і подається в Управління страхування фінансовий поточний звіт. Управління страхування і назначений ним Інспектор (Супервізор) здійснюють нагляд за страховими компаніями.

Компанії на о-ві Мен можуть створюватися лише у формі компаній з обмеженою відповідальністю. Допускається обмеження відповідальності акціями або гарантією. Особа бенефіціарних власників страхової компанії повинна бути розкрита для органів влади.

В світі нараховується близько 1500 таких компаній переважно на Бермудських островах.

#### **Інвестиційні компанії.**

Інвестиційні компанії створюються в офшорних центрах і податкових гаванях звичайно у вигляді фондів, активи котрих складаються з цінних паперів, іншої власності і готівки. На основі цих активів вони можуть випускати і власні акції. Інвестиційні компанії у формі фондів звичайно управляються спеціально створеними для цього на місці дочірними фірмами. Статус фірми потребує наявності довіреної особи і фінансового радника (часто це брокерська фірма або комерційний банк з якого-небудь великого фінансового центру).

Вигідність створення інвестиційних компаній в центрах перш за все в тому, що в більшості в цих точках немає податку на доходи від приросту капіталу, котрий понижує дохідність фінансових операцій.

## Податкові системи зарубіжних країн

Кращими місцями для інвестиційних компаній є Нормандські о-ви., о-в Мен, в певній мірі Люксембург. Звичайно створюються вони професійними фінансовими організаціями і окремими особами (банками, брокерами).

### **Офшорний банк.**

Взагалі жоден великий міжнародний банк не обходився без відкриття власного офшорного філіалу чи відділення. В міжнародних банківських кругах відомо, що в сучасних умовах запустити ефективну фінансову схему і організувати податкове планування практично неможливо без виходу в офшорні зони. В світі існує кілька офшорних зон, що мають давню репутацію світових фінансових і банківських центрів: Кайманові о-ви, Багамські о-ви, О.Кіпр, о.Мен, о-ва Гернзі та Джерсі, Мальта та інші. Не дивлячись на те, що території цих країн невеликі, їх роль в світових фінансах може порівнюватись з роллю економічних гігантів.

Банки засновуються в офшорних і податкових гаванях перш за все для здійснення операцій на ринку євровалют. Основна маса подібних банків зареєстрована в основних центрах євровалютного ринку – Люксембурзі (центр випуску єврооблігацій, тут відсутні вимоги до банківських резервів і діє ліберальне законодавство в відношенні холдингових компаній, що дозволяє ефективно поєднувати діяльність банків з діяльністю холдингів).

Швейцарії (відсутній валютний контроль, немає гербового збору), а також в Лондоні та Нью-Йорку з їх спеціальними пільгами для офшорних банків (подібні пільги є в Ірландії).

Найбільш розповсюдженою формою офшорного підрозділу, що створюється іноземними банками, є т.зв. «банк без персоналу». Це відділення або філіал, управління яким здійснює інший банк (місцевий) по договору із засновником. Місцевий банк ніби надає оболонку для функціонування іноземного відділення чи філіалу.

Офшорні банки, не залежно від країни інкорпорації, мають цілий ряд переваг, зокрема:

- банку не потрібно відкривати власний офіс, чим досягається економія на адміністративних видатках;

- банк отримує вихід на міжнародні євровалютні ринки розміщення депозитів і синдікованих кредитів;

- прибуток, який отримує офшорне відділення чи філіал, накопичується в офшорній зоні і репатриюється лише в необхідних кількостях і з такою регулярністю, яка дозволяє досягати зниження податків;

- євровалютні депозити офшорного підрозділу можуть бути використані материнським банком в країні його місцезнаходження;

- офшорний банк має право надавати послуги іншим офшорним компаніям;

- офшорний банк нараховує проценти по клієнтським депозитам, котрі не обкладаються податками у джерела.

Діяльність офшорних банків в великих фінансових центрах в значній ступені контролюється органами влади даних країн. Для здійснення контролю над діяльністю таких банків в малих країнах і територіях в Лондоні діє Offshore Group of Banking Supervisors, котра охоплює 15 офшорних центрів, в тому числі Гібралтар, Кіпр, о-в Мен, Нормандські о-ва.

В результаті рівень секретності операцій і вкладів офшорних банків знижується.

#### **Корабельні компанії.**

Офшорні корабельні компанії поділяються на:

- кораблевласницькі (shipping companies);

- корабле-користувацькі (ship-management companies).

Перший тип націлений на володіння одним кораблем чи флотом. Кораблевласник відповідає за відповідність кораблів прийнятим міжнародним стандартам і регулярно проведення інспекцій, оформляє приписку кораблів і отримання прапора, слідкує за їх технічним станом. Кораблевласницькі компанії можуть також фінансувати купівлю, будівництво чи ремонт кораблів, отримувати кредити під заставу кораблів і т.ін.

Другий тип створений для управління кораблевласницькими компаніями і конкретними кораблями, найму персоналу, в тому числі командного складу, фрахтових і чартерних контрактів і т.ін.

## Податкові системи зарубіжних країн

В світовій практиці є багато прикладів, коли кораблевласницькі і управлінські функції поєднуються в одній особі, але рахується, що подія володіння і управління забезпечує більшу стабільність бізнесу, бо ризики володіння і ризики управління значно відрізняються і можуть впливати на бізнес в різний час і при різних обставинах.

Вже давно для цілей кораблеволодіння і управління використовуються офшорні юрисдикції, що дозволяють отримати максимальні податкові пільги, не знижуючи при цьому рівня сервіса, необхідного для нормального функціонування кораблів. Так, наприклад, на о. Мен чи на Кіпрі, офшор замість податку на прибуток платить невеликий щорічний реєстраційний збір.

Однак, разом з тим офшорна приписка не завжди є повною гарантією звільнення від податків в інших країнах, що мають свої власні поняття терміну резидентності для цілей оподаткування. В світовій практиці оподаткування кораблів діє цілий ряд факторів, що включають, крім місця приписки, наявність договору про уникнення подвійного оподаткування (з однієї сторони, між країною приписки і країною походження акціонерів, і, з іншої сторони, між країною приписки і країною, з якою здійснюється бізнес); наявність сприятливого законодавства в країні походження акціонерів, що дозволяє акумулювати прибуток за кордоном і не сплачувати податків в країні походження акціонерів аж до репатризації прибутку.

Так, наприклад, не кожна офшорна корабельна компанія, що зареєстрована в податковій гавані (т.т. в зоні з низьким або нульовим оподаткуванням), зможе повністю використати дану перевагу, якщо вона здійснює свій бізнес з США. Справа в тім, що у відповідності з Актом про податкову реформу 1986 року, нерезиденти США, що отримують дохід від використання, найму чи оренди корабля чи контейнера, що використовується даним кораблем між США та іншою країною, або тільки в водах США, повинні заплатити податок з 50% доходів, що отримані таким чином (100% у випадку операцій тільки в територіальних водах США) по ставці 14%.

Іноді для підвищення респектабельності свого бізнесу кораблевласники реєструють корабель в офшорній юрисдикції, і тим самим мінімізують податок на капітал і дивіденди, а управління бізнесом здійснюють з іншої юрисдикції, наприклад, з Великобританії. Тоді частина податкових переваг нівелюється, бо в Великобританії поняття резидентності для цілей оподаткування включає в себе і місце володіння і місце управління. Тобто доходи управлінської компанії, отержані в Великобританії або в іншій країні світу, обкладаються податком в Великобританії на глобальній основі, але можуть бути зменшені, якщо є в наявності договір про уникнення подвійного оподаткування, на суму податку, що виплачений в країні, з якою підписаний даний договір, при пред'явленні відповідного свідоцтва податкових органів даної країни.

Найчастіше корабельні компанії реєструються в Ліберії і Панамі, а з європейських країн – в Сан-Маріно та на Кіпрі.

#### **Холдингові компанії.**

Крупні компанії з міжнародними активами організують свою власність створенням офшорного холдингу. Це дозволяє їм мінімізувати вплив різних фінансових режимів, податкових систем, валютних ризиків, політичних ризиків і практик ведення бухгалтерського обліку.

Англійське слово «holding» означає «володіння». Холдинг можна визначити так: це компанія, котра спеціалізується головним чином на прямих інвестиціях в інші компанії і отримує доходи у формі дивідендів та%. Слід визначити, що володіння портфельними інвестиціями не дає компанії статус холдингу. Можна виділити 3 основні функції, які виконує холдинг:

1. Одною з основних функцій холдинга є володіння іноземними філіалами. Офшорний холдинг, що створений в якості проміжної ланки між кінцевим власником і закордонними філіалами, дозволяє уникнути відображення рахунків філіалів на рахунках кінцевого власника, приховати зв'язок між кінцевим власником та його активами, а також скасувати деякі інші обмеження і забезпечити додаткову гнучкість в управлінні.

2. Другою функцією холдинга є управління фінансами. Компанія, що володіє активами в різних частинах світу, має потребу в механізмі балансування різних податкових систем, фінансових потоків, руху доходів. Запуск такого механізму в країні походження кінцевого власника, може призвести до катастрофічних податкових наслідків. Тому створення офшорного холдингу є реальним виходом з цієї ситуації, при якій різні проблеми зводяться до купи в спільному центрі, і при цьому центр не стає більш незахищеним. Такий фінансовий центр може накопичувати прибутки філіалів, контролювати їх валютне становище, використовувати накопичені засоби для реінвестування в ті філіали, котрі цього потребують.

3. Третьою функцією холдинга є управління інвестиціями. Найоптимальніший спосіб розміщення інвестицій за кордоном – не напряму, а через власного посередника (т.т. холдинг). Ця форма дуже часто використовується при інвестуванні в статутні капітали компаній або в нерухомість.

Щоб усі ці параметри з'єдналися в одне ціле, потрібно створювати холдинги там, де є сприятлива економічна і правова кон'юнктура. Перш за все мова йде про такі країни, як Голландія і Люксембург.

Створення холдинга потребує наявності у його засновника суттєвих фінансових ресурсів, бо створення і підтримка об'ємних міжнародних структур завжди означає великі довгострокові затрати. Більш того, сучасна холдингова структура ніколи не буває однорідною, а, як правило, включає в себе різні спеціалізовані елементи, наприклад, каптивний банк, страхову компанію, інвестиційні, брокерські, лізингові та інші підрозділи – поряд з традиційними торговими елементами, з яких найчастіше починається утворення холдингів. Крупні холдинги можуть вимагати створення спеціалізованої управлінської компанії, більш розвинуті холдингові структури включають 1 або кілька трастів і фондів, що забезпечують фінансову і функціональну стійкість протягом багатьох десятиріч, а іноді і століть.

Законодавство холдингових країн включає ряд вимог, що сто-

суються мінімального розміру виплаченого капіталу, кількості і статусу акціонерів директорів, формату щорічної звітності. Але для збереження податкових пільг і спрощених вимог для звітності діяльність компанії повинна бути націлена головним чином на пасивне володіння, плюс фінансування і інвестування по встановленому законом формату. Якщо холдинг напряму вміщується в управління компаніями, що належать йому, або надає кредити компаніям, що не належать до одної групи, його статус може бути відзваний. Якщо порушення були незначними, то холдинг не ліквідується, але пільгові ставки оподаткування (4%) скасовується, а прибуток оподатковується за непільговими ставками (45%).

Найбільша кількість холдингів у світі розташовано в Ліхтенштейні (близько 20 тис.), Швейцарії (10 тис.) і Люксембурзі (2 тис.). Є деякі певні пільги для холдингів і в Нідерландах – там не обкладаються податком дивіденди, що отримує місцева компанія від участі в капіталі інших компаній.

## **2. Національні особливості офшорного бізнесу в окремих країнах**

Набір зон з пільговим оподаткуванням (зон, на території яких можна зареєструвати офшорну компанію) досить широкий: в нього входить ряд європейських країн (Швейцарія, Люксембург, Кіпр, Ірландія і т. д.) і їх територій (о. Мен, о-ва Джерсі і Гернзі та ін.), північноамериканських країн (штат Делавер в США, Багамські о-ва і т.д.), Далекий Схід, Африка. Такий великий вибір заплутує підприємця і підприємець робить помилки, перша з яких – вибір країни, з якою (або на території якої) він буде вести бізнес (реєструвати офшорну компанію).

Вибір залежить перш за все від того, яка з пільг, що обумовлено офшорним статутом компанії, цікавить підприємця більше за інші.

Існують доки з фіксованим оподаткуванням, тобто таким, котре не залежить від річного обороту (прибутку компанії): Кіпр, Швей-



## Податкові системи зарубіжних країн

царія, Люксембург і Делавер до них не належать. Тут потрібно враховувати, що на більшості офшорних територій податків як таких взагалі немає, їх замінюють щорічні платежі за підтвердження офшорного статусу, надання юридичної адреси і послуги номінальних директорів. До таких «безподаткових» країн відносяться: Співдружність Багамських о-вів, о. Мен, Гернзі, Джерсі, Панама, Ліберія та інші.

Існують зони з мінімумом звітності (виключаючи європейські країни і Делавер – там необхідний як мінімум щорічний аудит, котрий коштує не \$1 тис.); для здійснення аудиторської перевірки в свою чергу, потрібно вести б/о за правилами вибраної країни, тобто наймати місцевого бухгалтера, що обійдеться в \$20 тис. і більше в рік.

А, наприклад, на Багамських о-вах, о. Мен, в Панамі звітності взагалі немає жодної.

Великі переваги острівних територій полягають в політичній стабільності в порівнянні з іншими територіями. Тільки на о. Мен зареєстровано більш ніж 50 тис. компаній. При використанні ? як засобу платежу відсутні будь-які обмеження в валютній сфері. На території о-ва зареєстровані і діють близько 50 міжнародних банків при високому рівні конфіденційності. Досить лояльні і податкові ставки.

Напрацьовується практика роботи офшорних компаній і в країнах СНД. В Калмикії як іноземні компанії, так і компанії ближнього зарубіжжя, зареєстровані, але які не працюють в Калмикії, звільняються від сплати податку на утримання житлового фонду (1,5% від обсягу реалізації) до 1 січня 1999 року. До цього ж часу діяли пільги по податку на прибуток. Спільні підприємства з часткою іноземного капіталу більше 50% звільняються від сплати податку з виручки у твердій валюті і обов'язкового їх продажу банку строком на 5 років з моменту реєстрації.

Для здійснення офшорного бізнесу на території України чи Росії потрібується реєстрація (статус на облік) в податкових органах і

представити установчі документи на державній мові і нотаріально завірити.

Згідно українського законодавства, купівля офшорних компаній розцінюється як інвестиційна діяльність, яка може здійснюватись тільки з дозволу Національного банку України і підлягає обов'язковому декларуванню. Враховуючи нестабільність політичної і економічної ситуації, не можна бути впевненими, що уряд не почне вимагати не тільки незаконні, але і всі інші інвестиції за кордоном повернути в Україну. Тому оптимальним шляхом для наших підприємців є створення офшорної компанії, засновники якої невідомі особи (1 особа – власник всіх акцій компанії). Згідно законодавства деяких країн, отримавши акції на пред'явника, можна забезпечити:

- а) повну конфіденційність інформації про власників компанії;
- б) можливість перепродажу компанії при необхідності.

### **Кіпр.**

Кіпр відомий в світі як міжнародний діловий, фінансовий і комерційний центр.

Значним елементом кіпрської економіки є офшорний сектор. Переваги Кіпра як ділового центру заключаються в його стратегічному положенні, високорозвинутій інфраструктурі, низьких ставках податків. Офшорні компанії платять податки в розмірі всього 4,25%; а офшорні філіали і товариства, котрі управляються і контролюються з території Кіпра, повністю звільняються від податків.

Іноземний персонал офшорної компанії, що працює на Кіпрі, платить податки по зменшеним ставкам – від 0 до 20%. Послуги, що надані за межами Кіпру, не обкладаються податками в інших країнах, якщо відповідні податки сплачені на Кіпрі. Сприятливе відношення уряду Кіпру до іноземної ділової активності і виконання ним зобов'язань по підтриманню офшорної індустрії вигідно впливає на економіку Кіпра.

Для створення на Кіпрі офшорних баків і компаній, що управляються фондами, необхідний дозвіл ЦБ Кіпру. Такий дозвіл

## Податкові системи зарубіжних країн

може бути даний, якщо заявник відповідає вимогам ЦБ. Оскільки дані вимоги досить об'ємні і складні, спочатку рекомендується отримати кваліфіковану пораду.

Стратегічне положення, пільгове оподаткування, наявність договорів про уникнення подвійного оподаткування (Кіпр заключив такі договори практично зі всіма країнами Центральної Європи і СНД, а також зі всіма країнами Західної Європи і Пн. Америки) відіграють важливу роль в розвитку Кіпра як світового центру пароплавства. Кіпр пропонує повне звільнення від податку на прибутки і дивіденди, що отримують компанії, зайняті в сфері вантажоперевезень, а також від прибуткового податку на зарплату командного складу і членів екіпажів суден, що плавають в міжнародних водах. А переваги, що надаються в сфері вантажоперевезень, відіграли свою роль і в розвитку Кіпру як спеціалізованого центру по управлінню пароплавством. Більш 630 кораблів, включаючи танкери, контейнеровози, сухогрузи і баржі управляються зараз професійними кіпрськими компаніями.

Місцева політика економічного розвитку з використанням великого набору пільг і стимулів надає додаткові можливості іноземним інвесторам. Кіпрський уряд максимально спростив умови отримання віз і дозволив (отримувати їх) іноземним громадянам. Метою цих заходів є залучення іноземців як в якості інвесторів, так і для постійного проживання на Кіпрі. Іноземці, що проживають на Кіпрі, мають право без обмежень відкривати банківські рахунки у будь-яких іноземних валютах, а також т.зв. «зовнішні рахунки», деноміновані в кіпрських фунтах, з яких кошти можуть вільно переводитись за кордон без будь-яких обмежень.

Дуже сприятливі умови на Кіпрі для роботи каптивних страхових компаній, котрі звільняються від виконання цілого ряду статей Закону про компанії, що стосуються страхування. Каптивною компанією є компанія, що знаходиться і заснована в повному володінні компанії-засновника або групи компаній і приватних осіб, що мають спільний інтерес в страхуванні ризиків цієї групи.

Кіпрське страхування має хорошу репутацію за кордоном, що дозволяє даним компаніям виходити на міжнародні ринки страхування.

### **Китай.**

Хоча процес підключення Китаю до міжнародного інвестиційного співробітництва і мав суттєву специфіку (надлишок дешевої робочої сили, притік перш за все капіталу закордонних співвітчизників), вихідні умови початку економічної реформи в Китаї - нестабільність економіки, надмірна централізація управління, слаборозвинута інфраструктура, відсутність досвіду роботи з іноземними інвесторами і відповідних структур, нерозробленість законодавства – багато в чому співпадають з тим, що є в наявності в сучасній Україні. Що характерно, створення в приморському поясі КНР районів з пільговим режимом залучення іноземного капіталу допомогло нейтралізувати вплив несприятливих факторів реформи і сприяло валовому приросту іноземних інвестицій.

Вирішення цієї задачі забезпечувалось наявністю продуманої довгострокової стратегії розвитку спеціальних зон, що вирізнялись високою адаптацією до змінних умов і гнучкістю в реалізації. В Китаї на протязі 10 років експериментальним шляхом була створена, почала функціонувати система спеціальних регіональних формувань: особливих економічних зон (найбільш відома зона – Шеньч-Жень), відкритих міст із своїми зонами техніко-економічного розвитку (з середини 80-х років) і відкритих регіонів (з 1987 року). В результаті в приморських провінціях і в основних містах Китаю було сформоване сприятливе організаційне середовище, що продемонструвало іноземним інвесторам можливість вибору каналу виходу на китайський ринок в залежності від власних пріоритетів.

Інтереси китайської сторони були представлені чітко визначеними цілями стимулювання виробництва товарів народного вжитку, експорту, високотехнологічних виробництв і відповідною диференціацією умов розміщення іноземних інвестицій, котрі ставали тим сприятливішими, чим точніше іноземний вкладник

## Податкові системи зарубіжних країн

враховував інтерес приймаючої сторони. Найбільш пільговий режим створювався в порівняно невеликих особливих економічних зонах, а також компактних зонах техніко-економічного розвитку, що дозволило проводити сміливі експерименти в зовнішньо-економічній реформі. Відкриті міста і регіони – об'ємні по території – пропонували менші пільгові, але привабливі умови в порівнянні з основною територією країни. Вся система була розрахована на поступове «заманювання» іноземного капіталу в економіку Китаю, по мірі укріплення його позицій на початкових етапах і появи упевненості в перспективах нормальної роботи в незвичайних умовах переважно планової економіки.

Велике значення для іноземних інвесторів мала чіткість регламентації умов розміщення капіталу по видах зон і в самих зональних утвореннях (величина податкових пільг, вартість, строки оренди землі і приміщень, митні пільги).

Китайський уряд пішов на значні фінансові видатки по проектуванню інфраструктури зон, готуючись до прийому інвесторів. При цьому в основному використовувались не дотаційні форми фінансування, а повернені. Пільгові позики державних банків (на 7-10 років) під 4% річних – засоби комерційних банків Китаю. Більшість зон отримали право акумулювати на протязі 5-8 років в своєму бюджеті податкові платежі підприємств-учасників. На даний час більша частина зон вже нагромадила засоби для розрахунків по отриманих займах.

Вся система зон і особливих районів ефективно управляється як на макрорівні (спеціальними департаментами в уряді країни, провінцій, міст), так і всередині самих зон, причому головна мета роботи – як найкращі умови діяльності іноземних інвесторів. Все це, звичайно ж дає свої плоди і багато в чому допомогло стабілізації економіки Китаю.

### **Росія.**

Постановою Уряду Російської Федерації від 19 червня 1994 року в Росії була утворена зона, – зона економічного благосприяння Інгушетія. На відміну від офшорних зон, що створені в інших

країнах, Інгушетія мала ряд специфічних, тільки їй притаманних рис.

Рішення про створення даної зони було продиктоване, в першу чергу, прагненням надати економічну підтримку республіці, залучити капітали для підйому її економіки, в т.ч. для будівництва її столиці. Однак не був створений механізм функціонування зони, адекватний задачам, котрі переслідувались при її створенні.

Адміністрація Інгушетії передала право реєстрації компаній з пилімовим оподаткуванням корпорації «БІН». На кінець травня 1995 року з 2067 зареєстрованих в зоні підприємств лише 19 (0,01%) фактично функціонували там. Всі решту здійснювали свою діяльність за межами зони і зареєструвались там виключно для того, щоб уникнути оподаткування, так як по законодавству Російської Федерації податки сплачуються по місцю знаходження юридичної адреси платника. Із загального числа тільки 10% склали підприємства з іноземними капіталами.

Що ж отримала Інгушетія від діяльності даної офшорної зони? 19,5 млрд. руб. перечислила компанія «БІН» у фонд розвитку республіки на 1 січня 1995 року із загальної суми 46,2 млрд.руб., що отримала «БІН» на її розрахунковий рахунок. На потреби самої компанії було витрачено 9,9 млрд.руб., з яких 4,3 млрд.руб. – на рекламу. Очевидно, що для самої Інгушетії ефект від діяльності зони був мінімальний.

Разом з тим, діяльність зони викликала негативні наслідки для поступлення податків в бюджети інших, особливо прикордонних з зоною регіонів Російської Федерації, а також в Федеральний бюджет. Так 160 підприємств, що здійснювали свій бізнес із території Ставропольського краю, були зареєстровані в Інгушетії, в т.ч. і гігант «Ставропольнефтепродукт». В результаті в бюджет краю недопоступило майже 20 млрд.руб. Та ж ситуація виникла і в Ростовській обл., де діяли 42 підприємства, зареєстровані в зоні економічного благосприяння, серед яких такі великі підприємства, як «Донской табак», «Електроинструмент», «Гранит» та інші. Бюджет області недоотримав близько 80 млрд.руб. Навіть відносно

## Податкові системи зарубіжних країн

далека Башкирія недорахувалась в своєму бюджеті 1,5 млрд.руб. Загальні втрати регіонів від діяльності російських підприємств, зареєстрованих в зоні Інгушетії склали на 1995 рік близько 2 трлн.руб.

Висновок із цього можна зробити такий: таку форму офшорної зони, котра дозволяє підприємствам, що діють в сусідніх регіонах, ухилитись від податків, навряд чи можна вважати вдалою. Зона в Інгушетії була створена з метою експерименту, що діяв до 1 липня 1995 року. Але всі центральні і місцеві відомства активно виступили за припинення цього експерименту.

Основним недоліком зони в Інгушетії було те, що практично не залучалися іноземні інвестиції, в той час, як за кордоном саме в цьому бачать головну мету створення офшорних зон. А поступлення в республіку доходів, що пов'язані із створенням зони, виявились дуже низькими.

Однак невдалий експеримент по створенні офшорної зони в Інгушетії не означає, що ця форма взагалі непридатна для країн з перехідною економікою. Важливо лише, щоб функціонування офшорної зони не уповільнювало розвиток інших територій тієї ж країни, а пільги для національних компаній надавали б лише у випадку окремому, економічно доцільному.

## 3. Вимоги до офшорних компаній.

## В основних офшорних центрах та податкових гаванях

## НІДЕРЛАНДСЬКІ АНТИЛИ

Статус компанії	офшорні інвестиційні компанії (OIC), холдинги і фінансові компанії (HFC), компанії для роєлті (RC), офшорні торгові компанії (OTC), офшорні банки (OB)
Податок на корпорацію	OIC, HFC, RC, - 2,4-3% OTC, OB – 4,8-6%
Податок на збільшення капіталу	Ні
Податок на спадок	0,5-0,6%
Щорічний податок на капітал	Ні
Податки біля джерела:	
На дивіденди -	Ні
На проценти -	Ні
На роєлті -	Ні
Наявність договорів про уникнення подвійного оподаткування	4
Прибутковий податок з фізичних осіб	8-32%
Збір при інкорпорації/мито на статутний капітал	Ні
Щорічний реєстраційний збір	Ні
Мінімальний капітал	\$30000, виплачується 10%
Валютний контроль	звільнення
Дія норм "Загального права"	так
Необхідність публікації фінансової звітності	Ні
Необхідність проводити щорічні збори акціонерів	Не обов'язково
Розкриття імен акціонерів	Ні
Мінімальна кількість директорів	Один, любої резидентності
Наявність професійних трудових ресурсів	В достатній кількості
Обмеження на імміграцію	Дозвіл на роботу отримати легко
Наявність права експортувати базові продукти економіки країни	Так
Наявність права покупки нерухомості	Так



ІРЛАНДІЯ

Статус компанії	Компанії, створені в Дубліні Компанії створені у вільній зоні "Шеннон"
Податок на корпорацію	10% (якщо джерело доходів в Ірландії)
Податок на збільшення капіталу	Ні, за винятком окремих видів активів
Податок на спадок	Так
Щорічний податок на капітал	Ні
Податки біля джерела:	
На дивіденди -	Ні
На проценти -	Ні
На роялті -	Ні
Наявність договорів про уникнення подвійного оподаткування	21
Прибутковий податок з фізичних осіб	Максимум 52%
Збір при інкорпорації/мито на статутний капітал	1%
Щорічний реєстраційний збір	Ні
Мінімальний капітал	Мінімум 2 акції у вибраній валюті
Валютний контроль	Звільнення
Дія норм "Загального права"	Так
Необхідність публікації фінансової звітності	Для компаній з обмеженою відповідальністю – так Для компаній з необмеженою відповідальністю – ні
Необхідність проводити щорічні збори акціонерів	Так
Розкриття імен акціонерів	Ні
Мінімальна кількість директорів	Два директора і секретар
Наявність професійних трудових ресурсів	В достатній кількості
Обмеження на імміграцію	Так, за винятком громадян ЕС
Наявність права експортувати базові продукти економіки країни	Ні
Наявність права покупки нерухомості	Ні

## МАЛЬТА

Статус компанії	Неторгові офшорні компанії (NTOC) Торгові офшорні компанії (TOC)
Податок на корпорацію	NTOC – ні TOC – 5%
Податок на збільшення капіталу	Ні
Податок на спадок	Звільнення
Щорічний податок на капітал	Ні
Податки біля джерела:	
На дивіденди -	Звільнення
На проценти -	Звільнення
На роялті -	Звільнення
Наявність договорів про уникнення подвійного оподаткування	17
Прибутковий податок з фізичних осіб	15% для іноземців, які проживають на Мальті
Збір при інкорпорації/мито на статутний капітал	Ні
Щорічний рестраційний збір	NTOC – 500 мальт. фунтів TOC – 100 мальт. фунтів
Мінімальний капітал	NTOC, TOC – 100 мальт. фунтів
Валютний контроль	Звільнення
Дія норм "Загального права"	Так
Необхідність публікації фінансової звітності	NTOC – звільнення TOC – так
Необхідність проводити щорічні збори акціонерів	Так
Розкриття імен акціонерів	NTOC – ні TOC – так
Мінімальна кількість директорів	Один
Наявність професійних трудових ресурсів	Постійний приток випускників вузів
Обмеження на імміграцію	Потрібен дозвіл на роботу
Наявність права експортувати базові продукти економіки країни	Так
Наявність права покупки нерухомості	Так, тільки для особистих потреб

**ОСТРІВ МЕН**

Статус компанії	Експорт
Податок на корпорацію	Звільнення
Податок на збільшення капіталу	Ні
Податок на спадок	Ні
Щорічний податок на капітал	Ні
Податки біля джерела:	
На дивіденди -	Ні
На проценти -	Ні
На роялті -	Ні
Наявність договорів про уникнення подвійного оподаткування	І
Прибутковий податок з фізичних осіб	20%
Збір при інкорпорації/мито на статутний капітал	130 фунтів ст. при капіталі до 2000 ф.ст., 12 ф.ст. за кожну 1000 ф.ст. більше 2000 ф.ст.
Щорічний реєстраційний збір	250 фунтів ст.
Мінімальний капітал	2000 фунтів ст.
Валютний контроль	Ні
Дія норм "Загального права"	Так
Необхідність публікацій фінансової звітності	Ні, за винятком АООТ
Необхідність проводити щорічні збори акціонерів	Так
Розкриття імен акціонерів	Ні
Мінімальна кількість директорів	Два директора і один секретар
Наявність професійних трудових ресурсів	В достатній кількості
Обмеження на імміграцію	Жорсткі обмеження на іноземну робочу силу
Наявність права експортувати базові продукти економіки країни	Так, з деяким винятком
Наявність права покупки нерухомості	Так

## ДУБАЙ

Статус компанії	Компанія у вільній зоні "Джебелъ Алі"
Податок на корпорацію	Ні
Податок на збільшення капіталу	Ні
Податок на спадок	Ні
Щорічний податок на капітал	Ні
Податки біля джерела:	
На дивіденди -	Ні
На проєнти -	Ні
На роялті -	Ні
Наявність договорів про уникнення подвійного оподаткування	Ні
Трибутовий податок з фізичних осіб	Ні
збір при інкорпорації/мито на статутний капітал	Ні
Щорічний реєстраційний збір	Ні
Мінімальний капітал	Вимоги відсутні
Валютний контроль	Ні
Дія норм "Загального права"	Ні
Необхідність публікації фінансової звітності	Ні
Необхідність проводити щорічні збори акціонерів	Ні
Розкриття імен акціонерів	Так
Мінімальна кількість директорів	Вимоги відсутні
Наявність професійних трудових ресурсів	В помірній кількості
Обмеження на імміграцію	Ні, за винятком громадян Ізраїлю та Іраку
Наявність права експортувати базові продукти економіки країни	Так
Наявність права покупки нерухомості	Ні

**ЧЕНЛ АЙЛЕНДЗ (ДЖЕРСІ, ГЕРНЗІ)**

Статус компанії	Exempt
Податок на корпорацію	Звільнення
Податок на збільшення капіталу	Ні
Податок на спадок	Ні
Щорічний податок на капітал	Ні
Податки біля джерела:	
На дивіденди -	Ні
На проценти -	20% (0% якщо виплачуються не резидентами)
На роялті -	20% (0% якщо виплачуються нерезидентами)
Наявність договорів про уникнення подвійного оподаткування	2
Прибутковий податок з фізичних осіб	20%
Збір при інкорпорації/мито на статутний капітал	0,5%+100 фунтів ст.
Щорічний реєстраційний збір	500 фунтів ст.
Мінімальний капітал	Об'явлений - 10000 фунтів ст Випушений - 2 фунта ст.
Валютний контроль	Ні
Дія норм "Загального права"	Так
Необхідність публікації фінансової звітності	Ні
Необхідність проводити щорічні збори акціонерів	Так
Розкриття імен акціонерів	Так
Мінімальна кількість директорів	Один, любой резидентності
Наявність професійних трудових ресурсів	Дефіцит кваліфікованого і досвідченого персоналу
Обмеження на імміграцію	Дозвіл на роботу отримати легко, особливо для кваліфікованих працівників
Наявність права експортувати базові продукти економіки країни	Ні
Наявність права покупки нерухомості	Так

## БАГАМСЬКІ ОСТРОВИ

Статус компанії	International business company
Податок на корпорацію	Ні
Податок на збільшення капіталу	Ні
Податок на спадок	Ні
Щорічний податок на капітал	Ні
Податки біля джерела:	
На дивіденди	Ні
На проценти	Ні
На роялті	Ні
Підписати договори про уникнення подвійного оподаткування	Ні
Прябтковий податок з фізичних осіб	Ні
Збір при інкорпорації/мито на статутний капітал	0,3%
Щорічний реєстраційний збір	\$500-1250 в залежності від валового доходу
Мінімальний капітал	\$1000
Валютний контроль	Звільнення
Дія норм "Загального права"	Так
Необхідність публікації фінансової звітності	Ні
Необхідність проводити щорічні збори акціонерів	Ні
Розкриття імен акціонерів	Ні
Мінімальна кількість директорів	Мінімум один повинен бути резидентом
Наявність професійних трудових ресурсів	Дефіцит кваліфікованого і досвідченого персоналу
Обмеження на імміграцію	Дозвіл на роботу отримати легко
Наявність права експортувати базові продукти економіки країни	Ні
Наявність права покупки нерухомості	Ні

**БАРБАДОС**

Статус компанії	International business company
Податок на корпорацію	Ні
Податок на збільшення капіталу	Ні
Податок на сладок	Ні
Щорічний податок на капітал	Ні
Податки біля джерела:	
На дивіденди -	Ні
На проценти -	Ні
На роялті -	Ні
Наявність договорів про уникнення подвійного оподаткування	Ні
Прибутковий податок з фізичних осіб	Ні
Збір при інкорпорації/мито на статутний капітал	0,3%
Щорічний рестраційний збір	\$500-1250 в залежності від валового доходу
Мінімальний капітал	\$1000
Валютний контроль	Звільнення
Дія норм "Загального права"	Так
Необхідність публікації фінансової звітності	Ні
Необхідність проводити щорічні збори акціонерів	Ні
Розкриття імен акціонерів	Ні
Мінімальна кількість директорів	Мінімум один повинен бути резидентом
Наявність професійних трудових ресурсів	Дефіцит кваліфікованого і досвідченого персоналу
Обмеження на імміграцію	Дозвіл на роботу отримати легко
Наявність права експортувати базові продукти економіки країни	Ні
Наявність права покупки нерухомості	Ні





**БРИТАНСЬКІ ВІРГІНСЬКІ ОСТРОВИ**

Статус компанії	Exempt
Податок на корпорацію	Ні
Податок на збільшення капіталу	Ні
Податок на спадок	Ні
Щорічний податок на капітал	Ні
Податки біля джерела:	
На дивіденди -	Ні
На проценти -	Ні
На роялті -	Ні
Наявність договорів про уникнення подвійного оподаткування	1
Прибутковий податок з фізичних осіб	Ні
Збір при інкорпорації/мито на статутний капітал	0,25%
Щорічний реєстраційний збір	\$3500
Мінімальний капітал	Exempt - \$1200 звільнена страхова компанія - \$120000-370000
Валютний контроль	Ні
Дія норм "Загального права"	Так
Необхідність публікації фінансової звітності	Ні
Необхідність проводити щорічні збори акціонерів	Ні
Розкриття імен акціонерів	Акціонерами не можуть бути компанії з акціями "на пред'явника"
Мінімальна кількість директорів	Мінімум два директора-резидента
Наявність професійних трудових ресурсів	Дефіцит кваліфікованого і досвідченого персоналу
Обмеження на імміграцію	Дозвіл на роботу отримати легко
Наявність права експортувати базові продукти економіки країни	Ні
Наявність права покупки нерухомості	Так

## ОСТРОВА ТЮРКС І КАЙКОС

Статус компанії	Офшорна компанія, ехемпт
Податок на корпорацію	Ні
Податок на збільшення капіталу	Ні
Податок на спадок	Максимум 2%
Щорічний податок на капітал	Ні
Податки біля джерела:	
На дивіденди -	Ні
На проценти -	Ні
На роялті -	Ні
Наявність договорів про уникнення подвійного оподаткування	Ні
Прибутковий податок з фізичних осіб	Ні
Збір при інкорпорації/мито на статутний капітал	\$1200
Щорічний реєстраційний збір	\$700-1200
Мінімальний капітал	Вимоги відсутні
Валютний контроль	Ні
Ця норм "Загального права"	Так
Необхідність публікації фінансової звітності	Ні
Необхідність проводити щорічні збори акціонерів	Ні
Розкриття імен акціонерів	Ні
Мінімальна кількість директорів	Один, будь-якої резидентності
Наявність професійних трудових ресурсів	Має місце безробіття
Обмеження на імміграцію	Дозвіл на роботу отримати легко
Наявність права експортувати базові продукти економіки країни	Ні
Наявність права покупки нерухомості	Ні

## ЛІХТЕНШТЕЙН

Статус компанії	Офшорна компанія, ехемпт
Податок на корпорацію	Ні
Податок на збільшення капіталу	Ні
Податок на спадок	Максимум 2%
Щорічний податок на капітал	Ні
Податки біля джерела:	
На дивіденди -	Ні
На проценти -	Ні
На роялті -	Ні
Наявність договорів про уникнення подвійного оподаткування	Ні
Прибутковий податок з фізичних осіб	Ні
Збір при інкорпорації/мито на статутний капітал	\$1200
Щорічний реєстраційний збір	\$700-1200
Мінімальний капітал	Вимоги відсутні
Валютний контроль	Ні
Дія норм "Загального права"	Так
Необхідність публікації фінансової звітності	Ні
Необхідність проводити щорічні збори акціонерів	Ні
Розкриття імен акціонерів	Ні
Мінімальна кількість директорів	Один, будь-якої резидентності
Наявність професійних трудових ресурсів	Мас місце безробіття
Обмеження на імміграцію	Дозвіл на роботу отримати легко
Наявність права експортувати базові продукти економіки країни	Ні
Наявність права покупки нерухомості	Ні

## ШВЕЙЦАРІЯ

<b>Статус компанії</b>	Домініцильовані компанії
<b>Податок на корпорацію</b>	3,63-9,8%
<b>Податок на збільшення капіталу</b>	Включається в оподаткований прибуток
<b>Податок на спадок</b>	Відрізняється в різноманітних кантонах
<b>Щорічний податок на капітал</b>	0,825%
<b>Податки біля джерела:</b>	
<b>На дивіденди -</b>	35% (якщо джерело Швейцарія)
<b>На проценти -</b>	35% (якщо джерело Швейцарія)
<b>На роялті -</b>	Ні
<b>Наявність договорів про уникнення подвійного оподаткування</b>	35
<b>Прибутковий податок з фізичних осіб</b>	
<b>Збір при інкорпорації/мито на статутний капітал</b>	5000 швейц. фр.
<b>Щорічний реєстраційний збір</b>	Відрізняється в різноманітних кантонах
<b>Мінімальний капітал</b>	100000 швейц. фр.
<b>Валютний контроль</b>	Ні
<b>Дія норм "Загального права"</b>	Ні
<b>Необхідність публікації фінансової звітності</b>	Ні
<b>Необхідність проводити щорічні збори акціонерів</b>	Так
<b>Розкриття імен акціонерів</b>	Ні
<b>Мінімальна кількість директорів</b>	Мінімум один, більшість повинні бути резидентами
<b>Наявність професійних трудових ресурсів</b>	Так
<b>Обмеження на імміграцію</b>	Дуже жорсткі обмеження на іноземний персонал
<b>Наявність права експортувати базові продукти економіки країни</b>	Ні
<b>Наявність права покупки нерухомості</b>	Ні, за винятком двох кантонів

### НІДЕРЛАНДИ

Статус компанії	Холдинги
Податок на корпорацію	Ні
Податок на збільшення капіталу	Ні
Податок на спадок	5-68%
Щорічний податок на капітал	Ні
Податки біля джерела:	
На дивіденди -	Звільнення
На проценти -	Ні
На роялті -	Ні
Наявність договорів про уникнення подвійного оподаткування	48
Прибутковий податок з фізичних осіб	35,75-60%
Збір при інкорпорації/мито на статутний капітал	1%
Щорічний реєстраційний збір	Приблизно 500000 гульд.
Мінімальний капітал	40000 гульд.
Валютний контроль	Ні
Дія норм "Загального права"	Ні
Необхідність публікації фінансової звітності	Так
Необхідність проводити щорічні збори акціонерів	Так
Розкриття імен акціонерів	Ні
Мінімальна кількість директорів	Вимоги відсутні
Наявність професійних трудових ресурсів	Так
Обмеження на імміграцію	Отримати дозвіл на роботу досить важко
Наявність права експортувати базові продукти економіки країни	Так
Наявність права покупки нерухомості	Ні

## ГОНКОНГ

Статус компанії	Іноземна компанія
Податок на корпорацію	16,5% (при джерелі доходу в Гонконзі)
Податок на збільшення капіталу	Ні
Податок на спадок	6-18%
Щорічний податок на капітал	0,6%, мінімум 600 гонконг.долл.
Податки біля джерела:	
На дивіденди -	Ні
На проценти -	Ні
На роялті -	1,65%
Наявність договорів про уникнення подвійного оподаткування	Ні
Прибутковий податок з фізичних осіб	16,5% (при джерелі доходу в Гонконзі)
Збір при інкорпорації/мито на статутний капітал	0,6%, мінімум 600 гонконг.долл.
Щорічний реєстраційний збір	0,6%, мінімум 600 гонконг.долл.
Мінімальний капітал	
Валютний контроль	Ні
Дія норм "Загального права"	Так
Необхідність публікації фінансової звітності	Ні
Необхідність проводити щорічні збори акціонерів	Так
Розкриття імен акціонерів	Ні
Мінімальна кількість директорів	Два, секретар повинен бути резидентом
Наявність професійних трудових ресурсів	Так
Обмеження на імміграцію	Немає обмежень для іноземних робітників по найму
Наявність права експортувати базові продукти економіки країни	Ні
Наявність права покупки нерухомості	Так

**СІНГАПУР**

Статус компанії	Офшорний фінансовий бізнес
Податок на корпорацію	0-31%, в залежності від видів діяльності і доходів, отриманих у Сінгапурі
Податок на збільшення капіталу	Ні
Податок на спадок	5-10%
Щорічний податок на капітал	Ні
Податки біля джерела:	
На дивіденди -	Ні
На проценти -	Макс. 31%
На роялті -	Макс. 31%
Наявність договорів про уникнення подвійного оподаткування	29
Прибутковий податок з фізичних осіб	31%
Збір при інкорпорації/мити на статутний капітал	\$1000-35000, в залежності від об'явленого капіталу
Щорічний реєстраційний збір	Ні
Мінімальний капітал	\$2-3 млн.
Валютний контроль	Ні
Дія норм "Загального права"	Ні
Необхідність публікації фінансової звітності	Так
Необхідність проводити щорічні збори акціонерів	Ні
Розкриття імен акціонерів	Так
Мінімальна кількість директорів	Два, один – резидент
Наявність професійних трудових ресурсів	Так
Обмеження на імміграцію	Для кваліфікованих робітників – вільно, для некваліфікованих – по квоті
Наявність права експортувати базові продукти економіки країни	Так
Наявність права покупки нерухомості	Так, тільки для потреб офісу, виробництва або проживання

## ВИСНОВКИ

Вивчення світового досвіду оподаткування і податкового регулювання виступає необхідною умовою побудови ефективної системи оподаткування в Україні. З другого боку, ознайомлення з податковими системами провідних країн з ринковими умовами господарювання дає правильні орієнтири для організації бізнесу у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Світовий досвід теорії та практики оподаткування доводить, що удосконалення податкової системи України в цілому потрібно проводити в напрямках її лібералізації, децентралізації, зменшення загальної суми частки ВВП, перерозподіленої через державний бюджет, побудови паретооптимального ефективного механізму оподаткування, поліпшення контролю за правильністю і своєчасністю сплати податків і податкових платежів за їх бюджетним використанням на соціально-економічні потреби країни, а також посилення організаційних сторін механізму створення самих законів щодо оподаткування. Крім того, є надзвичайно важливим досягнення того, щоб податки в дійсності використовували в оптимальному співвідношенні фіскальну і розподільчо-регулюючу функції.

При вдосконаленні податкової системи держави, світовий досвід свідчить про доцільність запровадження деяких нових принципів (гласності, поверненості, пріоритетності) досягнення більшої чіткості у її функціонуванні, покращення процесів податкового планування і стратегії оподаткування у відповідності до соціально-економічної доктрини держави. Загалом, головним завданням є побудова податкової системи демократичної, правової, соціально-орієнтованої ринкової держави, що задекларовано у Конституції. Багатий світовий досвід фіскальної політики та державного регулювання соціально-економічних процесів може у значній мірі посприяти цьому процесу.



## ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеенко М.М. Взгляд на развитие учения о налоге у экономистов А.Смита, Ж.Б. Сея, Рикардо, Сисмонди и Дж. Ст. Милля. – Харьков, 1870. – XXXIV, 171 с.

2. Алексеенко М. Общая теория переложения налогов. – Харьков, 1870. – 17 с.

3. Алексеенко М.М. Государственный кредит. Очерк нарастания госдолга в Англии и Франции. – Харьков, 1872. – XXXIV, 426 с.

4. Андрущенко В.Л., Федосов В.М. Экономическая природа и эволюция универсального акциза в промышленно развитых странах капитализма // Финансы СССР. – 1973. – № 5. – С. 81 – 85.

5. Андрущенко В.Л. Фінансова думка Заходу в ХХ столітті. Львів. Каменяр. 2000р. ст. 187.

6. Андрущенко В.Л., Федосов В.М. «Налоговая этика» и налоговая техника в странах капитала // Финансы СССР. – 1975. – № 3. – С. 83 – 88.

7. Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії. // Під ред. Федосова В.М. Київ, Либідь, 2000.

8. Богачевский М.Б. Налоги капиталистических государств. – М.: Соцэкгиз, 1961. – 322 с.

9. Боголепов Д. Краткий курс финансовой науки. – Харьков: Пролетарий, 1929. – 280 с.

10. Боголепов М.И. Финансы, правительство и общественные интересы. – СПб., 1907. – 333 с.

11. Болдырев Б.Г. и др. Финансы капитализма: Учебник / Под ред. Б.Г. Болдырева. – М.: Финансы и статистика, 1990. – 384 с.

12. Брандт Б. Налог на освобожденных от воинской повинности в теории и в практическом применении. – Киев, 1889. – VIII, 288 с.

13. Бржеский Н. Податная реформа: Французские теории XVIII столетия. – СПб, 1888. – XVII, 194 с.

14. Бунге Н.Х. Государственное счетоводство и финансовая отчетность в Англии. – СПб., 1890. – 95 с.

15. Бюджетна система України. Навчальний посібник // Під ред. Юрій С.І., Бескид Й.М. К.: «Либідь», 2000.

16. Бьюкенен Дж. Политическая экономия государства благосостояния // Мировая экономика и международные отношения. – М., 1996. – № 5. – С. 46 – 52.

17. Бьюкенен Дж. М. Сочинения: Пер. с англ. Т. 1 / Гл. ред. Нуреев Р.М. и др. – М.: Таурус Альфа, 1977. – 560 с.

18. Вагнер А. О научном мышлении и популяризации в науке: Пер. с нем. – СПб, 1900. – 36 с.

19. Василик О.Д. Фінанси в економічній системі держави // Фінанси України, №1, 2000.

20. Вебер С.Ф. Бюджет // Финансовая энциклопедия. Под ред. И.А. Блинова и А.И. Буковецкого. – М.: Государственное издательство, 1924. – С. 102 – 113.

21. Гензель П. Налог с наследства в Англии. Исследование по истории английских финансов. – М., 1907. – XXIV, 654 с.

22. Гнейст Р. История государственных учреждений Англии: Пер. с англ. – М., 1885. – VI, 857, X с.

23. Гурьев А.Н. Прямые и косвенные налоги. Pro и contra. – СПб., 1993. – 200 с.

24. Дюринг Б. Курс национальной и социальной экономии, со включением наставления к изучению и критике теории народного хозяйства и социализма: Пер. с нем. – СПб., 1893. – 556 с.

25. Заблоцкий-Десятовский А.П. Финансовое управление и финансы Пруссии. Том 1 – 2. – СПб., 1871. – LXXVI, 558 с.; III, 448 с.

26. Иловайский С.И. Косвенное обложение в теории и на практике. Выпуск 1 – 2. – Одесса, 1892. – III, 636 с.

27. Камушер К.Г. Государственные расходы и проблема рынка в США. – М.: Наука, 1965. – 134 с.

28. Кейнс Дж. Мейнард. Общая теория занятости, процента и денег: Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1978. – 494 с.

29. Козн М.Р. Американская мысль: Критический обзор: Пер. с англ. – М.: Иностранная литература, 1958. – 390 с.

## Податкові системи зарубіжних країн

30. Крисоватий А.І. Оподаткування і ринок: умови та можливості поєднання – Тернопіль. видавництво Карп'юка, 200. – 245 с.
31. Крисоватий А.І., Юрій С.І. Теоретичні напрями розбудови податкової системи в Україні // В зб. Реформа фінансово-кредитної системи перехідної економіки України, Луцьк, ВДУ ім. Л. Українки, 1998.
32. Крисоватий А.І. Державна податкова політика і система податків // Фінанси України, 1998., №11.
33. Крисоватий А.І., Мельник В. Місцеві податки в США та особливості їх справляння // Фінанси України, 1999., №1.
34. Крисоватий А.І. Система доходів бюджетів // Бюджетна система України: Уч. Посібник / Юрій С.І., Бескид Й.М. та ін. – К.: НІОС, 2000.
35. Кулишер И.М. Налоги // Финансовая энциклопедия. Под ред. И.А. Блинова и А.И. Буковецкого. – М.: Государственное издательство, 1924. – С. 592 – 611.
36. Мейер Г. Развитие экономических идей: Пер. с нем. – Петроград: Мысль, 1923. – 104 с.
37. Мещерякова О. Налоговые системы развитых стран мира. М.: «Правовая культура», 1995.
38. Микеладзе П.В. Очерки финансовой организации союзных и федеральных государств. – Л.: Финансовое издательство НКФ СССР, 1926. – VIII, 244 с.
39. Милль Дж. Ст. Основания политической экономии: Пер. с англ. – Киев, Харьков, 1896. – 866, XVII с.
40. Мітіліно М.І. Основи фінансової науки. – Київ: Державне видавництво України, 1929. – 395 с.
41. Мюллер О. Подоходный налог по законодательствах различных государств: Пер. с нем. – СПб., 1906. – 120 с.
42. Налоги в иностранных государствах / А.И. Буковецкий, П.П. Гензель, И.М. Кулишер, В.Н. Твердохлебов; Под ред. В.Н. Твердохлебова. – М.: Финансовое издательство НКФ СССР, 1926. – XII, 264 с.

43. Налоги. Учебник // Под. ред. Д.Г. Черника, – М.: Финансы и статистика, 1995.

44. Налоговые системы зарубежных стран // Под. ред. В.Г. Князева, Д.Г. Черника. М.: Закон и право., 1997.

45. Нитти Ф. Основные начала финансовой науки: Пер. с итал. – М., 1904. – XXXII, 624 с.

46. Орлов Н.В., Александров А.М. Финансы капиталистических государств. – М. – Л.: Госфиниздат, 1938. – 396 с.

47. Отчет о мировом развитии, 1997: Государство в меняющемся мире: Пер. с англ. – М.: Прайм – ТАСС, 1997. – VIII, 305 с.

48. Пигу А.К. Политическая экономия войны: Пер. с англ. – Л.: Военное издательство, 1924. – VIII, 147 с.

49. Пигу А. Экономическая теория благосостояния. Т. 1: Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1985. – 512 с.

50. Пушкарёва В.М. История финансовой мысли и политики налогов. Москва, Инфра, 1996г. с. 59.

51. Рикардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения: Пер. с англ. – Сочинения. Т. 1. – М.: Госполитиздат, 1955. – 360 с.

52. Сакс Дж. Рыночная экономика и Россия: Пер. с англ. – М.: Экономика, 1994. – 340 с.

53. Самуэльсон П. Экономика. Вводный курс: Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1964. – 843 с.

54. Селигман Э., Стурм Р. Этюды по теории обложения: Пер. с англ. – СПб, 1908. – 200 с.

55. Селигман Э. Очерки по теории обложения: (Финансовые проблемы военного и послевоенного периода): Пер. с англ. – П.: Издательство Северо-западного протмбюро ВСНХ, 1924. – 127 с.

56. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов: Пер. с англ. – М.: Соцэкгиз, 1962. – 684 с.

57. Степаненко В.А., Суторнина В.Н., Федосов В.М. Критика буржуазных й реформістських теорій капіталізма. К.: Наукова думка, 1979р., ст. 232.

58. Сутырин С.Ф., Погорлецкий А.Н. Налоги и налоговое

планирование в мировой экономике. – С. – П.: Полиус, 1998.

59. Сутормина В.Н. Финансы капиталистических государств – 2-е изд. – К.: Вища школа, 1983. – 311 с.

60. Суторміна В.М., Федосов В.М., Андрущенко В.Л. Держава – податки – бізнес: (Із світового досвіду регулювання ринкової економіки). – К.: Либідь, 1992. – 328 с.

61. Сэй Ж.Б. Трактат политической экономии: Пер. с франц. – М., 1896. – XXI, 112 с.

62. Твердохлебов В. Теории переложения налогов: Историко-литературный очерк. – СПб., 1914. – 43 с.

63. Тьер А. О налоге // О собственности: Пер. с франц. – СПб., 1872. – С. 281 – 357.

64. Федосов В.М. Налоги в экономике современного капитализма (на примере ФРГ). – К.: Вища школа, 1977. – 192 с.

65. Федосов В.М. Современный капитализм и налоги. К.: Вища школа, 1987.

66. Финансовая наука // Всемирная история экономической мысли: Т. 1 / МГУ им. М.В. Ломоносова; Гл. ред. В.Н. Черковец. – М.: Мысль, 1987. – С. 495 – 503; Т. 2 / М.: Мысль, 1988. – С. 144 – 148; Т. 3 / М.: Мысль, 1989. – С. 311 – 315.

67. Фридман М.И. Современные косвенные налоги на предметы потребления. Т. 1: Обложение спирта, сахара, пива и табаку в Германской империи. – СПб., 1908. – XVIII, 605 с.

68. Черник Д.Г. Налоги в рыночной экономике. М.: Финансы, 1997.

69. Шилль И. Современная теория финансов и влияние ее на финансовую администрацию в западно-европейских государствах. – СПб., 1860. – 262с.

70. Юткина Т.Ф. Налоги и налогообложение. М.: Инфра-М, 1999.

71. Яснопольський Л.М. До питання про основні принципи податкової політики // Ювілейний збірник на пошану акад. Д.І. Багалія. – Київ: Українська Академія наук, 1927. – С. 209 – 219.

72. Atkinson A.B., Stiglitz J.E. Lectures on Public Economics. –

Maidenhead: McGraw-Hill Book Company, 1980. – XVI, 619 p.

73. Atkinson A.B., James M. Buchanan's Contribution to Economics // *Scandinavian Journal of Economics*. – Stockholm, 1987. – Vol. 89, No. 1. – P. 5 – 15.

74. Boulging K. Economics as a moral science // *American Economic Review*. – Menasha, 1969. – Vol. LIX, No. 1. – P. 1 – 12.

75. Brennan G. The Buchanan Contribution // *Finanzarchiv*. – Tubingen, 1987. – Bd. 45, H. t. – P. 1 – 24.

76. Buchanan J.M. Fiscal Theory and Political Economy. – Chapel Hill: The University of North Carolina Press, 1960. – 197 p.

77. Buchanan J.M., Wagner R.E. Fiscal Responsibility in Constitutional Democracy. – Leiden-Boston: Irwin, 1978. – X, 180 p.

78. Budget Deficits and Debt: Issues and Options. A Symposium Sponsored by The Federal Reserve Bank of Kansas City. – Jackson Hole, Wyoming, August 31 – September 2, 1995. – XXXVI, 442 p.

79. Campa G. On the Pure Theory of Public Goods // *Public Finance*. – The Hague. – Vol. 22, No. 4. – P. 401 – 416.

80. Engelmayr S.D., Wagman R.J. The Taxpayer's Guide to Effective Tax Revolt. – New York: Dale Books, 1978. – X, 269 p.

81. Helpman E., Sadka E. Optimal Taxation of Full Income // *International Economic Review*. – Philadelphia – Osaka, 1978. – Vol. 19, No. 1. – P. 247 – 251.

82. James S., Nobes C. The Economics of Taxation. – Oxford: Allan, 1978. – X, 310 p.

83. Kolm S. Ch. A Note on Optimum Tax Evasion // *Journal of Public Economics*. – Amsterdam, 1973. – Vol. 2, No. 3. – P. 265 – 270.

84. *Lexicon of Terms and Concepts in Public Administration, Public Policy and Political Science*. – Kyiv: Osnovy Publishers, 1994. – 441 p.

85. Musgrave R.A., Musgrave P.B. Public Finance in the Theory and Practice. – New York: McGraw Hill Book Company, 1973. – XV, 762 p.

86. Schumpeter J.A. Capitalism, Socialism, and Democracy. – 3-d ed. – New York: Harper & Brothers Publishers, 1950. – XIV, 431 p.

## Податкові системи зарубіжних країн

87. Tait A.A. Value Added Tax. – Washington: International Monetary Fund, 1988. – XII, 450 p.

88. Taking Sides: Clashing Views on Controversial Economic Issues / Ed. by T.R. Swartz and F.J. Bonello. – Guilford (Conn.): The Dushkin Publishing Group, Inc., 1984. – Issue 12, P. 210 – 227.

89. Tax Policy in the Twenty-First Century / Ed. by H. Stein. – New York: Wiley, 1988. – XII, 324 p.

90. World Tax Reform. Case Studies of Developed and Developing Countries / Ed. by M.J. Boskin, Ch. E. McLure. – San Francisco: ICS Press, 1990. – XIV, 332 p.

## З М І С Т

ВСТУП .....	3
НАУКОВІ ШКОЛИ І ТЕЧІЇ ПОДАТКОВОЇ ТЕОРІЇ .....	5
1. Соціально-економічна природа податку .....	5
2. Неокласична доктрина податкового адміністрування .....	16
3. Соціально-правові домінанти податкового адміністрування .....	19
ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В КРАЇНАХ З РОЗВИНУТОЮ РИНКОВОЮ ЕКОНОМІКОЮ .....	25
ПОДАТКОВА СИСТЕМА СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ .....	41
1. Фіскальна політика і податкове регулювання економіки .....	41
2. Федеральні податки США .....	49
3. Податкові системи штатів та місцевих органів влади .....	52
ПОДАТКОВА СИСТЕМА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ .....	58
1. Загальна характеристика податкової системи Великобританії .....	58
2. Особливості оподаткування фізичних осіб .....	62
3. Особливості оподаткування юридичних осіб .....	67



## *Податкові системи зарубіжних країн*

ПОДАТКОВА СИСТЕМА ІТАЛІЇ .....	73
1. Фіскальні засади побудови податкової системи Італії .....	73
2. Податки центрального бюджету .....	78
3. Оподаткування і стимулювання інвестицій в Італії .....	91
ПОДАТКОВА СИСТЕМА ЯПОНІЇ .....	94
1. Загальна характеристика податкової системи Японії .....	94
2. Прямі податки в Японії .....	97
3. Споживчі податки .....	99
4. Робота податкових органів по контролю за справлянням податків .....	104
ПОДАТКОВА СИСТЕМА НІМЕЧЧИНИ .....	110
1. Еволюція податкової системи ФРН .....	110
2. Характеристика основних елементів податкової системи ФРН .....	113
3. Найважливіші прямі податки Німеччини .....	117
4. Коротка характеристика непрямих податків .....	122
5. Регулюючі аспекти податкової системи ФРН .....	126
ПОДАТКОВА СИСТЕМА ФРАНЦІЇ .....	130
1. Загальна характеристика податкової системи Франції .....	130
2. Характеристика податків центрального бюджету .....	135
3. Регіональні питання податкової системи Франції .....	150
4. Організація діяльності податкової служби у Франції .....	164

ПОДАТКОВА СИСТЕМА ШВЕЦІЇ .....	169
1. Соціально-економічні пріоритети та вихідні принципи побудови податкової системи Швеції .....	169
2. Особливості оподаткування комерційної діяльності фірм та корпорацій .....	172
3. Податки з населення в Швеції .....	176
4. Розподільчо – регулюючі аспекти податкової системи Швеції .....	178
ПОДАТКОВА СИСТЕМА РОСІЇ .....	182
1. Еволюція системи оподаткування у Росії .....	182
2. Суть податкової системи Росії та характеристика складових .....	187
3. Загальна характеристика системи оподаткування .....	190
4. Структура і функції податкової служби .....	205
ОФШОРНИЙ БІЗНЕС І ПОДАТКОВІ ЕКСТЕРНАЛІЇ....	210
1. Суть офшорного бізнесу та види преференційного оподаткування .....	210
2. Національні особливості офшорного бізнесу в окремих країнах .....	223
3. Вимоги до офшорних компаній.....	231
В основних офшорних центрах та податкових гаванях .....	231
ВИСНОВКИ .....	247
ЛІТЕРАТУРА .....	248

**НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ**

**Крисоватий А. І.**

**ПОДАТКОВІ СИСТЕМИ  
ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН**

**Навчальний посібник**

*Комп'ютерний макет Ігоря Романця  
Лариси Щербак*

Підписано до друку 27.03.2001. Вид. № 169. Формат паперу 60x80 <sup>1</sup>/<sub>16</sub>,  
Друк офсетний. Гарнітура Times. Умовно-друк. арк. 15,0.  
Обл.-вид. арк. 15,2. Тираж 1000

Видавництво ТАНГ "Економічна думка"  
46000, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11